10.21.12

Library of the Theological Seminary,
PRINCETON, N. J.

Purchased by the Mary Cheves Dulles Fund.

Division DS646
Section .1.M62
v. 3:1:2

MIDDEN-SUMATRA.

REIZEN EN ONDERZOEKINGEN DER SUMATRA-EXPEDITIE,

UITGERUST DOOR HET AARDRIJKSKUNDIG GENOOTSCHAP,

1877–1879,

BESCHREVEN DOOR DE LEDEN DER EXPEDITIE, ONDER TOEZICHT VAN

Prof. P. J. VETH.

DERDE DEEL.

VOLKSBESCHRIJVING EN TAAL.

EERSTE GEDEELTE,

Tweede Afdeeling.

LEIDEN. — E. J. BRILL.
1881.

23

ETHNOGRAPHISCHE ATLAS

VAN

MIDDEN-SUMATRA,

MET

VERKLARENDEN TEKST,

DOOR

A. L. VAN HASSELT,
LID DER SUMATRA-EXPEDITIE.

LIBRARY OF PRINCETON
MAR 29 1912
THEOLOGICAL SEMINARY

LEIDEN. — E. J BRILL.
1881.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/middensumatrarei312veth

VERKLARING DER PLATEN.

De figuren op de platen zijn door nummers aangeduid en daarbij zijn letters en cijfers gevoegd waar het voor de duidelijkheid der beschrijving noodig was.

Waar bij die nummers *één* accent is geplaatst, duidt zulks aan, dat de figuur betrekking heeft op een voorwerp, door mij ter plaatse afgebeeld; *twee* accenten wijzen op zoodanige afbeelding door den heer Joh. F. Snelleman vervaardigd, terwijl een kruisje aan den voet van het cijfer aanduidt, dat de afbeelding gemaakt is naar een medegebracht model.

Cijfers zonder eenig teeken zijn geplaatst bij de afbeeldingen van de voorwerpen onzer verzameling.

PLAAT I.

Fig. 1. Een panghoeloe in adat-kostuum. De kleeding van dit volkshoofd bestaat in een toedoeëng van geslagen koper, gedragen over de dèta pandjang, dat is een lange zwart katoenen doek op eigenaardige manier geplooid, die, zonder vooraf gevouwen te zijn, bij wijze van tulband om het hoofd wordt gewonden. Onder het blauw katoenen bovenbuis draagt de panghoeloe de badjoe boenièn van wit of gekleurd katoen. De wijde broek met laag hangend kruis wordt vastgehouden door de korte saroeëng en den kabè pinggang, een ceintuur, die verscheidene malen om het middel gewonden is en waarvan een slip naar voren afhangt. In dien gordel steekt de kris, karijs, welk wapen alleen door panghoeloe's gedragen wordt. Een losse doek, kaijen băsahan, is over den linkerschouder geslagen en de rechterhand houdt den stok, toengkè, met zilveren beslag.

» 2. Een panghoeloe van Alahan-pandjang in dagelijksche kleederdracht. Onder het korte buis met wijde korte mouwen draagt hij een soort vest van wit katoen. De saroeëng hangt tot over de knieën en de kabè pinggang is een lange lap wit katoen, die om het middel gewonden is en waarin de kris steekt. Het hoofd is gedekt met een gesteven hoofddoek, dèta, waarvan verscheidene soorten op Pl. XVI zijn afgebeeld.

» 3. Een hădji van Alahan-pandjang. Alleen zij die ter bedevaart geweest zijn naar Mekkah mogen deze Arabische kleederdracht dragen. Het wijde wit katoenen kleed, dat tot op de voeten afhangt, heet djoebah, de tulband van wit neteldoek, săroban. Onder dien tulband wordt een wit kalotje, kopiah, gedragen of ook wel een dergelijk hoofddeksel van vezelstof gemaakt, zooals er op Pl. XIII afgebeeld zijn.

PLAAT II.

Fig. 1. Het larashoofd van Soepajang in ambtsgewaad. Eerst sedert een paar jaar is voor deze hoogste en ook voor de mindere hoofden een officieel kostuum voorgeschreven, dat veel overeenkomst heeft met het kostuum der kontroleurs. Deze Toeankoe is gekleed in een fantaisie-kostuum, dat vroeger door de hoofden bij plechtige gelegenheden gedragen werd. De open jas van donkerblauw laken is met goud passement afgezet en de mouwen en kraag zijn met gouddraad geborduurd. Passement en borduursel zijn van inlandsch maaksel. De lange broek van Europeesch model wordt gaarne door de hoofden gedragen. De lederen sandalen van inlandsch of Chineesch fabrikaat heeten tărompah. De gesteven hoofddoek is van 't model op Pl. XVI fig. 5 voorgesteld.

» 2. Doebalang, volgeling van het larashoofd van Soepajang. In de hand houdt hij den stok van zijn heer. De wijze van zitten heet băsiiô; het is de gewone manier van zitten der Maleiers. Alleen in tegenwoordigheid van een vorst is deze wijze van zitten niet geoorloofd, maar moeten de beenen naar ééne zijde ondergeslagen zijn.

» 3. Panghoeloe kăpalô van Păsije-Talang in de laras Soengei-Pagoe. De jas is van hetzelfde

model als die van het larashoofd (zie Fig. 1), maar de randen zijn slechts met een smal goud passement afgezet. Het larashoofd is ongeveer dertig, de panghoeloe kăpalô ruim vijftig jaar oud.

PLAAT III.

Fig. 1. Vrouwen die bezoeken gaan afleggen te Alahan-pandjang. De doek, die bij wijze van sjaal om de schouders geslagen is, heet sălèndang. Het haar is tot één vlecht saamgebonden. Zie Pl. XI fig. 3. Op het hoofd dragen ze een doek, tot een kussen gerold, waarop de doelang staat, een koperen schotel met voet. De daarop liggende spijzen zijn met de toedoeëng sădji, een bak van pandan-bladeren, dichtgedekt. Van de doelang hangt de bonte franje, tirai, af. Zie Pl. XIII fig. 5. Bij het afleggen van bezoeken worden altijd eenige versnaperingen als geschenk medegebracht.

Fig. 2. Een geestelijke van Alahan-pandjang. Zijn hoofddeksel is een kopiah of mutsje, waaromheen een wit katoenen doek geslagen is; zijn buis is zonder mouwen en de katoenen broek heeft wijde pijpen en een laag kruis. Zulk een broek heet sărèwă atjèh. Over den rechterschouder hangt de saroeëng en over den linker een kaijen băsahan, d. i. een doek die bij het baden om de lendenen geslagen wordt. Geestelijken en hădji's dragen gewoonlijk een sikje.

» 3. Hădji Abdoellah van Soepajang in plechtgewaad. Een tot de voeten reikend onderkleed wordt om het lichaam gesloten door een ceintuur van cachemire. De wijde overmantel, djoebah, is van laken. Over den rechterschouder is een zakdoek, săpoe tangan, van zijde geslagen en het hoofd is gedekt met den tulband, săroban. In de rechterhand houdt de hădji een rozenkrans, moesaba (مسبحة), waarvan de kralen van ăka băha (اكر بحر, zeeliaan) gemaakt zijn.

PLAAT IV.

Fig. 1. Een bewoner der Rantau-di-baroew op reis. Behalve in het noorden en midden der Padangsche Bovenlanden, waar men de vrachten op het hoofd draagt, wordt in Midden-Sumatra gedragen op de hier voorgestelde wijze. De vracht is gebonden op een raam van bamboe, dat galé djôlang of galé djangki heet, en door middel van drie banden van boomschors gedragen wordt. Eén rust tegen het voorhoofd en door de beide zijdelingsche worden de armen gestoken. Behalve de handelswaar heeft de reiziger op of aan de galé djangki een bagen gebonden, d. i. een uitgeholde kalebas, die voor waterkan dient; voorts een knapzak of een bij de punten samengeknoopte doek, waarin de benoodigdheden voor betelpruim en cigarette bewaard worden, en eindelijk een gedeelte van zijne kleederen, want op marsch heeft hij slechts een katoenen lap als saroeëng om de lenden, die door een ceintuur wordt vastgehouden, waarin de séjwa steekt. In de rechterhand houdt hij het kapmes, ladiïng, dat bij het reizen door de bosschen aanhoudend van dienst is.

» 2. Een jongen te Soeroelangoen, die gambir-bladeren gaat halen. De van rôtan gevlochten mand wordt met een band boven het voorhoofd gedragen. De hoofddoek is een niet gesteven katoenen lap.

PLAAT V.

Fig. 1. Eene aanzienlijke familie te Alahan-pandjang in feestkleeding, drie meisjes en twee mannen. De jongste der mannen heeft in plaats van de dèta een zakdoek over 't hoofd, waarop een soort houten helm rust, die geheel verguld is. Vóór het lijf draagt hij de pandiïng, een gegraveerde gouden plaat. De meisjes hebben sălèndang's om het hoofd gewonden. Het oudste heeft een gouden sieraad op het hoofd, dat găbei-găbei heet, het andere een gouden ketting, si limpè, om den hals.

» 2. Twee meisjes uit Lebong, die op een matje gezeten en een waaier voor 't gezicht houdende, een lang lied uitgillen, dat door een jongeling beantwoord wordt. Menjambai heet het zingen dier beurtzangen. De meisjes hebben geen badjoe aan, en dragen om het lichaam alleen een wit katoenen doek, die boven de borsten is vastgemaakt. Om de armen dragen ze een aantal smalle zilveren ringen, een bewijs dat ze ongetrouwd zijn, want aan getrouwde vrouwen is het dragen van armbanden en ook van oorsieraden verboden.

PLAAT VI.

Fig. 1. Echtgenooto van het larashoofd van Păsimpai met haar kind. De kleeding der moeder bestaat in een blauw katoenen badjoe, een bonto saroeëng en een om het hoofd gewonden sălèndang. Het kind is gekleed in een wit katoenen badjoe, aan den hals een weinig opengesneden, en heeft een bonten doek bij wijze van saroeëng om het middel.

» 2. Toekang kajoe. Een timmerman uit de zuidelijke Padangsche Bovenlanden, gekleed in een kort buis zonder mouwen en een sărèwă atjéh, korte, wijde broek, met een laag kruis. De gestevene dèta is van zwart katoen. Over den schouder heeft de man een dissel, păpatije, hangen.

» 3. Depati van Alei, een dorpshoofd uit Rawas. Het hoofddeksel, kopiah, dat de man draagt, is het teeken van zijne waardigheid. Het is van ròtan gevlochten, halverwegen met gouddraad en roode of blauwe zijde omwonden. De kopiah van een penggawa of pengouwo, de laagste waardigheidsbekleeder bij het inlandsch bestuur, is zonder eenig versiersel, en die van een pasirah is geheel met gouddraad en zijde omwonden. Onder den linkerarm steekt de kris in den gordel, de greep is in een zakdoek gewikkeld. Het is niet betamelijk mét ontbloot krisgevest in tegenwoordigheid van hooger geplaatste personen te verschijnen.

» 4. Si Loedin, een jongen van twaalf jaar uit de negari Soepajang. Zijne kleedingstukken zijn niet anders dan een bonte gesteven hoofddoek en een sărèwă atjéh.

PLAAT VII.

Fig. 1. Si Nan-Bolië, Maleische jonggetrouwde vrouw van Soepajang in bruidsgewaad. Het gouden sieraad, dat zij op 't hoofd draagt, heet găbei-găbei; om den hals heeft zij een massief gouden band, kătajô, genaamd; de gouden ketting, die op de borst afhangt, heet si limpè. Onder de blauw zijden badjoe heeft zij om het middel een ceintuur met kantwerk van gouddraad, tjawè părèndô, genaamd, die dient om de twee onderkleederen vast te houden, van welke het bovenste, landjèn, een drie decimeter breede rood katoenen doek is met een kantje van gouddraad. De saroeëng heet si sampiïng; over den schouder is een sălèndang van rood laken geslagen, om den pols draagt zij een gouden armband, die galang heet, en kleinere van kralen, die men maniëq noemt. Zij houdt een gouden beteldoos in de hand, heeft een gouden ring aan den vinger en een nagel van hetzelfde metaal, koekoe tjangai, aan den pink der linkerhand.

» 2. Eene gehuwde vrouw uit Rawas. De badjoe is van dezelfde snit als die der Javaansche vrouwen. De zijden doek, die de vrouw over 't hoofd draagt, heeft van voren een rand van geslagen goud, die tegen het voorhoofd sluit.

» 3. Een meisje van Moeara-Menkoelem a/d Rawas; de ongezoomde, gerafelde saroeëng en de wit katoenen doek om het hoofd behooren tot de kleedingstukken van het dagelijksch leven; de badjoe daarentegen wordt door meisjes en ongehuwde vrouwen in 't dagelijksch leven weinig gedragen.

PLAAT VIII.

Fig. 1. Een bruid met bruidsmeisjes uit Rawas. Over de saroeng is een tweede doek om het lichaam gewonden en beide zijn boven de borsten vastgemaakt. De bruid onderscheidt zich van de overige door de breede gouden ringen, die de bovenarmen omvatten; bovendien zijn haar bovenlijf, armen en aangezicht met geel gekleurde bedak beschilderd. De versierselen die allen op het hoofd dragen, zijn van goudblad gemaakte bladeren en bloemen, waaraan bosjes roode en witte wol op omwoelde koperdraadjes gebonden zijn.

» 2. Bruidegom en bruidsjonkers uit Rawas. De bruidegom heeft een kroon van goudblad op 't hoofd en gouden bloemen en bladeren achter de ooren. Over het naakte met gele bedak beschilderde bovenlijf is kruisgewijze een doek geslagen; de saroeng hangt tot op de voeten af en de greep van de in den gordel gestoken kris is met een doek omwonden.

PLAAT IX.

Fig. 1. Jonge meisjes uit Rawas, die den messendans, menari sekin, uitvoeren.

Fig. 2. Dezelfde meisjes, den bordendans, menari piring, uitvoerende. Op ieder bordje is een brandende kaars geplaatst.

» 3. Jonge meisjes uit Rawas, die den gewonen dans, menari of menari sălèndang, uitvoeren.

PLAAT X.

Fig. 1 en 2. Dansende jongelingen, boedjang, uit Lebong, in verschillende houdingen.

» 3 » 4. Dansende meisjes, samoelen, uit Lebong, in verschillende houdingen.

PLAAT XI.

Fig. 1. Voorstelling van de wijze waarop een gat in de oorlel wordt gemaakt om daarin oorsieraden te kunnen dragen. Het veerkrachtig ringetje met naaldscherpe punten, waartusschen de oorlel geknepen wordt, is gemaakt van de vrucht van den anau-palm.

» 2. Voorstelling van een kapsel, dat băkondéh heet en op de hoofdplaatsen algemeen gedragen wordt.

» 3. Voorstelling van het kapsel der vrouwen uit de XIII en IX Kòtô, dat bălăpije heet.

» 4. Voorstelling van het kapsel dat algemeen in de zuidelijke Padangsche Bovenlanden en ook in Rawas, Lebong en Boven-Djambi gedragen wordt en băsanggoewe heet. De wijd uitgerekte oorlel dezer vrouw is zonder oorsieraad.

» 5. Voorstelling van de wijze, waarop het aangezicht van eene bruid uit Rawas met geel gekleurde bedak is beschilderd. De haardracht is băsanggoewe.

PLAAT XII.

Fig. 1. Galang, van Soepajang. Een holle zilveren ring, zooals door kleine kinderen om de enkels gedragen wordt.

» 2. Galang, van Lesoeng-batoe a/d Rawas. Kleine kinderen dragen zulke holle zilveren ringen om de polsen en enkels. Een gedeelte van den ring draait om een scharnier: de sluiting geschiedt door middel van een stiftje.

» 3'. Soebang. Gouden oorsieraad door meisjes in Rawas gedragen. Om het uitvallen van den oorknop te voorkomen wordt door het oog een bamboe-pennetje gestoken.

» 4. Tampoeng, van Lebong. Het is een hoofdtooisel van den bast der boeloew talang, een bamboesoort, gemaakt en met rood garen genaaid. De tampoeng, ook vaak zonder punten, en dus als een eenvoudig lint van bamboe-bast, wordt in het dagelijksch leven door meisjes gedragen.

» 5. Boeah auoe, aroe-vrucht, van Soengei-Pagoe. Het zijn koperen kralen, die door vrouwen om de polsen, door kleine kinderen om de enkels gedragen worden.

» 6. Djimat, van de Padangsche Bovenlanden. Een amulet van timah itam djo hinggoe, lood met hinggoe. Een opgerold stukje lood is met een gomsoort (hinggoe) gevuld en wordt, aan een touwtje geregen, door groot en klein ter bezwering van booze geesten om den hals of pols gedragen.

» 7. Soebang kătja, van Rawas. Houten oorknoppen met een stukje spiegelglas, die in 't dagelijksch leven veel door meisjes gedragen worden.

» 8'. Soebang, van Lebong. Gouden oorknop van meisjes. De bovenste figuur vertoont het sieraad van boven gezien; de onderste als doorsnede. De stift is als 't ware een doos, waarvan het deksel wordt gesloten, nadat de oorknop door het gat van de oorlel is gestoken.

» 9. Seloepat, van Lebong. Dit keurig hoofdtooisel, dat zoowel door jongelingen als meisjes in Rawas en Lebong gedragen wordt, bestaat uit een kwast van de sneeuwwitte papierachtige stof die aan den binnenwand der bamboe auoer gevonden wordt. Een gedeeltelijk gespleten bamboe-pen houdt den bundel strooken bijeen en wordt door de meisjes in 't haar, door de jongelingen tusschen de plooien van den hoofddoek gestoken.

» 10. Tjăping, van Rawas. Een zilveren, keurig gegraveerd plaatje, dat met eenige koperen belletjes, gèrèng, aan een touw geregen is en door meisjes beneden de zes jaar voor de pudenda gedragen wordt. Soms is het plaatje van goud of blik.

» 11. Galang timah itam. Armbanden van opgerold bladlood, soms met hinggoe gevuld. Zij worden overal in de zuidelijke Padangsche Bovenlanden door groot en klein als amulet gedragen.

» 12. Boeah badjoe, van Rawas. Koperen knoopjes, gewoonlijk ten getale van zeven boven

elkaar aan de mouwen der vrouwen-badjoe's gedragen. Zij dienen alleen tot sieraad, daar de sluiting met haak en trens geschiedt.

PLAAT XIII.

Fig. 1. Kopiah, van Talang-băboengô. Hoofddeksel van rôtan gemaakt en daarover sampije-vezels gevlochten. De sampije is een palm die even als de anau een vezelig omhulsel heeft, doch de vezelstof is fraaier en duurzamer. Fig. *1a* vertoont het patroon van het vlechtwerk op dubbele grootte.

» 2. Kopiah, van Rawas. Hoofddeksel van rôtan gevlochten. Fig. *2a* vertoont het patroon van het vlechtwerk op dubbele grootte. Te Palèmbang worden kopiah's verkocht van hetzelfde model, doch van răsan gevlochten, een buigzame veerkrachtige stof, die in het hart van een varensoort gevonden wordt.

» 3. Kopiah, van Alahan-pandjang. Als Fig. 1, doch een nieuw voorwerp. Het patroon van het vlechtwerk is onder *3a* op dubbele grootte voorgesteld.

» 4. Matô bantă, van Soepajang. Met kralen bewerkte stukken rood laken of flanel, die aan de einden van de langwerpige, met pădi-stroo gevulde kussens worden genaaid, welke ten getale van vijf of zes naast de deur van het slaapvertrek, biliëq, opgestapeld zijn. Achter dezen stapel kussens is een raam van bamboe of anau-latten geplaatst, keurig met pandan of mesiang omvlochten. Het raam rust op een houten voetstuk. Alleen het bovenste kussen is zichtbaar, vóór de overige hangt een fijne mat. Zulke kussens zijn luxe-artikelen.

» 5. Tirai bantă, van Aijië-abang. Franjes van gekleurd laken en katoen, met gouddraad, măkau, geborduurd. Deze tirai's worden vóór den bij Fig. 4 besproken stapel kussens gehangen.

PLAAT XIV.

Fig. 1. Delămaq, van Singkarah. Dit is een kostbaar stuk huisraad. Een vierkant stuk rood flanel of laken is met gouddraad geborduurd en met stukjes spiegelglas bezet. Het voorwerp waarnaar deze afbeelding vervaardigd werd, heeft een waarde van *f* 20. De delămaq wordt over de toedoeëng sădji gelegd, die de spijzen dekt welke de vrouwen op de koperen schaal, doelang, bij feestelijke gelegenheden aan vrienden en bloedverwanten ten geschenke brengen, bij het afleggen van een bezoek. Vaak is de doelang ook versierd met een tirai, geheel gelijk aan die op Pl. XIII fig. 5 voorgesteld.

» 2. Pandiïng, van Soepajang. Gouden buikplaat aan den gordel bevestigd en door panghoeloe's bij feestelijke gelegenheden gedragen. Dit voorwerp had een waarde van tachtig gulden. In het midden prijkt een van goud nagemaakte edelsteen.

PLAAT XV.

Fig. 1. Pau-mentéboom met breede bladvormige wortels, bănir. De gave loodrechte stam is meer dan dertig meters hoog: de kruin heeft zware takken, maar weinig loof. Zulke boomen komen veel voor in de wildernis tusschen Rawas en Limoen. Het wortelhout is uitnemend geschikt voor landbouwwerktuigen, doch meestal durft men den boom niet vellen, omdat men dien de verblijfplaats waant der boschgeesten. Zeker is het, dat deze zonderlinge woudreuzen een geweldigen indruk maken.

» 2. Kadoeï gadang en kadoeï kètè met rantai kadoeï. Een groote en kleine katoenen zak aan een kunstig gemaakten zilveren ketting. De ketting is zeer oud en te Si-Loengkang vervaardigd. De kadoeï wordt door mannen over den linkerschouder gedragen. In den grootsten zak worden tabak, gedroogde anau-bladeren voor cigaretten en de benoodigdheden voor de siriëpruim geborgen. Het kleine zakje dient tot berging van geld.

» 3. Oentjang met rantai. van Soepajang. Siriē-taschje door vrouwen bij feestelijke gelegenheden of ter markt gaande gebruikt.

» 4. Kadoeï pădoesi, van Soepajang. Katoenen zakje waarin de vrouwen in het dagelijksch leven de benoodigdheden voor cigarette en siriē-pruim bergen.

PLAAT XVI.

Fig. 1. Dèta saloewq tanggoeëng of tjabang-tjabang. Hoofddoek van gesteven katoen. De hoofd-

doeken zijn vierkante doeken van ± 75 cm. lang en breed, die eerst gesteven en dan op bijzondere wijze gevouwen worden. De hier afgebeelde wordt veel te Padang-pandjang gedragen. In vroeger tijd schijnen de bijzondere vormen meer aan bepaalde streken eigen te zijn geweest dan thans, want tegenwoordig ziet men deze doeken overal dragen.

Fig. 2. Dèta tjiliïng mănoeroen. Hoofddoek »het dalende varken". Padangsche dracht.

» 3. Dèta Bangkahoeloe. Hoofddoek van Benkoelen, die zeer algemeen gedragen wordt.

» 4. Dèta koendiëq mălèrèng. Hoofddoek »het waggelende varken". Batipoesche dracht.

» 5. Dèta saloewq Kòtô-gadang. Hoofddoek zooals gehuwde mannen dragen. Is zeer algemeen.

» 6. Dèta liliëq obi. Jongenshoofddoek, die de kruin van het hoofd onbedekt laat.

» 7. Dèta pantjoeëng talang. Hoofddoek die even als n⁰ 4 meer bijzonder aan Batipoe eigen is.

» 8. Toedoeng, van Rawas. Hoed van gevlochten bamboeschil, boeloew kelebang, die door gadis, huwbare jonge meisjes, gedragen wordt.

» 9. Djimat, van Soengei-Pagoe. Amulet die, aan het haar vastgeknoopt, door kinderen gedragen wordt; zelden meer dan één.

» 10. Kabè pinggang. Lederen ceintuur met koperen gesp, door mannen gedragen. Zeer algemeen in de Padangsche Bovenlanden. De band is dubbel en wordt als bergplaats van geld gebruikt; van voren is de naad een eind open getornd, om het geld in te steken.

PLAAT XVII.

Fig. 1. Djădam, van Soepajang. Een ceintuur met koperen plaat en haak; het patroon van het graveersel op die plaat heet boengô lalòq. Gewoonlijk hangt aan de ceintuur een katoenen zakje, poerô, om goud of geld in te bewaren. Het voorwerp is zeer oud. De djădam wordt alleen door hoofden en oudsten gedragen.

» 2. Tjawè of kabè pinggang, van Soengei-Pagoe. Ceintuur van inlandsch weefsel, een kleedingstuk van mannen in feestgewaad: de fraai gewerkte slippen hangen naar voren af.

» 3. Toedoeëng gadang. Een regenscherm van pandan-bladeren op een raam van lichte bamboestokken. Iedere veehoeder heeft zoo'n voorwerp bij zich. Het wordt met een band om het voorhoofd gedragen.

» 4. Toedoeng, van Rawas. Een vrouwenhoed van pandanbladeren met ròtan-rand.

» 5. Toedoeëng pandan, van Talang-băboengô. Een hoed van pandan-bladeren met ròtan-rand, die door mannen en vrouwen als beschutting tegen zon en regen wordt gedragen.

PLAAT XVIII

Fig. 1. Badjoe tewreb, van Lebong. Vrouwenbuis van boomschors. Bij den arbeid worden door de bewoners van Lebong steeds van boomschors vervaardigde kleedingstukken gedragen. Dit buis is van den bast des Boenoet-booms. De bast wordt geruimen tijd geklopt, tot hij genoegzame buigzaamheid heeft, en vervolgens gedroogd.

» 2. Badjoe tewreb, van Lebong. Buis van boomschors, zooals door mannen gedragen wordt.

» 3. Sărèwă păsălèwă, van Soengei-Pagoe. Tweekleurige katoenen broek, zooals in den adattijd door mannen gedragen werd.

» 4. Badjoe pădoesi, van Soepajang. Vrouwenbuis van zwart katoen, met een rozet van uitgeslagen goud aan den hals; aan de zijden zijn langwerpig driehoekige stukken gouddraadborduursel ingezet, die tanti badjoe heeten. Dit kleedingstuk wordt gedragen wanneer men op bezoek gaat of bij feestelijke gelegenheden.

PLAAT XIX.

Fig. 1. Kabè pinggang pelangai, van Kòtô-Anau. Patroon van een buikband, op eigenaardige wijze geverfd. Deze industrie wordt, voor zoover mij bekend is, alleen te Kòtô-Anau gedreven. Behalve buikbanden worden ook hoofddoeken op deze manier geverfd, die dan dèta pelangai heeten. De duurste hoofddoek kost *f* 15 en de duurste buikband *f* 8. De buikband is drie meters lang. Dit kleedingstuk wordt zoowel door mannen als vrouwen gedragen.

» 2. Badjoe, van Djambi. Katoenen buis door zonen van aanzienlijken gedragen. Onder n°s 3 en 4 is het patroon van het gouddraadborduursel op den kraag en de mouwen voorgesteld.

Fig. 5. Badjoe boeniën, van Soengei-Pagoe. Een buis van wit en bont katoen, dat, in den tijd vóór de vestiging van het Nederlandsch gezag, door jonge mannen onder het blauwe buis gedragen werd.

PLAAT XX, XXI EN XXII.

Met uitzondering van fig. 8 der laatste plaat, komen op deze drie platen afbeeldingen voor van oorsieraden, zooals die in verschillende streken van Midden-Sumatra gedragen worden. Op de eerste plaat zijn elf zulke sieraden afgebeeld.

Fig. 1. Soebang bătirawang. Dit zilveren oorsieraad, uit de L Kòtô afkomstig, is gedeeltelijk opengewerkt en onder het opengewerkte is een lapje rood laken of katoen bevestigd. Fig. 11 dezer plaat stelt een gelijknamig oorsieraad van eenigszins andere teekening voor, en fig. 12 vertoont de wijze waarop deze soort oorsieraden in de oorlel bevestigd wordt. De stift, die door het gat in de oorlel gaat, is een buisje, waarin gaatjes gemaakt zijn, door welke een pennetje of een stukje koperdraad gestoken wordt.

» 2. Lonta. Een gouden oorsieraad van Padang-pandjang. De middelste figuren zijn in een afzonderlijk blaadje goud geslagen, dat daarna met een soort hars aan het andere gedeelte bevestigd is. De bevestiging van dit en van de oorsieraden onder de n°s 3, 4, 5, 6, 7 en 8 van deze plaat, onder 3, 4, 7 en 11 van Pl. XXI en onder 1, 3, 4, 5 en 6 van Pl. XXII afgebeeld, heeft plaats op de wijze als fig. 5 Pl. XXI in doorsnede voorstelt. Het oorsieraad is bevestigd op een cylinder van zilver of koper, waarin een andere cylinder van dat metaal past; de tweede cylinder is aan een schijfje gesoldeerd, waarvoor bij vele soorten een cent of een duit gebruikt wordt. Bij de grootere soorten vormen die twee cylinders als 't ware een doosje.

» 3. Lonta, van Păriaman, een zilveren oorsieraad. Zie bij fig. 2 voor de wijze van bevestiging in de oorlel.

» 4. Lonta, van Păriaman, een zilveren oorsieraad. Zie bij fig. 2 voor de wijze van bevestiging in de oorlel.

» 5. Soebang boelè, een zilveren oorsieraad van Păriaman. Zie bij fig. 2 voor de wijze van bevestiging in de oorlel.

» 6. Lonta, van Păriaman, een zilveren oorsieraad. Zie bij fig. 2 voor de wijze van bevestiging in de oorlel.

» 7. Lonta, van Padang-pandjang, een gouden oorsieraad. Zie bij fig. 2 voor de wijze van bevestiging in de oorlel.

» 8. Lonta, van Solòq, een gouden oorsieraad. Zie bij fig. 2 voor de wijze van bevestiging in de oorlel.

» 9. Koeraboe ătjè kanjang. Afbeelding, naar een koperen model, van een gouden oorsieraad dat te Fort de Kock algemeen gedragen wordt. Men moet het een weinig openbuigen, om het door 't gat in de oorlel te kunnen steken.

» 10. Lonta, van Tanah-data. Een oorsieraad bestaande uit een stijf opgerolde strook pandanblad, waarop met rood garen een lapje laken of katoen van dezelfde kleur vastgenaaid is, dat tot ondergrond dient voor een rozet van zilver door een zilveren rand omgeven. Dit sieraad wordt los in het gat van de oorlel gestoken, terwijl de minder gladde oppervlakte van het blad en de daarover genaaide draden het uitvallen beletten.

PLAAT XXI.

Fig. 1. Soentiïng pangédéh, van Si-Djoendjoeëng. Zilveren oorsieraad met opgelegd filigraanwerk. De wijze van bevestiging van dit oorsieraad in het gat van de oorlel is duidelijk gemaakt door fig. 2. Aan den onderkant van het blad der soentiïng is een haak, die in een lus van zilver- of koperdraad past, welke door den cylinder gaat die door het oorgat gestoken wordt, en van onderen een uitstekenden rand heeft. In de afbeelding is de haak en lus duidelijkheidshalve te ver uit den cylinder geteekend.

» 3. Lonta, van Mănindjau. Gouden oorsieraad met geel spiegelglas onder het filigraanwerk. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

Fig. 4. Soebang, van Solòq. Een oorsieraad van uitgeslagen zilver. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

» 6. Soebang kătjije, van Alahan-pandjang. Dit oorsieraad bestaat uit een cylinder van anauhout, waarin figuren gesneden en met een mengsel van lood en tin volgegoten zijn. Deze soebang's worden van verschillende grootte gemaakt. Zij moeten juist passen in het gat van de oorlel, daar zij er anders licht uit vallen.

» 7. Lonta, van Păriaman, zilveren oorsieraad. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

» 8. Koeraboe, van Fort de Kock. Afbeelding, naar een koperen model, van een gouden oorsieraad. De wijze waarop dit in het gat van de oorlel bevestigd wordt is afgebeeld onder fig. 9. De stift van den oorknop is van een schroefdraad voorzien, waarop een moer past die in een cirkelvormig plaatje is uitgesneden.

» 10. Soebang kătjije, van Solòq. Een oorsieraad van zwart gemaakt hout, met een blikken plaatje er op. Het onder- en bovenvlak van den cylinder steken een weinig uit, waardoor het uitvallen belet wordt. Van al de op deze platen afgebeelde oorsieraden vereischt dit het grootste gat in de oorlel.

» 11. Lonta, van Păriaman, zilveren oorsieraad. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

PLAAT XXII.

Fig. 1. Soebang tjarô Atjéh, van Păriaman, een zilveren oorsieraad. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

» 2. Gambang bekipas, van Lesoeng-batoe a/d Rawas. Zilveren oorhanger met waaiertjes. Het sieraad moet opengebogen worden om het in 't oor te kunnen steken.

» 3. Soebang bărigi, zilveren oorsieraad van Păriaman. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2. Pl. XX.

» 4. Soembè talingô, zilveren oorsieraad van Soepajang. In het midden is een rood steentje gezet. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

» 5. Lonta, zilveren oorsieraad van Păriaman. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

» 6. Poeti băkoeroeëng, een gouden oorsieraad van Padang-pandjang, dat nagenoeg gelijk is aan de Tăpi soeasô, een oorsieraad van Păriaman. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 Pl. XX.

» 7. Gambang, van Napal-litjin a/d Rawas. Zie voor de wijze van bevestiging in de oorlel bij fig. 2 van deze plaat. Dit oorsieraad is gemaakt uit een mengsel van goud en zilver; voor *f* 2 aan goud tegen *f* 0.50 aan zilver.

» 8. Boengô sanggoewe, van Soepajang. Bloem voor de haarwrong. Zilveren sieraad in den vorm van een bloem, dat bij feesten in het haar of achter het oor gedragen wordt door vrouwen en meisjes en gewoonlijk aan een zilveren speld of anders aan een bamboe-pen bevestigd is.

PLAAT. XXIII.

Fig. 1. Kăkòlong, van Talang-băboengô. Een koperen ring, waarin figuren geslagen zijn »băoekije". Het patroon van deze figuren heet galang, en zoo noemt men den geheelen ring Kăkòlong băoekije galang. Om de figuren er in te kunnen maken worden de ringen volgegoten met ambalau, een harssoort, of ook wel met een mengsel van lood en tin. De kăkòlong's worden in de zuidelijke Padangsche Bovenlanden door vrouwen gedragen aan de naar voren afhangende slippen van de tjawè. Niet zelden zijn de kăkòlong's van goud of zilver gemaakt.

» 2. Kăkòlong băoekije ăka tjinô, van Talang-băboengô. Koperen ring als die onder fig. 1, doch van een patroon dat ăka tjinô genoemd wordt.

» 3. Kăkòlong băoekije bătjantjang, van Talang-băboengô. Koperen ring als de beide voorgaande. Het patroon der figuren heet bătjantjang, naar de vele rechtlijnige insnijdingen.

» 4. Kăkòlong băoekije galang, van Talang-băboengô. Koperen ring als de drie voorgaande;

het patroon, hoewel eenigszins afwijkend van dat bij fig. 1 afgebeeld, draagt denzelfden naam. De drie vorige ringen zijn geteekend van boven gezien, deze daarentegen van ter zijde.

Fig. 5. Pending. Een gordel gevlochten van den bast der bamban (*Maranta dichotoma* Wall.), een rietachtig gewas, dat in de wildernissen van Midden-Sumatra in grooten overvloed voorhanden is. Ook matten en korven worden van dit duurzame materiaal gemaakt. Fig. 5' verduidelijkt het vlechtpatroon. Gordels als deze zag ik in Sindang, een der onderafdeelingen van de Residentie Palèmbang.

» 6. Kabè pinggang rôtan. Een gordel van rôtan gemaakt te Gandô-lajoe aan de Mamoen. Een stukje hout, waaraan drie klosjes zijn uitgesneden, is nabij het éene uiteinde van den gordel vastgebonden. De klosjes gespen in de twee rôtanlussen aan het andere uiteinde, waardoor gelegenheid bestaat den gordel te verwijden of te vernauwen.

» 7. Koekoe amé. Een gouden nagel, die in de Padangsche Bovenlanden door meisjes, als bruid of bij groote feesten, om den pink van de linkerhand gedragen wordt.

» 8. Galang. Gouden armband, behoorende tot de erfsieraden der eerste vorsten van Soengei-Pagoe. De gouden ring is opgevuld met ambalau. Deze galang is ongeveer gelijk aan dien welken de bruid op Pl. VII fig. 1 om den rechter pols en op Pl. VIII fig. 1 om de bovenarmen heeft.

PLAAT XXIV.

Fig. 1. Afbeelding van de boventanden der Maleiers, bewerkt op de manier die bălantiëq heet.

» 2. Afbeelding van de boventanden der Maleiers, recht afgesneden, wat tarah kăsau heet.

» 3. Afbeelding van de ondertanden der Maleiers, bewerkt op de manier die men boelè noemt.

» 4. Afbeelding van de boventanden der Maleiers, tot punten geslepen, 't geen roentjiïng genoemd wordt. Deze wijze zag ik in Lebong en in de XII Kôtô.

» 5. Pisau gagădji. Zaagje, van een mes gemaakt, zooals bij het afsnijden of bewerken der tanden gebruikt wordt. Zie de vier voorgaande figuren.

» 6. Batoe. Een aangepunte steen, gebruikt bij het vijlen der tanden.

» 7. IJzeren lepel, die gebruikt wordt bij het maken van de zwarte kleurstof, bădjô, welke de Maleiers aanwenden om de tanden glinsterend zwart te verven.

» 8. Săpi djanggoeï. Een ijzeren tangetje om de baard- en de knevelharen uit te trekken. Alleen de haren op een wrat laat men groeien. Hădji's dragen meestal een sik, evenals de andere geestelijken. Ook oude mannen hebben vaak eenige lange grijze haren onder de kin. De săpi djanggoeï wordt met een oorlepeltje en eenige priemen van ijzer of zilver aan een ring geregen, die vastgeknoopt is aan de punt van den zakdoek, welke over den linkerschouder gedragen wordt.

» 9. Sikè. Een kam van bamboe, van Chineesch maaksel, zooals op iedere markt voor een paar centen verkocht wordt.

» 10. Toegoeq. Een amulet, bestaande uit een lap die aan een houten latje verbonden en bezet is met witte schelpjes (katjes) »koeajang" genaamd. Van onderen hangen er kwastjes van gekleurd garen aan en van boven is een franje van stukjes djari angau (kalmoeswortel) aan een draad geregen. Deze amuletten worden in Rawas op het hoofd der zuigelingen gelegd tot wering van den invloed van booze geesten.

» 11. Kontjir. Rug van een kam van karbouwenhoorn gemaakt, zooals in Korintji gebruikt wordt. Van onderen is een gleuf in het hoorn gesneden, waarin men de van bamboe gemaakte kam, die daaronder is afgebeeld, plaatsen kan. Wanneer de tanden gebroken zijn, wordt in denzelfden rug een nieuwe kam geplaatst.

» 12. Sisir. Kam van karbouwenhoorn, zoo als in Rawas algemeen door meisjes en vrouwen in de haarwrong gedragen wordt.

» 13. Een Koeboe van de nederzetting tusschen Djambi en de Lalang-rivier. Deze man van ruim 20-jarigen leeftijd had dicht, lang, kroeshaar, waarom een lap van boomschors gewonden was. Zijn kind draagt hij op den rug in een doek die over de schouders is vastgebonden. Om de middel en tusschen de beenen door gaat een lap van boomschors, waarvan de uiteinden naar voren afhangen.

PLAAT XXV.

Fig. 1. Tălimpoeëng of tălémong. Een instrument dat gekocht werd op de markt te Si-Djoedjoeëng en uit vijf koperen bekkens bestaat, op twee koorden geplaatst, die op een houten raam gespannen zijn. Zij worden met twee stokjes van een zachte houtsoort geslagen, door één persoon, die met gekruiste beenen vóór het instrument zit. Het is echter geen eigenlijk Manangkabósch speeltuig, maar een namaaksel van het overeenkomstig instrument uit den Javaanschen gamalan. Deze vijf bekkens vormen een stel, maar ruw gegoten als ze zijn en niet bijgewerkt, hebben ze, gelijk alle tălimpoeëngs van Sumatra, geen opvolging van tonen die met volmaakte juistheid door ons notenschrift is weêr te geven.

» 2. Kelêntang. Een muziekinstrument uit Rawas, gelijkende op onze glasharmonica's. Op een houten bak liggen zes gebogen en eenigszins uitgeholde koperen staafjes, ieder van bepaalden toon. Het instrument wordt door één persoon met twee stokjes geslagen.

» 3. Kam van karbouwenhoorn, met geslagen goud in sierlijke figuren belegd, behoorende aan de dochter van het dorpshoofd van Soeroelangoen aan de Rawas. Zulke kammen worden bij feestelijke gelegenheden gedragen.

» 4. Gouden plaatje, zooals door kinderen in Rawas en Lebong één op de borst en één op den rug gedragen wordt. Door de vier gaten gaan touwtjes, waarvan twee over de schouders en twee onder de armen doorgaan. Zulke plaatjes worden ook van zilver gemaakt en ook wel vervangen door geldstukken.

» 5. Wijze waarop in Rawas de toekang rebab, de vioolspeler, zijn strijkstok vasthoudt bij het bespelen der viool, »rebab".

PLAAT XXVI.

Fig. 1. Bădije sitênggah, van Siroekam. Een lontgeweer van maleisch maaksel, zooals vroeger algemeen gebruikt werd. Hoezeer die geweren in waarde gedaald zijn sedert perkussiegeweren onder het bereik der Maleiers zijn gebracht, kan daaruit blijken, dat een bădije sitênggah tegenwoordig voor ± *f* 6 verkocht wordt.

» 2. Gălah dauoen auoewe, van Soepajang. Een lans, die naar de bamboesoort dauoen auoewe genoemd wordt, omdat het scherp op een blad daarvan gelijkt. De steel der lans is van rôtan. Waar het lemmer in den steel steekt is deze ter versterking en tevens als versiering met een stuk hertenvel stevig omwonden. Deze lansen zijn zoowel oorlogs- als jachtwapenen.

» 3. Gălah băpiari, van Soepajang. Het scherp van deze lans is pijlvormig. Den naam »piari" ontleent zij aan de naar achter gerichte punten, die als 't ware weerhaken zijn. De gewone beteekenis van »piari" is »gekromd, gebogen". De bevestiging van het lemmer in den rôtan-steel heeft op dezelfde wijze plaats als bij de voorgaande lans. Om de lans voor werpen geschikter te maken, is nabij het scherp een zware ijzeren ring aangebracht.

» 4. Oemban tali, van Soengei-Pagoe. Een van touw gevlochten slinger, om steenen te werpen. Wegens den fellen slag die bij den worp gehoord wordt, gebruikt men de păoemban tali ook om het wild uit de rijstvelden te verjagen.

» 5. Karijs pandjang, van Păsimpai. Deze lange kris is een zeer algemeen wapen in de XII Kôtô en de Rantau-di-Baroew. Zij wordt onder den linkerarm gedragen aan een band die over den schouder gaat; zie voor deze wijze van dragen het photographie-album n° 76. De houten scheede heeft zilver beslag, het breede gedeelte of blad van de scheede is altijd of uit een afzonderlijk stuk hout of, zooals bij deze kris, uit een stuk karbouwenhoorn vervaardigd, terwijl de scheede zelve uit twee helften bestaat. Het gevest van de kris is van buffelhoorn en is gebogen in het vlak van het lemmer, wat bij de gewone korte kris, zie fig. 6, niet het geval is.

» 6. Karijs, van Soepajang. Een gewone korte kris, met een gevest van kămoeniïng-hout en een lemmer dat vervaardigd is door een wapensmid te Soengei-Poea in Agam, de plaats in de Padangsche Bovenlanden waar de beste wapens gemaakt worden. De in uitgeslagen zilver gevatte scheede is van patai bilalang-hout.

» 7. Rêntjong, van Păsimpai. Een mes met ivoren handvat. Om de soerian-houten scheede liggen twee banden van gevlochten rôtan. Het mes dient zoowel tot wapen als voor huiselijk

gebruik. Daar deze messen ook voor het griften der letters gebruikt worden, ontleent het rèntjong-schrift daaraan zijn naam.

Fig. 8. Pisau, van Soeroelangoen aan de Rawas. Een mes dat als wapen en bij het huiswerk gebruikt wordt. Het heeft een fraai besneden gevest van buffelhoorn en, even als de scheede, zilveren beslag. In het blad van het mes zijn verscheiden ondiepe gaatjes geslagen.

» 9. Tjinangké, van Păsimpai. Dit model van sabel wordt weinig gebruikt. De wijze van dragen is dezelfde als van de karijs pandjang; zie bij fig. 5. De scheede der tjinangké is van soerian-hout en heeft twee banden van gevlochten ròtan. Het gevest van het zwaard is van karbouwenhoorn gemaakt en van snijwerk voorzien.

» 10. Dămaq of djoeiïng, van Soepajang. De figuur stelt een pijltje voor, zooals de Maleiers, op de jacht, voor hunne blaaspijpen, soempitan, gebruiken. Ook in oorlogstijd worden deze pijltjes gebruikt, maar dan doopt men de punten in vergif. Het pijltje is gemaakt van saga anau, de harde vezels die den arènpalm omgeven. Op het pijltje is een stukje van de pit van een rietsoort »timbarau" gestoken, waaromheen bij het schieten een weinig kapok gewikkeld wordt. De soempitan is gewoonlijk ± 2.5 M. lang, heeft een opening van 13 mm. middellijn en is van boeloew kasòq, een bamboesoort, gemaakt.

» 11. Ladiïng boengkoewq. Een kapmes met houten handvat. Het wordt zonder scheede in de hand gedragen en voor het kappen van hout, het schoonmaken der sawahdijkjes en als verdedigingswapen gebruikt. Op weg door de wildernis heeft de Maleier altijd een ladiïng in de hand, voor het afkappen van takken, lianen en ròtan die het pad versperren, en ook om zich, in een oogenblik van gevaar, dadelijk te kunnen verdedigen.

» 12. Ladiïng părambah. Een kapmes met houten handvat. Zie omtrent gebruik enz. bij Fig. 11. Op Pl. CI komen afbeeldingen voor van eenigszins anders gevormde, doch gelijknamige kapmessen.

» 13. Panggalah, van Soepajang. Een kruidhoorn van buffelhoorn gemaakt en fraai besneden. Op de wijde opening, die dient om den hoorn te vullen, is een houten stop geplaatst. De nauwe opening waaruit het kruid op de pan van het geweer gebracht wordt, is gesloten door middel van een hoornen veer.

PLAAT XXVII.

Fig. 1. Sèjwa, naar een voorwerp te Soepajang. Dit is het eigenlijke volkswapen der Manangkabo Maleiers. Aan beide zijden van het lemmer is een insnijding gemaakt. Het heft is van karbouwenhoorn, de scheede van hout. Dikwijls is de scheede met zilveren banden versierd.

» 2. Sekin, naar een voorwerp te Soeroelangoen aan de Rawas. In Rawas vond ik dit wapen het meest algemeen gebruikt. De scheede en greep zijn beide van hout. Het lemmer heeft in het midden overlangs een rug.

» 3. Sekin naar een voorwerp te Soeroelangan aan de Rawas; zie bij fig. 2. Deze scheede heeft een zilveren band en een van ròtan. Het lemmer is in verschillende vlakken geslepen en heeft overlangs een vrij diepe geul.

» 4. Koerambi, naar een voorwerp te Soepajang. Deze kleine sterk gebogen tweesnijdende dolk, waarvan de greep een gat heeft om den duim door de steken, wordt in de Manangkabosche landen bij aanrandingen gebruikt; wegens zijn vorm en geringe grootte is hij gemakkelijk onder den voorarm te verbergen. De koerambi behoort tot de verboden wapens. Greep en scheede zijn van hout.

» 5. Badéh-badéh, naar een voorwerp te Soeroelangoen aan de Rawas. Dit wapen wordt voor hetzelfde doel gebruikt als de koerambi, maar komt meer in het Palèmbangsche dan in de Manangkabosche landen voor, hoewel het ook in de laatste niet onbekend is. Heft en scheede zijn van hout, de laatste heeft twee ròtan-banden.

PLAAT XXVIII.

Fig. 1. Bawah karijs of doelang-doelang karijs, van Si-Djoendjoeëng. Deze koperen ring is in een smederij te Soengei-Poea gemaakt, en dient om onder aan de greep van een kris geplaatst te worden, als sieraad en ter versterking. Zie Pl. XXVI fig. 6.

Fig. 2. Lading, naar een voorwerp te Pangkalan aan de Rawas. Een kapmes, waarvan de greep met zilveren beslag versierd is. Zulke versierde kapmessen zijn gewoonlijk 't eigendom van vrouwen of meisjes.

Hetzelfde model wordt in Rawas algemeen gebruikt.

» 3. Toembaq, van Soengei-Pagoe. Deze lans behoort tot de kabăsaran's, erf-waardigheidsteekenen, van Toeankoe-di-Sambah, thans larashoofd, vroeger eerste vorst van Soengei-Pagoe. De zeer harde houten steel en het lemmer zijn door middel van koperen ringen aan elkaâr bevestigd. Evenals de onder fig. 4 voorgestelde lans heeft ook deze een, hier iets langeren, bundel afhangend haar, dat, volgens den eigenaar der lansen, djanggi-haar is. Djanggi schijnt een fabelachtig dier te zijn, dat niemand juist weet te beschrijven.

Het haar geleek veel op dat van de sik van een geit.

» 4. Toembaq, van Soengei-Pagoe. Even als de vorige is ook deze lans een der erfelijke waardigheidsteekenen van het tegenwoordig larashoofd van Soengei-Pagoe. Ze heeten, als alle kabăsaran's, gegeven te zijn door een der vorsten van het Manangkabosche rijk.

» 5. Seligi. Een werplans der Koeboe's, die de wildernissen tusschen Djambi en Palèmbang bewonen. De 2.52 M. lange, naar boven dun toeloopende steel van banitan-hout is in het lemmer gestoken en van onderen met ròtan omvlochten.

» 6. Toengkè. Een ròtan-stok, waarvan het gebogen boveneinde met zilveren bandjes versierd is en die een scherpe ijzeren punt heeft. Deze stok is het waardigheidsteeken van Datoewq Pajoeëng-Poetië, den vertegenwoordiger in Limoen van den door ons Gouvernement aangestelden sultan van Djambi.

» 7. Panggalah, van Soengei-Pagoe. Een van buffelhoorn gemaakte kruidhoorn, van net snijwerk voorzien. Aan beide uiteinden zijn houten stoppen, waarvan de kleinste onder de figuur afzonderlijk is afgebeeld. Zie omtrent vulling en gebruik bij Pl. XXVI fig. 13.

Aan den kruidhoorn is een snoer bonte kralen bevestigd, waaraan hij kan worden opgehangen.

» 8. Koelipéh, van Soepajang. Een patroontasch uit den adat-tijd. Zij bestaat uit twee van slecht bereid leder gemaakte, met rood flanel overtrokken bakjes, die voor het lijf gedragen worden aan een om het middel gebonden gekleurden band. In ieder bakje zijn vijf afdeelingen, in elke waarvan een bamboe-kokertje staat, dat een patroon kan bevatten.

PLAAT XXIX.

Fig. 1. Deze plaat stelt eenige der onderdeelen voor van het maleische lontgeweer, sitènggah of bădije sitènggah, dat op Pl. XXVI fig. 1 is afgebeeld. Al die onderdeelen zijn van koper. Fig. 1 vertoont de voorslotplaat van boven en aan de binnenzijde gezien, in welken laatsten stand de ligging der bamboe-slagveer A duidelijk gezien wordt. B′ en F zijn doorboorde plaatjes, die dienen om de slotplaat aan de lade te bevestigen, waarbij het plaatje F door de opening H van fig. 2 in de achterslotplaat gaat. De bevestiging heeft plaats met bamboe-pennen, die door correspondeerende gaten in de lade gestoken worden.

» 2. Stelt de achterslotplaat voor, aan den binnenkant en van boven gezien. C is de koperen trekkerveer, die werkt op den tweemaal rechthoekig omgebogen hefboom D. Wanneer het slot aan de lade bevestigd is, correspondeeren de gaten K van vóór- en achterslotplaat en van den tusschen beide geplaatsten haan. Zie Pl. XXX fig. 1.

» 3. Stelt de trekkerplaat voor, op zij en van boven gezien. R is het gat waardoor de trekker gaat (zie Pl. XXX fig. 3) en S zijn twee pennetjes waarmede de trekkerplaat aan de lade bevestigd wordt.

» 4. Vertoont de pen die door de boven bedoelde gaten K en door de lade gaat. Een bamboe pennetje door het gat L gestoken bevestigt de pen.

PLAAT XXX.

Fig. 1. De koperen haan van 't maleische lontgeweer, van boven en op zij gezien. De insnijding bij M dient tot plaatsing der lont.

» 2. De koperen beugelkrop van het maleische lontgeweer. De vaste pen T en de losse U dienen tot bevestiging van den krop aan de lade.

Fig. 3. De koperen trekker van genoemd geweer. De insnijding P werkt tegen den langen arm Q van den hefboom D (Plaat XXIX fig. 2). Door het gat O gaat de bamboe-spil, waarom de trekker draait.

» 4. Toengké bäsi, van Siroekam. Een ijzeren wandelstok, zooals ouderen van dagen gebruiken.

» 5. Houten stok, naar een voorwerp dat ik zag bij de Koeboe's van de nederzetting aan het riviertje Meroeng, dat beneden Lesoeng-batoe in de Rawas valt. Knop en stok zijn uit één stuk gesneden.

» 6. Pedang, naar een voorwerp van Limoen. Een zwaard met ijzeren gevest en soerian-houten scheede, waarom ròtan-banden gelegd zijn. Dergelijke zwaarden, die gedragen worden als de karijs pandjang (zie Pl. XXVI fig. 5), zijn op reis de gewone wapens der Maleiers uit Rantau-di-Baroew. Dezelfde zwaarden worden ook overal in Midden-Sumatra bij de zwaardendansen gebruikt.

PLAAT XXXI.

Fig. 1 *a'* en *b''*. Een der waardigheidsteekenen van de vorsten van Päsimpai, op zijde en van onderen gezien. Het is een krisring (zie Pl. XXVIII fig. 1), saloeï karijs nan doewô balé taije genaamd, uit goud gedreven en van binnen met hars opgevuld. De tegenwoordige eigenaar is het larashoofd van Päsimpai. De naam duidt aan, dat 12 tahil goud, een gewicht van 480 gram, voor de vervaardiging gebruikt is.

» 2. Een zwaard met houten scheede, waarom een ròtan-bandje is bevestigd. De knop der ijzeren greep is van hout. Dit zwaard, dat ook tot de kabäsaran's van de vorsten van Päsimpai behoort, heet tjoeriëq si mandang giri, soembiïng säratoejs sambilan poeloew, het zwaard si mandang giri met de 190 schaarden. In vele oude adat-overleveringen wordt dit zwaard vermeld.

» 3 en 4. Twee witte steentjes, »mantikô" genaamd, het eerste van boven en op zijde gezien. Ze behooren tot de kabäsaran's, even als de voorwerpen onder n° 1 en 2 genoemd, en men zegt dat ze vroeger »hidoeiq di badan," aan het lichaam kleefden, en ziekten konden genezen. Zeker is het, dat ze thans geen andere eigenschappen hebben dan gewone steenen.

PLAAT XXXII.

Fig. 1. Facsimilé van een maleische teekening, te Rangkiang-loeloejs gevonden. Zij stelt volgens de bijschriften een olifant, een jongen olifant en een hond voor.

» 2. Snijwerk in hout aan een huistrap in de doesoen Soeroelangoen aan de Rawas. Vele trappen zijn daar met smaakvol snijwerk versierd.

» 3. Snijwerk in hout aan een huistrap in de doesoen Soeroelangoen aan de Rawas.

» 4. Een fraai uit hout gesneden blok uit de doesoen Kòta-Danau in Lebong. Op die gedeeltelijk uitgeholde blokken wordt geslagen bij brand, bij het oproepen voor heerendienst en in andere gevallen van algemeen belang. Het blok was opgehangen onder het overstekend dak van de balai, dat men het dorpshuis zou kunnen noemen. Aan de wijze van slaan hoort men, waarom geslagen wordt.

PLAAT XXXIII.

Fig. 1. Koetikô limô, van Soengei-Pagoe. Een soort van almanak, om na te gaan, welken tijd men moet kiezen om een reis te beginnen. De figuurtjes stellen menschen voor. Deze en de volgende op deze plaat voorkomende koetikô's dragen de Maleiers bij zich op een stuk papier geteekend.

» 2. Koetikô tigô, van Soengei-Pagoe. Een talisman om gestolen goed op te sporen.

» 3. Koetikô boengô kambang, van Soengei Pagoe. Een talisman, die den tijd aanwijst waarop men bij de vrouw zijner keuze een gunstig onthaal zal vinden.

» 4. Koetikô, die de goede en slechte dagen voor iedere maand van het jaar aanwijst.

De namen der maanden zijn de Arabische. Zij hebben volgens de koetikô ieder dertig dagen. De met een vertikaal streepje aangeduide dagen zijn de ongunstige en zijn aangeduid door bijschriften, die ik duidelijkheidshalve in de figuur heb weggelaten. In het origineel stonden de hieronder volgende woorden.

1ste maand, bij den eersten ongeluksdag	بنتغ کا بنتغ
» » tweeden »	——
» » derden »	» دوری
» » vierden »	» باپيق
» » vijfden »	» نس
» » zesden »	» علن اغن بسر
» » zevenden »	» سما بنتغ
2de maand, bij den eersten »	نس کال
» » tweeden »	» بنتغ دور
» » derden »	»
» » vierden »	»
» » vijfden »	»
» » zesden »	»
» » zevenden »	» » عد
» » achtsten »	» » تبوهن
3de maand, bij den eersten »	——
» » tweeden »	بنتغ باپيق
» » derden »	——
» » vierden »	——
» » vijfden »	——
» » zesden »	» دور
» » zevenden »	——
» » achtsten »	» ڭدغ
4de maand, bij den eersten »	» باپيق
» » tweeden »	——
» » derden »	» علن
» » vierden »	——
» » vijfden »	» سما بنتغ
» » zesden »	نس بنتغ کال
» » zevenden »	بنتغ سما بنتغ
» » achtsten »	——
» » negenden »	——
5de maand, bij den eersten »	» » اغن بسر
» » tweeden »	——
» » derden »	——
» » vierden »	——
» » vijfden »	نس
» » zesden »	بنتغ دور

5de maand, bij den zevenden ongeluksdag	——
» » achtsten »	بنتغ سما بنتغ
6de maand, bij den eersten »	» تابوهن
» » tweeden »	——
» » derden »	» دور
» » vierden »	» اولت
» » vijfden »	» كال
» » zesden »	——
» » zevenden »	» »
7de maand, bij den eersten »	» دور
» » tweeden »	» قايو
» » derden »	» دوري
» » vierden »	——
» » vijfden »	» علت
» » zesden »	——
» » zevenden »	» قويو لاك
8ste maand, bij den eersten »	» تابوهن
» » tweeden »	اغن بسر
» » derden »	——
» » vierden »	بنتغ عولت
» » vijfden »	——
» » zesden »	نس
9de maand, bij den eersten »	بنتغ علت
» » tweeden »	» تابوهن
» » derden »	——
» » vierden »	» نكك لايغ
» » vijfden »	» قال
10de maand: bij den eersten »	» بايق
» » tweeden »	» اولت
» » derden »	——
» » vierden »	» تابوهن
» » vijfden »	——
» » zesden »	نس
11de maand, bij den eersten	بنتغ اولت
» » tweeden	——
» » derden	نس
» » vierden	»
» » vijfden	بنتغ

11de maand, bij den zesden —

12de maand, bij den eersten نس بنتغ بسر

» » tweeden نس

Fig. 5. Koetikô sălăpan, van Soengei-Pagoe. De dwarsstreepjes in de stralen dienen om den dag der maand te tellen. Ze loopen tot dertig rechtsom, bij 1 te beginnen, zooals de cijfers 1, 2, 3 aanduiden. De dertigste dag valt in de straal ايكن, visch.

PLAAT XXXIV.

Fig. 1. Koetikô bătaq of koetikô limô, van Loeboewq-Taròq. Een plankje aan beide zijden met teekens gemerkt. Het wordt door de Maleiers aan de punt der over den schouder gedragen săpoe tangan gebonden en dient om na te gaan welk tijdstip van den dag gunstig is voor de eene of andere onderneming.

» 2. Sjăta, van Solòq. Een linieërplankje, waarvan het bovengedeelte fraai besneden is en waarover touwtjes gespannen zijn, die men verschuiven kan, om ze te brengen op den afstand waarop men de regels van elkander wenscht te plaatsen.

» 3. Réha, van Si-Loengkang. Een lezenaar uit één stuk hout gesneden, die naar verkiezing kan worden dichtgeslagen of, zooals in de teekening het geval is, opengezet.

» 4. Tjatoew api, van Siroekam. Een stalen vuurslag te Siroekam gesmeed.

» 5. Toegoeq, van Lebong. Een mutsje voor zuigelingen, waaraan beschermende kracht tegen booze geesten wordt toegekend. Het is gemaakt van gekleurd katoen en gespleten ròtan. Er behooren kleine witte schelpjes »koeajang" op het mutsje genaaid te zijn.

» 6. Koetikô harimau of koetikô sălăpan, van Soengei-Pagoe. Facsimilé van een talisman om den geschiktsten tijd voor de eene of andere onderneming te bepalen.

» 7. Voorstelling van de wijze waarop, in het zand of op een plank, de lijnen getrokken worden om tjătoewe te spelen, een soort van damspel dat veel overeenkomst heeft met ons »schapen en wolf".

PLAAT XXXV.

Fig. 1. Tampè bătjongkaq of kăpòlèh, een houten schuitje op zij en van boven gezien. In dit schuitje zijn 16 gaten, twee grootere aan de uiteinden en veertien kleinere in twee rijen in het midden.

Het spel waarvoor men dezen toestel gebruikt, wordt gespeeld met steentjes of harde boomvruchtjes, die eerst allen in één der gaten aan de uiteinden worden gelegd en daarna één voor één uitgeteld in de verschillende kleinere gaten. Indien de voorraad eindigt in een gat waarin er reeds één of meer waren, dan telt men met dezen verder. De bedoeling is om al de steentjes in het andere groote gat te vereenigen.

» 2. Een schommel van een bamboestaak gemaakt, die, van boven gespleten, door middel van een dwarsstok aan een boomtak gehangen is. Ten einde verder splijten te voorkomen, is om de bamboe een ring van ròtan gelegd. De zitplaats is een van onderen door de bamboe geslagen stok. Zulk een schommel zag ik in het tot de laras Alahan-pandjang behoorend dorp Sariëq-Bajang.

» 3. Găsing. Een soort van priktol, waarmede de jongens in Rawas spelen. Het touw, dat om het kopeinde van den tol gewonden wordt, heet alit. De tol wordt opgezet als onze drijftol.

» 4. Kajoe băpăsoeëng, een op deze wijze gegroeide liaan of boomtak; păsoeëng is ook boei, blok. Zulke zonderling gevormde lianentakken of wortels, zie fig. 5 en 6, zijn volgens de Maleiers de verblijfplaatsen der boschgeesten.

» 5. Toenggoewe boetòq. Als 't ware een naar boven gegroeide wortel met een grooten afgeronden kop. In de wildernissen zijn die niet zeldzaam. Zie bij fig. 4.

» 6. Toendjang bakau. Een wortel die gedeeltelijk boven den grond gegroeid is. Zie bij fig. 4.

PLAAT XXXVI.

Fig. 1. Tjangoe. Een muziekinstrumentje, dat de Maleiers in de zuidelijke Padangsche Bovenlanden vervaardigen door van een bamboegeleding een splinter tot den knoop te splijten

en gespannen te houden door een blokje hout, dat er onder geplaatst wordt. De tjangoe wordt met een stokje geslagen en geeft een vrij helderen klank.

Fig. 2. Voorstelling van de wijze waarop de messen geplaatst zijn bij het begin van den messendans der meisjes in Rawas; zie Pl. IX fig. 1.

» 3. Voorstelling van de wijze waarop de waaiers door de meisjes in Rawas op den grond geplaatst worden bij den aanvang van den waaierdans.

» 4. Voorstelling van de plaatsing der zes schoteltjes, met daarop staande brandende waskaarsen, bij het begin van den bordendans der meisjes in Rawas. Zie Pl. IX fig. 2.

» 5, 6 en 7. Mărawă of vlaggen aan bamboestaken die in den grond gestoken zijn. Deze vlaggen zijn van laken of katoen gemaakt en verschillen daardoor veel in waarde; een van scharlaken doek, zooals fig. 5 voorstelt, kost ± *f* 300. De mărawă is zoo genaaid, dat zij over de bamboe geschoven kan worden. Bij ieder feest prijken tal van mărawă's.

» 8. Pandji-pandji, te Alahan-pandjang lilipan genoemd. Deze katoenen wimpel wordt gebruikt op dezelfde wijze als de mărawă's, maar vooral bij landbouwfeesten.

» 9. Kandai, van de Padangsche Bovenlanden. Een wit katoenen wimpel, met een touw aan een bamboestaak gebonden en als versiering gebruikt bij feesten.

PLAAT XXXVII.

Fig. 1. Een stijl uit de balai, het dorpshuis, te Lesoeng-batoe aan de Rawas, zooals die met jonge klapperblaren en een bonten doek versierd was, bij gelegenheid van een feest ter eere van het nieuw benoemde dorpshoofd. De klapperblaren zijn in allerlei vormen gesneden en van enkele is een zoogenaamd vogeltje gevlochten.

» 2. Bamboe-stoel, waarop een zieke vrouw van het nabij Si-Belaboew gelegen Goenoeëng vervoerd werd. De stoel werd aan zeelen door een man op den rug gedragen. De voetplank hangt aan twee ròtan-koorden.

» 3. Korfje van ròtan, door een Maleier te Moearô-Laboew op de knie gebonden, ter bescherming van eene wond.

» 4. Boeah agoeng. Een vrucht van den in Rawas veelvuldig voorkomenden kajoe agoeng, een grooten woudboom. Zij wordt gebruikt als kinderspeelgoed, evenals bij ons de pluimbal.

» 5. Een houten bankje met leuningen van bamboe. Te Soeroelangoen aan de Rawas zag ik een jongen van omstreeks zes jaar, die geheel verlamd was, in zoodanig bankje geplaatst. Elken avond werd de knaap op zijn bankje door den vader op het erf vóór de hut gebracht.

» 6. Een mat voor een soort van roulette ingericht, een dobbelspel dat in Lebong veel gespeeld wordt. De strepen en punten zijn er op geverfd. Op de mat staat een halve klapperschaal, waarin het a-al-tolletje gedraaid wordt, dat afgebeeld is, onder

» 7. Het a-al-tolletje is van been gemaakt.

PLAAT XXXVIII.

Facsimilé van de păkisaran nagô băsa, een soort van koetikô, van Soengei-Pagoe: 1 is de kop, 2 de navel, 3 de staart, 4 het achterste, 5 de hals, 6 de bek; 7 heet nagô lajang, zwevende nagô; 8 si păsan, schorpioen; 9 kalô, duizendpoot. Wat de cirkel, het daarin geplaatste driehoekje en de woorden كالم, بصر, سمق beduiden, weet ik niet; evenmin is mij de wijze duidelijk, waarop deze koetikô gebruikt wordt om na te gaan of een voorgenomen onderneming al dan niet gunstig zal zijn.

PLAAT XXXIX.

Fig. 1. Soeké of gantang, van Si-Lagô. Een maat van bamboe voor het meten van baré en pădi (ontbolsterde rijst en rijst in den bolster).

» 2. Tjoepaq ampè garam, van Si-Lagô. Een maat van bamboe voor het meten van zout. De inhoud is slechts iets meer dan $^1/_4$ soekè.

» 3. Tjoepaq ampè, van Si-Lagô. Een maat van bamboe voor het meten van rijst. Er zijn vier banden van gevlochten ròtan om. De inhoud heet $^1/_4$ soekè te zijn, doch is inderdaad grooter.

Fig. 4. Tjoepaq lăpan, van Si-Lagô. Een maat om rijst te meten, van een klapperdop gemaakt. De inhoud is grooter dan $^1/_8$ soekè.

» 5. Een balans met weegmanden van Lebong, dienende voor het wegen van tabak, vezelstoffen en andere droge waren. De manden zijn van gevlochten bamboeschil en hangen aan rôtankoorden. De arm van de balans is van hout, de naald en het huisje zijn van bamboe. De balans draait om een pin, die door het huisje en de naald gaat.

» 6. Kasja, van Atjèh. Een looden munt, voor- en keerzijde. Zie blz. 46, 47 van den tekst.

» 7. Tinnen munt van Bangka, voor- en keerzijde. Zie blz. 46, 47 van den tekst.

» 8. Boengkă, van Soepajang. Negen gewichten om goud te wegen. Van de linkerhand af zijn het 1ste, 2de, 4de en 5de van koper, het 3de van lood, het 6de van zilver terwijl het 7de, 8ste en 9de boomvruchtjes zijn.

PLAAT XL.

Fig. 1. Răbanô, van Moearô-Laboew. Een muziekinstrument, bestaande uit een houten ring, gewoonlijk van tjoebadaq-hout, bespannen met geitenvel, dat met koperen spijkertjes is vastgehecht. Van binnen ziet men tegen het trommelvel een rondgebogen rôtan, die dient om de huid te spannen. De răbanô wordt met de hand geslagen en behoort tot een stel van zes instrumenten, die gelijktijdig bespeeld werden door evenveel personen, ter begeleiding van godsdienstig gezang.

» 2. Hetzelfde voorwerp van voren gezien.

» 3. Tjènong of mŏmongan, van Alahan-pandjang. Een zwart vernist bekken van geslagen koper, te Soengei-Poea vervaardigd. Dit instrument wordt, aan een touwtje hangende, in de linkerhand gehouden en geslagen met een stok van timbarau, een reusachtig rietgras. Zoowel bij feestelijke optochten als bij het oproepen der bevolking ten heerendienst wordt de tjènong geslagen.

» 4. Panggowah, van Alahan-pandjang; de onder fig. 3. besproken stok om de tjènong te slaan. De stok is met een lap of een stuk zacht Chineesch papier omwonden, om den klank te dompen.

» 5. Gandang kătjije, van Alahan-pandjang. Een trom van tjoebadaq-hout, aan beide zijden met geitenvel bespannen door middel van sterk dichtgesnoerde reepen van dezelfde stof. Het instrument heeft een doffen klank, veel minder helder dan de răbanô. De speelman zit met gekruiste beenen en heeft de gandang op den schoot; terwijl de ééne hand het instrument slaat, wordt het geluid gewijzigd door de andere hand meer of minder krachtig tegen het overstaande trommelvel te drukken. In den houten cylinder zijn één of twee gaten geboord.

» 6. Een van bamboe vervaardigde fluit, van Soepajang; voor- en keerzijde. Het instrument is aan beide uiteinden open en heeft een klein afzonderlijk aangezet mondstukje, dat met een draad vastgebonden is op een aan de bovenzijde uitgesneden lip.

PLAAT XLI.

Fig. 1. Rabab, viool van Alahan-pandjang. Het lichaam van de viool is een schotelvormig uitgehold stuk madang-hout, waarover een stuk van de maag eener koe gespannen is; de hals is van soerian-hout, even als de pinnen, die dienen om de roodzijden snaren te spannen. Op het breede uiteinde van den hals zijn ter versiering kleine stukjes spiegelglas gelijmd. De drie snaren zijn bijeengebonden aan de punt van de viool en loopen over een van drie inkepingen voorzienen houten kam, die los op het bovenblad van de viool staat.

» 2. Het lichaam der viool van achteren gezien; het spannen van de koemaag geschiedt door rôtan-band en ramèh-touw, dat achter een verhoogden rand is bevestigd. De hals of greep is door het lichaam der viool gestoken. In het middelpunt van den houten schotel is een gaatje geboord.

» 3. Panjai, strijkstok waarmede men de onder fig. 1 beschreven viool bespeelt. De strijkstok is een gebogen bamboe-latje, met paardenhaar bespannen.

» 4. Poepoeï, van Soengei-Pagoe. Een trompetje van boeloew auoewe, een bamboesoort, en

pandan-blad vervaardigd. Aan de bamboe is een mondstuk gesneden en er zijn drie gaten in gemaakt, waartoe het gebogen oppervlak eerst plat bijgesneden is.

Fig. 5. Sădem, van Abai in de XII Kòtô. Een fluit van boeloew nipijs, een bamboesoort met lange geledingen. Aan het boveneinde is een schijfje soerian-hout in de fluit gestoken, dat op éene plaats een weinig is afgeplat, om het blaasgat te vernauwen.

» 6. Saloeëng pandjang, van Soengei-Pagoe. Een fluit van boeloew nipijs. Zij is aan beide zijden open. Op andere plaatsen zeide men mij dat een saloeëng altijd zes gaten behoort te hebben; dit instrument heeft er slechts drie.

» 7. Keriloe, van Soekoe-Kajô in Lebong. Een fluit van bamboe, voor- en keerzijde. Aan het boveneind is een ròtan-bandje aangebracht om splijten te voorkomen.

PLAAT XLII.

Fig. 1. Băroemboeëng tădji, van Soengei-Pagoe. Een fraai besneden houten koker met dito deksel. In den koker zijn, tusschen stukjes pandan-blad, de stalen sporen, tădji's, geplaatst, die den vechthanen worden aangebonden. Het deksel heeft van boven een koperen, van onderen een zilveren rand, zoowel ter versiering als om scheuren te voorkomen. Deksel en koker zijn van ongelijke houtsoorten gemaakt, en de beide bodems zijn afzonderlijk ingezet.

» 2. Băroemboeëng tădji, van Soengei-Pagoe. Deze băroemboeëng is gemaakt van twee lichtgele houtsoorten; ze is zonder snijwerk, eenvoudig gepolijst. Het deksel heeft een rand van zwart buffelhoorn, waarin de houten bodem gezet is. De koker is met den bodem uit één stuk gesneden.

» 3. Penggaboeë tădji, van Talang-băboengô. Een stuk wortel van den băsoeëng-boom, dat nagenoeg even zacht is als vlierpit. Het dient zoowel tot berging der tădji's, zoo als in de afbeelding te zien is, als om ze aan te zetten.

» 4. Kăloekoe, van Gandô-Lajoe aan de Mămoen. Een cylinder van boomschors, waarvan de ruwe kant naar binnen gekeerd is. Aan de éene zijde is een netwerk van ròtan met een opening in het midden, waardoor de vechthaan, die in deze kăloekoe's gedragen wordt, den kop steekt. De cylinder is genaaid met ròtan; de onder- en bovenrand zijn vastgeknepen tusschen twee overlangs gespleten ròtan's.

» 5. Băroemboeëng tădji, van Soepajang. Een soerian-houten doosje om tădji's te bewaren. Het deksel draait om een ijzeren pinnetje en wordt gesloten door middel van een ròtan-ring, die aan een touwtje bevestigd is.

» 6. Tădji, van Alahan-pandjang. Negen verschillende stalen sporen voor 't hanenvechten. De gekartelde insnijdingen dienen tot steviger bevestiging.

PLAAT XLIII.

Fig. 1. De moesadjid van Béda-Alam in de XII Kòtô. De omwanding van dit Mohammedaansche bedehuis is van ruwe planken, de dakbedekking van idjoewq, de spits van glinsterend blik. Rechts ziet men de deuropening, waarvóór in de werkelijkheid een paar groote steenen als trap geplaatst zijn; links is de kahèrat uitgebouwd, een vertrekje waar de Imam zich ophoudt. Het gebouw staat op een ruim plein, dat met gras begroeid en door een paar groote koebang-boomen beschaduwd is.

» 2. Hekje van gespleten en aangepunte bamboe, dat in de XII Kòtô den ingang der dorpen afsluit.

PLAAT XLIV.

Fig. 1. Afbeelding, naar een te Moearô-Laboew vervaardigd model, van een kăpoewq of pădi-schuur. De dakbedekking is van poea-blad; zie Pl. LII fig. 4. De pădi wordt geborgen in de van bamboeschil gevlochten groote mand; zij wordt er van boven ingedaan en uitgehaald, waarbij men een laddertje gebruikt van hout of bamboe vervaardigd.

» 2. Pădi-schuur bij een woning te Si-Lagô. De dakbedekking is van lolo-bladeren en de cylinders waarin de pădi bewaard wordt, zijn van de schors van antoei-boomen gemaakt, met idjoewq-touw aaneengenaaid.

PLAAT XLV.

Fig. 1. Rangkiang. Afbeelding, naar een te Moearô-Laboew vervaardigd model, van een pădi-schuur. De palen, de dwarslatten die het bamboevlechtwerk steunen en silang heeten, de planken onder het dak en de ladder die toegang verleent tot het daarin gelaten luikje, zijn allen van soerian-hout. Recht opgaande bamboelatten, djaradjah, dienen, evenals de silang's, om de omwanding van gevlochten platgeslagen bamboe te versterken. Het dak is van idjoewq, met blikken punten versierd, en van voren onder het luikje is een franje van blikken plaatjes aangebracht.

» 2. Rangkiang's, van Kòta-baroew in Soengei-Pagoe. De dakbedekking is van sikè-blad, zie Pl. LII fig. 1, en de omwanding van boomschors.

PLAAT XLVI.

Fig. 1. Dangau. Een wachthutje op een sawah bij Béda-Alam in de XII Kòtô. De dakbedekking is van pădi-stroo. In het van ruwe takken en balken gebouwde hutje wordt wacht gehouden als de pădi begint te rijpen; dan zijn over het veld draden gespannen, waaraan klappertjes van bamboe of lappen en bladeren bevestigd zijn. Die draden komen samen in het hutje, waar de bewaker ze in beweging brengt, om vogels en andere dieren te verjagen, die het gewas schaden.

» 2. Negari-huis te Béda-Alam in de XII Kòtô. Dit gebouwtje staat buiten het dorp op een open pleintje; het dient tot verblijfplaats voor reizende ambtenaren, en heeft een dakbedekking van sălò, zie Pl. LII fig. 3, en een omwanding van boomschors, met den ruwen kant naar buiten gekeerd.

PLAAT XLVII.

Fig. 1. Geraamte van een huis, tiang sambilan, te Soengei-Aboe.

» 2 en 3. Poorten uit ruwe takken gemaakt, aan de ingangen van de dorpen in het oostelijk gedeelte van de laras Si-Djoendjoeëng.

PLAAT XLVIII.

Fig. 1. Opstand van een huis te Tapoes in Lebong. De zeer goed bewerkte planken omwanding is van soerian-hout, de balken zijn van balam-hout gemaakt. Het dak bestaat uit een dubbele rij overlangs gespleten bamboe. De aanbouwsels *h p s d* hebben een omwanding van bamboe-vlechtwerk. L is een luik.

» 2. Platte grond van dezelfde woning.

a b c d, geprojecteerde omtrek van het dak, dat hier en daar door palen gestut wordt.

e f g h, vloer der woning, van gespleten bamboe; de omwanding van dit gedeelte is van planken, die meer dan een halven meter breed en goed betimmerd zijn.

g h i j, de vloer is hier een balkdikte lager dan bij *i j f e*, zooals uit den opstand te zien is.

k l m n g o, is een van gevlochten bamboe aangebouwde gang, waartoe de trap T toegang geeft.

m n h p, een van bamboe aangebouwd vertrekje, met een kast van bamboe zonder deur, *p q r s*.

m n u t, is een beschot, van onderen planken, van boven bamboe, dat de woning in twee groote vertrekken verdeelt, in één waarvan de beschotten *w u* en *v ij* twee slaapkamertjes afscheiden.

S zijn stookplaatsen, bestaande uit een houten raam met aarde gevuld; L zijn luiken, die naar buiten opengaan.

» 3. Platte grond van een woning te Soekoe-Kajô in Lebong. De woning heeft een omwanding van planken. B is een soort van hangende bamboe-kast, van buiten aangebouwd en aan de binnenzijde open. K. zijn hokken van bamboe voor vechthanen; de openingen van deze hokken komen op den gang G uit. Een bamboe-beschot *a b* deelt de woning in twee deelen. De vloer bij 1 is het hoogst, die bij 2 is 13 centimeters lager en die bij 3 weer 13 centimeters lager dan die bij 2. L zijn luiken en S stookplaatsen.

PLAAT XLIX.

Fig. 1. Vertikale doorsnede der woning van het dorpshoofd te Moeara-Menkoelem in Rawas. Het huis rust op drie rijen palen in de breedte en op zes rijen in de diepte; de omwanding is van goedbewerkte planken, het dak is met pannen gedekt en aan de binnenzijde geheel met planken beschoten.

De dubbele planken vloer is in drie afdeelingen, pètak's, verdeeld, waarvan de voorste het laagst is en de volgenden telkens een balkdikte hooger zijn. De voorwand der woning bestaat uit drie luiken, die naar binnen draaien en door aan het dak bevestigde houten haken opengehouden kunnen worden. Vóór 't huis is een stoep van bamboe gebouwd en daartegen staat een trap van hetzelfde materiaal.

» 2. Dezelfde woning van voren gezien. In het middelste der drie luiken, die den voorwand vormen, is een kleine deur. Naast het huis is een keuken aangebouwd, die met een deur op de verlengde stoep uitkomt.

» 3. Horizontale doorsnede der woning. In den zijwand der tweede pètak bevindt zich een deur, die naar de keuken voert, en tegen den achterwand der woning zijn in de derde pètak door planken beschotten drie kamertjes, medalam's, afgeschoten, welke tot slaapvertrekken of bergplaatsen dienen.

PLAAT L.

Fig. 1. Een der stijlen waarop de nokbalk rust van de balai te Kòta-Danau in Lebong. De stijl is besneden met wit en rood geschilderde figuren van gelijksoortige teekening als bij fig. 5 is afgebeeld. In den stijl zijn twaalf eenigszins naar hoorns gelijkende armen gestoken, die ook besneden en beschilderd zijn en een aardig effect maken.

» 2. Vertoont een der ronde palen die den vloer en de jukbalken A van dezelfde balai dragen, waarop in het midden de stijlen, zie fig. 1, rusten, die den nokbalk steunen. Ook deze palen zijn even als de jukbalken besneden en beschilderd. Voorts vertoont deze figuur een doorsnede van de schuin geplaatste omwanding, die uit bamboe vlechtwerk bestaat, in houten ramen gevat, alsmede van een gedeelte van het dak, dat met roembiô-blaren gedekt is. Het kolossale gebouw is ongeveer 18 meters diep, bij 7 breed, en rust op vijf jukken, waarvan de zware palen op stapels riviersteenen zijn geplaatst.

» 3. Is een afbeelding van het snij- en schilderwerk aan een der jukbalken.

» 4. Snij- en schilderwerk aan den jukbalk A. Zie fig. 2.

» 5. Snij- en schilderwerk aan den ronden paal. Zie fig. 2.

PLAAT LI.

Fig. 1. Tindjauan băoekije. van Alahan-pandjang. Deze afbeelding van een besneden en beschilderd vensterluik is gemaakt naar een te Alahan-pandjang vervaardigd model. Het luik draait in tappen en gaat naar binnen open.

» 2. Beschilderde planken aan eene woning te Danau in Lebong.

» 3. Atòq lolo, van Béda-Alam in de XII Kòtô. Dakbedekking van lolo-bladeren, die om een bamboe-lat zijn geslagen en met ròtan vastgenaaid. Zulk een voor dakbedekking gereed gemaakte lat heet bangkawan. De lolo is een boschplant die veel op poea gelijkt, zie Pl. LII fig. 4, maar minder forsch is van stengel en blad.

» 4. Atòq ilalang, van Béda-Alam in de XII Kòtô. Dakbedekking van ilalang, het bekende scherpe en droge gras, Imperata arundinacea Cyrill., dat op Java alang-alang heet. Het komt veelvuldig voor in uitgestrekte velden langs de hellingen der reeds ontwoude bergen en heuvels en op niet moerassige vlakten. Om er dakbedekking van te maken wordt de ilalang op dezelfde wijze behandeld als de lolo; zie bij fig. 3.

PLAAT LII.

Fig. 1. Atòq sikè, van Béda-Alam in de XII Kòtô. Dakbedekking van sikè, een ròtan-soort, die overvloedig in de wildernissen voorhanden is. De bladeren blijven aan de stengels, die men met idjoewq of ròtan-touw aan elkander bindt.

Fig. 2. Atôq sadang, van Béda-Alam in de XII Kôtô. Dakbedekking van sadang-bladeren. Zie voor de wijze van bewerking bij Pl. LI fig. 3. De sadang is een palm die over geheel Midden-Sumatra voorkomt en uitmunt door sierlijkheid [1]).

» 3. Atôq sălò, van Béda-Alam in de XII Kôtô. Dakbedekking van sălò-bladeren, die, even als sadang-, poea- en lolo-bladeren, om een bamboelat gevouwen en met rôtan vastgenaaid worden. Deze stamlooze palm groeit in de bosschen der zuidelijke Padangsche-Bovenlanden en beheerscht daar geheel het karakter van het landschap, daar hare drie meters lange bladeren, die aan korte stengels, ten getale van twintig en meer, als 't ware uit den grond schieten, allen anderen plantengroei belemmeren. De stengels zijn aan de kanten met doorns bezet en hebben overlangs een groef. Mossen en mierennesten maken het onderste gedeelte van de plant tot een vochtigen dikken klomp. De vrucht, die zoo groot is als een abrikoos, heeft een donkerbruine kleur, groeit aan trossen en is met doorns bezet. Het vruchtvleesch is wit en beenhard.

» 4. Atôq poea, van Béda-Alam in de XII Kôtô. Dakbedekking van poea-bladeren. De poea (Amomum Sp.), waarvan een zekere soort de cardamom levert, is een der gewassen die in de wildernis langs de hellingen der bergen, vooral op vochtige plaatsen, zeer algemeen voorkomen. De vaak een meter lange bij twee tot drie decimeters breede bladeren zijn aan den stengel geplaatst als de vlag aan de schacht van een pen.

PLAAT LIII.

Afbeelding van het snijwerk aan een samije (zie bij Pl. LV fig. 1. A) van de balai te Alahan-pandjang. Phot. Album n°. 29.

PLAAT LIV.

Fig. 1. Besneden bovenlijst van een rangkiang, pădi-schuur, te Béda-Alam. De plank was eenmaal beschilderd, doch is door ouderdom verveloos geworden.

» 2. Besneden plank aan een huis te Béda-Alam. Ook deze plank droeg kenteekenen van vroeger beschilderd te zijn geweest.

» 3. Keurig uitgevoerd snijwerk aan een paal in een huis van het Marga-hoofd der Boven-Rawas te Napal-litjin. De paal is van petaling-hout, dat donkerbruin van kleur, hard en fijn van vezel is.

» 4. Snijwerk in hout aan een koker voor 't bewaren van stalen sporen voor vechthanen. Zie Pl. XLII fig. 1.

PLAAT LV.

Fig. 1. Besneden en beschilderde planken van soerian-hout, zooals aan de buitenzijde der Manangkabosche woningen worden aangetroffen, van Batoe-bădjandjang. Vier planken, die met pen en gat in elkaar sluiten, stellen het geheel samen.

De eerste, **A**, is de breedste en heet samije. Haar plaats is onder de vensterluiken aan den voorkant van de huisomwanding. Het patroon van het snijwerk in het midden heet ăka tjinô, d. w. z. Chineesche liaan of slingerplant; dat van den cirkel aan de linkerhand heet boelan-boelan, d. i. manen; dat van de punten aan den rand noemt men poetjoewq răboeëng, d. w. z. bamboe-uitspruitsels.

De tweede, **B**, is veel smaller en heet lambé-lambé săsaq. Het snijpatroon is ăka tjinô, uitgenomen dat van het vierkantje aan de rechterzijde, dat tampoewq manggijs heet,

---

[1]) Volgens Filet omvat de naam Sadang: *Pholidocarpus Ihur* Bl., *Licuala peltata* Roxb. en verschillende soorten van *Livistona*. Daar echter Miquel het voorkomen van *Licuala peltata* in den Indischen Archipel betwijfelt, acht ik het waarschijnlijk dat daarvoor *Licuala elegans* Bl. in de plaats moet gesteld worden, die op Sumatra bijzonder menigvuldig blijkt te zijn (zie Blume, Rumphia, II, p. 43), en juist daarom ook wel het meest in aanmerking komt om voor de in den tekst bedoelde sadang gehouden te worden. Echter is ook *Pholidocarpus Ihur* (= *Livistona Diepenhorstii* Teysm.) door Teysmann op enkele plaatsen van Sumatra waargenomen. P. J. V.

d. w. z. de verharde kelkblaadjes die aan den steel der vruchten van Garcinia mangostana gevonden worden.

De derde plank, C, die tegen den huispaal geplaatst wordt, draagt den naam kampijsan en is gesneden volgens het patroon ăka tjinô.

De laatste en kleinste plank eindelijk, D, die den hoek vult door B en C gemaakt, heet gadiïng-gadiïng en heeft hetzelfde snijpatroon als de vorige.

» 2. Pintoe băoekije, van Alahan-pandjang. Model van een besneden en beschilderde deur, zooals men aan de Manangkabosche woningen vindt. Ăka tjinô en boelan-boelan zijn de snijpatronen.

» 3. Beschilderde planken aan eene woning te Kòta-Danau in Lebong. Het wit is met kalk aangebracht en het rood met aarde van die kleur geverfd.

PLAAT LVI.

Tindjauan. Besneden en beschilderd vensterluik aan de woning van Rădjô-Alam, gewezen larashoofd van Alahan-pandjang. Het snijwerk aan deze woning en aan de daarbij geplaatste rangkiang en het taboew-huisje munt uit door keurigheid van bewerking.

PLAAT LVII.

Voorzijde van een overdekte brug te Alahan-pandjang. Deze brug, die onder n°. 41 in het Phot. Album voorkomt, is een model van Manangkaboschen stijl, doch heeft door gebrek aan onderhoud veel geleden.

PLAAT LVIII.

Een woning te Loeboewq-gadang in de XII Kòtô. De dakbedekking is van sikè-bladeren. Overigens is de woning geheel van bamboe gebouwd, en ook de vloer, die aan de linkerzijde een hooger gedeelte heeft, is van bamboe-latten vervaardigd. Aan de voorzijde van het huis zijn breede openingen, die met naar binnen draaiende bamboe-luiken kunnen gesloten worden. Een deur is er niet; langs een bamboe-ladder klimt men door een der luiken naar binnen. Onder het huis zijn, door een omwanding van bamboe-latten, bergplaatsen en stalling voor karbouwen afgeschoten. Op het dak ligt een platte mand, waarop visch te drogen wordt gelegd, en onder het dak aan de voorzijde hangt een ontkiemde klapper, die geplant moet worden zoodra de bladen zich genoegzaam ontwikkeld hebben. De meeste woningen in de XII Kòtô zien er even armoedig uit als deze.

PLAAT LIX.

Geringe woning te Kòtô-baroew in Soengei-Pagoe. Lappen boomschors met ruwe palen en takken stellen de hut samen, die met sikè gedekt is. Het venster en de deuropening worden des avonds gesloten met luiken van boomschors, die, rechts en links verschuifbaar, aan een horizontalen stok binnenshuis zijn opgehangen. Een bamboe-ladder staat tegen den ingang. Onder het huis is door middel van bamboe-latten een stalling afgeschoten voor de geit of de koe die de bewoners bezitten. De hut is bewoond door een man met zijne vrouw en kinderen, eene afwijking dus van den regel, dat de vrouw, ook als zij getrouwd is, in het familiehuis blijft.

De breede bladeren van een hoogen pisang steken boven het dak der hut uit, die beschaduwd en omringd is door allerlei vruchtboomen; links staat vóór een klapper een tjoebadaq en daaronder een pisang, terwijl rechts meerdere jonge klapperboomen hun gevederd loof omhoog heffen.

PLAAT LX.

Fig. 1. Roemah bălah boeboeëng. Woning van het larashoofd van Loeboewq-Taròq. Zij is gelegen op een net begrint pleintje, aan den weg die door de kòtô leidt. Daar zij eerst onlangs gebouwd is, heeft de planken omwanding en het idjoewq-dak met zijn vier gondjoeëng's en blikken spitsen nog al de frischheid van het nieuwe. De woning, die vier palen diep is, heeft vier roewang's; de meest linksche vormt de andjoeëng, en de vloer van die roewang is ongeveer 25 CM. hooger dan die van de drie andere; vóór de derde roewang staat de houten trap met bamboe-leuning en aan den linker-zijwand der woning

zijn tegen de soendaq langi de hoorns gespijkerd van de karbouw, die geslacht werd bij het feest waarmede het huis werd ingewijd. Achter de woning staan tal van klapperboomen, op zijde aan den rechterkant een taboew-huisje en daarnaast een gebouwtje dat voor keuken gebruikt wordt.

Fig. 2. Huisje op de grens der XII Kôtô en het onafhankelijk gebied, op het pad naar Soengei-Koenji. Dáár, te Rantau-Ikije en ook te Tăkoeëng zijn de woningen der Maleiers van hetzelfde model. De omwanding is van boomschors, de dakbedekking van sadang-blad, en de huisstijlen bestaan uit ruwe palen, die zelfs niet van de schors zijn ontdaan. De vloer van de linksche roewang is ook bij dit hutje iets hooger dan die der andere. Vóór de vensteropeningen zijn stokken gebonden, om te voorkomen dat de kinderen er uit vallen, en onder de woning is van ruwe takken een kraal afgeschoten voor het vee, dat daarin des nachts wordt gestald.

Op het erf staat links een vruchtdragende klapperboom en rechts een jonge anau-palm, terwijl vóór de ladder die naar de deur leidt, verscheiden riviersteenen gelegd zijn, opdat men in den regentijd droogvoets binnenshuis zou kunnen komen.

PLAAT LXI.

Fig. 1. Woning te Soeroelangoen, op zij gezien. De omwanding bestaat uit planken van het deugdzame tembesoe-hout en het dak is met serdang-blaren gedekt. Ten einde den planken zijwand tegen regen en zonnehitte te beschermen, is die voor een deel belegd met alang-alang of serdang. De houten trap, die naar den stoep van bamboe leidt, is hier niet, doch bij andere woningen veelal wèl, door een op zich zelf staand dakje overdekt. De naar binnen draaiende luiken waarmede de woning aan de voorzijde gesloten kan worden, zijn opengezet. Onder de woning is brandhout opgestapeld, waardoor een ruimte wordt afgeschoten, die men als bergplaats gebruikt voor landbouwwerktuigen, en ook als kippenhok.

» 2. Een der hutten van een Koeboe-stam, die zich gevestigd had aan het riviertje Meroeng, dat beneden Lesoeng-batoe in de Rawas valt. Een dak van lipat-bladeren rust op vier ruwe staken en beschut een bank van takken, die ongeveer een halven meter boven den grond is aangebracht. De ròtan-mand, die naast de Koeboe-vrouw staat, dient om boschproducten in te bergen; onder de bank ligt een stapel hars, die, tot vrachten verpakt, aan de Maleiers verkocht wordt voor kapmessen, kleedingstukken, rijst of zout.

Steiloorige hondjes, zooals dat hetwelk bij de hut zit, troffen wij verscheidene bij de Koeboe's aan.

PLAAT LXII.

Een huis in de wildernis op een nieuw ontgonnen ladang, gelegen aan den rechteroever van de Koetoer, een riviertje dat in de Limoen valt. De woning, waarin wij van 2 tot 6 Juli 1878 gastvrijheid genoten, is gebouwd uit onbekapte palen, en hare omwanding is, even als die van de onder het huis gemaakte stalling voor een geit, van boomschors vervaardigd. Het dak is van serdang-bladeren. Tegen de woning staan twee ladders, waarvan de meest rechtsche aan de kippen toegang verleent tot hun hok, en de linksche voor de bewoners bestemd is. Tegen over de deur is de stookplaats; vóór een der raamopeningen hangt onder het vooruitstekende dak een kalebas, laboe koendoew, die tot duivelbezwering dient, en onder de woning staan of hangen, nevens 't een en ander wat tot onze uitrusting behoorde, de vischfuiken der bewoners. Eenige pisangboomen zijn rondom de hut geplant.

PLAAT LXIII.

Woning van Datoewq-Pajoeëng-Poetië te Moearô-Mesaut in Limoen. Het huis staat op den linker Limoen-oever, waar de Mesaut zich in deze rivier ontlast. Zoo als uit de afbeelding blijkt, is het huis in half Manangkaboschen stijl gebouwd, met eenige wijziging naar de in Rawas gebruikelijke bouwmanier; het hoofdgedeelte heeft een in punten uitloopend dak van poea-bladeren, en op de punten zijn potten geplaatst van gebakken aarde; een eigenaardigheid die wij ook in de XII Kôtô aan de woning van een Rădjô opmerkten. De stoep van rondhouten vóór het later aan-

gebouwd gedeelte van het huis doet denken aan de garang der huizen in Rawas, en ook de gaffelsgewijze geplaatste latten ter zijde van het dak van dit gedeelte zijn in vorm gelijk aan die men algemeen in Rawas ziet.

De omwanding der woning is van planken, in regelmatige figuren zwart, wit, rood en groen geschilderd. Onder het overstekende dak hangen een paar manden en twee duivenkooien, waaronder stukken doek gebonden zijn om de uitwerpselen der vogels op te vangen. Vóór een venster van het bijgebouwd gedeelte ziet men een horizontalen stok, die dient om er een vechthaan op te plaatsen, met een touw aan den poot vastgemaakt; de aan drie touwtjes opgehangen halve klapperdop is het voederbakje; zie Pl. LVIII. Tegenover de deur is de stookplaats; de geheele ruimte binnenshuis vormt één vertrek en de vloer heeft geen verhoogingen. Door het venster aan de linkerhand is het gordijn van een onzer veldbedden zichtbaar, die wij daar hadden opgeslagen.

Onder het huis hangt een hertenstrik van ròtan en daarnevens staat een pădi-molen van dezelfde soort als in zuid-Si-Djoendjoeëng in gebruik is en daar kisaran pădi genoemd wordt (Pl. LXXXII fig. 8). Het erf vóór het huis is met riviersteenen geplaveid en ook de huispalen rusten op zulke steenen.

PLAAT LXIV.

Fig. 1. Bilik, een pădi-schuur, naar een te Soeroelangoen in Rawas genomen photographie. De schuur bestaat uit een enkel vertrek, met een omwanding van planken; aan de voorzijde is een deur, die op ijzeren hengsels draait en gewoonlijk met een hangslot gesloten is. Het portaaltje, waartoe de trap toegang verleent, is de gewone bergplaats van de matten en manden die men bij het halen en drogen van de pădi noodig heeft. De dakbedekking is van serdang-blad; aan de voor- en achterzijde is het dak met vlechtwerk van bamboe gesloten. Onder de bilik ligt brandhout opgestapeld en ter zijde staan eenige pădi-stampers.

» 2. Kăpoewq, van Loeboewq-gadang in de XII Kòtô. De mand is, evenals die van het voorwerp op Pl. XLIV fig. 1 afgebeeld, van bamboe-schil gevlochten, doch de dakbedekking is sikè-blad.

» 3. Băloeboewe, van Loeboewq-gadang, in de XII Kòtô. Een pădi-schuur, die van de voorgaande alleen verschilt doordien zij geplaatst is op eenige op den grond gelegde balken, die met bamboe bevloerd zijn.

» 4. Vlot- of rakit-woning, zooals men er verscheidene aantreft op de rivier vóór de hoofdplaats Djambi en die meest door Chineezen bewoond worden. Het vlot bestaat uit ruwe, zware balken of boomstammen, door middel van ròtan-touwen en dwarsbalken bijeengehouden. De woning is geheel van bamboe gebouwd; alleen het dak is vervaardigd van het blad van den nipah-palm, die in ontelbare menigte in de lage kustlanden van Oost-Sumatra gevonden wordt. Het model van deze huizen komt vrij wel overeen met dat van de Javaansche woningen.

» 5. Taboew-huisje van Alahan-pandjang. De planken van het gebouwtje, dat alleen dient om er de groote trom in te plaatsen, waarop bij voorvallen van publiek belang geslagen wordt, zijn met figuren besneden en kleurig beschilderd; het dak is van idjoewq gemaakt, op dezelfde wijze als de daken der woningen. Het trommelvel dat de ééne zijde van een uitgeholden boomstam sluit, wordt gespannen gehouden door reepen buffelhuid of ròtan-touwen, die aan twee hoepels bevestigd zijn. De achterkant van de taboew doet zich voor als de bodem van een bloempot; alleen is het in 't midden aangebrachte gat hier vele malen grooter.

» 6. Afbeelding van een overdekte trap, djandjang băätòq, aan een huis te Alahan-pandjang; het idjoewq-dak is met een spits en met randen van blik versierd. Links en rechts van de trap zijn de besneden en beschilderde samije en lambè-lambè săsaq te zien (Pl. LV fig. 1). De ruimte onder het huis is afgeschoten door een omwanding van gevlochten bamboe.

PLAAT LXV.

Fig. 1. Dapoewe, stookplaatsen, zooals men die algemeen in de huizen der Maleiers aantreft. Een raam van dikke planken is gedeeltelijk met aarde gevuld; daarop zijn eenige steenen, drie aan drie, geplaatst, om als treeften, toengkoe, te dienen, waartusschen het houtvuur gestookt wordt. Boven de stookplaats zijn hier twee zoldertjes van bamboe gemaakt, waarop huisraad, als potten, pannen en manden geborgen worden. Het onderste zoldertje heet sălajan, het tweede pagoe.

» 2. Eigenaardige sluiting, die, in plaats van een deur, in Rawas gebruikt wordt voor de geitenstallen, de op palen gebouwde hutten, die langs den rivieroever staan. Bamboekokers zijn nabij beide uiteinden doorboord, zoodat ze gemakkelijk verschoven kunnen worden langs twee horizontaal geplaatste ronde stokken, waaraan zij als het ware geregen zijn.

» 3. Dakbedekking van lipè-blad, zooals wij zagen op een woning te Poelau-Kăkaran aan de Batang-Hari. Het taaie blad bestaat uit drie groote slippen en leent er zich dus toe om over de dakspanten te worden gestoken, met één slip aan de binnen-, de twee andere aan de buitenzijde. Een dak van lipè-bladeren houdt het ongeveer vier jaren uit.

» 4. Batoe sandaran. Steenen zitplaats, gevormd uit twee steenen, waarvan de langwerpige, die rechtop staat, tot rugleuning dient. Dergelijke steenen zetels treft men veelvuldig aan op de erven vóór de woningen in het zuidelijkst gedeelte der Padangsche Bovenlanden; op de gălanggang's, de pleintjes waar hanengevechten gehouden worden, zijn ze rondom het plein geplaatst.

» 5. Dakbedekking van overlangs gespleten bamboe, die in de Rawas- en Roepit-streken en in Lebong voorkomt. De daken die op deze wijze vervaardigd zijn, hebben een zeer geringe helling; daar dus het huis minder hoog gebouwd behoeft te worden, is het een zuinig dekmateriaal. De figuur links van het cijfer toont aan hoe de bamboe-goten aan de dakspanten hangen. In het dialect der Beneden-Rawas heet deze dakbedekking atòp păkoel.

» 6. Lineaire voorstelling van de inrichting der balai te Bingin-Teloek aan de Rawas. Het gebouw is aan drie zijden open, alleen aan de achterzijde bevindt zich een wand van gevlochten bamboe. Twee trappen leiden naar een rondgaanden gang *b*, die een weinig lager ligt dan het eigenlijk vertrek *a*. De vloer van den gang en van het vertrek is van bamboe-latten gemaakt.

» 7. Een drijvende badplaats bij een nederzetting aan de Keloempang-rivier in Rawas. De persoon die baadt, plaatst zich op een hekwerk van bamboe-latten: want de bodem van de rivier is zoo modderig, dat men er in wegzakt, en krokodillen houden er zich in groote menigte op. Volgens zeggen van de inlanders dient het bamboe-rasterwerk ook als bescherming tegen deze dieren: maar het komt mij vreemd voor, dat de dunne latten voor den krokodil een beletsel zouden zijn om zijn prooi te grijpen.

De met boomschors omheinde ruimte naast de badplaats, is de bestekamer, djambaän.

PLAAT LXVI.

Woning, oemă, en rijstschuur, toeăwal, te Tapoes in Lebong. De omwanding van het huis bestaat voor een deel uit planken, voor een ander deel uit boomschors of gevlochten bamboe; het dak is met oude roembiô-bladeren gedekt, en ook de zijwand is tegen den schadelijken invloed van regen en zonneschijn met roembiô- en klapper-bladeren behangen. De trap leidt naar een overdekten gang, die niet tot het lichaam van het huis behoort, maar aangebouwd is. Onder het huis zijn, tusschen kruisgewijze geplaatste latten, stukken bamboe opgestapeld voor brandstof. Voor de inwendige verdeeling van de woning zie men Pl. XLVIII fig. 2, waar de platte grond van een nagenoeg gelijkvormig huis is afgebeeld.

De pădi-schuur is met bamboe omwand en heeft de op Pl. LXV fig. 5 voorgestelde dak-

bedekking van middendoor gekloofde bamboe; om de paaltjes waarop de schuur rust, zijn gladde, houten schijven bevestigd, die dienen om de muizen af te weren. De deur van de schuur is aan de huiszijde en een laddertje van bamboe verleent toegang.

PLAAT LXVII.

Gedeelte van een huis te Kôta-Danau in Lebong. De materialen waarvan het gebouwd is, zijn dezelfde als van de op Pl. LXVI afgebeelde woningen; de trap voert hier echter niet naar een gang, maar naar een klein portaal, dat zich niet verder uitstrekt dan de deur; het luik is van veel kleiner afmetingen en ook is het niet in den hoek van de omwanding, maar iets meer naar het midden aangebracht. Vóór het luik hangt een duivenkooi.

PLAAT LXVIII.

Fig. 1. Ròtan-brug over de Bangko bij Moearô-Laboew. Fig. 2, een afbeelding van het begin van de brug op den linkeroever, en fig. 3, de teekening van een doorsnede op het midden van de brug, zullen de inrichting duidelijk maken. Twee zware ròtan-manau vormen het bruggedek en zijn op beide oevers aan palen en om den voet van een boomstam vastgemaakt. Boven dit dek zijn aan weerszijden drie even stevige ròtan's gespannen, om als leuningen te dienen, terwijl van afstand tot afstand ròtan-koorden deze leuningen met het bruggedek verbinden. Om het al te veel doorbuigen tegen te gaan, is halverwegen een stut van bamboe geplaatst, die bij lagen waterstand op het droge staat, maar zich bij bandjir, zooals op de plaat is voorgesteld, in het midden van den stroom bevindt. Eindelijk dienen voor hetzelfde doel de ròtan's die in de kruinen der op den oever staande boomen en op het midden aan het bruggedek zijn vastgemaakt, alsmede de omgebogen levende bamboe, waarvan de top met koorden aan de leuningen verbonden is.

Niet lang na ons vertrek van de Westkust is deze brug, de grootste van dien aard in de Padangsche Bovenlanden, bij een bandjir weggeslagen.

PLAAT LXIX.

Op deze plaat zijn een aantal hout- en bamboe-verbindingen voorgesteld, om een denkbeeld te geven van de wijze waarop de Manangkabosche timmerman zich zonder spijkers weet te behelpen.

Fig. 1. Het bovenste gedeelte van een deur die uit twee planken bestaat, door eenige pennen (zooals bij *d*) aan elkander verbonden. De linkerhelft van de deur eindigt van onderen en van boven in een cilindervormigen top; de bovenste draait in den ring *c* en de onderste in een gat dat in den dorpel is uitgebeiteld.
» 2. Loodrechte doorsnede van fig. 1 ter hoogte van *b*, om te doen zien op welke wijze de op haar kant staande plank *a* in den staander *b* rust.
» 3. Loodrechte doorsnede van fig. 1 ter hoogte van *c*. De staart van den ring *c* gaat door een gat in de plank *a* en wordt opgesloten door een houten wigvormige pen.
» 4. Dorpel tusschen twee deurposten, horizontaal en vertikaal doorgesneden; in het gat *a* draait de onderste deurtap.
» 5. Bevestiging van een schuinstaande dakspar in een huisstijl.
» 6. Een dubbel doorboorde huisstijl: het gat *a* dient om een tweede lat door te steken.
» 7. Half ingekeepte daksparren.
» 8. Dezelfden met de inkepingen in elkander geplaatst.
» 9. Nokbalk van een dak; in den balk zijn gaten, waarmede hij op de kegelvormig aangepunte huisstijlen geplaatst wordt.
» 10. Wijze van bevestiging der omwandingsplanken. De balk *b* is gegroefd, evenals de staander *c*; de planken *a*, die van onderen een weinig zijn aangepunt, worden in de groef van *b* geschoven, in dier voege dat een strook van de eerste plank over hare geheele lengte in de groef van den staander *c* sluit.

Fig. 11. Vertikale doorsnede van fig. 10 ter hoogte van *b*.
» 12. Horizontale doorsnede van een gedeelte van fig. 10, ter hoogte van *c*.
» 13. Bamboe-verbinding. De staande bamboe is een weinig ingekeept, en in die inkeping past de liggende: door de staande bamboe is een stok geslagen, waarover de ròtankoorden gaan die de beide bamboe's met elkander verbinden.
» 14. Bamboe-verbinding als de vorige; hier is echter het gat in de staande bamhoe niet op zijde, maar van voren aangebracht, zoodat geen stok noodig en één enkel ròtanverband reeds voldoende is. Het verband is minder stevig dan het voorgaande.
» 15. Gelaschte bamboe. Beide zijn op de helft ingekeept, de dunste is in de dikste gestoken en daarna op twee plaatsen een verband van ròtan gelegd.
» 16. Daksparren van bamboe. Aan de éene, *a*, is een kop gesneden, die in een gat past, dat in de andere, *b*, is uitgebeiteld.
» 17. De even bedoelde daksparren in elkander bevestigd en over den nokbalk *c* geplaatst, die hier ook van bamboe is.
» 18. Bamboe-haak, zooals te Padang aan iederen kant van den stok, pikoelan, gebonden wordt, dien men als een juk op de schouders draagt; deze haken dienen om emmers aan te hangen.
» 19. Hoek van het negari-huisje te Soengei-Langsè (Reisverhaal, 1ste ged., blz. 211).

PLAAT LXX.

Fig. 1. Voorstelling van de wijze waarop in Lebong gewasschen goederen te drogen gehangen worden. Op het erf is tusschen de woning en een boom een ròtan gespannen; langs dien ròtan loopt een ring, waaraan een lange staak bevestigd is, die uit het vensterluik gestoken wordt, nadat de natte goederen er over gehangen zijn.
» 2. Een andere inrichting voor hetzelfde doel. Hier hangt een stok aan twee touwen die in de omwanding buitenshuis zijn vastgemaakt; de stok hangt juist vóór het vensterluik, zoodat men de goederen gemakkelijk kan ophangen, daarna wordt de stok met een andere lat naar boven en naar buiten geduwd en in dien stand vastgezet.
» 3. Een gedeelte van de boomschors-omwanding eener woning te Soekoe-kajô in Lebong. In die omwanding zijn eenige hanenveeren gestoken, als ornament, en daaronder is een stuk bamboe vastgemaakt, van gaten voorzien, waarin stukjes hout geplaatst zijn, die door herhaalde splijting op kwastjes gelijken. Deze kwastjes leveren de tandenstokers, kioe soegi, die men verkrijgt door er de puntige houtjes af te breken.
» 4. Sambang. Een wateremmer van bamboe, zooals in Rawas gebruikt wordt; het segmentvormig gat dient om er den vinger door te steken. Gewoonlijk worden drie sambang's tegelijk in éene hand gedragen.
» 5. Koelipè. Draagkrukje van Soepajang. De eigenlijke kruk die op den schouder rust, is van hout gemaakt en gewoonlijk met eenig snijwerk versierd. Op de kruk is een hoefijzervormig gebogen ròtan bevestigd, die met een stuk mat is overtrokken, waarin men droge ilalang of idjoewq gestopt heeft. Het aldus gevormde kussen drukt op het hoofd. De vracht wordt op de koelipè geplaatst, en de rechter- of linkerhand, al naar gelang men rechts of links draagt, houdt den voorsten stijl van het krukje vast.

PLAAT LXXI.

Fig. 1. Sajaq, van Moearô-Laboew. Een drinknap van een halven klapperdop gemaakt, waaruit nog in den regel de kòpi dauoen gedronken wordt, hoewel kopjes en kommen van Europeesch fabrikaat ook hoe langer hoe meer in gebruik komen. De klapperdop wordt met een ladiïng bekapt en afgekrabd en daarna met dauoen ampalé, een ruw en hard blad, zooals bijv. het djäti-blad, gepolijst. De Maleiers zijn er zeer op gesteld fraaie sajaq's te hebben.
» 2. Sajaq, van Soepajang. Een zelfde voorwerp als het voorgaande, maar met uitgesneden rand.

Fig. 3. Atjoeran djèlô bio, van Soepajang. Een van ijzer gesmede vorm om een soort van koek te bakken, die op de markten verkocht wordt en djèlô bio heet. De ijzeren driehoek is zoodanig gebogen, dat hij tegen den bodem sluit van de komvormige koeali, de ijzeren pan, waarin gebakken en gebraden wordt.

» 4. Laboe kărambije, van Soepajang. Een uitgeholde klapperdop om drinkwater in te halen.

» 5, 8 en 9. Bagen of Laboe, van Soepajang. Waterkannen van kalebasvruchten gemaakt; soms worden ze met een houten stopje gesloten (zie fig. 8), maar gewoonlijk dient een blad tot sluiting, dat in den vorm van een peperhuis is opgerold.

» 6. Tjoemani, van Soepajang. Een waterketel van een klapperdop gemaakt; de tuit is van bamboe sariëq, het deksel bestaat uit twee stukken klapperschaal (zie fig. 7). Deze tjoemani's gebruikt men bij het wasschen van de voeten vóór het soembajang.

» 7. Deksel van de tjoemani, uit twee stukken klapperschaal vervaardigd; het bovenste kapje is het eigenlijke deksel, waardoor een idjoewq-touw gestoken is, dat het met het onderste smallere stuk verbindt. Wanneer men den ketel bij het touw optilt, gaat het deksel een weinig omhoog en hangt de ketel op het onderste stuk klapperschaal.

» 10. Părioewq met soengkoeï en lòka, van Moearô-Laboew. Pot met deksel van gebakken klei, vervaardigd te Kòtô-baroe. De pot, van onderen rond en zonder voetstuk of pooten, is geplaatst in de lòka, een mandje van ròtan gevlochten en uitsluitend voor dat doel bestemd.

» 11. Belebas. Dun afgesneden koker van bamboe kăpal, in Rawas gebruikt als omhulsel voor de hars, die als verlichtingsmiddel gebrand wordt. Een reep van de schil is losgesneden om er den koker aan te kunnen ophangen. Eerst nadat de belebas goed gedroogd is, wordt hij met hars gevuld. De wand van den koker moet zeer dun zijn om te gelijk met de hars te kunnen afbranden.

PLAAT LXXII.

Fig. 1. Kendi van Lesoeng-Batoe. Een waterkruik van gebakken klei; zij heeft twee tuiten, waarvan de wijdste dient om de kruik te vullen, terwijl door de nauwste het water wordt uitgeschonken. Het handvat is met gespleten ròtan omwonden.

» 2. Kendi, ook bagen genoemd, van Soengei-Pagoe. Een verglaasde waterkruik van gebakken klei, te Kòtô-baroe vervaardigd. Van boven is een gat waardoor de kruik gevuld en geregeld uitschenken bevorderd wordt.

» 3. Săko băsitanggi, van Soengei-Pagoe. Een korf van bamboe en ròtan, dien men bij feestelijke gelegenheden gebruikt om de kleedingstukken te parfumeeren, waartoe men op eene onder den korf geplaatste test met vuur welriekende harsen brandt, terwijl de kleederen over de săko gehangen zijn.

» 4. Doelang kajoe, van Sabi-Aijië. Een gedraaide houten schotel op voetstuk, bestemd om de ingrediënten voor de sirië-pruim voor te dienen. Gewoonlijk gebruikt men voor dit doel koperen schalen, tjăranô genaamd. De doelang kajoe dient ook wel als voetstuk voor de groote koperen schotels die talam heeten.

» 5. Een te Palèmbang gedraaid houten voetstuk, zooals in Rawas gebruikt wordt om een kom of bord van Europeesch maaksel, waarin spijzen worden voorgediend, met hars op vast te lijmen.

» 6. en 7. Banken van inlandsch maaksel, die wij aantroffen in het negari-huis te Béda-Alam in de XII Kòtô.

» 8. Filtreertoestel bij het koken van rietsuiker in gebruik. Wij zagen deze inrichting bij een ladang-hut aan den mond van de Mamoen, in het gebied van Soengei-Kamboeï. Zij bestaat uit een wijden bamboe-koker, waarin op zekere hoogte vier langwerpige gleuven gesneden zijn, en die van onderen goed sluitend bevestigd is in een halven klapperdop. Ter hoogte van de gleuven is de bamboe omgeven door een opengewerkt mandje, dat met idjoewq gevuld wordt, wanneer men het filter gebruikt. Bovenaan zijn in den wand van den koker gaten gemaakt, om een touw door te steken, waaraan de toestel kan worden opgehangen.

PLAAT LXXIII.

Fig. 1. Een kast voor borden, kommen, flesschen en ander huisraad, zooals men die vindt in sommige huizen in Rawas. De achterwand van de slechts weinige centimeters diepe kast wordt gevormd door het planken beschot der woning.

» 2. Lòka of lăka, van Soengei-Pagoe. Een van ròtan gevlochten mandje, waarin potten en pannen geplaatst worden, die, omdat ze van onderen rond zijn, niet op den grond kunnen worden gezet.

» 3. Lòka, van Soepajang. Een dergelijk mandje van ander vlechtpatroon.

» 4. Lòka, van Abai in de XII Kòtô. Een dergelijk mandje van ander vlechtpatroon.

» 5. Gărigiëq, van Alahan-tigô. Wateremmer van één geleding bamboe gemaakt. Van onderen vormt het natuurlijke tusschenschot den bodem en aan de bovenzijde is een eind tak gelaten om als handvat te dienen.

» 6. Taboeëng kawah, van Soepajang. Koffiekan uit een lid bamboe vervaardigd; tegen het splijten is de koker van boven omringd met een band van gevlochten ròtan.

» 7. Taboeëng kawah, van Soepajang. Een koffiekan van ander model dan de voorgaande; deze heeft twee ròtan-banden en een handvat met gat, waaraan zij kan worden opgehangen; de teekening vertoont ook de prop van idjoewq, die bij het inschenken de koffiebladeren terughoudt.

» 8. Pinggan kajoe, van Alahan-pandjang. Houten eetbord, te Talang-băboengô gedraaid.

» 9. Sajaq, van Soengei-Pagoe. Drinknap van een klapperdop gemaakt, met koperen randjes en een kettinkje versierd.

» 10. Kăroetjoeï gălamai, van Soepajang. Een stuk van de bladscheede der bamboe, in den vorm van een peperhuis opgerold en met pennetjes van idjoewq vastgestoken. Aan de punt is gewoonlijk een touwtje van măsiang koemboew, een biessoort, gebonden, waaraan men de kăroetjoeï's kan ophangen, die voor sommige feesten in groote hoeveelheid worden gemaakt. De kăroetjoeï dient als omhulsel voor een soort van gebak.

PLAAT LXXIV.

Fig. 1. Amboeëng galé, van Abaï in de XII Kòtô. Een draagmand van ròtan en bamboe gemaakt, met banden van geklopte taròq-bast. De amboeëng galé wordt op den rug gedragen, waarbij de middelste band tegen het voorhoofd steunt, terwijl door de beide zijdelingsche de armen gestoken worden. Een lap opië pinang, bladscheede van den pinang-palm, is op de mand genaaid, daar waar deze tegen den rug van den drager drukt. Waarde *f* 1.

» 2. Ròtan-mandje dat te Béda-Alam in de XII Kòtô gebruikt wordt om visch te drogen; het mandje hangt aan een bamboe-staak die uit het vensterluik eener woning gestoken is.

» 3. Kooi van bamboe voor een vechthaan, naar een voorwerp dat te Béda-Alam onder het vooruitstekende dak eener woning hing.

» 4. Kamboeï, van Si-Lagô. Mand van măsiang-singkije-blaren gevlochten (zie Pl. CX fig. 3). Dergelijke manden worden in verschillende grootte gebruikt om pădi te bewaren of naar de markt te brengen. Deze kamboeï is de kleinste van vijf in elkander passende manden die tot onze verzameling behooren.

» 5. Tampian, van Si-Kindjang. Een platte mand om rijst te wannen, gemaakt van bamboe-batoeëng-bast, met een stevigen ròtan-rand.

» 6. Kătang, van Alahan-pandjang. Korfje van ròtan, dat onder den linkerarm gedragen wordt met een touw over den schouder, en dat men gebruikt bij het koffieplukken om er de bessen in te doen. Deze kătang's worden voor 25 cents op de markten verkocht.

» 7. Părikè, van Aijië-boesoewq. Mand van gespleten ròtan gevlochten en gebruikt om gekookte rijst in voor te dienen. Ook wordt in deze mandjes het eten gebracht aan de menschen die op het veld aan den arbeid zijn. Evenals de kătang's zijn ook de părikè's een handelsartikel op de markten.

PLAAT LXXV.

Fig. 1. Boewaian, naar een voorwerp te Si-Lagô gezien. De boewaian is een hangmat waarin kleine kinderen gewiegd worden. Die hangmatten bestaan eenvoudig uit een sălèndang, die door middel van een paar touwen tusschen twee der huisstijlen is opgehangen; tusschen de beide uiteinden van de sălèndang is een band van biezen gespannen, om aan de hangmat de gewenschte doorbuiging te geven.

» 2. Sangkoeïtan, van Talang-băboengô. Een houten haak, uit een krom gegroeiden tak gesneden. Zulke haken worden gebruikt om er huisraad of, zooals in de lăpau's, koopwaar aan te hangen.

» 3. Sangkoeïtan, van Talang-băboengô. Zie fig. 2. Op dit voorwerp zijn enkele figuren gesneden.

» 4. Sangkoeïtan, van Soengei-Simauoeng. Zie fig. 2. Deze haak is met meer zorg bewerkt dan de beide voorgaande.

» 5. Săpoe lidi, van Soepajang. Een bezem van klapperbladnerven, die door een van rôtan gevlochten ring bijeengehouden worden. Als deze bezems buitenshuis gebruikt worden om het erf aan te vegen, steekt men er meestal een stok als bezemsteel in.

» 6. Săpoe roeman pădi moedô, van Soepajang. Een bezem van nieuw pădistroo, dien men alleen binnenshuis gebruikt om den vloer aan te vegen.

» 7. Săpoe mangga kărambije, van Soepajang. Een stuk van den vruchtsteel der klapper, tot bezem uitgeslagen, en in huis bij den vuurhaard gebruikt.

» 8. Sandoewq năsi of tjintoeëng năsi, van Soepajang. Een lepel die gebruikt wordt om rijst en andere spijzen op te scheppen; van binnen en op zijde gezien. Het blad van den lepel is een stuk klapperdop, waarin de houten steel, zooals uit de teekening te zien is, op eigenaardige wijze bevestigd wordt.

» 9. Sandoewq kadang, van Soepajang. Een lepel om rijst te schuimen, die van den voorgaanden alleen daarin verschilt, dat het blad niet van een stuk, maar van een halven klapperdop gemaakt is.

PLAAT LXXVI.

Fig. 1 en 4. Vlechtpatronen van twee kampije năsi, van Soepajang, zakjes uit pandan-blad gevlochten en bestemd om gekookte rijst in te bewaren, die men medeneemt op reis of bij den veldarbeid.

» 2. Vlechtpatroon van een kampije timbăkau, van Alahan-pandjang. Deze tabakstaschjes zijn van fijn pandan-blad gevlochten en bestaan uit twee deelen die in elkaar schuiven, op de wijze van de bekende bruinlederen cigarenkokers. De waarde van zulke kampije's is ongeveer 25 cents, maar ze worden zelden op de markten verkocht.

» 3. Vlechtpatroon van een kampije timbăkau, van Soepajang. Zie fig. 2.

» 5. Vlechtpatroon van een kampije năsi, van Alahan-pandjang. Zie fig. 1.

» 6. Vlechtwerk van gespleten en plat geslagen bamboe, zooals voor omwandingen gebruikt wordt.

PLAAT LXXVII.

Fig. 1. Vlechtpatroon van een te Alahan-pandjang gemaakte rijstmand. Dit patroon heet ngajan gilô, dat te vertalen is door »warwerk."

» 2. Vlechtpatroon van een te Alahan-pandjang gevlochten tabakszakje van pandan-blad.

» 3. Vlechtpatroon van een tabakszakje van Alahan-pandjang. Het patroon heet koelajije tampoewq manggijs.

» 4, 5 en 6. Verschillende patronen van rijstzakjes, te Alahan-pandjang uit pandan-blad gevlochten. Waarschijnlijk hebben ook deze patronen een bepaalden naam, evenals dat van fig. 2. Ik heb echter te vergeefs getracht die namen te weten te komen.

PLAAT LXXVIII.

Fig. 1. Adjèng sarai, van Soepajang. Een huissieraad om op te hangen, van pandan-blad gevlochten, met katoenen lapjes belegd, en versierd met franjes van kralen, afgewisseld door ronde stukjes rood katoen. Aan de franjes hangen waaiertjes van geknipt papier. Het middelste gedeelte van de adjèng vormt een koker, dien men met rijst, baré, vult, wanneer, zooals bij sommige feesten geschiedt, de adjèng aan verwanten of vrienden ten geschenke wordt gebracht.

» 2. Gantoeëng-gantoeëng pinggan, van Alahan-pandjang. Een mandje van pandan-blad, waarin een bord wordt geplaatst en dat men in de woning ophangt.

» 3. Kăpitiïng, van Alahan-pandjang. Een huissieraad van pandan-blad, met franjes van papier; het wordt als sieraad opgehangen. De gelijkenis met een krab, wier naam het draagt, is niet groot.

» 4. Gantoeëng-gantoeëng rantjong, van Alahan-pandjang. Een mandje van pandan-blad, met franjes van andjòlai-vruchtjes en lapjes rood katoen.

» 5. Kampije kătjije en een kătang-kătang tapaq itiëq, van Alahan-pandjang. Het laatste is de naam van het met rood geverfde pandan doorvlochten taschje, dat zoo genoemd is omdat de bodem heet te gelijken op een uitstaanden eendenpoot. De franjes zijn gemaakt van papier, andjòlai-vruchtjes, stukjes varenstengel, lapjes katoen en schijfjes van het merg der timbarau. Deze taschjes worden, met rijst, ampiïng of bătië gevuld, bij sommige feesten ten geschenke gegeven.

» 6. Antoeëng-antoeëng laboe of gantoeëng-gantoeëng laboe, van Alahan-pandjang. Een mandje van pandan-blad, met franjes van dezelfde stof; het dient om er een kom of waterkruik in te plaatsen.

» 7. Kamboeï ngajan gilô, van Alahan-pandjang. Een hangmandje gevlochten van twee biessoorten, măsiang bigau en măsiang singkije: het vlechtpatroon heet ngajan gilô, de franjes zijn van geknipt papier. Deze mandjes worden gebruikt om er betelblad en pinangnoten in te bewaren of ook wel garen en naalden.

» 8. Toedoeëng sădji, van Soepajang. Deksel van nipah-bladeren, te Bajang in de afdeeling Painan gemaakt; tot versiering zijn er stukjes gekleurd katoen op het deksel genaaid. De onderkant bestaat uit een paar hoepels van bamban-bast, ook wel van ròtan, waartusschen het nipah-blad vastgeknepen wordt.

PLAAT LXXIX.

Fig. 1. Gantoeëng-gantoeëng pinggan, van Alahan-pandjang. Een mandje dat in de woning wordt opgehangen en waarin men gewoonlijk een gekleurd steenen bord plaatst. De mand is van gevlochten pandan-blad; de franje en belegsels zijn van bont katoen en rood flanel.

» 2. Bălimbiïng, van Alahan-pandjang. Een hangertje van pandan-blad; het is, zooals de naam aanwijst, een nagemaakte vrucht van de bekende Averrhoa. Zie voor 't gebruik Pl. LXXVIII fig. 5.

» 3. Kamboeï bătărawang, van Alahan-pandjang. Opengewerkt hangmandje van pandan-blad; het dient om er een kopje in te zetten.

» 4. Moesadjid, van Alahan-pandjang. Een hangertje van pandanblad, dat alleen als versiersel gebruikt wordt. Stukjes opgerold bladkoper, andjòlai-vruchtjes en papieren waaiertjes, aan draadjes geregen, vormen de franjes. Waarom dit voorwerp naar een missigit — moesadjid is daarvan de Manangkabosche uitspraak — genaamd is, begrijp ik niet.

» 5. Gantoeëng-gantoeëng laboe, van Alahan-pandjang. Een hangmandje van pandan, voor het dragen van een laboe bestemd.

» 6. Gantoeëng-gantoeëng pisang, van Alahan-pandjang. Een hangmandje dat in vorm op een pisang heet te gelijken en daarnaar genoemd is; van onderen hangen een paar stukken uitgeknipt papier; het hangertje is met pădi gevuld.

» 7. Garam-garam, van Alahan-pandjang. Dit matje is zoo genoemd, omdat de uitstekende puntjes op zoutkristallen gelijken. De franje is van papier en andjòlai-vruchtjes gemaakt.

Fig. 8. Kampije bărangkai, van Alahan-pandjang. Drie aan elkander gevlochten mandjes van pandan-blad; voor het gebruik wordt verwezen naar het aangeteekende bij Pl. LXXVIII fig. 5.
» 9. Gantoeëng-gantoeëng tjawan, van Alahan-pandjang. Dit mandje dient om er een kopje in te plaatsen.
» 10. Antoeëng-antoeëng, van Alahan-pandjang. Een mandje waarin men een ledig eau de cologne-fleschje ophangt. Deze en andere flesschen en fleschjes van doorschijnend glas zijn door de Maleiers zeer gewilde artikelen.

PLAAT LXXX.

Fig. 1. Koedô-koedô, van Alahan-pandjang. Een hangsieraad van pandan-blad dat een gezadeld paard moet voorstellen; de pooten zijn risten aan een draad geregen andjòlai-vruchtjes, en de hoeven kwastjes van roode wol. De koedô-koedô is niets anders dan een versiersel.
» 2. Alang-alang, van Alahan-pandjang. Een van pandan-blad gevlochten mandje, dus genoemd naar een veelvuldig voorkomenden valk, die alang-alang heet.
» 3. Anting-antingan, van Lebong. Een versiersel van bengkoeang-blad gemaakt, met kwastjes van roode wol. Zulke voorwerpen worden met guirlandes van roode en witte immortellen door de jonge meisjes opgehangen aan het ròtan-touw waaraan het gordijn voor hare slaapplaats bevestigd is.
» 4. Kampije băkipé, van Soengei-Pagoe. Een tabakstaschje van fijn pandan-blad gevlochten; de overslaande driehoekige kleppen dragen den naam kipé, waaier. Ze zijn langs den rand belegd met een strookje rood flanel, waarop een smal passement van zilverdraad genaaid is. Behalve tabak, wordt ook het blad dat het omhulsel voor de cigarette vormt, in de kampije geborgen.
» 5. Kampije timbăkau, van Si-Lagô. Een tabakstaschje dat ik van de vrouw van den Panghoeloe-kăpalô van Si-Lagô ten geschenke ontving. Het bestaat, als een gewone cigarenkoker, uit twee deelen, en is met rood en zwart garen geborduurd en met roode kwastjes versierd. De buitenste tasch is dubbel gevlochten met bladkoper er tusschen.
» 6. Taboeëng ròko, van Soengei-Koenji. Een bamboe-koker met deksel; beide zijn omvlochten met het blad van de pandan-koeniah en daarover zijn ringsgewijze lapjes rood en zwart katoen genaaid. Deksel en koker beido hebben franjes van gekleurde kralen en kwastjes van garen. De koker dient tot bergplaats van cigaretten, van het blad waarvan die gemaakt worden en van tabak.
» 7. Panggoeloeëng sirië padah, van Soengei-Pagoe. Een matje van pandan-blad gevlochten, met padah, koperblad, er tusschen, en belegd met lapjes rood flanel, die in figuren zijn uitgeknipt. Het dient om er een pakje betelbladeren in te rollen en wordt dicht gebonden met een smal bandje zilver-passement, zooals er ook langs de randen opgenaaid is.
» 8. Kampije doewô, van Soengei-Pagoe. Een tabakstaschje met twee afdeelingen, één voor tabak en één voor dauoen ròko, gedroogd pisang-blad, bestemd. Stukjes rood flanel en witte kralen zijn op het taschje genaaid.
» 9. Kembòdjo, van Lebong. Een mandje van bamboe gevlochten en geverfd met sămah, een verfstof die gemaakt wordt uit den bast van den oeba-boom, op water afgetrokken. De kembòdjo dient tot berging van de ingrediënten voor de betelpruim en heeft een waarde van *f* 2.50.
» 10. Poelitô of pălitô, van Soepajang. Een koperen lamp, te Soengei-Poea vervaardigd, die als staande- en als hanglamp kan gebruikt worden. Het oliebakje heeft vijf bekken, waarin men stukjes katoen legt, die, na door de olie gedrenkt te zijn, aangestoken worden.

PLAAT LXXXI.

Fig. 1. Alang-alang, naar een voorwerp te Ngalo-gadang. Een vlieger van Chineesch papier en klapperbladnerven gemaakt; de lijn waaraan de vlieger wordt opgelaten, is van raméh-touw.
» 2. Een kandelaar van bamboe gemaakt, zooals in Lebong algemeen gebruikt wordt. De dămarkaars wordt vastgehouden door een omgebogen bamboe-spaander, die met beide uiteinden losweg in den schuinstaanden bamboe-koker gestoken is.

Fig. 3. Tégah dăma of Tagah dăma, van Soepajang. Een kandelaar van soerian-hout vervaardigd; op deze kandelaars worden de Maleische van hars gemaakte kaarsen gebrand (zie fig. 5). Twee zulke kaarsen liggen op den bak van den kandelaar. Het in tweeën verdeelde gat van den kaarshouder dient om er een andere soort van kaarsen in te branden, de dăma băna, die gemaakt worden van fijn gestampte vruchten der Aleurites triloba, met boomwol of de pluizen van graszaad saamgekneed en om een nerf van een klapperblad gewonden. Deze kaarsen zijn langer dan en half zoo dik als de even bedoelde en branden helderder en minder walmend.

» 4. Tégah dăma, naar een voorwerp te Soengei-Simauoeng. Kandelaar van soerian-hout: de kaars wordt vastgeknepen tusschen twee veerkrachtige bamboe-latjes, die naast elkander in een daartoe bestemd gat van de opstaande plank des kandelaars gestoken zijn.

» 5. Dămah răbah, gărobah of pandjoeï, van Soepajang. Een van hars gemaakte kaars, in een droog pisang-blad, dauoen kărisi, gewikkeld, dat met een paar bandjes van bies is omwonden. Op deze wijze verpakt worden de kaarsen, in bundels van vijf of zes, op de markten verkocht.

» 6. Kisajan, van Soengei-Pagoe. Een zeef, die op de markten voor veertig cents verkocht wordt; de rand is van madang-boengô-hout gemaakt en het gaas van ròtan. Zulke zeven van verschillende grootte en fijnheid worden gebruikt voor het ziften van rijst en meel.

» 7. Radei-radei, van Soepajang. Een hangmandje van pandan-blad gevlochten, dat als sieraad wordt opgehangen en ook, met rijst of ampiïng gevuld, ten geschenke wordt gegeven bij feesten. De vorm moet een visch voorstellen.

» 8. Gantoeëng-gantoeëng pinggan, van Alahan-pandjang. Een mandje van pandan-blad voor het te pronk hangen van een gekleurd bord.

» 9. Gantoeëng-gantoeëng tjawan, van Alahan-pandjang; zie fig. 8. Dit is bestemd voor een kom.

» 10. Ragô-ragô, van Alahan-pandjang. Evenals het vorige, een mandje om een steenen kom in te plaatsen.

» 11. Een soort van schaar om de pinang-noot, waarvan een stukje bij de betelpruim gebruikt wordt, door te snijden. Het voorwerp is van Soeroelangoen afkomstig en van ijzer gesmeed.

PLAAT LXXXII.

Fig. 1. Lesoeng, naar een voorwerp te Napal-litjin in Rawas. Een houten vijzel waarin, door stampen met een houten stamper (zie fig. 5 en 7), de pădi wordt ontbolsterd of de rijst in meel veranderd. De hier afgebeelde lesoeng was geplaatst op de garang van bamboe vóór de woning en had aan de onderzijde twee gaten, waarin paaltjes gestoken waren, die op den grond rustten. Op die wijze stond de lesoeng dus als 't ware vrij van de zwiepende bamboe-stoep, waarop het rijststampen onmogelijk zou zijn.

» 2. Lăsoeëng kajoe, naar een model van een voorwerp uit de XII Kòtô. Zie fig. 1. In deze vijzels worden ook de gedroogde koffiebessen gestampt, om ze van schil, hoornhuid en zilvervliesje te ontdoen.

» 3. Lăsoeëng kajoe, naar een model van een voorwerp te Soepajang. Zie fig. 2. In Rawas gebruikt men houten vijzels van hetzelfde model, van pedaro-hout gemaakt en met het overstekend bovenste gedeelte geplaatst op twee balken, die zóó dik zijn dat de lesoeng — zoo heet daar de vijzel — den grond niet raakt. Dit geschiedt om het hout van den vijzel voor verrotting te bewaren.

» 4. Lăsoeëng batoe, van Soepajang. Een vijzel als de drie voorgaande, maar gemaakt van een riviersteen, dien men uitgehold heeft. Op ieder erf treft men zulke lăsoeëng's aan. Waarde van dit met het volgende voorwerp *f* 2.25.

» 5. Aloe, van Soepajang. Een stamper van dalië-hout, zooals bij de boven beschreven vijzels gebruikt wordt. Alleen zware en harde houtsoorten kunnen voor het maken van aloe's dienen.

» 6. Soeng, naar een voorwerp in de doesoen Soekoe-Kajô in Lebong. Zulke kolossale balken, waarin verscheiden kegelvormige gaten gemaakt zijn als vijzels voor het rijststampen, liggen in eenvoudige bamboe-loodsen ten algemeenen gebruike.

» 7. Tjitoeng, naar een voorwerp in de doesoen Tees in Lebong. Een stamper van kemoening-

rimbô-hout gesneden; het middelste gedeelte is dunner gemaakt, om het gemakkelijker in de hand te kunnen houden.

Fig. 8. Kisaran pădi of lăsoeëng kisaran, naar een model van een voorwerp te Si-Lagô. Een handmolen om pădi te ontbolsteren, gemaakt van ramboetan-hout, hetwelk altijd voor deze molens gebruikt wordt. De pădi wordt van boven op den molen geworpen, en valt door het cilindervormige gat naar beneden op den gekartelden kegel (zie fig. 9); door draaiïng van den molen wordt de korrel juist genoeg gekneusd, om ontbolsterd, of althans met lossen bolster, neer te vallen op een mat die onder den molen is uitgespreid.

» 9. Deze figuur stelt de verschillende onderdeelen van den molen (zie fig. 8) afzonderlijk voor. Het onderstuk vormt met de plank waarin het is vastgemaakt, één geheel. Bij *c* is dat onderstuk kegelvormig en van tamelijk scherpe ribben voorzien, waarop de insnijdingen passen die in het conisch uitgeholde bovenstuk *d* zijn aangebracht. Het onderstuk eindigt in de spil *a*, die door een wijd cilindervormig gat in het bovenstuk gaat. Dat bovenstuk heeft, zooals fig. 8 te zien geeft, twee tappen en is aan de bovenzijde uitgehold, in welke uitholling de pădi geworpen wordt. Over de spil *a* wordt de draaistok *b* gestoken, die twee langwerpig vierkante gaten heeft, waarin de tappen van het bovenstuk *a* passen. Bij het gebruik draait derhalve het bovenstuk, terwijl het onderstuk onbewegelijk blijft.

» 10. Doorsnede van een inrichting tot het ontbolsteren van pădi en tot het vermalen van rijst, zooals in het noorden der Padangsche Bovenlanden algemeen gebruikt wordt: *e* is een breede balk waarin verscheiden vijzels gemaakt zijn; in iederen vijzel staat een stamper *d*, die tusschen twee houten regels geplaatst is en aan weerszijden tusschen klossen is opgesloten.

Een lange spil *a* wordt door een waterwiel rondgedraaid in de richting door het pijltje aangegeven; ter hoogte van de stampers zijn in de spil, rechthoekig op elkander, houten armen *b* gestoken, die bij het ronddraaien den stamper *d* oplichten, doordat zij stuiten tegen de nok *c*. Even nadat de arm *b* den horizontalen stand is gepasseerd, laat hij *c* los en de stamper valt neder in den vijzel, om door den volgenden arm opnieuw te worden opgelicht en zoo vervolgens. De verschillende armen *b* zijn zoo geplaatst, dat niet alle stampers tegelijk, maar om beurten, neervallen.

PLAAT LXXXIII.

Fig. 1. Een rist schelpen uit een woning in de XII Kôtô. De spitse heeten langkitang en de grootere kalamboewai; beide worden in de sawah's en op moerassige plaatsen in de wildernis gevonden en gebruikt om er kalk van te branden, die tot de ingrediënten van de betelpruim behoort. De slak der eersten wordt ook gegeten, terwijl die der kalamboewai, op water getrokken, een geneesmiddel tegen oogontsteking levert.

» 2. Talaq gambije of sambang, van Soepajang. Een koker van tjampagô-poetiё-hout, die gebruikt wordt tot bergplaats van de gambir-koekjes, waarvan een stukje bij de betelpruim genomen wordt.

» 3. Talaq gambije, van Talang-băboengô (zie fig. 2). Dit voorwerp is van een kokosnoot gemaakt, die men glanzend gepolijst heeft; het deksel is van hout.

» 4. Bărambang lojang, van Soengei-Pagoe. Een koperen doosje te Soengei-Poea gemaakt en waarin de kalk voor het betelpruimen bewaard wordt. Deze koperen doosjes zijn gegoten en daarna bijgevijld.

» 5. De bărambang van boven gezien.

» 6. Bărambang soeăsô. Een metalen kalkdoosje uit het zuiden der Padangsche Bovenlanden.

» 7. Bărambang lojang, van Soepajang. Een koperen kalkdoosje, dat met het onder n°. 10 afgebeelde voorwerp voor *f* 7.50 verkocht werd.

» 8. Panggoeloeëng siriё, van Soepajang. Een bergplaats voor betel-bladeren, van karbouwenleder gemaakt, met dun koperdraad op de randen afgezet. De panggoeloeëng bestaat uit een langwerpig vierkant stuk, aan één uiteinde puntig bijgesneden; aan de punt is een haakje van rood koper vastgemaakt, dat in gaatjes grijpt die in de panggoeloeëng ge-

maakt zijn. Al naar gelang de panggoeloeëng meer of minder gevuld is, verplaatst men het haakje in een ander gat. Waarde *f* 0.80.

Fig. 9. Sălăpah lojang băoekije. Een gegoten en gevijlde koperen doos voor betel-bladeren en tabak, op de păsa te Loeboewq-gadang in de XII Kòtô gekocht voor 50 cents.

» 10. Sălăpah lojang băoekije, van Soepajang. Een gegraveerde koperen doos, te Soengei-Poea gemaakt. De doos dient tot berging van betel-blad en tabak, waarom zij door een middenschot in twee deelen van ongelijke grootte is verdeeld.

» 11. Talaq raboewq, van Si-Lagô. Een zwamdoosje van een dubbele simauoeng-pit gemaakt, die daarvoor is uitgehold. Met een aangepunt stukje hout of een pennetje van de nerf van een klapperblad wordt het zwam uit de talaq gepeuterd.

» 12. Tjatoew api bălantaq, van Soepajang. Een inrichting om vuur te maken, van buffelhoorn vervaardigd. Het voorwerp bestaat uit twee deelen, van welke het onderste een gesloten buis is, waarin een zuiger, op fig. 13 afgebeeld, past; tot betere sluiting is het ondereind van den zuiger met garen omwonden. De punt van den zuiger is een weinig uitgehold en in die uitholling wordt een stukje zwam geplaatst. Om dit te doen ontbranden, steekt men den zuiger in de opening van de buis en slaat hem met een forschen slag naar beneden, om hem aanstonds terug te trekken.

Om de wrijving te verminderen en de afsluiting hermetisch te doen zijn, worden de zuiger en het garen vooraf bevochtigd met speeksel.

» 14. Oentjoei, naar een voorwerp te Napal-litjin in Rawas. Een tabakspijp van bamboe auer tjina, waaruit kleine hoeveelheden van de zware Redjang-tabak gerookt worden.

» 15. Oentjoei, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Tabakspijp van Chineesch maaksel; het middelste gedeelte is van bamboe, het mond- en kopstuk van zilver gemaakt.

» 16. Opiumpijp van Chineesch maaksel, van Soeroelangoen aan de Rawas. Het roer is van een zachte rietsoort — waarschijnlijk timbarau — met belegsels van zilver aan de uiteinden. De kop van geëmailleerd aardewerk is met hars vastgelijmd op een voetstuk van geel en rood koper. De uitholling in den kop is juist zoo groot, dat er een bolletje opium op kan liggen.

» 17. Doosje van buffelhoorn, van Soeroelangoen, waarin het bereide opium geborgen wordt.

» 18. Een koperen kopje van Soeroelangoen, voor hetzelfde doel gebruikt.

» 19. Koperen lampje, waarin klapperolie gebrand wordt, om het opium bij het schuiven aan te steken. Het staat op een schoteltje van aardewerk. Beide voorwerpen zijn van Soeroelangoen in Rawas.

» 20. Een ijzeren priem met hoornen handvat, van Soeroelangoen. Het voorwerp wordt gebruikt om de opiumpijp schoon te maken.

PLAAT LXXXIV.

Fig. 1. Kătjang koeripi, naar de natuur geteekend te Si-Lagô. In Agam wordt deze vrucht kătjang bidoewq genoemd. De boon wordt gekookt en als toespijs bij de rijst gebruikt.

» 2. Een geopende peul van dezelfde vrucht; de boon is zeer glanzend en de kiemnaad helderder wit dan de figuur vertoont.

» 3. Boeah părio, naar de natuur geteekend te Si-Lagô. Jonge vruchten, blad en rank. De jonge vrucht wordt, gekookt, als toespijs bij de rijst gegeten en is bitter van smaak. Rijp is de vrucht tweemaal grooter en oranjegeel van kleur.

PLAAT LXXXV.

Fig. 1. Boeah pitoelô, naar de natuur geteekend te Si-Lagô. Jonge vrucht, met blad en rank. De rijpe vrucht wordt gekookt en gebakken als toespijs bij de rijst gegeten.

» 2. Een schijf van de rijpe boeah pitoelô, naar de natuur geteekend te Si-Lagô.

» 3. Taroeëng sirah, naar de natuur geteekend te Si-Lagô. Rijpe vrucht, met tak en blad. De vrucht, die tot dezelfde familie behoort als de bekende tomaat, wordt gekookt en als toespijs bij de rijst genuttigd.

PLAAT LXXXVI.

Fig. 1. Koeboeran. Graf op het kerkhof te Béda-Alam in de XII Kôtô. Het is uit onbewerkte riviersteenen opgezet, terwijl aan het éene uiteinde, boven het hoofd van den begravene, een langwerpige steen, de médjan, is geplaatst. Soms ontbreekt die médjan (zie fig. 2) en een ander maal zijn er twee, één aan het hoofd- en één aan het voeteinde.

» 2. Koeboeran. Graf op het kerkhof te Béda-Alam in de XII Kôtô. Hier zijn de riviersteenen plat gelegd, bij wijze van plaveisel; het graf heeft geen médjan.

» 3. Lijkbaar, naar een voorwerp te Béda-Alam in de XII Kôtô. De baar is geheel van bamboe gemaakt; onder het los op de baar staande dakje wordt het lijk geplaatst, in het doodskleed, kaijen kăpan, gewikkeld.

» 4. Raam van latten, dat geplaatst is op het graf van een handelaar, die in de wildernis tusschen Tandjoeëng-gadang en Boeki-săbălah vermoord en begraven werd. Rondom het houten raam is een heg van poediïng geplant.

» 5. Doorsnede van een Maleisch graf, koeboeran. Links ligt de uit den grafkuil gedolven aarde; de kuil zelf heeft een inspringend gedeelte *a*, de liang lahat, waarin het lijk gelegd wordt en waarboven de aarde onomgewerkt blijft. De liang lahat wordt met een plank gesloten en daarna de kuil weer gevuld. Boven *a* is een dijkje opgeworpen, waarin bij het begraven twee stokken *b* geplant worden, ter hoogte van het hoofd en de voeten van het lijk; die stokken worden later meestal door médjan's vervangen.

» 6. Păraraqan of kamambaowan, naar een voorwerp te Alahan-pandjang. Een lijkbaar van auoewe koeniïng, een goudgele bamboesoort. Het dakje boven de baar eindigt in een punt, waarover een gouden ring wordt gestoken, dien men gewoonlijk huurt en waarvoor als huur een stuk wit katoen van twee ètô betaald wordt, hetzelfde dat men te voren gebruikt heeft om het over de punt van evenbedoeld dakje onder den gouden ring te plaatsen. De baar is omhangen met een bonte tabije.

» 7. Kerkhof uit het zuiden der Padangsche Bovenlanden, veelal păsaroe genaamd. Het gebouwtje links op den voorgrond heet djirê; het is boven het graf van een aanzienlijke of vermogende geplaatst en het houtwerk is met snij- en schilderwerk versierd, terwijl het idjoewq-dak met spitsen en belegsels van blinkend blik prijkt. Rechts van en achter de djirê ziet men een paar graven als de onder fig. 1 en 2 afgebeelde. Bij *a* is een graf met een bamboe-staak er op geplaatst; aan dien staak is een rôtan-ring bevestigd, die met wit katoen bekleed is. Het graf *b* heeft een langi-langi, een lap wit katoen, met de punten aan vier in den grond geplante stokken gebonden.

» 8. Afbeelding van de houding der handen van panghoeloe en bruidegom bij het sluiten van een huwelijk in Rawas. De panghoeloe drukt den duim der rechterhand van den bruidegom met zijn wijsvinger tegen zijn eigen duim en spreekt dan het huwelijksformulier uit.

» 9. Doedan, naar een voorwerp te Soeroelangoen aan de Rawas. Het is een uit hout gesneden scheptervormige stok, die bruid en bruidegom wordt nagedragen bij het huwelijksfeest. Naar men mij mededeelde stelt de doedan een pijp voor.

PLAAT LXXXVII.

Voorstelling van de wijze waarop de Maleiers de nesten der wilde bijen inzamelen om zich van het was en den honig meester te maken. Een volledige beschrijving van het onderwerp is te vinden in het tiende hoofdstuk, terwijl de werktuigen die men bij de inzameling gebruikt, voorgesteld zijn op de volgende plaat.

PLAAT LXXXVIII.

Fig. 1. Toemalang, van Loeboewq-gadang in de XII Kôtô. Een kegelvormige bak van boomschors en rôtan gemaakt; de bak dient om er de bijennesten in op te vangen, waarin zich honig bevindt. Een lang touw van rôtan gevlochten, tali toemalang, gebruikt men om den bak

neder te laten, nadat het nest er door den toekang labah is ingestooten. In Rawas heet deze bak tembiloeng.

Fig. 2. Namoe, van Loeboewq-gadang in de XII Kòtô. Een fakkel van si-dangkang-bast, bij het winnen van was en honig gebruikt. Deze boombast vlamt weinig bij het verbranden, houdt zeer goed vuur en geeft vele vonken. In Rawas heet de fakkel toenem.

» 3. Si-doeangsô of pisau dahan, van Doerian-Simpai aan de Mamoen. Een houten mes, dat gebruikt wordt voor het afstooten van de bijennesten.

» 4. Si-doeangsô, van Loeboewq-gadang in de XII Kòtô; zie fig. 3.

» 5. Lantaq, van Loeboewq-gadang in de XII Kòtô. Bamboe-pennen, die in den bijenboom geslagen worden om zoodoende een ladder te vormen, waarlangs de toekang labah opklimt om bij de nesten te kunnen komen:

a is de dikste en heet lantaq toewô; het is de pen die onderaan geslagen wordt;

b is de tweede pen, de lantaq nan di oelaq nan toewô, d. i. de lantaq beneden de eerste, hoewel zij feitelijk hooger geslagen is;

c is een der volgende lantaq's.

» 6. Găgandin, van Loeboewq-gadang in de XII Kòtô. Een hamer van zwaar en hard hout, waarmede de lantaq's in den boom gedreven worden.

» 7. Baliïng-baliïng, van Si-Lagô. Een windmolentje, dat in de kruin van een hoogen boom of op een langen bamboe-staak nabij de woningen geplaatst wordt:

a pitoenggoew, een bamboe-koker, die op den daarin gestoken staak kan draaien;

b dauoen laijië, een klapperblad, dat, evenals de staart van een windwijzer, dient om het molentje naar den wind te zetten;

c tangkai, de houten steel waarom de wiek draait, tot welk einde hij van boven rolrond gesneden is;

d găloenggang, een cilinder van bamboe, die om de spil *c* draait en stevig vastzit in de găloenggang *e*; de aan *d* gesneden punten drukken tegen het dikkere gedeelte van de spil *c*, waardoor men bij het ronddraaien van de wieken een krakend en piepend geluid hoort;

e găloenggang, een bamboe-koker, waarin de găloenggang *d* onbeweeglijk past en die aan de andere zijde vierkant is bijgesneden, om in de molenwiek te kunnen worden gestoken;

f baliïng-baliïng, de molenwiek van poelai-hout. [1])

In de volgende pantoen, die ik te Si-Lagô hoorde, komen de namen van een paar onderdeelen van het windmolentje voor:

Baliïng-baliïng di goenoeëng Padang,
Tangkai adô, găloenggang tidaq;
Sătauoen toean tăkăba hilang,
Hilang di matô, loepô tidaq [2]).

PLAAT LXXXIX.

Fig. 1. Sikè sawah, naar een model te Mănindjau vervaardigd. Egge, die door een karbouw getrokken wordt: *a* păpan, van soerian-hout; *b* gigi, van bamboe-batoeëng; *c* tangkai, van bamboe-batoeëng; *d* oewah-oewah, van soerian-hout; *e* tali sikè, van bamboe-batoeëng; *f* păsangan, van soerian-hout; *g* palang, van soerian-hout.

» 2. Badjaq djawi, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een ploeg die door een stier getrokken wordt: *a* pitoenggoew, van soerianhout; *b* tali roejoeëng, van het hout van

---

[1]) Houtlijst n°. 263.

[2]) Het molentje op den berg Padang heeft een tangkai, maar geen găloenggang. Reeds een jaar liep het gerucht dat gij verdwenen waart, verdwenen uit het oog, maar niet uit mijn hart.

den anau-palm; *c* tali badjaq, van bamboe-batoeëng; *d* păsangan, van soerian-hout; *e* palang, van soerian-hout; *f* păsaq, van anau-hout; *g* boeroeëng-boeroeëng, van soerian-pirawé-hout (Cedrela Sp.); *h* singka, van soerian-hout; *i* gigi of matô, van anau-hout.

Fig. 3. Badjaq kabo, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een ploeg die door een karbouw wordt getrokken. De onderdeelen zijn van dezelfde materialen als bij fig. 2 opgegeven, behalve dat *a* van si-tapoe-hout, *b* van bamboe-batoeëng, *e* van bamboe-batoeëng, *f* van soerian-hout en *g* van pirawé-hout (Psidium Guajava) gemaakt is.

» 4. Sikè sawah, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Egge die door een stier wordt getrokken. De onderdeelen zijn van dezelfde materialen als bij fig. 1 opgegeven; alleen zijn de tanden en de tangkai van anau-hout [1]).

» 5. Pălăkoeï, van Alahan-pandjang. Deze gedeeltelijk gespleten bamboe wordt op een in den grond geplaatsten staak gezet, waardoor men een soort van klepper vormt. In de ééne klep is een gat geboord, waardoor een touw gaat, dat uitkomt in de dangau, het wachthuisje dat op het rijstveld is gebouwd, ten behoeve der personen die het gewas bewaken. De klepper dient over dag om de rijstvogeltjes te verjagen, en 's nachts om de wilde zwijnen en herten van den akker te weren.

» 6. Liméh, van Soepajang. Een bakje van oepië pinang, de taaie bladscheede van den pinangpalm, vervaardigd. Het wordt gebruikt om mest naar de rijstvelden te brengen, of ook om er de jonge plantjes in te leggen die van de zaadbedden naar de sawah worden overgebracht.

» 7. Bidoewq, van Soepajang. Een bak van soerian-hout gemaakt, die gebruikt wordt om er bij het uitplanten de jonge rijstplantjes op te leggen.

» 8. Suikerrietmolen, naar een voorwerp onder een woning te Soeroelangoen in Rawas. Deze molen verschilt daarin van dien welken men in het zuiden der Padangsche Bovenlanden gebruikt (zie Pl. XCI fig. 4), dat hij drie cilinders heeft; de middelste wordt rondgedraaid en brengt de beide andere in beweging.

PLAAT XC.

Fig. 1. Soengkoewe kawi, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een werktuig dat soms de plaats van een egge vervangt en dient om de aardkluiten op den akker te vergruizen. De tanden, gigi, zijn van soerian-hout, evenals de kam, păpan, waarin ze bevestigd zijn; de steel, tangkai, is van madang-sangi-hout gemaakt.

» 2. Koeïje sawah, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Na den arbeid met de soengkoewe-kawi wordt de akker met deze hark bewerkt. Tanden en steel zijn van bamboe batoeëng en de kam is van soerian-hout gemaakt.

» 3. Koeïje sawah, naar een te Mănindjau vervaardtgd model. Werktuig als het vorige, maar van grootere afmetingen. De tanden zijn hier van anau-hout en de steel is van soerian-hout vervaardigd.

» 4. Balioeëng kătjije, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een bijltje dat gebruikt wordt voor het kappen van hout.

» 5. Pangkoewe sôdòq, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een slagspade, waarmede de sawah wordt omgewerkt als men geen ploegvee heeft, of als de sawah voor ploegen te moerassig is. Het scherp, matô, is van gesmeed ijzer, het blad, dauoen, dat steel en scherp verbindt, van soerian-mansirô-hout, en de steel van limau-hout gemaakt.

» 6. Sabi, van Mănindjau. Een gebogen mes met een heft van soerian-hout; het wordt gebruikt om het rijpe graan af te snijden.

---

[1]) Bij deze en de op Plaat XC voorkomende afbeeldingen van te Mănindjau vervaardigde modellen van landbouw-werktuigen, heb ik de grootte-verhouding niet aangegeven, omdat die op de voorwerpen niet staat uitgedrukt en omdat het mij voorkomt, dat de maker niet overal nauwkeurig is geweest.

Fig. 7. Toendô, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een werktuig waarmede men het slib op de sawah gelijk strijkt, zoodat het water niet in kuilen en laagten op het veld blijft staan. De plank, păpan, is van ingoe-hout en de steel van bamboe-batoeëng gemaakt.

» 8. Tambilang, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een ijzeren spade, die bij het aanleggen van sawah's en wegen gebruikt wordt. De steel is van soerantei-hout.

» 9. Tadjaq, van Păsimpai in de XII Kòtô. Een soort van schoffel die men bij het schoonmaken der ladang's gebruikt. De steel is van ròtan-manau gemaakt.

» 10. Rembè, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een werktuig dat dient om de sawah-dijkjes van onkruid te zuiveren. De steel is van tapijs-hout, het scherp van ijzer gemaakt.

» 11. Kaï tòbè, van Kòtô-baroe aan de Mamoen. Een besneden en gedeeltelijk geverfde houten haak, dien men, bij het schoonmaken der velden voor droge rijstkultuur, gebruikt om gras en onkruid op hoopen bijeen te brengen.

» 12. Toewai, van Siroekam. Een mesje waarmede men de pădi aar voor aar snijdt. Waarde *f* 0.14. Het mesje is gevat in een dun plankje, waarop loodrecht een stukje bamboe bevestigd is. Zie fig. 14. Het bamboe-stokje houdt men in de volle rechterhand, zoodat het plankje zich tusschen den wijs- en middenvinger bevindt; met de toppen dier beide vingers drukt men de aar tegen het mesje en snijdt die door.

» 13. Toewai, van Păsimpai in de XII Kòtô. Een mesje om pădi te snijden. Zie fig. 12.

» 14. Doorsnede volgens de stippellijn in fig. 12. Het bamboe-handvat heeft een insnijding, waarin het plankje past.

PLAAT XCI.

Fig. 1. Lŏné met kadoew, naar een te Alahan-pandjang vervaardigd model. Een houten slede met daarop geplaatste mand, van măsiang singkije gevlochten. Bij het oogsten wordt de gesneden pădi op de kadoew gelegd; de slede, lŏné, is door de modderige sawah's gemakkelijk voort te trekken.

» 2. Kapoewq pădi, van Soepajang. Een cilinder van de schors van den bintan̆goewe-boom, met randen van ròtan. De kapoewq dient om pădi binnenshuis te bewaren; zij wordt op den vloer geplaatst met een mat er onder, en dan met pădi gevuld.

» 3. Kampahan minjak, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Een oliepers. Twee half cilindervormige blokken van hard en zwaar hout zijn zoodanig tusschen twee balken opgesteld, dat zij van boven uit elkander kunnen wijken; in dien stand wordt het mandje met de vruchten die de olie leveren, tusschen de blokken geplaatst, en deze door het inslaan van wiggen tegen elkander geperst. Vgl. Pl. CIX fig. 7, waar een oliepers uit de Padangsche Bovenlanden is afgebeeld.

» 4. Kilangan taboe, naar een te Mănindjau vervaardigd model. Een molen om suikerriet te persen: *a* lăsoeëng-lăsoeëng; *b* toenggaq; *c* apitan; deze onderdeelen zijn van soerianhout, evenals de dwarsbalkjes, păsaq gadang, en de wiggen, păsaq alau, die de apitan's en de cilinders opsluiten; *f* giliïngan, van limau-hout; *g* panggiliïng, van alaban-hout. Het gat *h* is de opening van een kanaal, waaruit het vocht vloeit dat uit het riet geperst is.

» 5. De stam van een klapperboom, waarom een krans van puntige stukken bamboe gebonden is, en daarboven een paar lappen boomschors, die aan bamboe-pennen hangen, welke men in den stam heeft gedreven. Op deze wijze beschut men in Lebong de jonge vruchten van geïsoleerd staande klapperboomen tegen de vernielende eekhoorns.

PLAAT XCII.

Kintjije, naar een voorwerp te Si-Lagô. Een wiel dat door den stroom eener rivier wordt rondgedraaid en waaraan bamboe-kokers zijn gebonden, die bij het ronddraaien zich vullen met water uit de rivier en dat uitstorten in een daarvoor bestemden bak, waaruit het langs goten naar de rijstvelden wordt gevoerd.

a Kăkòlong, de naaf van ramboetan-hout, draait om de spil, măranei, *e*, die van madang-

pirawé-, maar ook wel van kalè-hout is gemaakt. De spaken *b*, waarvoor men de eene of andere taaie houtsoort gebruikt, heeten ramô-ramô en de zware rôtan's *k*, die de spaken steunen, alsmede de gevlochten rôtan-touwen *d* aan den omtrek van het wiel worden pangarang genoemd; terwijl de dwarse rôtan's, die de uiteinden van ieder paar elkander kruisende spaken verbinden, den naam pangatoewe dragen. De schoepen *h* bestaan uit stukken platgeslagen bamboe; zij heeten iròh en worden tegen de spaken bevestigd door middel van daarop gebonden latjes van bamboe. Tusschen de schoepen zijn de emmers, taboeëng, *c*, aangebracht, — bamboe-kokers die zoodanig gesteld zijn, dat zij zich bij het ronddraaien van het wiel geheel met water vullen en dat zoo volledig mogelijk uitstorten in den houten bak, părakoe, in welks bodem aan de ééne zijde een gat is dat het water doorlaat naar de goot, die hier vastgebonden is aan een op den oever staanden boom. Deze goot en de bak worden verder gesteund door een stellage van bamboe, bestaande uit de rechtstaande staken *i*, die pănahani părakoe, en de gekruiste staken *g*, die silang genoemd worden.

De spil *e* rust op de soekoeëng, een gaffelvormige stevige paal, *f*, die in den grond geheid is, en vindt verder een steun tusschen de sterke wortels van den boom. Ròtan-bindsels zijn hier en daar voor de stevigheid aangebracht. De pijltjes op de teekening wijzen de richting aan waarin het wiel draait.

PLAAT XCIII.

Fig. 1. Pangidaman pădi, naar een voorwerp te Si-Lagô. Een bezweringsmiddel, dat dient om het te veld staande graan voor schade te behoeden, om de pădi bijeen te houden en te voorkomen dat iets verloren ga. Vóórdat de pădi geplant wordt, steekt men midden op de sawah een tak van auoewe koeniïng of van een andere bamboe-soort in den grond, daarnaast plaatst men de sangka-sangka of oedoew, een stuk bamboe-silaboe, dat van boven door splijting tot een mandje vervormd is, waarin een bakje van pisang-blad, limpan, wordt gelegd, gevuld met rijststijfsel, gekookte rietsuiker en geraspte klapper. Om het mandje is een krans van jonge anau-bladeren gebonden, die naar beneden afhangen, en tusschen het bakje en de oedoew zijn twee of drie bloemen van de lolo gestoken. Wanneer de pangidamam vóór het rijpen van de pădi door regen en hitte vergaan is, dan wordt de inrichting vernieuwd.

» 2. Pangidaman pădi, naar een voorwerp te Béda-Alam in de XII Kòtô. (Zie fig. 1.) Hier is, in plaats van een limpan, een halve klapperdop gebruikt, dien men heeft opgehangen in een netje van jonge anau-bladeren.

» 3. Obè pădi, naar voorwerpen te Kòtô-baroe aan de Mamoen. Figuren die met betelkalk op de omwanding der pădi-schuren geteekend zijn, ter wering van booze geesten die het opgeschuurde graan zouden willen bederven. Deze teekens hebben derhalve ongeveer hetzelfde doel als de groote witte kruisen die boven de kelderramen van sommige boerenwoningen op den muur zijn geteekend en die den duivel moeten afschrikken de melk zuur te maken.

PLAAT XCIV.

Fig. 1. Kădjangan, van Soeroelangoen in Rawas. Een prauw van een uitgeholden boomstam gemaakt. De prauw is bijna over de geheele lengte van een dak voorzien dat uit nipah-blad is samengesteld en op stijltjes rust, die in de klossen gestoken zijn welke men aan de binnenzijde van de prauw heeft uitgespaard. Het dak bestaat uit losse stukken, die over elkander geschoven kunnen worden; alleen het stuk boven de plaats waar boorden van planken gemaakt zijn, is vastgebonden. Over het dak liggen een paar kleedingstukken te drogen. Boven het achtereinde van de prauw is een dakje aangebracht met een opening er in; dit gedeelte heet de tindjoe-karang: de plaats van waar men uitziet of er ook klippen of andere gevaarlijke punten zijn. Hier is in de figuur ook het roer zichtbaar en een stuk van de roerpen.

In de prauw zijn twee inlanders gezeten en tusschen hen in staat de test van gebakken klei, waarop het eten te vuur wordt gezet.

Fig. 2. Bidoewq, naar een te Si-Lagô vervaardigd model. Een prauw van mărantí-hout; de uitgeholde stam die den bodem vormt, heet djaloewe, de zijplanken noemt men biloengkang. Zij zijn met den djaloewe verbonden door stevige idjoewq-touwen, die om pennen gebonden zijn, welke door de beide planken gaan, een aan het vooreinde, aloean, en één aan het achtereinde, kămoedi. In de djaloewe zijn klossen, tamboekoe, uitgespaard, waarin wiggen of ribben, tadjoewq, steken, die met de dwarshouten, panggalang, dienen om de zijwanden uitstaande te houden. Het plankje op het uiteinde van de prauw heet djampoe en is de plaats waar de prauwvoerder zit. In de djaloewe zijn een paar vloertjes van bamboe-latten gelegd, die lantai genoemd worden en waarop men de lading plaatst, of die tot zitplaats van de personen dienen die met de prauw vervoerd worden. Het open gedeelte in het midden, waar men het water uithoost, draagt den naam timbô roewang.

» 3. Gedeelte van een in aanbouw zijnde prauw, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Over den staart van de prauw zijn een paar ijzeren banden gespijkerd om het splijten tegen te gaan. De ribben, tadjoek, waartegen de wanden of zijplanken gespijkerd worden, zijn in de klossen, tămoekoe, gestoken, die aan de prauw zijn uitgespaard; tegen die klossen drukken ook de panggar's, dat zijn de dwarshouten, die de wanden uitstaande houden.

» 4. Djoekoeng. Een stuk van een kano uit een boomstam gekapt, zooals op het meer in Lebong gebruikt wordt.

» 5. Doorsnede over het midden van de djoekoeng (zie fig. 4). Deze kano's hebben geen dwarshouten.

» 6. Timbô, van Si-Lagô. Een bakje van boombast, met ròtan genaaid; het dient om het water uit de prauw te hoozen.

» 7. Gălah, naar een te Si-Lagô vervaardigd model. Een staak waarmede men de prauwen stroomopwaarts voortboomt. De gălah bestaat uit een lange bamboe, waarin een punt, satang, gestoken is, van een zeer harde houtsoort, bijv. anau, gemaakt. Ter betere bevestiging is de bamboe aan het uiteinde omwonden, di simpai, met een band van ròtan.

» 8. Pangajoeëng, ook wel panganjoew genoemd, naar een te Si-Lagô vervaardigd model. Een pagaai zooals in het zuiden der Padangsche Bovenlanden op de prauwen gebruikt wordt.

» 9. Păpoen sajoeng, naar een voorwerp te Moeara-Menkoelem in Rawas. Een pagaai zooals op de Rawas en Moesi in gebruik is.

» 10. Kòram of kòran, naar een voorwerp te Kòtô-baroe aan de Mamoen. Een vuurtest van gebakken klei die in een houten raam geplaatst is en op de prauwen gebruikt wordt als stookplaats voor het bereiden der spijzen. De drie gebogen uitsteeksels vormen de treeft waarop de pot of pan geplaatst wordt.

» 11. Gedeelte van een vlot, rakit, naar een voorwerp op de Rawas. Het was bestemd om geiten stroomafwaarts te vervoeren, die opgesloten waren in een bamboe-hok dat men op het midden van het vlot gebouwd had. Het vlot bestaat uit twee lagen zware bamboe-staken, tusschen negen dwarshouten met ròtan-touwen vastgeknepen; aan ieder uiteinde en in het midden zijn drie zulke dwarshouten aangebracht. In de uiterste zijn hekjes van bamboe-latten opgericht en stevig bevestigd. Door de bovenste driehoekige opening in ieder der hekjes wordt de roeispaan gestoken, die meer dient om het vlot te besturen dan om het voort te bewegen, wat men aan den stroom overlaat.

» 12. De roeispaan van het vlot dat onder n°. 11 is afgebeeld. De inrichting is uit de afbeelding duidelijk te zien.

PLAAT XCV.

Behalve naar enkele andere kenteekens onderscheidt de Maleier zijn karbouwen voornamelijk naar den vorm der hoorns. Iedere vorm heeft een bepaalden naam. Op deze plaat zijn acht verschillende mij bekende hoornvormen afgebeeld.

Fig. 1. Kabo gadang tandoewq. Deze zijn niet gewild als trekdieren, omdat zij moeielijk het juk kunnen opnemen.

» 2. De kop van een kalf, aangebonden met een tjăpang, een hekje van bamboe-latjes waarvan de twee naar bovenstaande aangepunt zijn, dienende om het kalf het zuigen te verhinderen.

» 3. Kabo badoe. De hoorns groeien soms onder den hals tegen elkander.

» 4. Kabo kătjije tandoewq. Deze komen het meest algemeen voor.

» 5. Kabo tèndang.

» 6. Kabo bătandoewq koengkoen.

» 7. Kabo bătandoewq băko.

» 8. Kabo bătandoewq djolang.

» 9. Kabo bătandoewq kăpa.

» 10. Koekoe djarang, wijd gespleten hoeven. Karbouwen met zulke hoeven deugen niet als trekdieren.

» 11. Koedô baban. Een pakpaard, naar eene te Soepajang genomene photographie.

PLAAT XCVI.

Fig. 1. Kălintoeëng kabo of gărintoeëng kabo, van Soepajang. Een klokje uit één stuk hout gesneden, waarin drie houten klepels hangen, op de wijze als in fig. 2 is voorgesteld. Met een idjoewq-touw wordt de kălintoeëng om den nek van de karbouw gehangen.

» 3. Kălintoeëng djawi, van Soepajang. Een klokje van soerian-hout, met klepels van anauhout. Dit klokje wordt voor koeien gebruikt.

» 4. Gantô. Een klokje dat in een smederij te Siroekam uit een mengsel van koper en ijzer gegoten en voor *f* 6 verkocht werd. Men gebruikte het bij feestelijke gelegenheden; dan hangt men het de rijpaarden om den hals.

» 5. Keloeng, van Lebong. Een halsband voor een jonge geit, van ròtan emboen gevlochten. De keloeng's voor oude geiten zijn wijder en van grovere ròtan gemaakt.

» 6. Kòlong-kòlong tali baroewq, van Soengei-Pagoe. Een van ròtan gevlochten ring, waarop men het touw windt dat dient om den klapperaap te besturen bij het plukken van klappernoten.

» 7. Een mand zooals algemeen in Midden-Sumatra gebruikt wordt als legplaats voor de kippen. De mand bestaat uit een stuk bamboe, waarvan één geleding door herhaalde splijting en doorgestoken ròtan-banden tot een kegelvormigen korf gevlochten is. Het ondereinde van de bamboe is op een stok geplaatst, dien men aan een der huisstijlen heeft vastgebonden.

» 8. Een duiventil, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. De til is geheel van hout; alleen de nok van het dakje bestaat uit drie pannen. In deze til werden Europeesche duiven gehouden.

» 9. Sangka kătiran, van Soepajang. Een duivenkooi van klapperbladnerven en pimpïingstengels gemaakt. Deze kooi heeft geen deurtje; om den vogel er in te doen of er uit te nemen moet men er eerst eenige van de tralies uittrekken. De bakjes voor eten en drinken zijn bamboekokers, die tegenover elkander staan en door een dwarsstokje in dien stand gehouden worden.

PLAAT XCVII.

Fig. 1. Sangka ajam, van Si-Lagô. Een kooi van ròtan, waarin men ons een soort van boschhoenders bracht. Deze kooien, die onder het overstekende dak van de woning worden opgehangen, dienen gewoonlijk tot verblijf van een vechthaan. Een halve klapperdop is het voederbakje.

» 2. Papegaai-stok, naar een voorwerp te Béda-Alam in de XII Kòtô. Een soort van parkieten, sărindi of sălindi, wordt met een touwtje of kettinkje aan den poot op den dwarsstok geplaatst. Het andere uiteinde van het touw draagt een ring, die langs den stok heen en weder kan schuiven.

Fig. 3. Sangka-lajang, naar een voorwerp te Béda-Alam in de XII Kòtô. Een mandje van ròtan en klapperblad-nerven gemaakt met een bodem van boomschors. In het midden van de mand is een op zijn kant gezet latje geplaatst, dat de etensbakjes draagt en een kleine opening heeft, waardoor het touwtje gaat dat bevestigd is om den poot van de duif, balam, Turtur tigrina, waarvoor de mand bestemd is.

» 4. Sangka-pipi, van Si-Lagô. Een kooi voor rijstvogels, van pimpiïng, een soort van rietgras met zacht merg, zoodat men het gemakkelijk met bamboe-pennen doorboort. De kooi is in negen afdeelingen verdeeld, ieder voor één vogeltje bestemd; in elke afdeeling staan twee bamboe-kokertjes als voeder- en waterbakje. De kooi heeft geen deuren; men moet er een paar tralies uittrekken, om een vogel in of uit de kooi te laten.

PLAAT XCVIII.

Fig. 1. Sangka-pipi, van Si-Lagô. Een kooi voor rijstvogels, waarin gewoonlijk twee of drie te gelijk gehouden worden. De omwanding van de kooi is gemaakt van pimpiïng-stengels, waardoor pennen van klapperblad-nerven gestoken zijn. De bodem en het bovenvlak van de kooi bestaan uit dunne bamboe-latjes, en een lus van biezen dient om de kooi te dragen of op te hangen. De bakjes voor voeder en water zijn, evenals bij alle andere kooitjes, kleine bamboe-kokers.

» 2. Sangkar ketiran, van Soeroelangoen in Rawas. Een kooi voor een ketiran, Geopelia striata, bestemd. De kooi is vervaardigd van hout, bamboe, klapperblad-nerven en ròtan, en is gedekt met een lap katoen, die men er op genaaid heeft. Onder de kooi is een stuk katoen opgehangen, om de uitwerpselen van den vogel te verzamelen, die, naar het volksgeloof wil, in goud kunnen veranderen. De kooi heeft geen deurtje, maar de vier middelste nerven aan den voorkant kunnen, zooals uit de teekening te zien is, naar boven worden uitgetrokken, waardoor het mogelijk is den vogel in of uit te laten. Met een enkele uitzondering, zie fig. 4, ontbreekt bij de vogelkooien der Maleiers altijd het deurtje.

» 3. Sangka-lajang, van Abai in de XII Kòtô. Een mandje van ròtan met een bodem van boomschors, bestemd voor een balam. De inrichting is dezelfde als van de sangka op Plaat XCVII fig. 3.

» 4. Sangkar poejoeh, van Soeroelangoen in Rawas. Een kooi voor een poejoeh, een soort van kwartel, bestemd en van klapperblad-nerven, hout, ròtan en bamboe gemaakt; de bodem is een halve klapperschaal en daarboven is een rand van katoen om de tralies aangebracht. Het deurtje *d* kan opengedraaid worden, nadat de meest rechtsche tralie is uitgetrokken, die, zooals de figuur vertoont, een weinig boven het deurtje uitsteekt. Aan de kooi bevindt zich een knip, djebak, om poejoeh's te vangen; deze knip wordt opgezet door er de senting *b*, een idjoek-pen, tegen te plaatsen. Als de vogel deze pen wegstoot, valt de djebak neder en tegelijk daarmede de ròtan-ringen, singkil, *a*, die de knip sluiten. Het rinkelen van een paar koperen belletjes *c* waarschuwt den vogelaar, dat er een vogel in de knip is. In de kooi worden gewoonlijk een paar steentjes en aardkluitjes gelegd, waartegen de poejoeh den snavel schuurt, die scherp moet zijn om goeden dienst te doen wanneer men de vogels laat vechten.

» 5. Sangka sărindi, van Si-Lagô. Een kooitje waarvan het geraamte uit een in achten gespleten ròtan bestaat, met horizontaal geplaatste tralies van klapperblad-nerven, waartegen de parkiet, Loricus galgulus, kan opklimmen. Ook deze kooi is zonder deur: om den vogel er in te doen moet men twee op elkander volgende tralies openbuigen, waartoe een aan beide uiteinden ingekeept stukje bamboe of hout dient, dat met een touw aan de kooi hangt. De tralies zijn met sampije-vezels vastgebonden.

» 6. Sangka tjangkariëq, van Soengei-Pagoe. Een krekelkooitje, waarvan de tralies van klapperblad-nerven in schijven van soerian-hout zijn gestoken.

» 7. Sangka tjangkariëq, van Soengei-Pagoe. Een bamboe-kokertje, waarin men krekels laat vechten; het gat aan de voorzijde dient om er het grassprietje door te steken, waarmede men de diertjes kittelt om ze tot vechten op te hitsen.

PLAAT XCIX.

Fig. 1. Tanggoewq garei, van Soepajang. Een schepmand van rôtan gemaakt, die gebruikt wordt om het goudhoudende zand en gruis uit de riviertjes te halen.

» 2. Tanggoewq kiròq, van Păsimpai in de XII Kòtô. Een mand van ròtan, die voor hetzelfde doel als de tanggoewq garei dient.

» 3. Djaé, van Soepajang. Een schotel van madang boengô-hout, die gebruikt wordt om het goudhoudende zand in stroomend water uit te wasschen, pălilië amé.

» 4. Djaė, van Abai in de XII Kòtô. Zie fig. 3. Deze schotel is van lalan-hout gemaakt en werd verkocht voor *f* 1.

» 5. Sidiëq amé, van Soepajang. Een lepeltje van karbouw-hoorn, om het stofgoud uit de poerô (zie fig. 9) op de tintiïngan amé (zie fig. 7) of in het weegschaaltje te scheppen, bij het wegen van goud.

» 6. Sidiëq amé, van Soengei-Aboe. (Zie fig. 5). Dit gesneden lepeltje is van wit been; het ijzeren kettinkje dat er aangemaakt is, dient louter tot sieraad.

» 7. Tintiïngan amé, van Soepajang. Een schaal van tjoebadaq-hout, waarop bij koop en verkoop het stofgoud gelegd wordt om het van stof en onreinheden te ontdoen, alvorens men het in de weegschaal schept.

» 8. Toejé, van Soepajang. Een lapje katoen dat in den vorm van een doezelaar opgerold is; deze toejé gebruikt men bij de zuivering van het goud op de tintiïngan (zie fig. 7).

» 9. Poerô, van Soepajang. Een zakje van kippenvel gemaakt, waarin de Maleier het stofgoud bewaart dat hij als ruilmiddel bij zich draagt. Meestal is de poerô nog door een lapje zwart of bont katoen omgeven; het wordt met een touw of koord dichtgebonden, waaraan niet zelden kwastjes en kralen hangen tot versiering.

» 10. Pălătaq nǎratjô, van Soepajang. Houten doosje waarin de weegschaaltjes bewaard worden die dienen om goud te wegen. Het deksel draait om een pin en wordt gesloten door middel van een koperen overslag, die om twee pinnetjes draait.

» 11. Nǎratjô, van Soepajang. De weegschaaltjes met balans die bij de doos (zie fig. 10) behooren. Het juk met de naald en het huisje zijn van koper, en hangen aan een zilveren kettinkje. De schaaltjes, van schildpad, zijn opgehangen aan rood zijden koorden met een koperen ringetje er om, en vastgeknoopt aan kettinkjes van hetzelfde metaal, die aan het juk bevestigd zijn.

» 12. Gedeelte van de balans (zie fig. 11) op de ware grootte afgebeeld bij een overwicht in de rechter schaal. De hartvormige ring, waaraan men de balans bij het wegen vasthoudt, is aan de onderzijde gespleten; de naald maakt met het juk één geheel uit, is door de evenbedoelde spleet gestoken en kan daarin een schommelende beweging maken om een pinnetje dat door den ring en de naald gaat. In fig. 11 hangt de balans in evenwicht.

» 13. Pălătaq nǎratjô, van Soepajang. Een houten doosje, waarin de nǎratjô geborgen wordt; de figuur stelt de doos voor met de schaaltjes en balans er in.

» 14. Het deksel van het onder fig. 13 afgebeelde doosje, dat en relief besneden is.

PLAAT C.

Fig. 1. Galoewq, van Soepajang. Een klapperdop, waarin het goudhoudende zwarte zand, tjialang, geborgen wordt, dat bij het goudwasschen op den waschschotel achterblijft.

» 2. Tingkoeraq, van Soepajang. Een stuk klapperschaal, zooals in de goudmijnen te Soepajang gebruikt werd, om het goudhoudende steengruis bijeen te krabben.

» 3. Talaq pălătaq amé, van Soepajang. Een koker om goud in te bewaren, van buffelhoorn gemaakt en met snijwerk versierd. Dit voorwerp is zeer oud en zeldzaam. Ik kocht het voor *f* 1.

» 4. Pănoekò, van Soepajang. Een stuk ruw ijzer, om het uiteinde van een stevigen stok gesmeed. Het dient ter vergruizing van de blokken kwarts, waarin de mijnwerkers het gedegen goud vinden.

» 5. Soedoewq, van Soepajang. Een houten schop, door de mijnwerkers in de goudmijnen gebruikt om den losgemaakten grond te verwerken.

» 6. Tăbaq, van Soepajang. Een aangepunte ijzeren staaf, door de goudmijnwerkers gebruikt om het gesteente in de mijngangen los te breken.

Fig. 7. Poendoen, naar een voorwerp in de Batang-Hari, boven Găsiïng. Een stroombreker, gevormd door drie in de rivier geheide palen, die van boven door rôtan stevig verbonden zijn; de ruimte tusschen de palen is met steenen opgevuld. Aan de poendoen is van bamboe-latten een soort van bordes gemaakt, waarop de goudzoekers, die de poendoen bouwden, hun kleederen en benoodigdheden nederleggen. De poendoen dient om aan het lagereind stil water te krijgen, waarin de goudzoekers duiken om in manden of schotels het goudhoudende rivierzand naar boven te halen, dat daarna wordt uitgewasschen.

» 8. Poendoen, naar een voorwerp in de Batang-Hari boven Găsiïng. Hier zijn twee stroombrekers, van de soort als op fig. 7 voorgesteld, door een dijk van steenen verbonden; het gedeelte waar de stroom gebroken is, heeft daardoor een grootere oppervlakte, zoodat twee of meer mannen gelijktijdig kunnen werken. Een prauw is vastgemeerd aan een stok die aan de poendoen is bevestigd; aan de andere zijde is een dergelijke stok vastgemaakt, waaraan de sangka-sangka met de daarin geplaatste lawan (zie fig. 9) met rôtan-touw is vastgebonden.

» 9. Sangka-sangka, met lawan. Bamboe-stok, waarvan één geleding eenige malen gespleten en opengebogen is, zoodat een korfje gevormd wordt, waarin men een halven klapperdop plaatst, om bij het goudwasschen het gevonden goud in te leggen. Deze klapperdop heet lawan.

» 10. Oven van gebakken klei, waarin aan den bovenkant een bamboe als schoorsteen gestoken is. Over dien schoorsteen wordt de wijde bamboe-koker gehangen waarin men het vocht uit den bloemsteel van den arèn-palm opvangt, de tokir, die door aanhoudende berooking goed droog gehouden moet worden, daar anders dat vocht, ajar kaboeng, aanstonds zou verzuren. Geteekend naar een voorwerp te Lesoeng-Batoe in Rawas.

PLAAT CI.

De voorwerpen op deze plaat afgebeeld zijn vervaardigd in eene smederij te Siroekam.

Fig. 1. Singkă badjaq met gigi- of matô badjaq. Soerian-houten strijkbord of kouterhout met daaraan bevestigd ijzeren kouter. Zulk een singkă wordt verkocht voor *f* 1.50.

» 2. Matô soedoewq. Het ijzer van een schop die bij de sawah-bewerking gebruikt wordt. Waarde *f* 1.25.

» 3. Matô pangkoewe. IJzer voor een schop, bij den sawah-arbeid gebruikt. Waarde *f* 2.

» 4. Matô tădjaq. Het ijzer voor een schoffel die bij het in orde brengen der droge rijstvelden wordt gebruikt. Waarde *f* 1.50.

» 5. Sabi. Een mes om gras te snijden. Waarde *f* 0.50.

» 6. Ladiïng boengkoewq. Een kapmes, dat ook gebruikt wordt bij het schoonmaken der dijkjes die de sawah's omringen. Waarde *f* 2.

» 7. Pisau. Een mes dat in het dagelijksch leven in 't huishouden gebruikt en gewoonlijk in een houten scheede gedragen wordt. Waarde *f* 1.50.

» 8. Sadôq anau. Een mes dat men gebruikt voor het snijden der anau-vruchten waaruit suiker gekookt wordt. Waarde *f* 0.50.

» 9. Séjwa. Het lemmer van het gewone wapen der Manangkaboërs. Waarde *f* 2.

» 10. Matô tambilang. Het ijzer van een spade die men gebruikt bij den sawah-arbeid en bij het aanleggen van wegen. Waarde *f* 3.

» 11. Rèntjong. Het lemmer van een mes dat zoowel als wapen als voor huiselijk gebruik dient. Het wordt gewoonlijk in een scheede gedragen. Waarde *f* 0.25.

» 12. Roedoejs. Het lemmer van een wapen, dat in een scheede gedragen wordt. Waarde *f* 1.50.

» 13. Ladiïng părambah. Een kapmes dat op weg in de wildernissen gebruikt wordt om den weg open te kappen. Waarde *f* 1.

» 14. Pandjaï păraboeëng. Een gebogen ijzeren naald; de naald wordt gebruikt voor het vastnaaien van de dakbedekking die op de nok van het huis wordt geplaatst om het inregenen te voorkomen. Waarde *f* 0.53.

Fig. 15. Djarô atôq. Een ijzeren naald dien men bij het leggen van idjoewq- en ilalang-dakbedekking gebruikt. Waarde *f* 1.

» 16. Toewangan boengkă djalô, van Talang-băboengô. Een gietijzer, waarin men de ringen giet die, tot een ketting vereenigd, aan den rand van het werpnet bevestigd worden. De ringen worden gegoten van een mengsel van lood en tin. Het werktuig bestaat uit twee geheel gelijke stukken, die op elkander passen en verbonden worden door middel van twee bamboe-pennen. De bovenste figuur laat een der ijzers van binnen zien; de onderste figuur stelt het werktuig voor zooals het tot gieten gereed is, gezien op den kant waar zich de gietkanalen bevinden. Zeven ringen worden gelijktijdig gegoten.

PLAAT CII.

De voorwerpen op deze plaat afgebeeld zijn vervaardigd in eene smederij te Siroekam.

Fig. 1. Panggiriëq gadang. Een timmermans centerboor, waarin zich van boven een gat bevindt, dat dient om er een stok door te steken dien men met beide handen draait. Het voorwerp werd voor *f* 1.25 verkocht.

» 2. Pahè. Een timmermans bijtel. Waarde *f* 1.25.

» 3. Gărăgadji. Een zaag. Waarde *f* 1.

» 4. Saloeï-saloeï. IJzeren ringen die om de heften van messen en beitels geslagen worden om het scheuren van het hout te voorkomen. Waarde per stuk *f* 0.10.

» 5. Matô bălijoeëng. Een bijl (zie Pl. CVI fig. 4 en 5). Waarde *f* 1.

» 6. Kătam. Een schaafijzer, waarvan de waarde *f* 0.54 is. Het schaafhout is gewoonlijk voorzien van een daarin gelaten dwarshout, zoodat twee personen kunnen schaven, waarbij de eene trekt en de andere duwt. Voor eigen timmerwerk wordt de schaaf door de Maleiers zelden gebruikt.

» 7. Săpi băsi. Een tang. De săpi băsi wordt door de smeden gebruikt om het gloeiende ijzer aan te vatten. Waarde *f* 3.

» 8. Săpi bingoeëng. Een nijptang, door de goudsmeden gebruikt bij het trekken van gouddraad. Zie fig. 15. Waarde *f* 3.

» 9. Săpi barô. Een tang, tevens pook, die de goudsmeden gebruiken. Het voorwerp kost in de smederij te Siroekam *f* 1.

» 10. Pălari pinggan kajoe. Een beitel die gebruikt wordt om houten borden te draaien (zie Pl. LXXIII fig. 8 en Pl. CVI fig. 11). Waarde *f* 0.53.

» 11. Kătam lidah papan. Een schaafijzer voor het ploegen van planken gebruikt. Waarde *f* 0.25.

» 12. Kătam. Een schaafijzer, dat de timmerlieden voor het maken van lijsten gebruiken. Waarde *f* 0.16^5.

» 13. Pănoekô amé. Een breede en platte hamer met houten steel, door de goudsmeden gebruikt. Waarde *f* 1.

» 14. Kapaq. Een bijl. Waarde *f* 5. Zulke bijlen worden alleen bij het vellen van groote boomen en het kappen van hout voor den huisbouw gebruikt.

» 15. Tariëkan amé. Waarde *f* 2. Een werktuig dat bij het maken van gouddraad wordt gebruikt. De benedenste figuur vertoont het werktuig van onderen gezien; de gaatjes zijn van ongelijke wijdte. Het gouddraad wordt, nadat het werktuig is vastgezet, met een nijptang het eerst door het wijdste gat getrokken en zoo vervolgens, tot het eindelijk door het nauwste gaatje getrokken is en de vereischte dunte gekregen heeft. De boven het cijfer geplaatste figuur stelt de tariëkan amé voor, op zij gezien.

PLAAT CIII.

De voorwerpen op deze plaat afgebeeld zijn vervaardigd in eene smederij te Siroekam.

Fig. 1, 2 en 3. Karangkô pintoe. Onder- en dekplaat van een deurslot, en een sleutel, anaq karangkô. Het slot met twee sleutels kost *f* 3. Alleen de deuren der biliëq's zijn soms van zulke sloten voorzien; de gewone sluiting is die met klamp en pen.

De inrichting van het slot is als volgt: In de onderplaat, fig. 1, zijn vier gaten *a*, waardoor spijkers geslagen worden, die het slot aan de deur bevestigen. Drie stijpels *b*, waarvan één op de rijkram *c* geplaatst is, dienen om onder- en dekplaat te verbinden, waarvoor in deze drie gaten *b* zijn gemaakt (zie fig. 2). In de figuur is het slot open voorgesteld; de schoot is geheel vrij en wordt alleen door den druk van de veer tegen de slotplaat geklemd. Als men het slot sluit, dan wordt de dopsleutel, fig. 3, met *f* in den dop *f*, fig. 1, geplaatst, het kruis *g* loopt over den kruisrand *g*, fig. 1, en wanneer dek- en onderplaat verbonden zijn, loopt de insnijding *h* van den sleutel over de reep *h* van de dekplaat. Draait men nu den sleutel van rechts naar links, dan werkt de baard tegen de meest linksche berbeel *d* van den schoot en schuift dezen in linksche richting; bij eene tweede omdraaiing van den sleutel werkt de baard tegen de meest rechtsche berbeel *d*, en drijft den schoot nog verder vooruit, totdat de bovenste berbeel *d* de leuvenveer voorbij is. In deze veer, die door de veerkracht omlaag gaat zoodra de bovenberbeel haar voorbij is, is eene insnijding gemaakt, die achter de berbeel grijpt en het terugvallen van het slot verhindert. De schoot is nu echter geheel vrij en zou uit het slot kunnen schuiven, indien hij niet werd tegengehouden door eene verbreeding die tegen den zijrand van de slotplaat drukt.

» 4, 5 en 6. Karangkô péti kètè. Een klein kistslot, met anaq karangkô, een sleutel, te zamen verkocht voor *f* 2. De inrichting komt in hoofdzaak overeen met die van het op Pl. CIV voorgestelde slot, echter met de volgende afwijkingen: Twee van de stijpels die door de gaten van de dekplaat gaan, om deze met de onderplaat te verbinden, zijn op de rijkrammen geplaatst. De sleutel is een dopsleutel en loopt over twee reepen *c*, fig. 4, en *d*, fig. 5. Het kruis *c* in den sleutel heeft geen doel. In fig. 4 zijn de spijkergaten *a* te zien, waardoor de spijkers gaan die de kramplaat aan het kistdeksel bevestigen; deze gaten zijn in fig. 1 Pl. CIV achterwege gebleven. — Voor de verdere beschrijving van het kistslot wordt naar de verklaring van die figuur verwezen.

» 7. Tjatjah tapaq koedô. Een ijzeren bout die gebruikt wordt bij het maken van den opstaanden rand aan de slotplaat. Waarde *f* 0.25.

» 8. Pahè goeloeëng. Waarde *f* 0.20. Een beitel met een hollen bek, door de slotenmakers gebruikt om het sleutelgat in de slotplaat te slaan.

» 9. Pahè pănăboewq. Waarde *f* 0.20. Een van onderen uitgeholde beitel met scherpen rand, dien de slotenmakers gebruiken om spijkergaten in de slotplaat te slaan.

» 10. Pahè pantjoeëng. Waarde *f* 0.10. Een beitel dien de slotenmakers gebruiken om de kruisen in den baard van den sleutel te slaan.

» 11. Pahè pănisi of pănjisi. Waarde *f* 0.10. Een beitel dien de slotenmakers gebruiken om de spleten en kruisen in de sleutels te maken.

» 12. Pănoekò pahè pantjoeëng. Waarde *f* 0.25. Een hamer der slotenmakers, voornamelijk bij het bearbeiden der sleutels gebruikt.

PLAAT CIV.

De voorwerpen op deze plaat afgebeeld zijn allen te Siroekam gesmeed.

Fig. 1, 2 en 3. Karangkô péti. Een slot voor een kist, met een sleutel, anaq karangkô. De vier gaten *a* dienen om er spijkers door te slaan die het inlaatslot aan den kistwand bevestigen. Op de onderplaat zijn drie stijpels *b*, die in de stijpelgaten *b*, fig. 2, passen. De schoot rijdt in de rijkrammen *c* en grijpt in de krammen *e*, die aan de kramplaat zijn bevestigd, welke plaat aan het kistdeksel is vastgespijkerd. De pijpsleutel, fig. 3, gaat met de pijp *f* op de pen *f*, fig. 1; de insnijdingen en kruisen *g*, *h*, *i* en *k* loopen over de gelijknamige reepen en kruisen van onder- en dekplaat. Wanneer men het nu geslotene slot, dat niet kan terugspringen omdat de bovenste berbeel tegen een insnijding in de leuvenveer *d* steunt, wil openen, en derhalve de sleutel in het slot van links naar rechts omdraait, dan drukt de baard de leuvenveer *d* omhoog, waardoor de bovenste berbeel vrij komt van de inkeeping der veer. Zoodra die vrij is, drukt de baard tegen de meest

rechtsche berbeel en schuift de schoot naar rechts; bij een tweede omdraaiing van den sleutel, werkt de baard op de linksche berbeel en de lippen van den schoot komen nu geheel vrij van de krammen, zoodat het slot geopend is. De rechtsche berbeel stuit nu tegen de rechtsche rijkram. Dichtvallen kan het slot niet, omdat de veer den schoot tegen de slotplaat klemt.

Fig. 4. Pănoekò. Een hamer der slotenmakers. Waarde *f* 2.

» 5. Gŏmoew. Een doorboord aanbeeld, dat de smid onder de slotplaat legt, wanneer hij daarin spijker- en stijpelgaten slaat; de plaats waar het gat moet komen wordt juist boven de opening in de gŏmoew gelegd.

» 6. Tjantjang kikije. Een hamer, die aan de éene zijde scherp is en gebruikt wordt bij het maken van vijlen. Waarde *f* 1.

» 7. Andăsan. Een aanbeeld dat in een blok hout vastgezet en door slotenmakers gebruikt wordt. Waarde *f* 8.

» 8. Kikije păratei anaq karangkô. Een zaag of vijl die de slotenmakers gebruiken bij het bewerken der sleutels. Waarde *f* 0.41.

PLAAT CV.

Fig. 1. Koejije barô, te Siroekam gesmeed en aldaar verkocht voor *f* 2. Een smids-pook.

» 2. Păsaq. Spijkers die in een smederij te Tabè naar een gegeven model gemaakt zijn.

» 3. Păsaq, uit een smederij te Siroekam. Een spijker zooals de Maleiers gebruiken en die *f* 0.06[5] kost. Europeesche spijkers zijn zeer gezocht, maar worden om den hoogen prijs weinig gebruikt.

» 4. Tjatjah bălijoeëng, te Siroekam gesmeed. Waarde *f* 1. Een bout dien de smeden bij het maken van de bijltjes gebruiken.

» 5. Pahè panggoentiïng, te Siroekam gesmeed. Waarde *f* 0.25. Een beitel der slotenmakers waarmede zij de randen van de slotplaat afsnijden.

» 6. Atjoean, van Siroekam. Een werktuigje bij het maken van oorsieraden, soebang kètè, gebruikt. Die oorsieraden (zie fig. 9) bestaan uit een schijfje soerian- of anau-hout, waarin ondiepe insnijdingen gemaakt zijn met een zaagje, pisau gărindjam (zie fig. 12) dat van een mes is vervaardigd door er schaarden in te slaan. De even bedoelde insnijdingen, die allen met elkander in verbinding staan, worden met een mengsel van lood en tin gevuld en voor die bewerking dient de atjoean. Dit werktuig bestaat uit drie deelen: *a*, een cilinder van soerian-hout, in 't midden plat uitgesneden en aan de uiteinden van een gleuf voorzien (zie fig. 7); *b*, een bamboe-kokertje waarin de soebang en de cilinder *a* past (zie fig. 8); *c*, een houten stop (zie fig. 10) die van onderen in den bamboe-koker gestoken wordt om dezen te sluiten, nadat er de soebang in geplaatst is.

Om nu de daarvoor bestemde insnijdingen van den soebang met het metaal te vullen, plaatst men dien in den bamboe-koker en sluit dezen met den stop *c*; daarna steekt men den cilinder *a* aan den tegenovergestelden kant in den bamboe-koker *b*, zooals de fig. 6 aangeeft, en giet vervolgens het op den lepel, sandoewq (zie fig. 11), gesmolten mengsel door de gleuf. Zoodra het ingegoten metaal afgekoeld is, stoot de werkman den soebang uit den koker en vijlt de baarden van het gietsel af.

De sandoewq bestaat uit een stuk blik met een ròtan-steel.

» 13. Andăsan bădagoew, te Siroekam gesmeed en verkocht voor *f* 1.52[5]. Een rechthoekig gebogen ijzeren bout, dien de slotenmakers gebruiken bij het vervaardigen van den schoot van het slot.

» 14. Săpi bingoeëng kajoe, van Siroekam. Een houten slotenmakers-nijptang, om de sleutels bij het bewerken vast te klemmen. Bij *a* gaat een ijzeren pen door de beide armen van de nijptang. Als het voorwerp tusschen de nijptang geklemd is, wordt de wig *b* aangeslagen.

» 15. Săpi bilah, van Siroekam. Een slotenmakers-nijptang van een bamboe-lat gemaakt, die daartoe gedeeltelijk gespleten is. Een ijzeren ring dient om de armen van de nijp-

tang vast te klemmen. De Săpi bilah wordt voornamelijk gebruikt bij het bevijlen van de slotplaat en van andere platte onderdeelen van het slot.

Fig. 16. Kikije hampa. Een slotenmakers vijl, te Siroekam gesmeed. Waarde *f* 0.52⁵.

» 17. Pangatjoe, te Siroekam gesmeed. Een ijzeren bout dien de slotenmakers bij het vervaardigen van sleutels gebruiken. Het gat heet atjoean păsaq. Waarde *f* 2.

» 18. Tapŏ, in een smederij te Siroekam gekocht voor *f* 12. Slotenmakers voorslaghamer, gebruikt voor het uitslaan, pănambah, van de slotplaat.

» 19. Tjatjah sangkoeïtan paran (of parah?). Een ijzeren bout, te Siroekam gesmeed, die door de slotenmakers gebruikt wordt bij het maken van de rijkrammen. Waarde *f* 1.

» 20. Tjatoewq. Een hamer dien de slotenmakers gebruiken. In een smederij te Siroekam gesmeed en voor *f* 10 verkocht.

PLAAT CVI.

Fig. 1. Djangkô timbăkau, van Loeboewq-Oelang-Aliïng. Een werktuig bij het tabakskerven in gebruik. Het bestaat uit twee bamboe-latten, die met twee banden van gespleten rôtan tegen elkander gebonden zijn. Op het midden ongeveer is tusschen de zeer veerkrachtige latten een plankje geklemd, waarop de tabaksbladeren gelegd worden, die men met de linkerhand langzaam vooruit beweegt, terwijl zij met een zeer scherp mesje, dat in de rechter hand gehouden wordt, afgesneden worden. De monsters tabak, tot onze verzameling behoorende, gaven ons de overtuiging, dat de Maleier op deze wijze zijn tabak zeer fijn weet te kerven.

» 2. Sangka batang, van Soengei-Pagoe. Een houten steel, waarin een bijl gestoken wordt (zie Pl. CII fig. 5), die men gebruikt om balken te kappen of planken glad te disselen. Het handvat is met banden van gevlochten rôtan versierd; aan het andere einde is een vlechtwerk van karbouw-huid, koerawé, aangebracht, zoodanig dat de bijl er in gestoken kan worden en dan stevig vast zit.

» 3. Sangka pandjang, van Abai in de XII Kôtô. Evenals fig. 2, een steel voor een bijl, echter van kleinere afmetingen. Het handvat is van oerai băsoeëng, wortel van den băsoeëng-boom, die zoo licht is als vlierpit; het overige van den steel is van hout.

» 4. Păpatije, van Siroekam. Een bijltje, dat ook als dissel gebruikt wordt, waartoe men het scherp zoodanig plaatst als fig. 5 aangeeft. De steel is van limau-hout. De păpatije was van ouds het gewone timmermanswerktuig der Manangkaboërs.

» 5. Sangka bălijoeëng, van Soengei-Pagoe. Een gebogen bijlsteel, waarin de bijl als dissel geplaatst is; de bijl van de bălijoeëng is gewoonlijk grooter dan die van de păpatije.

» 6. Linggah, van Soepajang. Een blaasbalg zooals de goudsmeden gebruiken. De beide door rôtan-banden aan elkander verbondene kokers van bamboe heeten linggah; de zuigers, die één man op en neder beweegt, noemt men kiambang. Deze zuigers bestaan uit een stok met houten zuigerklos, waarin een menigte hanenvederen gestoken zijn (zie fig. 7, waar een der zuigers afzonderlijk voorgesteld is). Het natuurlijk tusschenschot der bamboe vormt den bodem van de linggah. Nabij dien bodem zijn twee gaten geboord; daarin steekt men buizen van bamboe-sariëq, inéh genaamd, waardoor de lucht in het vuur blaast.

De blaasbalgen der ijzersmeden zijn tweemalen grooter en de linggah is dan van twee uitgeholde stukken poelai-hout gemaakt met koehuid bekleed.

» 8. Găroбòq. Gedeelte van een kist die wij zagen in de woning van het larashoofd van Păsimpai; de kist is een uitgeholde boomstam en heeft een deksel, dat op de wijze van een zwaluwstaart ingesneden is en dat heen en weder geschoven kan worden, zooals uit deze fig. en uit fig. 9 blijkt. De kist heeft eene eigenaardige sluiting, waarvan fig. 10 de bijzonderheden voorstelt.

» 10. Lengte-doorsnede over fig. 8, nadat het deksel dichtgeschoven is. Het latje *a* stuit tegen den zijwand *b*; om nu de kist te openen steekt men een bamboe-pen *c*, die van een haakje voorzien is, door het gat *d* en haalt den pal *a* omhoog zoodat hij in de uitholling van het deksel komt. Men kan nu, door aan het handvat *e* te trekken, het

deksel openschuiven; bij het sluiten gaat de pal *a* van zelf omhoog totdat hij voorbij den wand *b* is.

Fig. 11. Een draaitoestel zooals wij te Talang-băboengô bij een timmerman en bordendraaier zagen.

a is de wip, een bamboe, die stevig vastgebonden is aan een schuin in den grond geslagen paaltje. Op het midden is de bamboe ter lengte van anderhalve geleding op de helft uitgesneden, en daartegen heeft men een stok gebonden, waardoor de wip sterker veert.

b is het touw, dat om het te draaien stuk hout geslagen wordt en van onderen bevestigd is aan de trede *c*, een bamboe, die door een in den grond gestoken pen wordt vastgehouden en waaronder een balkje gelegd is om de trede een weinig schuin te stellen.

d zijn houten paaltjes die in den grond staan; in het linksche paaltje is een glad gevijlde en aangepunte houtschroef *e* gestoken. Een dergelijke ijzeren punt *e* is aan de rechterzijde in een balkje geplaatst, dat verschuifbaar is en met wiggen wordt vastgezet. Tusschen de scherpe pinnen *e* wordt het te draaien stuk hout vastgehouden.

» 12. Gŏdi, van Siroekam. Waarde *f* 1. Een drilboor om gaten in ijzer te boren; het is een werktuig dat smeden en timmerlieden gebruiken. Door de houten boog, aan welker uiteinden het snoer is gebonden, op en neder te bewegen, nadat het koord om de boorspil is geslagen, wordt deze rondgedraaid, en met haar de hard-ijzeren beitel die er stevig in bevestigd is.

PLAAT CVII.

Fig. 1. Een houten plak, dien de pottenbaksters gebruiken bij het vervaardigen van hun aardewerk. Naar een voorwerp te Kòtô-baroe in Soengei-Pagoe.

Alle volgende afbeeldingen op deze plaat, uitgenomen fig. 13, zijn gemaakt naar voorwerpen van diezelfde plaats afkomstig.

» 2. Een klomp gestampte en fijn gewreven klei, waaruit een waterkruik gemaakt wordt.

» 3. Dezelfde klei in den tweeden toestand van bewerking. Een gedeelte van de klei is weggenomen om de lăka te doen zien (zie fig. 10).

» 4. De buik van de waterkan, nadat die op de gewenschte wijdte gebracht en de lăka er uit genomen is.

» 5. Bagen of kendi. Een gereed zijnde verglaasde waterkruik.

» 6, 7, 8 en 9. Een părioewq, pot om spijzen te bereiden, in de verschillende toestanden van wording (Zie fig. 2, 3 en 4).

» 10. Lăka of lòka. Een ring van ròtan, met boombast omwonden, dien de pottenbaksters in de te bewerken klei plaatsen, als hulpmiddel om den pot of de kruik op de gewenschte wijdte te houden.

» 11. Păsòpan. Een vaasje van een fijne kleisoort gebakken; het is zacht rood van kleur en er zijn eenige randjes als versiering in gemaakt. De păsòpan dient als vuurtest om koemajan te branden en wordt ook met een doorgebrand stuk hout aan gasten voorgezet om de cigarette te kunnen aansteken.

» 12. Itiëq-itiëq. Een waterkannetje van gebakken klei, met hars verglaasd. Deze kannetjes worden dikwijls in plaats van de koperen ketels gebruikt om er het water in te doen, waarmede men vóór en na het maal de handen reinigt.

» 13. Kendi, van Abai in de XII Kòtô. Een kan of ketel van gebakken klei met een hengsel van dezelfde stof. Het voorwerp wordt gebruikt om er zoetigheid, zooals stroopsuiker, in te doen, die bij sommige spijzen gegeten wordt.

PLAAT CVIII.

Het inwendige van een gambir-fabriek te Soeroelangoen in Rawas.

De gambir-bladeren worden in een groote ijzeren pan, kawă, op de moesô *i*, een oven van

klei gekookt. In dien oven. die met hout gestookt wordt, is een gat *k* gemaakt, om den trek te bevorderen. Uit de kawă worden de gekookte bladeren in de prakoe gedaan, een langwerpige diepe bak, gevormd door het uithollen van een boomstam; bij kleine hoeveelheden brengt men de bladeren van hier naar de lăsong *l*, een in den grond ingelaten balk, waarin gaten zijn gemaakt om als vijzels te dienen. Met een houten stamper worden de bladeren gekneusd, vervolgens opnieuw gekookt en eindelijk in een rotan-mandje, kandoel, gepakt. Het gevulde mandje wordt onder de pers, kampahan, gebracht, die op de volgende eenvoudige wijze is ingericht:

Aan een in den grond staanden paal is een dwarsbalkje bevestigd, waarop een gespleten balk *a* rust; op dien balk ligt een houten schijf *b*, waarin een hollen rand gesneden is, die door een gat gemeenschap heeft met den bamboe-koker *d*, welke uitmondt in de prakoe *e*, een groote bak, uit een enkelen boomstam gemaakt. Op de schijf *b* wordt het met bladeren gevulde mandje gelegd en daarboven plaatst men het houten blok *c*. Door een gat *g* in den vertikaal staanden paal is een balk *f* gestoken, welks eene uiteinde door stevig ròtan-touw is verbonden met een pen, die aan den kop van den paal gekapt is. Wanneer de pers niet gebruikt wordt, rust de balk *f* in een gaffel *h*, waar hij uit getild wordt als men de bladeren wil persen; de balk komt dan op het blok *c* te liggen, en twee of drie man gaan op het andere uiteinde van den balk staan, waardoor die als een hefboom werkt. Het in de prakoe *e* gevloeide vocht wordt daaruit in kleine prakoe's *m* geschept, die op twee stokken gedragen worden en waarin het vocht gedurende een nacht blijft staan. Het dan bovendrijvende water wordt afgegoten en de bezonken koek in manden, panai, gedaan, die op stokken worden gezet en waarin de gambir verder uitlekt. Zie verder:

PLAAT CIX.

Fig. 1. Koenjoe, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Een van ròtan gevlochten mand met gambir-bladeren gevuld: een cilinder van gevlochten ròtan is op de bladeren geplaatst en met gaffelvormige takjes vastgestoken. De koenjoe wordt op den rug gedragen met een band van boomschors voor het hoofd (zie Pl. IV fig. 2).

» 2. Pengoewis, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Een houten vork, waarmede men de gambir-bladeren in en uit de kawă doet.

» 3. Pelèmping of pengimpit gambir, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas.
Nadat de gambir is uitgelekt in de panai's, worden er uit de hand bolletjes van gedraaid, die op hunne beurt in een lapje katoen, petjo pelèmping, gevouwen en tusschen de pelèmping tot platte koekjes geperst worden. De pelèmping is van hout; als scharnieren dienen een paar banden van ròtan.

» 4. Pelèmping, van Soeroelangoen. Handpersje van melaboewai-hout, om gambir-koekjes te vormen (Zie fig. 3).

» 5. Tjintoeng, naar een voorwerp te Soeroelangoen. Een houten mes om de gambir bijeen te schrapen van de manden waarin ze is uitgelekt.

» 6. Gambir-koekje, naar een voorwerp te Soeroelangan.
Nadat de koekjes in de handpers gevormd zijn, worden ze uit de petjo pelèmping genomen en in de zon gedroogd.

» 7. Kampahan, naar een te Si-Lagô vervaardigd model. Een houten pers, om simauoeng-olie te persen. De kernen der simauoeng-pitten worden in een mandje van andilaŭ-bast gepakt en tusschen de houten persschijven uitgedrukt; de schijven worden tegen elkander gedrukt door het indrijven van wiggen.

» 8. Bahé gantang, naar een te Si-Lagô vervaardigd model. Een hamer van zwaar hout, die gebruikt wordt om de wiggen van de oliepers in te drijven.

PLAAT CX.

Fig. 1. Măsiang koemboew, van Alahan-pandjang. Biessoort die aangeplant wordt en waarvan men manden en matten vlecht.

Pajô-Koemboew, de hoofdplaats van de afdeeling L Kótô, ontleent haar naam aan deze biezen. De naam beteekent biezen-moeras (Biesbosch).

Fig. 2. Vruchtstijl met vrucht van de măsiang koemboew.

» 3. Măsiang singkië, van Alahan-pandjang. Het blad van een pandan-soort, dat gebruikt wordt voor het vlechten van matten en mandjes.

» 4. Măsiang bigau, van Alahan-pandjang. Een soort van biezen die aangeplant en gebruikt worden om er rijst- en zoutzakken van te vlechten.

» 5. Păridoewq măsiang, van Si-Lagô. Een mesje van een dikke idjoewq-nerf gemaakt, dat de vrouwen gebruiken bij het vlechten van matten en manden om de bladeren en biezen af te snijden en door te steken.

» 6. Gedeelte van een zitmatje, lăpiëq, van pandan-blad gevlochten. Dit is het gewone vlechtpatroon der matten die men dagelijks gebruikt en die voor 30 cents op de markten te koop zijn.

» 7. Lăpik telebang, van Lebong. Gedeelte van een mat die gebruikt wordt om op te zitten, en ook om als versiersel tegen den wand der woning te plaatsen.

» 8. Lăpik telebang of paran, van Lebong. Een mat van bamboe-schil gevlochten; het verschil in kleur wordt verkregen door de bamboe deels met den gladden, deels met den afgesneden kant naar buiten te werken. Het geel is de gladde kant van de bamboe.

» 9. Kampije băkipé, van Soengei-Pagoe. Een tabakstaschje van pandan-blad gevlochten. Het bestaat uit twee zakjes, waarvan het éene in het andere gestoken is.

PLAAT CXI.

Fig. 1. Lăpiëq sampai, van Soengei-Pagoe. Een, van zeer fijn gesneden pandan-bladeren gevlochten mat, waartegen, aan den achterkant, een grovere mat genaaid is; tusschen deze beide matten ligt bladkoper, dat dus de figuren vult die bij het vlechten zijn opengelaten. De mat is met randen van rood laken of flanel versierd. Zie verder fig. 2 en Pl. CXII.

» 2. Gedeelte van een lăpiëq sampai, van Soengei-Pagoe. Bij het vlechten zijn in regelmatige figuren openingen gelaten, waardoor het bladkoper zichtbaar is, dat onder de mat is gelegd en waartegen een gewone grove mat is genaaid. De randen van rood flanel zijn op de mat geregen. Deze matten zijn zeer kostbare artikelen in het Maleische huishouden en worden gewoonlijk alleen voor eigen gebruik gemaakt. Een mat als deze kost ongeveer *f* 25.

PLAAT CXII.

Fig. 1 en 2. Patronen van fijne pandan-matten, lăpiëq sampai of lăpiëq bătărawang, van Soengei-Pagoe. Deze matten worden bij feestelijke gelegenheden aan den wand opgehangen; men legt op den vloer een zitkussen, kăsoewe pandaq, ter plaatse waar de lăpiëq sampai is opgehangen, en spreidt over dat kussen een vierkant matje, lăpiëq pandaq, van een fraai vlechtpatroon.

PLAAT CXIII.

Fig. 1. Kintjije, van Solôq. Een spinnewiel waarop katoenen garen gesponnen wordt.

Het handvat *a*, dat door twee der houten wielspeeken gestoken is, heet pangétjoeï. De banden van het rad zijn van rôtan gemaakt, evenals de horizontale dwarsdraden *b*, ramôramô kintjije, die tusschen de beide radbanden gespannen zijn. Het houten blok *c* heet păpan en de stijl *d*, waarin de as van het wiel bevestigd is, toenggaq kintjije. Het touw zonder eind *e*, dat de beweging overbrengt, wordt tal kintjije genoemd, en de ijzeren pin *f*, waaraan de gezuiverde boomwol gehaakt en waarop de gesponnen draad gewonden wordt, draagt den naam van matô kintjije. Deze pin draait in een buisje van bamboe *h*, boeloew-boeloew kintjije, en heeft tot tapbeugels *g*, kăkôlong, twee bosjes anau-bladnerven, die geplaatst zijn in openingen welke zich in den stijl *i*, de toenggaq kètè, bevinden.

» 2. Pătiïng kăpé, van Soengei-Pagoe. Een werktuigje dat gebruikt wordt om de boomwol van

de pitjes te ontdoen. Men spant de snaar van ròtan evenals het koord van een boog, en als men haar loslaat, veert zij tegen de kăpé, die zoodoende van de pitjes losgescheurd wordt.

Fig. 3. Rantiïng lili of rantiïng loeli, van Solòq. Een zeer gladde houten pen, waaromheen het reeds uitgeplozen en van pitten gezuiverde katoen gewikkeld wordt, om er een cilinder van te maken, dien men aan de matô kintjije hangt om gesponnen te worden.

» 4. Pagéh, van Solòq. Een katoenklopper van twee einden ròtan gemaakt, waarom een bamboe-buisje als handvat geschoven is. De kloppers dienen tot hetzelfde doel als de rantiïng loeli, namelijk om de kăpé van de pitten te zuiveren. Men gebruikt er twee te gelijk, in iedere hand één.

» 5. Pijoewan, van Soepajang. Een werktuigje dat overal in de Manangkabosche landen voor het maken van idjoewq- en sampije-touw gebruikt wordt. Het bestaat uit een kruis van houten- of bamboe-latjes, door een ròtan-omwinding stevig aan elkander verbonden. Om den langen steel van het kruis is een bamboe-buis gestoken (zie fig. 6), die de touwslager in de hand houdt. De tot touw te verwerken vezelstof is aan een der uiteinden van den dwarsstok gebonden.

» 7. Tjagak, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Een werktuig waarmede een man bezig is fijn raméh-touw te maken, dat voor vischnetten gebruikt wordt. De toestel is uit één stuk hout gemaakt. De gezuiverde raméh-vezels zijn om den schuinstaanden stok gewikkeld en bovenaan in een inkeping van dien stok gehaakt. Het garen wordt uit de hand gedraaid en geborgen in de telepă, een doos van tembesoe-hout vervaardigd.

De werkman op de teekening is gekleed in een broek en heeft daarover een saroeng die op de borst is vastgemaakt. In den hoofddoek steekt een cigarette.

» 8. Telepă, naar een voorwerp te Soeroelangoen. Doos van tembesoe-hout, die de touwwerker gebruikt om raméh-touw in te bergen. De eigenaardige sluiting van de doos is uit de figuur genoegzaam duidelijk te zien.

PLAAT CXIV.

Fig. 1. Pemanin, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Een toestel waarop het garen gesponnen wordt dat naar het weefgetouw moet worden overgebracht.

» 2. Panggantiĕ, van Si-Lagô. Een werktuig om dun touw te maken. Het houten raam, met handvat *a*, heet roemah òbong; de twee klossen, waarop de uit de hand gedraaide vezelstof gewonden is, noemt men òbong tali; zij draaien om pennen *c*, van hout of bamboe gesneden. De draden zijn gehaakt aan de gantiĕ *d*, een pen van hout of koperdraad, die aan het boveneinde een haakje *e* heeft. Aan die pen is een schijf *f* gestoken, van een zachte en gemakkelijk te snijden steensoort, năpa, gemaakt.

» 3. Patroon voor het weven, uit Lebong afkomstig. Het patroon is gemaakt van seloedan-pinang, een stuk van de bladscheede van den pinang-palm, waardoor aangepunte sprietjes ròtan gestoken zijn, welker uiteinden aan elkander zijn genaaid.

» 4. Iran, van Soengei-Pagoe. Een toestel van soerian-hout, waarop het gesponnen garen gewonden wordt om er strengen van te maken. Het verhoudingscijfer op de plaat is onjuist; in plaats van op $^1/_5$, is de afbeelding op $^1/_{10}$ van de ware grootte.

» 5 Afbeelding van een houten toestel, dien men bij het weven binnenshuis gebruikt, naar een voorwerp te Loeboek-Koemboeng in Rawas. Tusschen twee net gesneden staanders (zie fig. 6), is een breede plank geschoven, en daaronder bevindt zich een houten rol *b*, waarom de kettingdraden van het te weven doek geslagen en opgerold zijn. De werkster houdt het doek gespannen door met haar rug tegen een bamboe-lat (zie fig. 7) te zitten, aan welks uiteinden met twee touwen de stok is vastgebonden, waarom de kettingdraden loopen. Aan de plank bevinden zich vier lepels *a*, die bij iederen slag van den aanzetter tegen de plank slaan en het klak-klak doen hooren, dat telkens in de dorpen weerklinkt.

PLAAT CXV.

Fig. 1. Tanoen, van Si-Loengkang. Een weeftoestel, zooals die onder de woning is opgeslagen, met een bijna afgewerkte kaijen pandjang. Gekocht voor *f* 35. De werkster zit op het

bankje *l* en bedekt het reeds afgewerkte gedeelte met een lap katoen, die kaijen pămaloeï tanoen genoemd wordt. Met de linkerhand steunt zij het werk, terwijl de rechter het inslaggaren door de kettingdraden brengt.

De toestel bestaat uit de volgende onderdeelen: *a* Tandeian, een stok die door middel van het touw *s* aan een vloerbalk is vastgebonden [1]). Deze stok draagt vier koorden; aan de twee buitenste hangt de aanzetter, soeri, *b* (zie fig. 2), waardoor de kettingdraden loopen en die dient om het inslaggaren tegen het reeds gewerkte te doen aansluiten; aan de twee binnenste koorden zijn twee stokjes *d*, koedô-koedô [2]), gebonden, waaraan, door middel van touwtjes, de karòq soeri [3]) hangen, twee schachten *c*, die de kettingdraden volgens het patroon verdeelen. Deze schachten bestaan ieder uit vier bambanstokken, twee onder en twee boven, waarover fijn raméh-touw gespannen is. Aan de schachten hangen de pidjaq-pidjaq *e*, twee houten treden, die door de voeten van de werkster beurtelings naar beneden bewogen worden om de kettingdraden te scheiden, zoodat zij er de liniaal *m*, băleirô (zie fig. 4), kan tusschen steken; dan vormt zich een opening, die gelegenheid geeft, om de toeraq *o* (zie Pl. CXVI fig. 3 en 4) of de tinau *p* (zie Pl. CXVI fig. 5 en 6), waarin het inslaggaren besloten is, door te werpen. Telkens als de weefspoel is doorgeworpen, wordt de liniaal *m* weggenomen en de draad met de soeri aangeslagen.

Onder het afgewerkte gedeelte is bij *n* een bamboe-latje (zie fig. 5) geplaatst, aan de uiteinden voorzien van koperen pinnetjes; het dient om het doek gestrekt te houden. De kettingdraden, banang pandjang, zijn gespannen over twee stokken, săsaran banang genaamd, en over twee andere stokken *h*, lalòqtan, die de plaats vervangen van den garenboom en op hun beurt met touwen bevestigd zijn aan een bamboe *i*, de kăpalô tanoen [4]); deze is met drie idjoewq-touwen *k*, tali pandoew, vastgebonden aan de tampè măändoew, een dwarsbalk, die aan een paar huisstijlen is vastgesjord. Het andere uiteinde van de kettingdraden wordt vastgehouden door de păsô of păsau *f* (zie Pl. CXVI fig. 2), die in twee ingekeepte stijlen *g*, toenggaq păsô, rusten, waarop het doek gewonden wordt naar gelang het is afgewerkt. Om het doek te kunnen opwinden, moet men natuurlijk de touwen *k* vieren.

Aan de păsô hangt een bamboe-koker *q*, de taboeëng toeraq, waarin de werkster hare weefspoelen bewaart. Het patroon wordt in de kettingdraden vastgelegd door middel van klapperblad-nerven *r*.

Fig. 2. De aanzetter, soeri, van voren gezien. Hij bestaat uit twee planken, door dwarslatjes verbonden. Tusschen de planken is het kamriet geplaatst; de rieten, die dienen om de kettingdraden op de vereischte breedte en van elkander gescheiden te houden, zijn gemaakt van bamban-bast.

» 3. Pantjoekije. Een smalle liniaal van bamboe, waarmede de kettingdraden gescheiden worden voor het doorweven met gouddraad.

» 4. Băleirô. Een houten liniaal, die dient om de kettingdraden, welke door het treden op den schamel zijn gescheiden, wijd uitstaande te houden, zoodat de weefspoel gemakkelijk kan worden doorgestoken.

» 5. Een bamboe-latje met koperen pinnetjes aan de uiteinden; het dient om het afgewerkte doek op het weefgetouw gespannen te houden, zoodat men met vrucht den aanzetter gebruiken kan.

PLAAT CXVI.

Fig. 1. Kaïtan bŏnang van Soengei-Pagoe. Een haakje van karbouw-hoorn gemaakt, dat men gebruikt om bij het weven enkele draden op te nemen.

---

[1]) Ter wille van de duidelijkheid der figuur moest de tampè tandeian weggelaten worden, d. i. het raam van stevige stukken bamboe, die aan de huisstijlen zijn vastgemaakt en waarop de uiteinden van de tandeian rusten, zoodat deze onbewegelijk vast ligt.

[2]) In Soengei-Pagoe kătiên. [3]) In Soengei-Pagoe tjoetjoewq kărô.

[4]) In Soengei-Pagoe rătjië-rătjië.

Fig. 2. Păsô of păsau. De houten rol waarop bij het weven het afgewerkte doek gewonden wordt. De păsô heeft aan ééne zijde een groef waarin pennetjes geplaatst, of, zooals in den regel geschiedt, bij het uitsnijden uitgespaard zijn. De kettingdraden loopen over een dun latje, dat achter de evenbedoelde pennen van de păsô gelegd wordt, zoodat men dan het doek om de rol kan winden, zonder vrees dat het er afschiet.

» 3. Toeraq. De weefspoel, een bamboe-koker die aan het ééne einde met hars gesloten is. In het andere einde wordt een stop gestoken die van een gleuf is voorzien, zoodat de draad kan worden afgewonden, maar de taboeëng pangoempa (zie fig. 4) niet uit de spoel kan vallen.

» 4. Taboeëng pangoempa. Een lange klos van bamboe, waarop het garen of de zijde gewonden is en die in de weefspoel (zie fig. 3) geplaatst wordt.

» 5. Tinau. Een kleine spoel, waarin het gouddraad of verguld zilverdraad op een houten klos gewonden is.

» 6. De houten klos (zie fig. 5) waarop gouddraad of zilverdraad is gewonden, dat men bij het weven gebruikt en waarover een bamboe-kokertje past, dat met de klos de weefspoel vormt.

» 7. Òpang, van Tandjoeëng-gadang. Een bamboe-latje dat men bij het nettenknoopen gebruikt om de mazen op de gewenschte wijdte te houden.

» 8. Tingau. Een haak van karbouw-hoorn, waarop roemin-touw (raméh) gewonden is. De tingau wordt gebruikt om netten te knoopen.

» 9. Maas van een djalô séraq, een werpnet, van Soengei-Pagoe. De mazen van deze wijdte bevinden zich aan den rand van het net. Fig. 12 stelt een der mazen aan den top van hetzelfde net voor.

» 10. Maas van een tanggoewq, een vischnet van Siroekam (zie Pl. CXXVIII fig. 6).

» 11. Maas van een langgian, een schepnet, van Soeroelangoen in Rawas.

» 12. Maas van een werpnet (zie fig. 9).

» 13. Pangoewe băsi, van Siroekam. Een werktuig van gesmeed ijzer, dat gebruikt wordt om klappernoten te raspen. Met de vier pooten wordt het vastgezet in een blok hout. De rasp is bij fig. 15 op grootere schaal en van boven gezien voorgesteld.

» 14. Pangoewe băsi, naar een voorwerp te Soengei-Pagoe. Een klapperrasp (zie fig. 13); de ijzeren rasp is in een houten voetstuk bevestigd.

» 15. Klapperrasp, van boven gezien (zie fig. 13 en 14).

» 16. Kèdong pamboewè laboe, van Siroekam. Een ijzeren krabber om klappernoten en kalebassen uit te krabben, ten einde ze als waterkaraffen te kunnen gebruiken.

» 17. Săpi sanan. Een ijzeren pincet dat de goudsmeden gebruiken. Het werd te Siroekam gesmeed en voor 15 cents verkocht.

PLAAT CXVII.

Op deze plaat zijn enkele mazen afgebeeld van verscheidene vischnetten die tot onze verzameling behooren. De meesten dier netten zijn op de Pl. CXXIV, CXXVI en CXXVIII voorgesteld.

Fig. 1. Mazen van een djalô, werpnet, van Tandjoeëng-gadang.

» 2. Maas van een djariïng koelari, een soort van schakel, van Soengei-Pagoe.

» 3. Maas van een djariïng anjoeï of pariri, een treknet, van Soengei-Pagoe.

» 4. Mazen van een pesap, een schepnet, van Soeroelangoen in Rawas.

» 5. Maas van een poekè tahan, een steeknet, van Si-Lagô.

» 6. Maas van een anggoew, een steeknet, van Soeroelangoen in Rawas.

» 7. Maas van een djalô, een werpnet, van Soepajang.

» 8. Maas van een djariïng, een groote schakel, van Lebong.

» 9. Mazen van een tanggoewq, een schepnet, van Soepajang.

» 10. Mazen van een tanggoewq loeloeëng, een schepnet, van Soengei-Pagoe.

» 11. Mazen van een tanggoewq kădòq of răpè, een schepnetje, van Soengei-Pagoe.

PLAAT CXVIII.

Fig. 1. Părindô, van Kòtô-Anau. Een kussen met pădi-stroo gevuld en dat dient om er kant op te maken van verguld zilverdraad, măkau. De kant wordt met spelden vastgestoken en ook het maken er van geschiedt door de draden om spelden te leggen. De draden zijn gewonden op houten klosjes, waarover een bamboe-kokertje geplaatst is om het afloopen van den draad te beletten. Om het kussen rond te houden zijn aan de kanten een paar schijven, opië pinang, geplaatst. Onder het kantwerk is een stuk zwart papier gelegd om het beter te doen uitkomen.

» 2. Rindô. Patroon van de kant op de părindô (zie fig. 1) gewerkt. Deze kant kost te Kòtô-Anau *f* 6.25 de meter.

» 3. Een soort van mondtrom uit Rawas, aan de onder- en bovenzijde gezien. Het instrumentje is van bamboe gesneden; veel gebruikt wordt het niet, want het voorwerp waarnaar deze afbeeldingen gemaakt zijn, was het eenige dat ik gedurende onze reizen heb aangetroffen.

» 4. Pălătaq rindô, van Si-Loengkang. Een werktuig van soerian-hout, waarop, van măkau (zie fig. 1) of zilverdraad, passement gemaakt wordt, dat men tot sieraad op de zwart katoenen hoofddoeken naait.

a Păsô rindô, de rol waarop het afgewerkte passement wordt gewonden.

b Tinau rindô tagô, drie pennen, waarop de kettingdraden gewonden zijn. Deze pennen kunnen verplaatst worden naar de gaten *c* en *d*.

De vlecht- of inslagdraden zijn op klosjes gewonden, die tinau rindô heeten en opgesloten zijn in bamboe-kokertjes om het afloopen van de draden te verhinderen (zie fig. 6).

e Kaijen păhalei, een lap katoen die over de bank is gespreid, opdat de afhangende vlechtdraden niet zullen slijten tegen den rand van het hout.

» 5. Rindô. Patroon van het passement dat op de pălătaq rindô gemaakt wordt (zie fig. 4). Het passement kost te Si-Loengkang *f* 2 de meter.

» 6. Tinau rindô (zie fig. 4). *a* Het klosje besloten in den bamboe-koker. *b* Het klosje zonder den bamboe-koker. *c* De bamboe-koker afzonderlijk.

» 7. Oekoeran, van Si-Loengkang. Een maatstokje van een idjoewq-nerf gemaakt. Het wordt gebruikt om het passement af te meten.

PLAAT CXIX.

Fig. 1. Djarè ajam rătië, van Béda-Alam, in de XII Kòtô. Strikken om boschhanen te vangen; de strikken (zie fig. 2) zijn onderling verbonden door een touw zonder eind en allen te zamen op de kăkòlong geplaatst, die van ròtan gevlochten is. Een ròtan-ring houdt de stokjes van de strikken bijeen.

» 2. Één djarè ajam rătië. De strik bestaat uit een ròtan-stokje dat van boven dun bijgesneden is en aan welks uiteinden een eind taròq-touw is bevestigd. Een 8-vormig looden ringetje is over het dunne gedeelte van de ròtan gestoken en vastgemaakt aan het einde van het touw. De strik is in den grond geplaatst.

» 3. Djarè roeaq-roeaq, van Soepajang. Een strik zooals men gebruikt om waterhoentjes te vangen. Het stokje is van bamboe, het koord van sampije-vezel. De strik is in den grond geplaatst en een weinig boven dezen is er het touw aan vastgemaakt, dat al de strikken aan elkander verbindt.

» 4. Djarè koewauw, naar een voorwerp te Alahan-tigô. Een strik om argus-fazanten te vangen. Links en rechts zijn stokjes in den grond gestoken om te voorkomen dat de vogel om den strik heengaat. Die strik is van taròq-touw gemaakt en ligt op een langwerpigen ròtan-ring, lăpi, gelegd om een in den grond geslagen paaltje en om den kleinen pal die aan het striktouw gebonden is en achter tegen een in den grond gestoken ròtan-boog steunt. Vóór en achter den strik zijn kruisgewijze bamboe-latten of stokken geplaatst om den vogel te dwingen den poot hoog op te lichten, daar anders de strik op zijde zou kunnen geschoven worden.

Het uiteinde van het striktouw is vastgebonden aan een omgebogen veerkrachtigen stok of bamboe.

Trapt de koewauw op den ròtan-ring, dan schuift deze van den pal en wordt de strik door de veerkracht van den bamboe-staak dicht getrokken.

PLAAT CXX.

Fig. 1. Djarè balam. Strikken om duiven, balam, te vangen. Een lokduif is met een touw aan den poot in het midden geplaatst; de strikken, door een touw zonder eind, raméh-touw, met elkander verbonden, zijn in een kring in den grond gestoken (zie fig. 2 en 3).

» 2. Één djarè balam. De eigenlijke strik is van paardenhaar; de pen, waaraan de strik gebonden is en die in den grond wordt gestoken, is van bamboe gesneden en met sampijevezels omwonden. Aan iederen strik is met een touwtje een koperen ringetje gebonden om het gemakkelijk dichtglijden te bevorderen.

» 3. Djarè balam, van Soepajang. De strikken (zie fig. 1) zijn allen te zamen gelegd om de kŏkòlong, een lapje van rood katoen dat om twee ròtan-ringen genaaid is.

» 4. Randjau doekoew, naar een model van Soengei-Pagoe. Een toestel om wilde zwijnen te dooden, bestaande uit twee scherp gepunte stukken bamboe, aan een ring van ròtan geregen.

» 5. Randjau doekoew of randjau tjiliïng, naar een te Soengei-Pagoe vervaardigd model. Een scherp gepunte bamboe, waarvan, bij drijfjachten op wilde zwijnen, een groot aantal in den grond gestoken worden.

» 6. Randjau harimau, naar een te Loeboewq-gadang in de XII Kòtô vervaardigd model. Een scherp gepunte bamboe die gebruikt wordt om tijgers te dooden (zie Pl. CXXIII).

PLAAT CXXI.

Fig. 1. Pandjarô harimau, naar een model van Si-Lagô. Een val om tijgers te vangen. De val is gebouwd van ruwe boomstammen, die bijna een meter diep in den grond ingegraven zijn. Als aas wordt een hond of geit gebrui't en de inrichting is zoodanig, dat de gevangen tijger het dier niet kan bereiken. Zooals uit de figuur te zien is, heeft de val twee deuren, zware planken, waarop gewoonlijk nog steenen gebonden worden om het gewicht te vergrooten. Het dier dat tot lokaas dient, wordt vastgebonden aan den achterrand van de val, zoodat het zich in een afzonderlijk hok bevindt, wanneer de deuren gesloten zijn. In de figuur staat de val open; de deuren *a* hangen aan sterke touwen, die gebonden zijn aan den stok *b*, waaraan ook de stok *c* stevig vastgebonden is. Deze stok rust op de galg *d*, en heeft aan het uiteinde een touw *e*, dat door den pal *f* gestrekt gehouden wordt. De pal steunt tegen de pen *g*, die vastgeslagen is in een der boomstammen, en tegen den stok *h*. Deze stok (zie fig. 2) is gebonden op een trede *i*, die de geheele breedte van het hok beslaat. Wanneer de tijger de val binnengaat om het aas te grijpen, trapt hij de trede *i* omlaag: de pal *f* verliest dan den steun van den stok *h*, en schiet los in de richting van het pijltje. De deuren vallen door hare zwaarte neder, de tijger is tusschen de beide deuren opgesloten en wordt met lanssteken of met een kogel afgemaakt.

» 3. Tindjô, van Kòta-Danau in Lebong. Een strik van idjoek-touw om herten, oesô, te vangen. De strik is bevestigd aan een veerkrachtigen bamboe-staak *b*, en wordt nedergelegd boven een met dunne stokjes of bamboe-latjes gedekten kuil, dien men gegraven heeft in het pad dat de herten gewoon zijn te volgen naar de drinkplaats of het rijstveld. De strik wordt met dorre bladeren bedekt. De wijze waarop men den strik spant, wordt door de teekening genoegzaam verklaard. Trapt het hert in den strik *f*, dan breken de latjes en schiet de pal *c* los, die steunt achter tegen den stok *d*, welke vastgebonden is aan de in den grond geslagen haken *e*. De bamboe-staak *b* ontspant zich en trekt den strik dicht, wat nog bevorderd wordt door twee touwen, die aan de lus bevestigd en aan twee in den grond gestoken pennen *g* vastgebonden zijn. Door de kracht waarmede de bamboestaak terugspringt, wordt meestal de poot van het hert gebroken.

PLAAT CXXII.

Fig. 1. Pandjarô harimau, naar een model van Soengei-Pagoe. Deze val om tijgers te vangen (zie Pl. CXXI fig. 1) heeft slechts één deur, en als lokaas wordt geen levend dier, maar een stuk vleesch gebruikt, dat vastgebonden is aan een touw *h* (zie fig. 2). Dit touw is bevestigd aan een achter in de val geplaatst veerend stuk hout of bamboe *g*, dat een inkeping heeft waartegen de pal *e* steunt, van welken het andere uiteinde tegen een inkeping in een der palen *f* van den achterrand rust. Wanneer de tijger het aas grijpt, dan schiet de pal *e* los; de stok *b*, die over het juk *d* ligt, wordt niet meer door het touw *c* vastgehouden, en de deur *a* valt derhalve dicht, zoodat de tijger gevangen is.

» 3. Kambang boewai, naar een model van Loeboewq-gadang in de XII Kôtô. Eene inrichting om tijgers te dooden. De zware en breede boomstam *a* hangt in twee stevige ròtan-lussen, *b* en *e*, waardoor een balkje *c* gestoken is, dat steunt op het juk *d*. Boven op de lus *e* is het aas *f* vastgebonden. De tijger moet tegen den schuinliggenden boomstam oploopen om dit aas te kunnen grijpen; dan rukt hij de lus *e* van het balkje *c*, de boomstam valt naar beneden en het dier wordt geworgd door de zware ròtan-lus *g*, die, om den stam geslagen, door een gleuf gaat, welke men gemaakt heeft in den dwarsbalk *h*, die op de palen *i* rust.

PLAAT CXXIII.

Fig. 1. Randjau lerak, naar een voorwerp te Soeroelangoen in Rawas. Een inrichting om tijgers te dooden. Twee boomstammen *a* hangen in ròtan-lussen, *b* en *e*, die gesteund worden door den stok *c*, welke op den dwarsbalk *d* rust. Als de tijger tegen de boomstammen oploopt om het aan de lus *e* gebonden aas te grijpen, vallen de stammen op het oogenblik dat hij dit losrukt, neder en wordt het dier door de ròtan's *f* aan de randjau's *g* geregen.

» 2. Pantjaboe gadjah. Een vallans, zooals men in de XII Kôtô gebruikt om olifanten, gadjah, rhinocerossen, badaq, en tapirs, kampoew tangah doewô, te dooden. Alleen die plaatsen zijn voor het opstellen van de vallans geschikt, waar, op het pad dat de dikhuiden gewoon zijn te volgen, twee zware boomen staan, elk aan een zijde van het pad, op ongeveer anderhalven meter afstand. Tusschen die boomen wordt in het pad een kuil gegraven en daarover legt men, als vloer, half middendoor gekapte takken, pilobang, die zorgvuldig met dorre bladeren worden bedekt. Vóór en achter den kuil en aan de beide zijden plaatst de jager dikkere blokken hout, om het dier te dwingen midden op de over den kuil geplaatste takken te trappen. De lans hangt juist boven den kuil en bestaat uit een boomstam *a*, tantaman, van ongeveer drie meters lengte bij twee decimeters dikte; aan dien tantaman is eene scherp gepunte lat van bamboe-majèn gebonden, die eenige weken in den rook van de stookplaats gedroogd en gehard is. De tantaman hangt met een ròtan-lus aan den balk *c*, pisoengkije, aan welks ander uiteinde een lang ròtantouw *d*, tali pisoengkije, gebonden is, dat beneden een dwarsstok, pisawè, draagt. Deze stok wordt vastgehouden door een diep in den grond gestoken haak *e*, en een gedeeltelijk gespleten bamboe- of houten pen *f*. Aan deze laatste is de tali pisawè *g* gebonden, de dunne ròtan, die langs den grond onder de over den kuil geplaatste takken doorloopt en vastgemaakt is aan een der boomwortels.

Als nu het wild op de pilobang's trapt, dan breken deze en zinkt de poot in den kuil, waardoor de tali pisawè omlaag gedrukt wordt en de pen *f* de pisawè loslaat. De balk *e* heeft daardoor zijn steun verloren en de lans valt neer en treft het wild in den rug. Door de zwaarte van den tantaman breekt de lanspunt in het lichaam van het getroffene dier af.

PLAAT CXXIV.

Fig. 1. Tali pantjing, van de Batoe-eilanden. Een vischtuig dat op zee gebruikt wordt, terwijl de prauw waarin de visscher zit, voor anker ligt [1]).

De vischlijn *a* is vijftig of zestig vadem lang en draagt een hoornen pen *b*, waaraan een looden gewicht *c* hangt, dat zwaar genoeg is om de lijn te doen zinken. Om de hoornen pen draait een stok *d*, rangoeng, van hetzelfde materiaal gemaakt, en daaraan is een lijn *e*, pinoentoen, vastgemaakt, die verbonden is met de piramboet *f* (gewoonlijk van sawitan, een sterke touwsoort), twee koorden van ongelijke lengte, die ieder een haak dragen. waaraan de visscher het aas slaat. De haken zijn van koperdraad gemaakt; zij eindigen niet in een oog, maar zijn aan het uiteinde een weinig platgeslagen, en de piramboet is zoodanig aan den haak gebonden, dat zij dien aan de voorzijde verlaat.

Er wordt ook nog een tali pantjing gebruikt van grootere afmeting dan deze, maar overigens geheel op dezelfde wijze ingericht; die grootere tali pantjing dient om groote visch te vangen. Om te weten welke visch zich in onbekend water bevindt, gebruikt de visscher een piramboet waarvan de haken een middelmatige grootte hebben. Naar gelang hij met dezen hengel een grooten of een kleinen visch vangt, wordt een der beide tali pantjing uitgebracht.

Een algemeene opmerking omtrent de tali pantjing is, dat de lijn sterker moet zijn dan de rangoeng, deze sterker dan de pinoentoen, de pinoentoen een grooteren ruk moet kunnen weerstaan dan de piramboet en de haak moet openbuigen voordat de piramboet breekt.

» 2. Irik boeloe-boeloe, van de Batoe-eilanden. Een vischlijn voor het vangen van kleine zeevisch gebruikt; de lijn is vijftig of zestig vademen lang en wordt bevestigd aan de lus *c*, die pilah heet. Aan deze lus is een eind koperdraad *b* gebonden, ter lengte van twaalf of vijftien vademen ongeveer, en daaraan is de haak van koperdraad bevestigd, welke verscholen is onder een krans van gekleurde veertjes die in een ringetje *a* gestoken zijn. Deze ringetjes, met veeren in allerlei kleuren, bewaart de visscher in zijn sambang (zie fig. 4), en bij het visschen opent hij den eersten visch dien hij vangt, om te zien op welke kleur van vischjes de gevangen visch aast. Mocht hij andere kleur van veeren aan zijn irik hebben, dan slaat hij die onmiddelijk af en neemt uit de sambang een ring met veertjes van de vereischte klenr.

» 3. De haak van de irik op de ware grootte voorgesteld, om de aanhechting van het koperdraad te doen zien. Deze haak heeft een oog *a*, en verschilt alleen daarin van de haken die bij de tali pantjing worden gebruikt.

» 4. Sambang, van de Batoe-eilanden. Een houten kistje dat de visschers dient om allerlei vischtuig, behalve de lijnen, hun betel en bij verre tochten nog een sarong te bergen. De sambang wordt ook als hoofdkussen gebruikt, en daarvoor is het deksel een weinig uitgehold.

» 5. Het houten bakje uit de sambang, waarin de betel-ingrediënten bewaard worden.

» 6. Tanggoewq-rôtan, van Loeboewq-gadang in de XII Kôtô. Een schepmand van rôtan, om garnalen en kleine visschen in de sawah's te vangen alsook in rivieren bij hoog en troebel water.

» 7. Djalô of djèlô, ook djalô séraq genoemd, van Soepajang. Een werpnet van raméh-touw geknoopt; aan den onderkant bevindt zich een ketting van ringen uit lood en tin gesmolten. Van boven, aan de punt van het net, is een eind taròq-touw gevlochten, dat gestoken is in een houten klos, kili-kili, welke klos het net verbindt met een lang idjoewq-touw, tali djalô, dat de visscher in de rechterhand houdt en om zijn pols gewonden heeft. De linkerarm wordt onder in het net gestoken om het een weinig uitstaande te houden,

---

[1]) Eenige voorwerpen van de Batoe-Eilanden, waartoe dit en de onder nos 2, 3, 4 en 5 afgebeelde behooren, kreeg ik ten geschenke van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, den Heer E. Netscher. Zij werden bijeengebracht en beschreven door mijn collega den controleur G. Heller, zich noemende Mansvelt. De volgende verklaring der figuren is aan zijne beschrijving ontleend.

terwijl het, met een forschen zwaai van den rechterarm, geheel uitgespreid in het water wordt geworpen. Touwtjes die onder aan de binnenzijde van het net gebonden zijn, dienen om den ketting in bogen op te nemen, waardoor het uitgeworpen net beter uitgespreid neerkomt.

Fig. 8. Kătjar, van Soeroelangoen in Rawas. Een hengelsnoer met twee koperen haken, die aan de einden van een gebogen plaatje lood hangen. De kătjar wordt aan een hengelstok bevestigd en met een forschen ruk door het water gehaald, waarbij de visch op het glinsterende voorwerp toeschiet en aan een van de beide haken gevangen wordt.

PLAAT CXXV.

Fig. 1. Djantang, van Soepajang. Een hengel waarmede in rivieren kleine visch gevangen wordt, met kăsei- of andere vruchten als aas. De hengelstok, van bamboe, heet djoearan of doeasan, het dubbele ringetje van klapperdop, dat aan den hengelstok gebonden is, noemt men kili-kili. Door het kleinste oog van de kili-kili loopt het hengelsnoer, tali păpè of tali kajije, waaraan de van koperdraad gemaakte haak, kajije of păpè kajije, bevestigd is. Het twintig meter lange snoer is gewonden op een houten klos en wordt gemaakt van sampije-vezels. Wanneer de visch bijt, loopt het snoer af van den klos, die om den duim van de linkerhand gestoken is.

» 2. Pantjing daloem, van Soeroelangoen in Rawas. Hengelsnoer van terab-touw (Manangk. tali taròq) gemaakt en gewonden op een klos van poelai-hout. Op een meter afstand van den koperen haak, waaraan een vischje als aas wordt geslagen, is aan het snoer een steen gebonden, die op den bodem der rivier komt te liggen, terwijl het aasje rondzwemt.

» 3. Soengkoeï, van Soengei-Pagoe. Een korf zonder bodem, van bamboe-latjes en ròtan-hoepels gemaakt. De soengkoeï wordt gebruikt om te visschen in de moerassige sawah's. Men plaatst den korf met het wijde gedeelte naar beneden over de visch, zoodat de onderste ròtan-rand op de modder rust; dan brengt men de hand door de nauwe boven-opening om de visch te grijpen. Aan den bovenkant is een breede rand van idjoewq-vezels gemaakt, opdat de visscher zich den arm niet zal verwonden aan de scherpe bamboe-latjes.

» 4. Sauwo, van Si-Lagô. Een fuikje van fijne bamboe-latjes gemaakt, die om een bamboe-steel *a* gebonden zijn. Met de sauwo wordt bij lagen waterstand gevischt en men vangt er zeer kleine visschen, măsoeï, mede. Men legt den steel *a* stroomopwaarts en plaatst op het uitgesneden gedeelte *b* een zwaren steen, om het wegdrijven van de fuik te voorkomen, die ten overvloede met een touw aan den oever is vastgemaakt. Het vierkante gat *c*, waarin het aas, gewoonlijk klapperraspsel of rijst, stijf aangestampt is, wordt naar boven gekeerd; daar komen de vischjes binnen de fuik, die dagelijks wordt opgehaald. Om de vangst er uit te nemen opent men het van ròtan gevlochten deksel *d*, dat sarang pinjangè, wespennest, genoemd wordt. De kegelvormige ingang van de fuik heet indjòq.

» 5. Sindije, naar een te Abai in de XII Kòtô vervaardigd model. Een inrichting om visch te vangen in rivieren, die daartoe worden afgedamd (zie Pl. CXXVI fig. 9 en Pl. CXXVII fig. 4). Het bamboe-rasterwerk heet baloen pandjang en de fuik tikalah. Met deze sindije's, die aan het einde van afdammingen in de rivier geplaatst worden, vangt men zeer groote visschen.

» 6. Toerahan, van Soengei-Pagoe. Een harpoen om visch te steken. Het scherp is van gesmeed ijzer, het lange touw van taròq-bast gemaakt.

» 7. Tiroek, van Loeboek-temăkam, aan de Keloempang-rivier, in Rawas. Een lans met gesmeed ijzeren punt om visch te steken. De buigzame, ongeveer drie meters lange steel is van het hout van den iboel-palm gemaakt, die veel in de wildernissen voorkomt en op den kokos-palm gelijkt.

PLAAT CXXVI.

Fig. 1. Een vork van ijzer gesmeed, naar een voorwerp te Moeara-Menkoelem, in Rawas. Deze vorken worden op het boveneinde van de prauwstaken geplaatst en dienen om er visch mede te steken.

Fig. 2. Eene ijzeren lanspunt, naar een voorwerp te Moeara-Menkoelem, in Rawas. Het voorwerp wordt gebruikt voor hetzelfde doel en op dezelfde wijze als dat onder n°. 1 afgebeeld.

» 3. Serăpang, naar een voorwerp te Kòta-Danau in Lebong. Een harpoen, waarmede men op het meer des nachts bij fakkellicht visch steekt. De ijzeren harpoen-punt is dikwijls op het boveneind van den prauwstaak geplaatst.

» 4. Oenah, naar een voorwerp te Napal-litjin, in Rawas. Een fuikje van ròtan-stengels gemaakt, waarin fijngestampte simauoeng-pitten of rijst met klapper als aas wordt gedaan. De fuik wordt met een touw vastgebonden aan een steen, dien men op den bodem der rivier laat zinken. De oenah gebruikt men om groote visch te vangen; is de visch eenmaal in de fuik gezwommen om van het aas te vreten, dan beletten de scherpe doorns van de ròtanstengels haar om terug te zwemmen.

» 5. Tanggoewq, van Soepajang. Een schepnet met ròtan-rand om bij hoog water visch te vangen langs de oevers der rivieren. Het net is aan een dunne ròtan gebonden, die weer bevestigd is aan een dikkere, welke tevens als handvat dient.

» 6. Loekah, van Soepajang. Een vischfuikje van anau-blad-nerven, met randen en hoepels van bamboe en ròtan. Het gat aan het spits toeloopend uiteinde wordt gesloten met idjoewq, gras of een stuk klapperschaal. De loekah wordt dicht bij den oever geplaatst, met de opening naar bovenstrooms gekeerd en aan een steen verankerd.

» 7. Souwoek, naar een voorwerp te Soeroelangoen, in Rawas. Een schepmand, van fijnen bamboe-bast gevlochten, met ròtan-rand en met dwarsstokjes als handvatsels. Met de souwoek worden bij troebel water langs den rivieroever kleine visschen gevangen.

» 8. Taloeï, naar een voorwerp te Soengei-Pagoe. Een soort van totebel van taròq-touw geknoopt, met een dikker touw, păsariïngan, langs den rand; in dat touw zijn steentjes geknoopt om het net te doen zinken. Bij de houten stelling behoort een zitplaats voor den visscher, die het touw *a* in de hand houdt en naar de koorden *c*, pisawè, ziet, om te weten of er visch op het net is, dat hij alsdan inhaalt.

» 9. Sindije, naar een voorwerp in de rivier Sangije bij Béda-Alam. Een inrichting om visch te vangen in ondiepe rivieren. De rivier wordt door steenhoopen (zie Pl. CXXVII fig. 4) gedeeltelijk afgedamd; aan het einde van de afdammingen *a* plaatst men de fuiken, die bestaan uit een rasterwerk van bamboe *b*, baloen pandjang, van onderen door dwarshouten, pangga, bijeengehouden. De fuik *c*, tikalah, is eveneens van bamboe-latten gemaakt. Bij hoog water wordt de visch door den sterken stroom in de fuiken gedreven.

PLAAT CXXVII.

Fig. 1. Mengambat (mehambat), een wijze van visschen die wij in de Lemoeroes, een zijrivier van Rawas, de zagen. De rivier is door een palissadeering van ruwe stammen afgedamd (zie fig. 2); alleen in het midden is ter wille van de vaart een opening gelaten. Bovendien zijn er verscheidene kleinere openingen in de palissadeering, waarachter zakvormige netten gespannen zijn. Boven de netten zijn zitplaatsen *a* voor de visschers gebouwd. Vóór de opening van het net, dat van drie tot zes meters lang en breed is, zijn dunne ròtankoorden, pisawat, gespannen, die van boven in één koord *c* samenkomen. De visscher houdt de hand tegen de pisawat en voelt aan de trilling of er visschen langs zwemmen; dan trekt hij het net met de touwen *b* dicht.

» 2. Wijze van afdamming der rivier bij het memgambat (zie fig. 1). In het midden is de opening *a* voor de prauwvaart.

» 3. Een totebel, naar een voorwerp te Solòq. De beugels van ròtan zijn van boven door bamboe-kokers *a* gestoken, die aan elkander gebonden en aan een langen bamboe-staak bevestigd zijn. Deze staak wordt aan een boom vastgemaakt of rust op een gaffel, om het net gemakkelijk te kunnen ophalen. De visscher heeft een schepnetje bij zich om de visch uit de totebel te nemen, en om het middel draagt hij een band, waaraan een wijde bamboe-koker hangt om de vangst in te bewaren.

» 4. Wijze van afdamming der rivier bij het visschen met sindije's (zie Pl. CXXVI fig. 9).

a, *a* zijn bruggen van ròtan of bamboe, waarlangs men bij de fuiken *c* kan komen, en *b*, *b* zijn de afdammingen, die uit riviersteenen bestaan.

PLAAT CXXVIII.

Fig. 1. Anggoew kăpari, van Soengei-Pagoe. Een steeknet waarmede men in beekjes vischt. Bovenstrooms wordt vergif geworpen, waardoor de visch òf bedwelmd en met schepnetten gevangen wordt, òf vlucht en in de anggoew komt. Kăpari is de naam van een vischje.

» 2. Poekè tahan, van Si-Lagô. Een soort van schakelnet, dat met een touw aan een schuin in de rivier geplaatsten stok wordt vastgebonden. Het net hangt dus in de richting van den stroom en de visch die opgejaagd wordt, moet er van ter zijde inschieten. Van boven zijn aan het net houten drijvers vastgeknoopt en van onderen stukjes gespleten ròtan aangebracht, waarin steentjes geplaatst zijn om het net te doen zinken.

» 3. Anggoeë, van Soeroelangoen in Rawas. Een soort van schakelnet waarmede men uit de hand vischt, vóór in een prauw gezeten, die door een ander bestuurd wordt. De gebogen stok waaraan het net bevestigd is, heet baoer binti en is in een lange en dunne bamboe, boeloeh moempô, gestoken, die de visscher in de linkerhand houdt, terwijl het uiteinde van den staak op zijn schouder rust. In de rechter houdt hij den klos waarop het touw gewonden is, welks uiteinde is vastgeknoopt aan een ròtan-stok, dien men aan de onderzijde bezwaard heeft met een steen. Het net wordt dwars uit de prauw gestoken, terwijl de schipper deze stroomafwaarts laat drijven.

» 4. Djariïng anjoeï of păriri, van Soengei-Pagoe. Een vischnet dat door twee man stroomafwaarts getrokken wordt in rivieren die een geringe diepte hebben. Aan den bovenkant van het net zijn houten drijvers gebonden, van onderen hangen stukjes lood om het net te doen zinken.

» 5. Djariïng koelari, van Soengei-Pagoe. Een soort van schakelnet, dat men, als het water in de hoofdrivier hoog en troebel is, aan den mond van de spruitjes plaatst die in de hoofdrivier uitwateren. Het net hangt aan twee op den oever geplaatste stokken en wordt van onderen met houten pennen in den grond vastgestoken. Koelari is de naam van een vischje.

» 6. Een gedeeltelijk afgewerkte tanggoewq, van Siroekam. Een schepnet om visch te vangen (zie Pl. CXXVI fig. 5). Het knoopwerktuig heet tingau en is van bamboe gemaakt; het latje dat de wijdte der mazen bepaalt, wordt òpang genoemd.

» 7. Loekah, van Loeboewq-gadang in de XII Kòtô. Een vischfuikje (zie Pl. CXXVI fig. 6) dat aan het eind van een afgedamd gedeelte eener rivier geplaatst wordt. Deze fuik heeft twee indjòq's.

» 8. Tikalah, van Soepajang. Een fuikje van bamboe-latjes gemaakt, dat bij het visschen met kleine sindije's gebruikt wordt (zie Pl. CXXV fig. 5).

Slechts hier en daar, waar het mij belangrijk genoeg voorkwam, zooals bij het werk uit de smederij van Siroekam, heb ik de prijzen der voorwerpen opgegeven. Maar aangezien vele personen nog altijd meenen dat ethnographica van weinig beschaafde volken voor eenige kralen en spiegeltjes te bekomen zijn, acht ik het niet overbodig de verklaring der platen te besluiten met de mededeeling, dat voor de verzamelde voorwerpen, met uitzondering van verscheidene die aan de Expeditie geschonken werden, bij inkoop een ronde som van *f* 700 werd betaald.

De geheele verzameling is door het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap aan het Rijks Ethnographisch Museum te Leiden afgestaan.

D D Veth phot

D. D. Veth phot

1.

2.

3.

D. D. Veth phot.

. . eth p. .

1.

2.

1 D.D. Veth phot 2 A. L. van Hasselt del.

D. D. Veth phot.

1.

2.

3.

Veth phot

1.

2.

D.D.Veth phot.

1.

2

3.

J. F. Veth phot.

A.L. [illegible] Hasselt del

A. L. van Hasselt del.

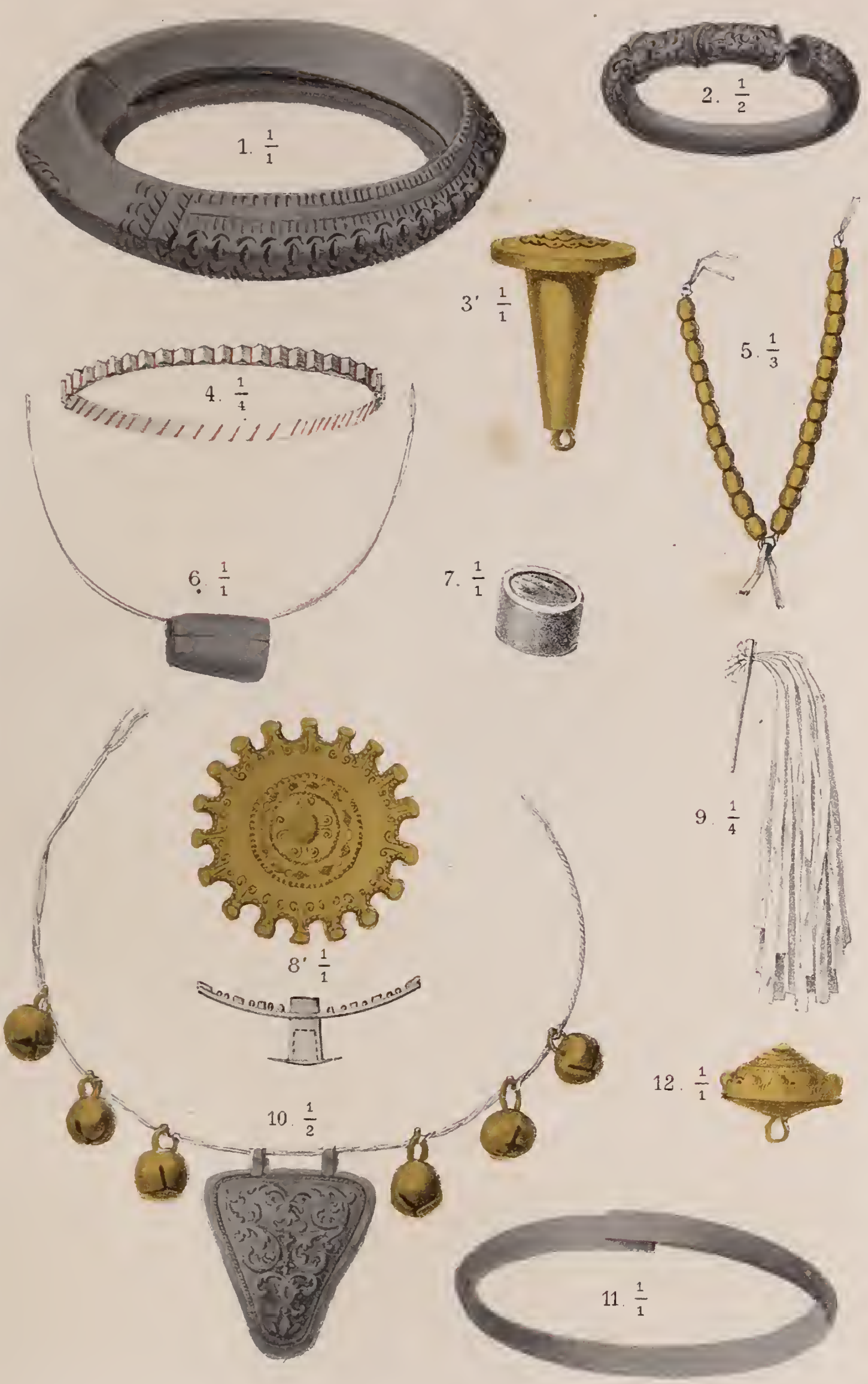
1. 1/1
2. 1/2
3' 1/1
4. 1/4
5. 1/3
6. 1/1
7. 1/1
8' 1/1
9. 1/4
10. 1/2
11. 1/1
12. 1/1

1. 1/5
2. 1/5
3. 1/5
1a. 2/1
2a. 2/1
3a. 2/1
4. 1/2
4. 1/2
5. 1/10
5. 1/10

1 $\frac{1}{6}$

2. $\frac{1}{2}$

1. $\frac{1}{100}$ 2. $\frac{1}{5}$ 3. $\frac{1}{5}$ 4. $\frac{1}{5}$

1. $\frac{1}{5}$

2. $\frac{1}{5}$

9 $\frac{1}{2}$

3. $\frac{1}{5}$

4. $\frac{1}{5}$

5. $\frac{1}{5}$

6. $\frac{1}{5}$

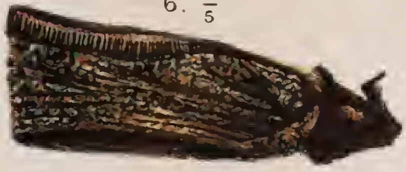

7. $\frac{1}{5}$

8. $\frac{1}{5}$

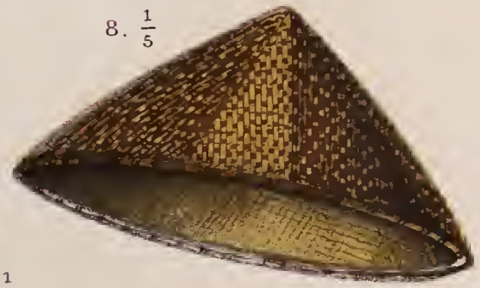

10. $\frac{1}{5}$

1. $\frac{1}{5}$

2. $\frac{1}{10}$

3.

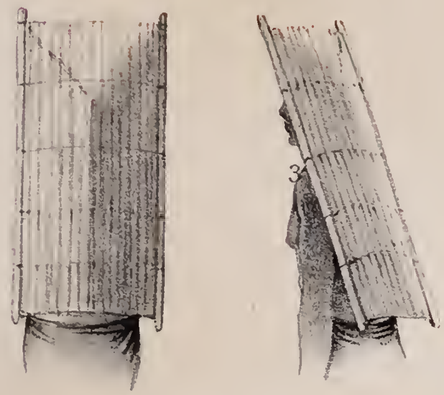

4. $\frac{1}{5}$

5. $\frac{1}{5}$

1. $\frac{1}{10}$

2. $\frac{1}{10}$

3. $\frac{1}{10}$

4. $\frac{1}{10}$

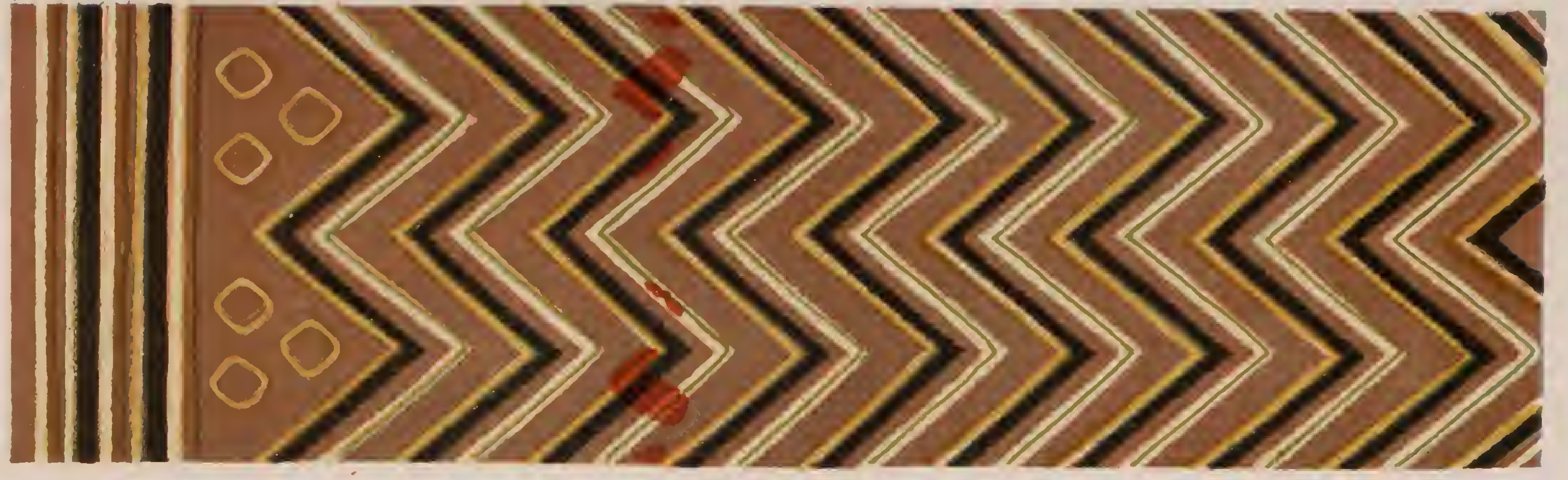

1. $\frac{1}{4}$

2. $\frac{1}{10}$

3

4

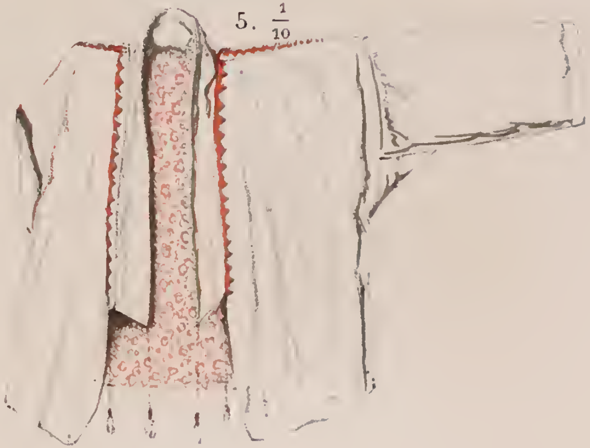

5. $\frac{1}{10}$

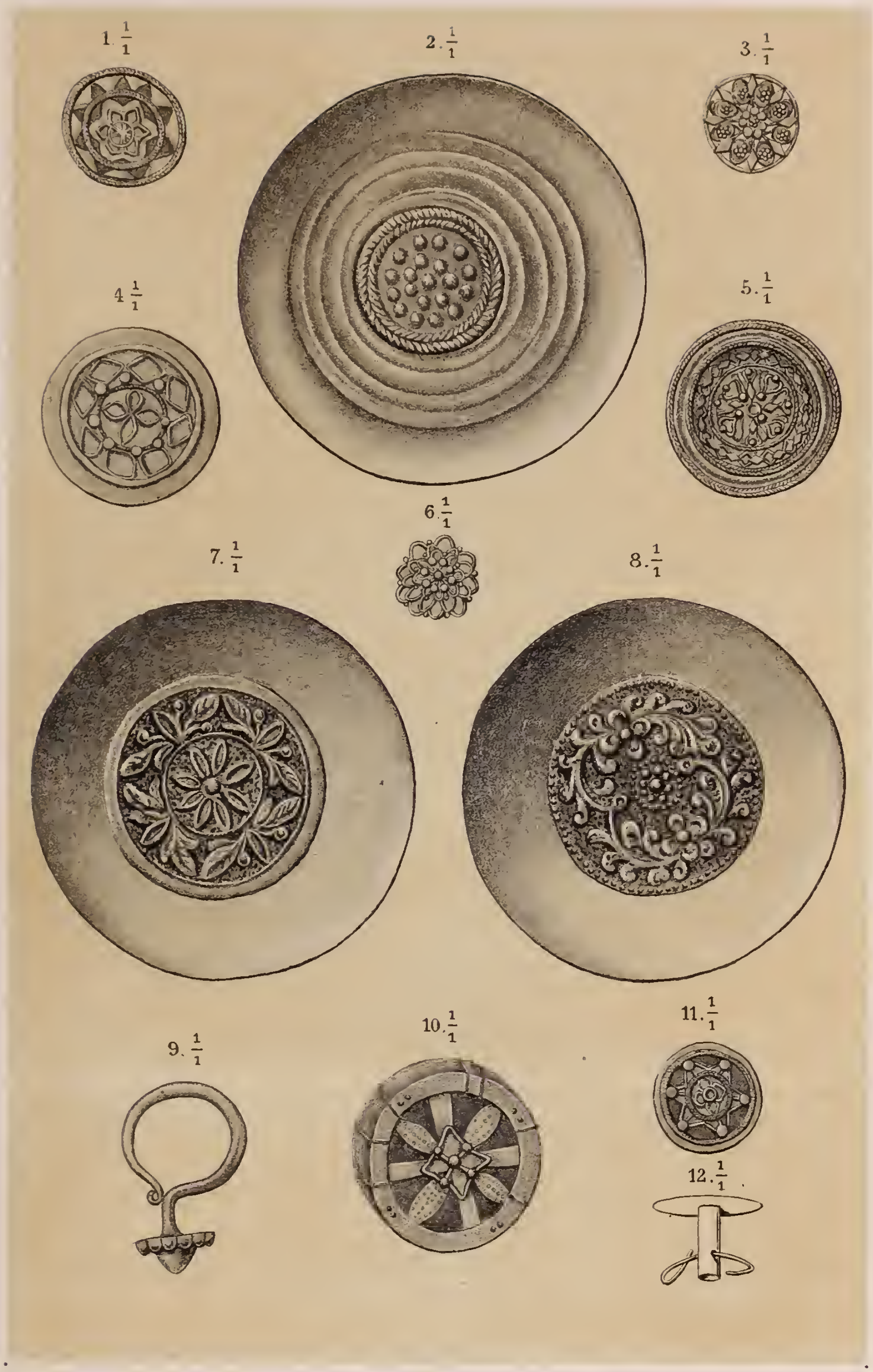
1. $\frac{1}{1}$
2. $\frac{1}{1}$
3. $\frac{1}{1}$
4 $\frac{1}{1}$
5. $\frac{1}{1}$
6. $\frac{1}{1}$
7. $\frac{1}{1}$
8. $\frac{1}{1}$
9. $\frac{1}{1}$
10. $\frac{1}{1}$
11. $\frac{1}{1}$
12. $\frac{1}{1}$

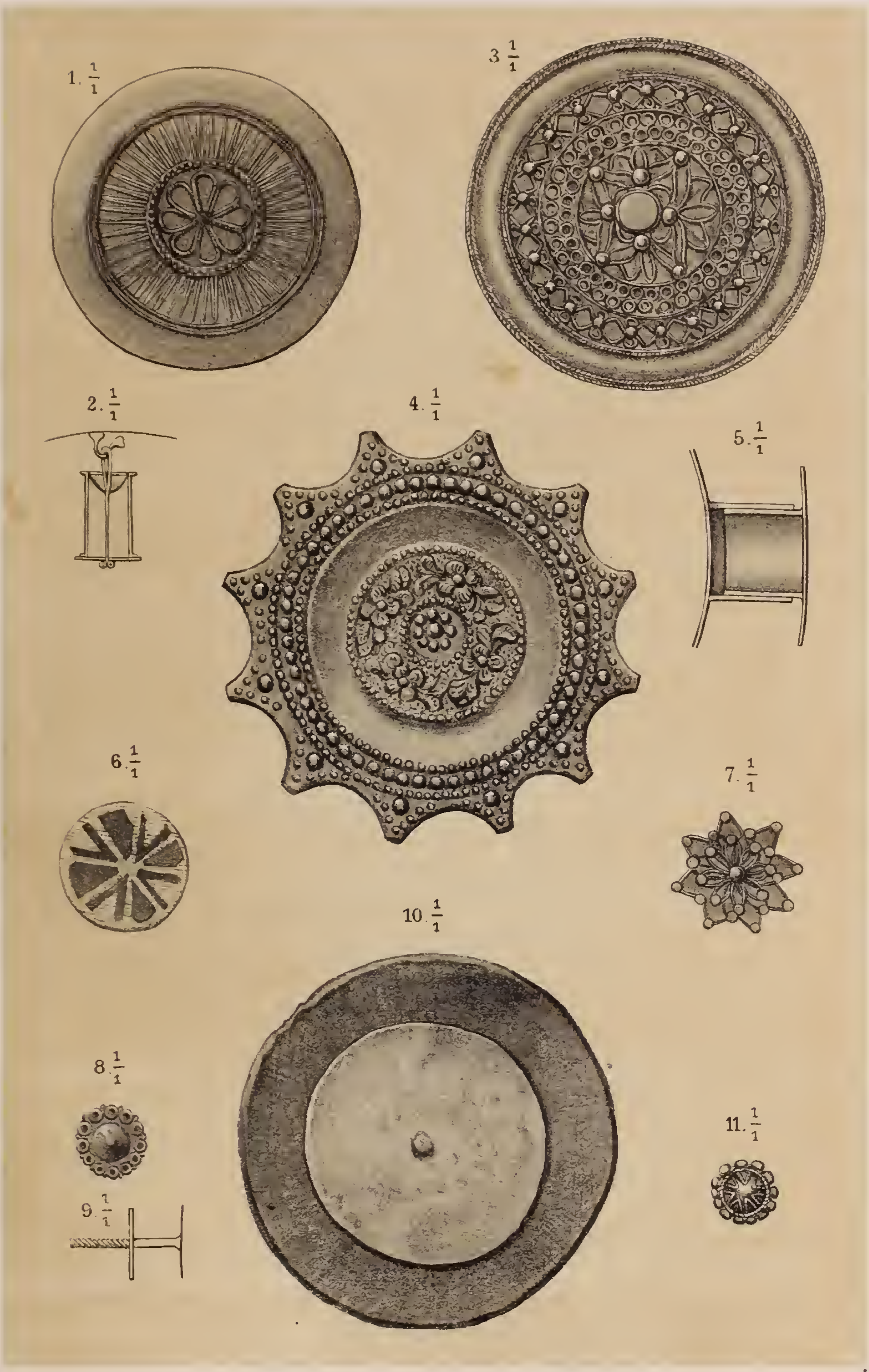
1. 1/1
2. 1/1
3 1/1
4. 1/1
5. 1/1
6. 1/1
7. 1/1
8. 1/1
9. 1/1
10. 1/1
11. 1/1

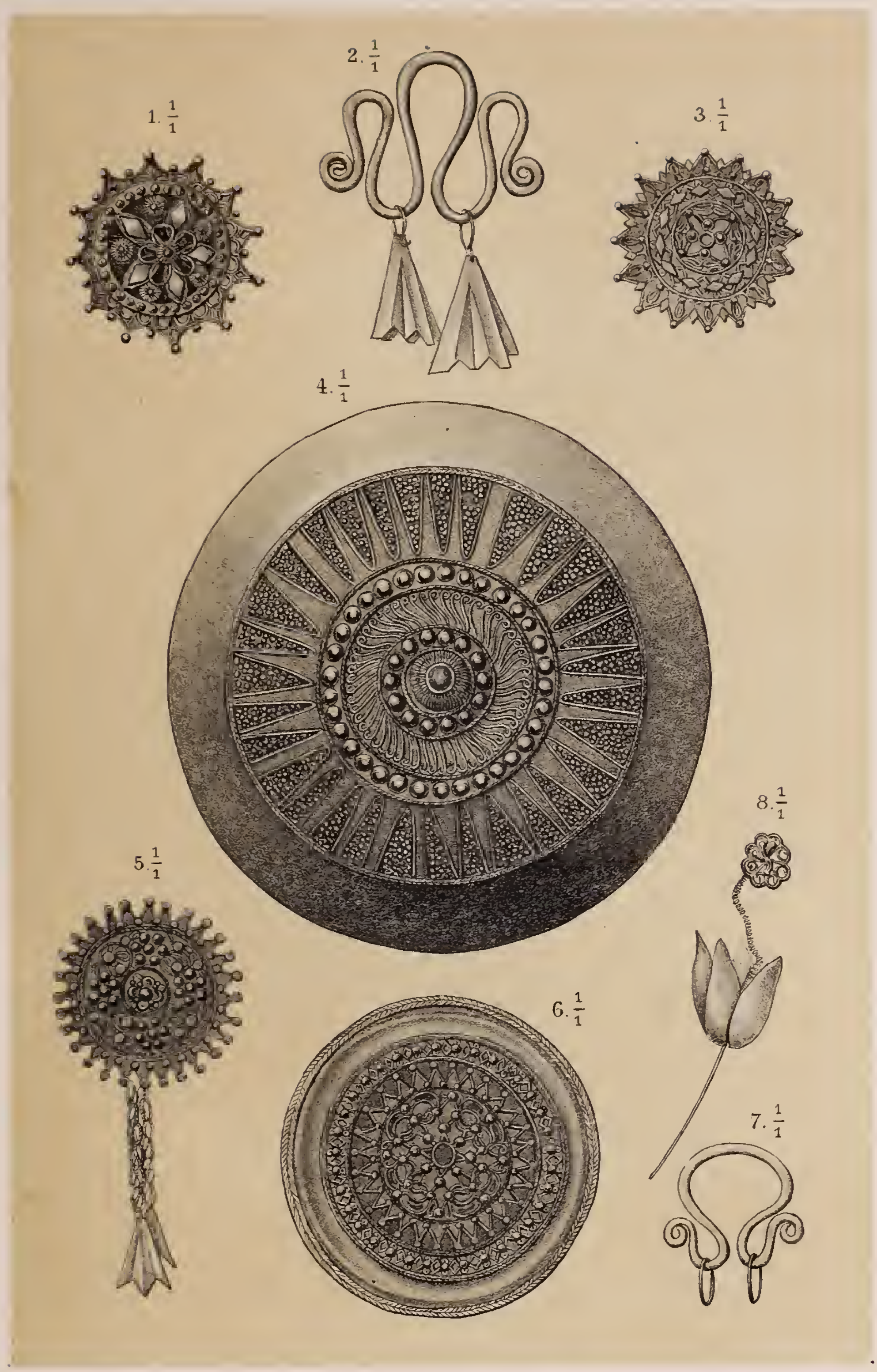
1. $\frac{1}{1}$
2. $\frac{1}{1}$
3. $\frac{1}{1}$
4. $\frac{1}{1}$
5. $\frac{1}{1}$
6. $\frac{1}{1}$
7. $\frac{1}{1}$
8. $\frac{1}{1}$

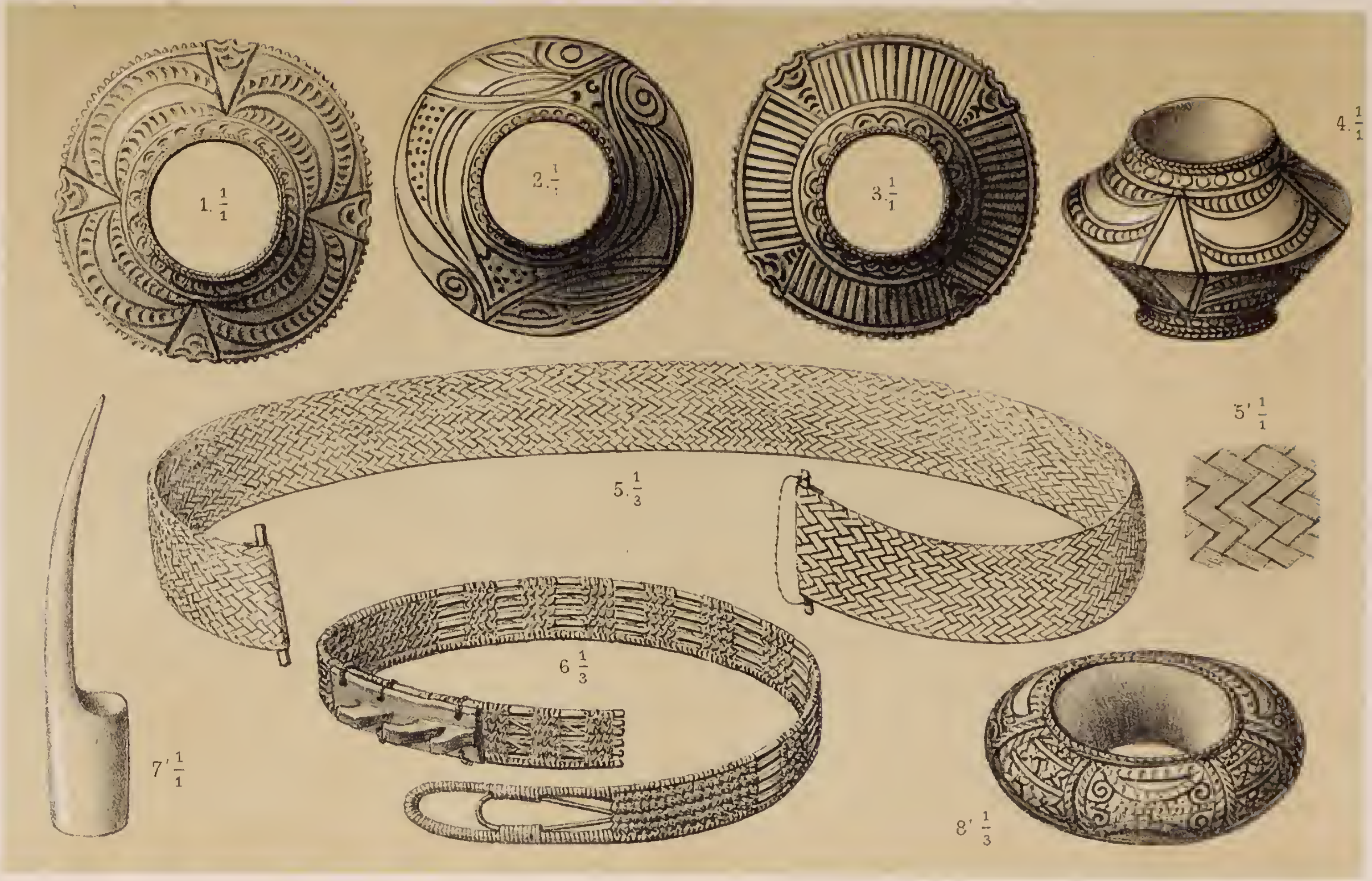
1. 1/1
2. 1/1
3. 1/1
4. 1/1
5. 1/3
5' 1/1
6 1/3
7' 1/1
8' 1/3

1' 1/1
2' 1/1
3' 1/1
4' 1/1
5. 1/4
6. 1/4
7' 1/4
8. 2/3
9. 1/2
10. 1/6
11. 1/2
12' 1/2
13'

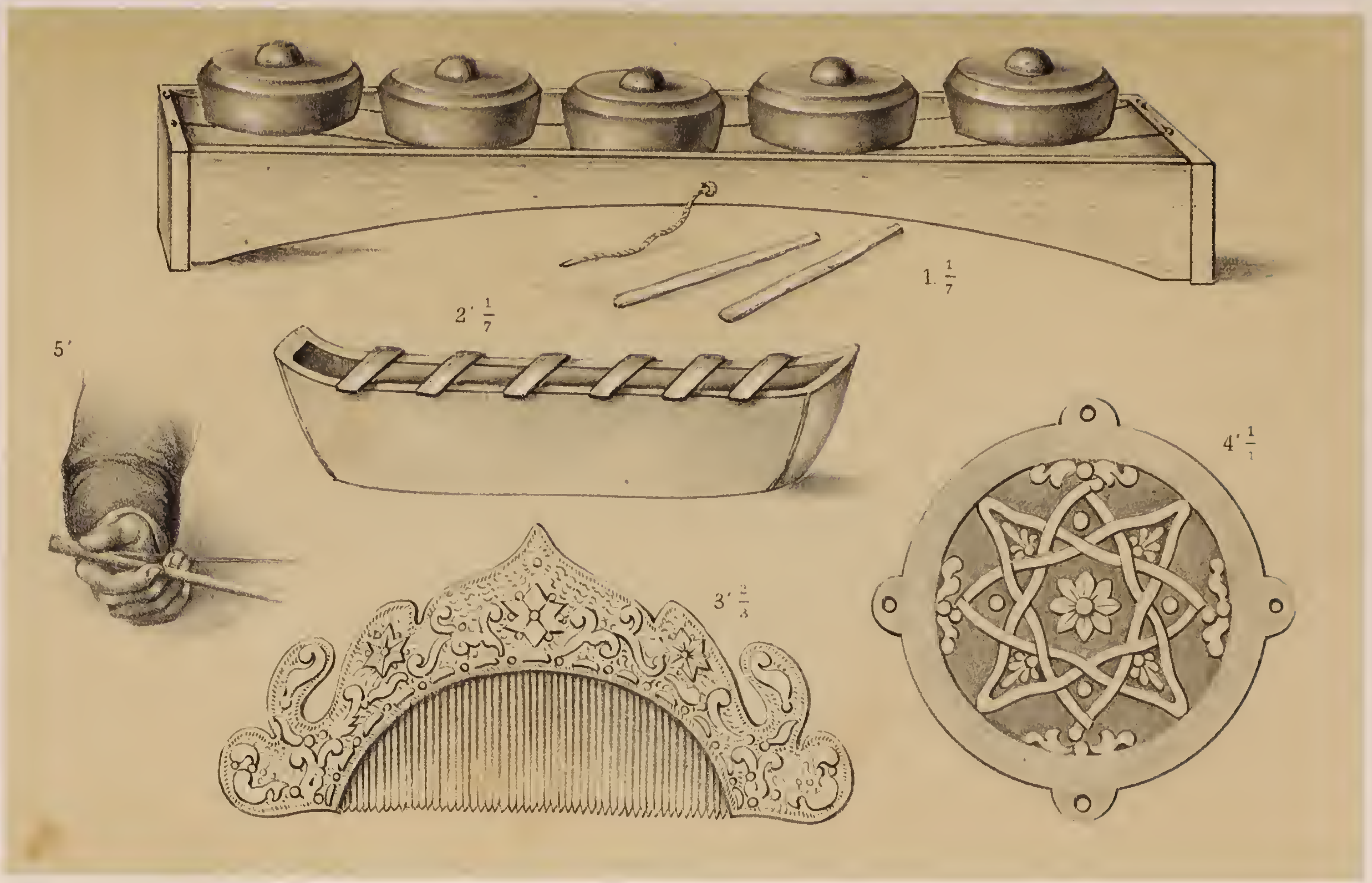
1. $\frac{1}{7}$
2' $\frac{1}{7}$
3' $\frac{2}{3}$
4' $\frac{1}{1}$
5'

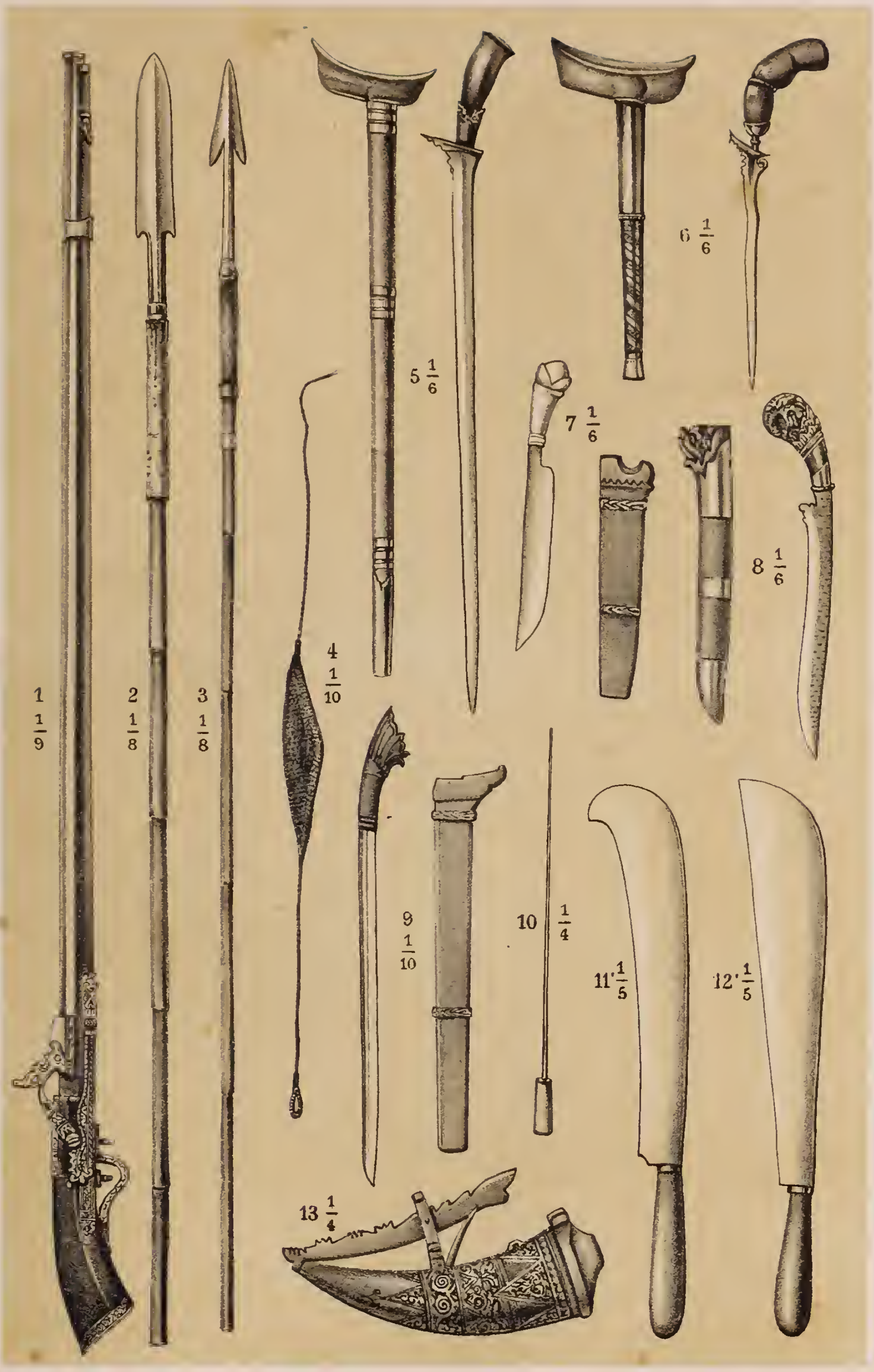
1 1/9
2 1/8
3 1/8
4 1/10
5 1/6
6 1/6
7 1/6
8 1/6
9 1/10
10 1/4
11' 1/5
12' 1/5
13 1/4

1' 1/3
2' 1/3
3' 1/3
4' 1/3
5' 1/3

1 1/1
2' 1/5
3" 1/5
4" 1/10
5 1/10
6' 1/10
7 1/4
8 1/4

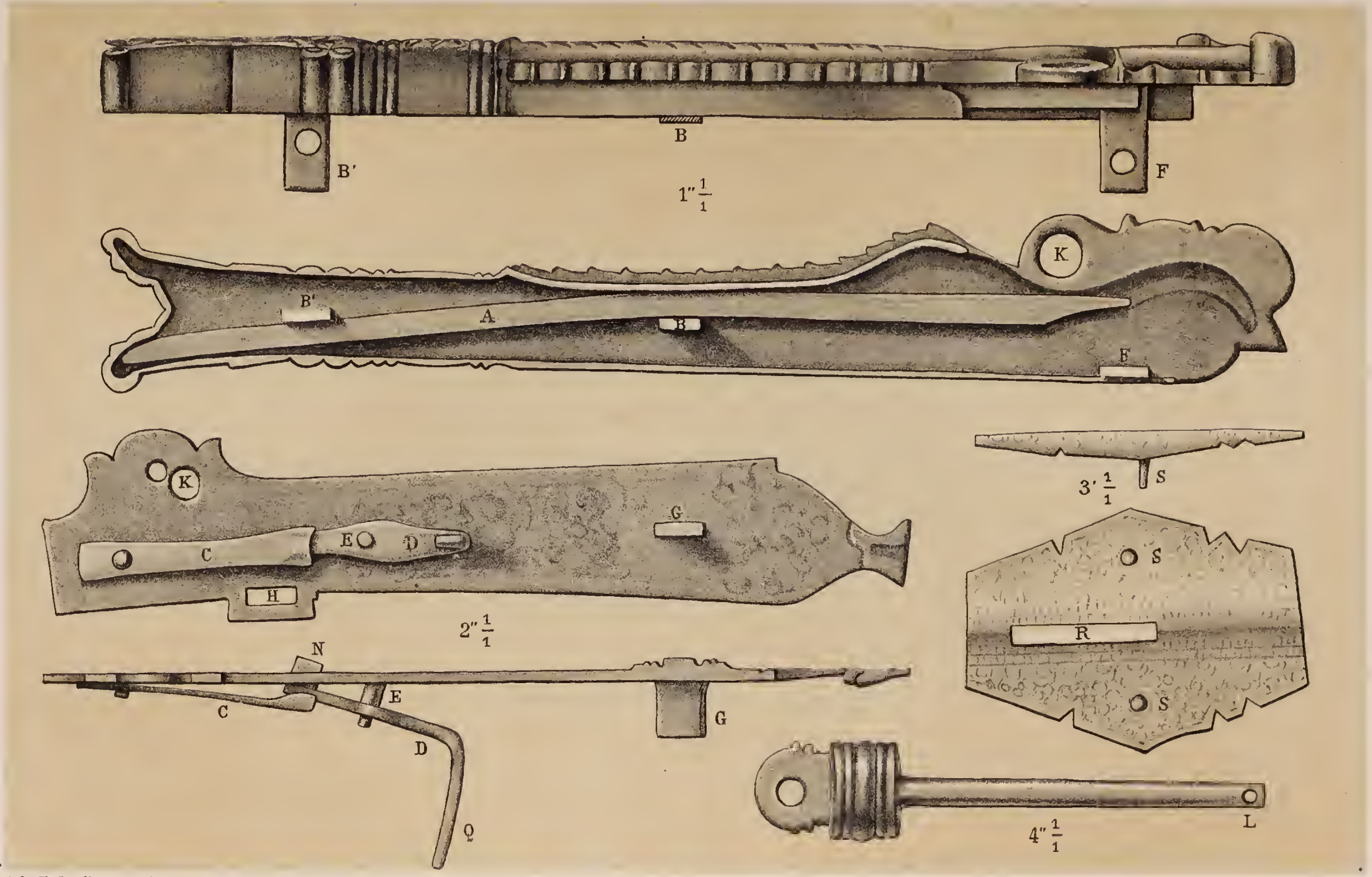

Joh. F Snelleman del.

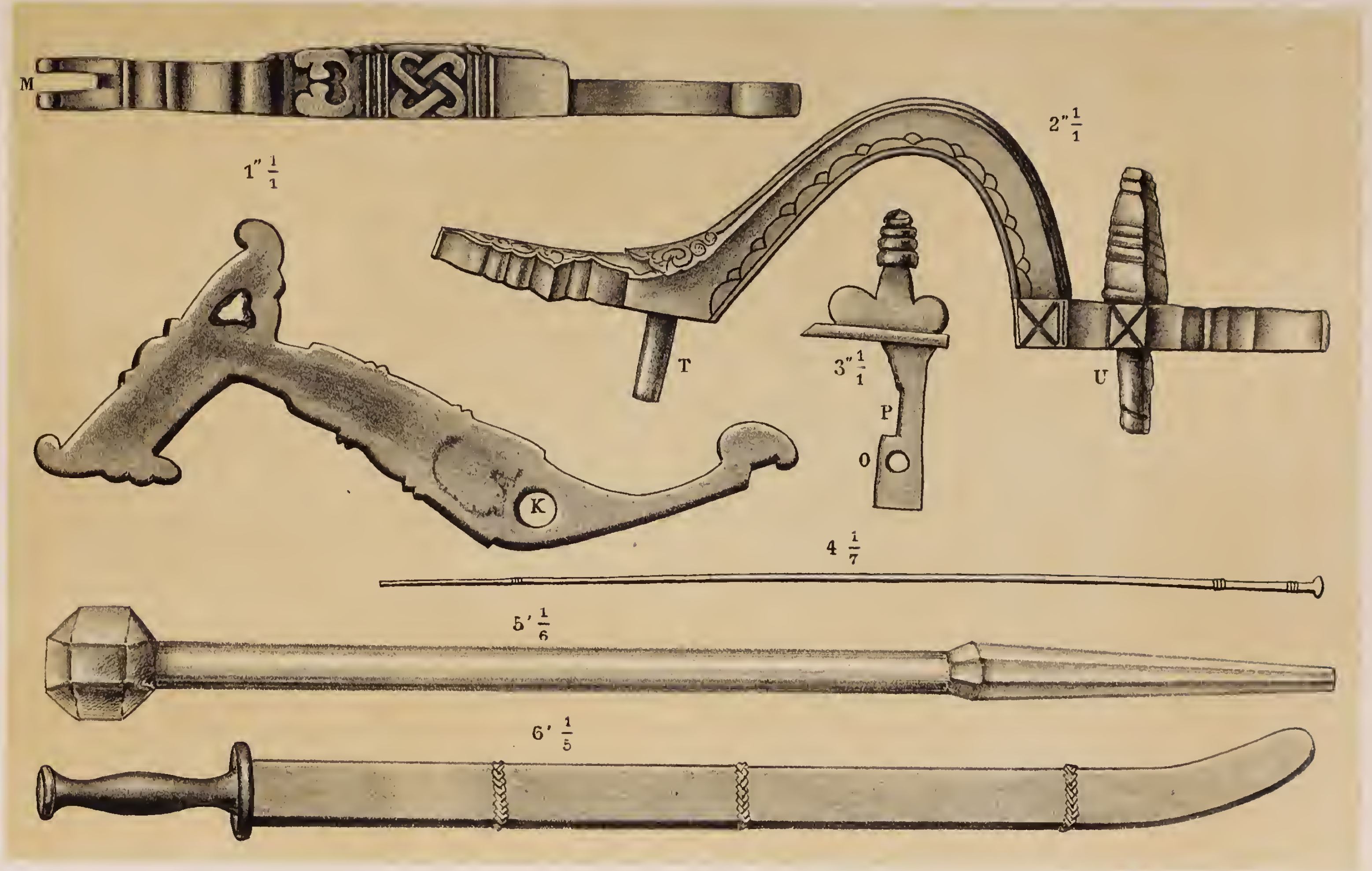
M
1" 1/1
2" 1/1
T
U
3" 1/1
P
O
K
4 1/7
5' 1/6
6' 1/5

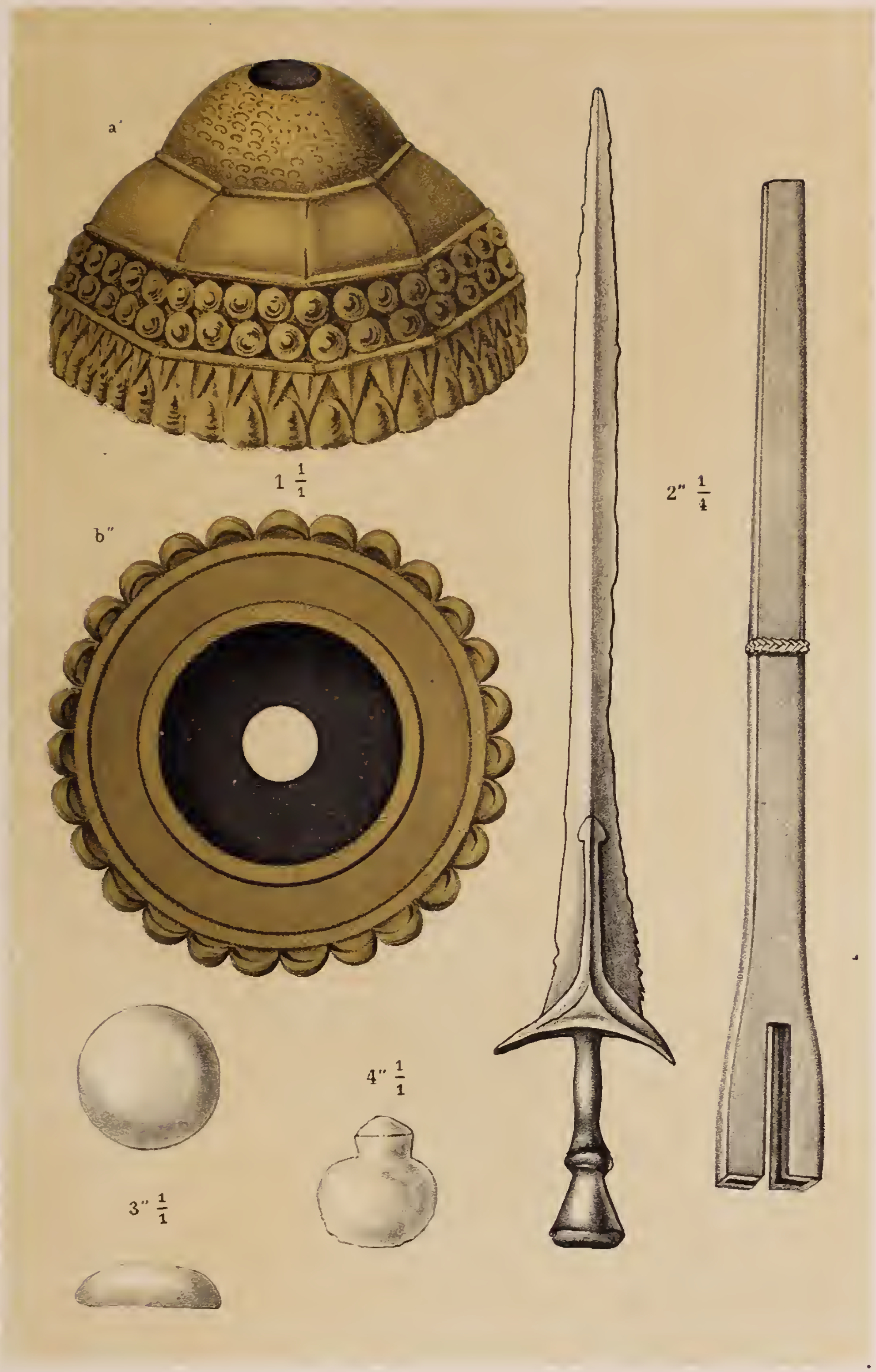
a'
1 $\frac{1}{1}$
b''
2'' $\frac{1}{4}$
4'' $\frac{1}{1}$
3'' $\frac{1}{1}$

1
2' 1/7
3' 1/7
4' 1/15

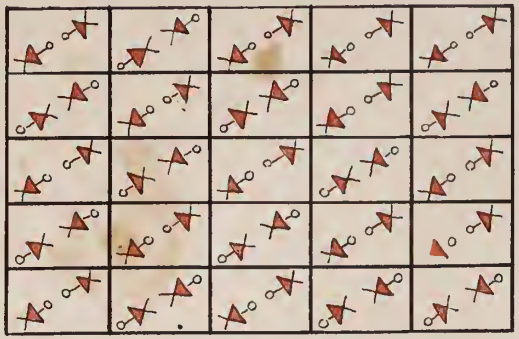

1

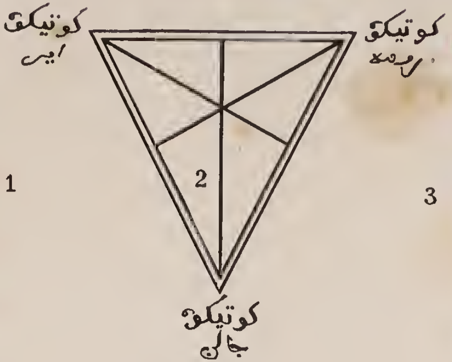
كوتيكق
كوتيكق
كوتيكق

2

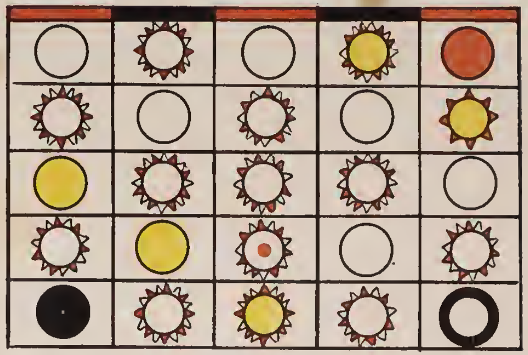

3

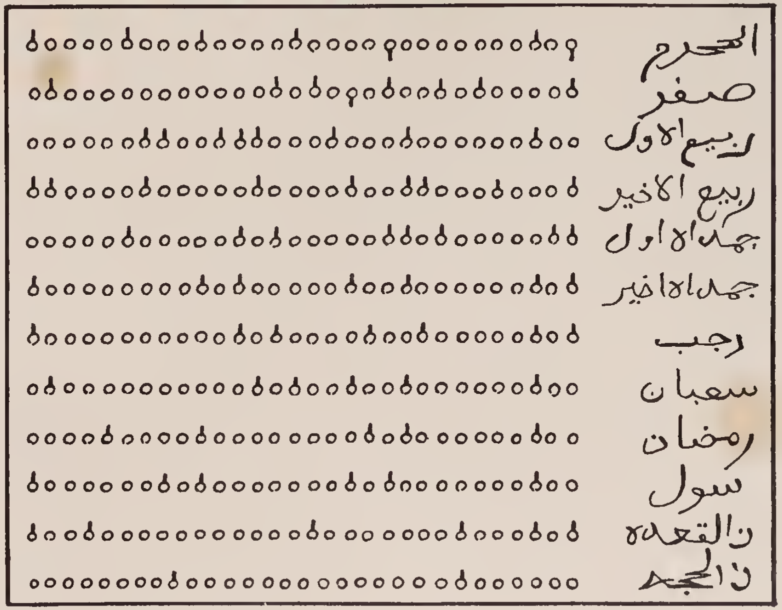
المحرم
صفر
ربيع الاول
ربيع الاخير
جمدالاول
جمدالاخير
رجب
سعبان
رمضان
سول
ذالقعده
ذالحجه

4

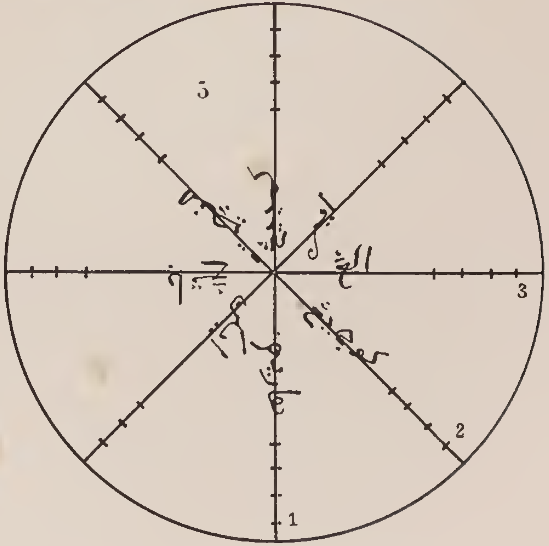
5
3
2
1

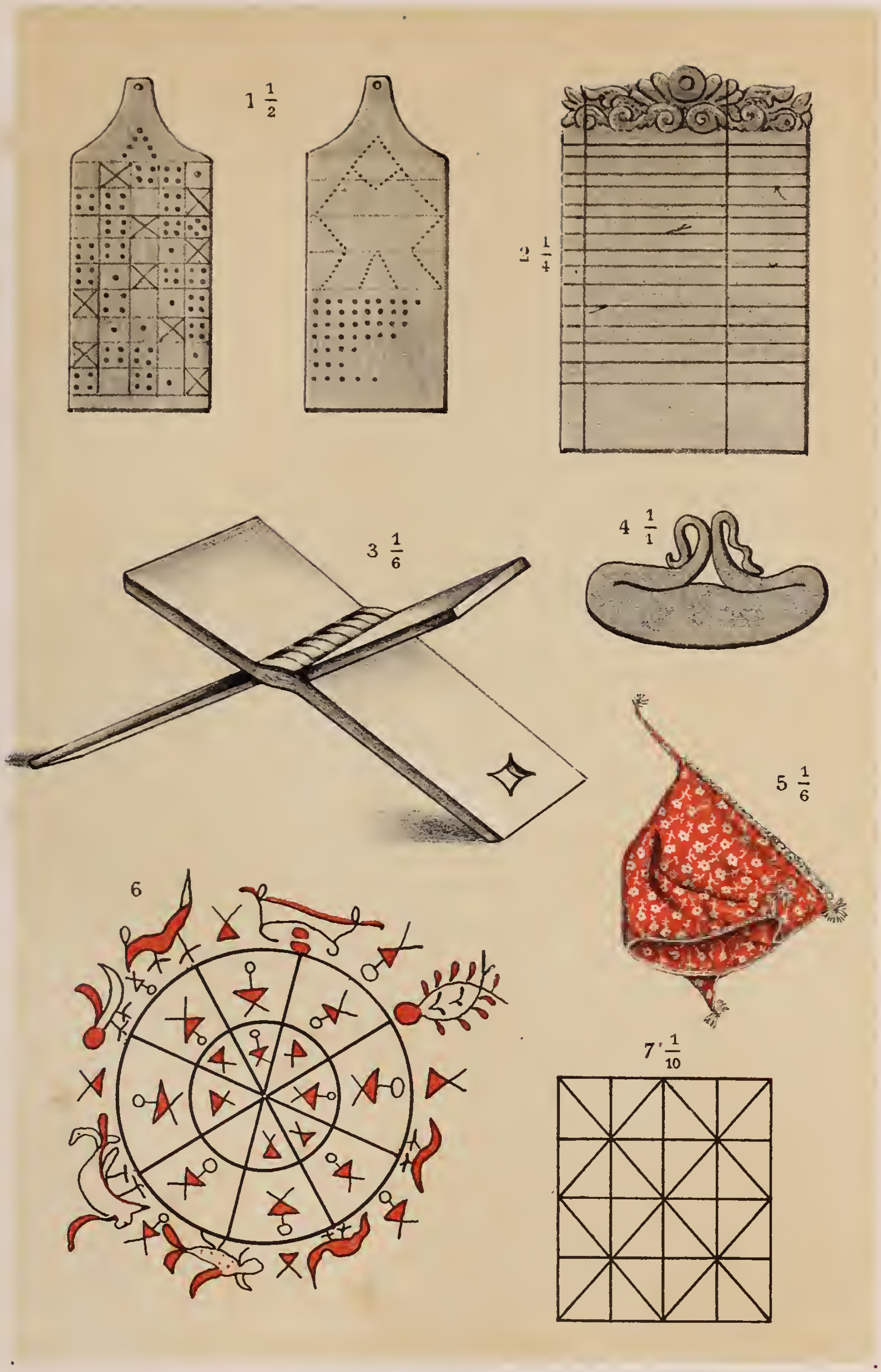
1 1/2
2 1/4
3 1/6
4 1/1
5 1/6
6
7 1/10

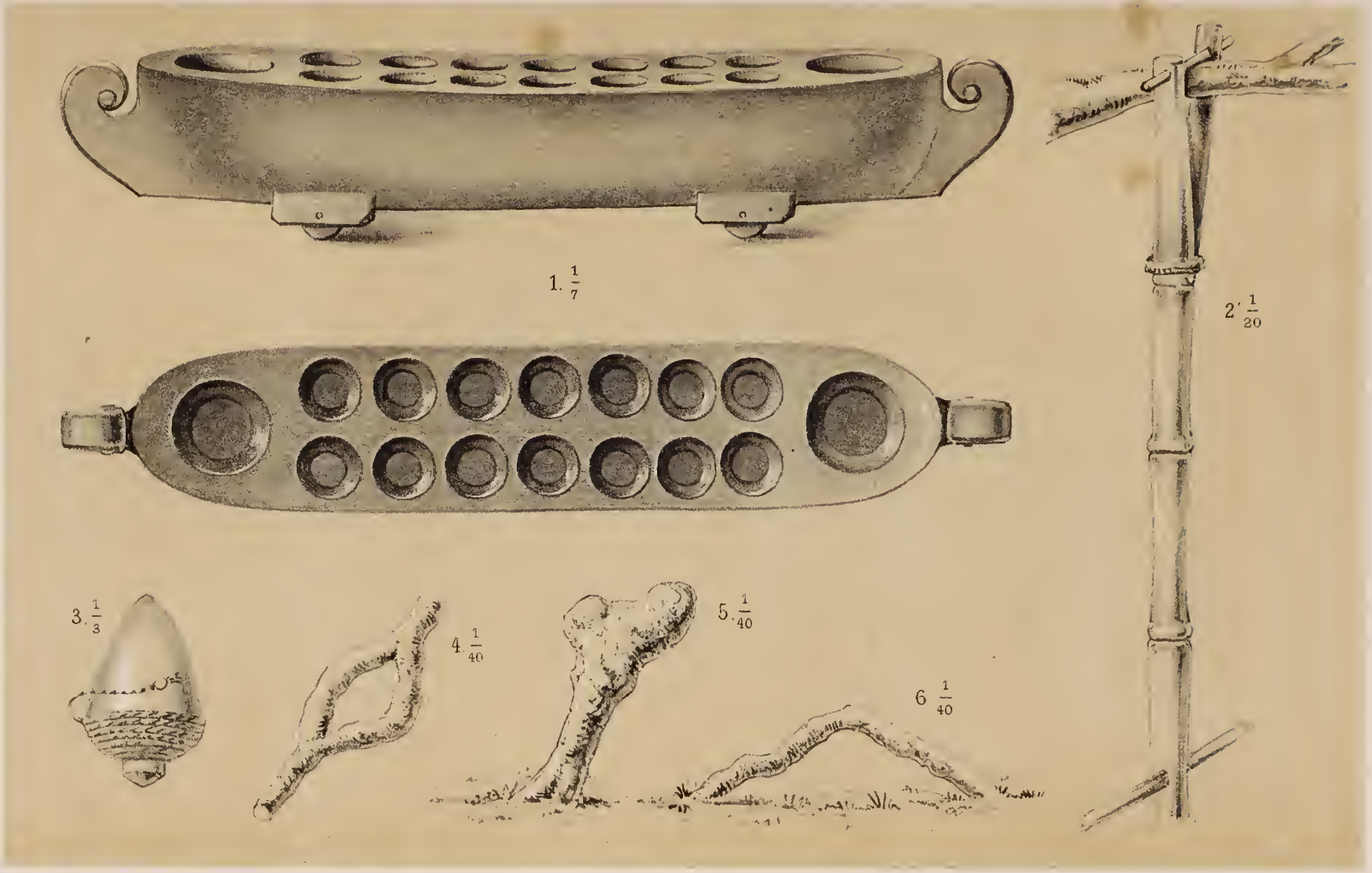
1. $\frac{1}{7}$
2' $\frac{1}{20}$
3. $\frac{1}{3}$
4. $\frac{1}{40}$
5. $\frac{1}{40}$
6 $\frac{1}{40}$

A. L. van Hasselt del

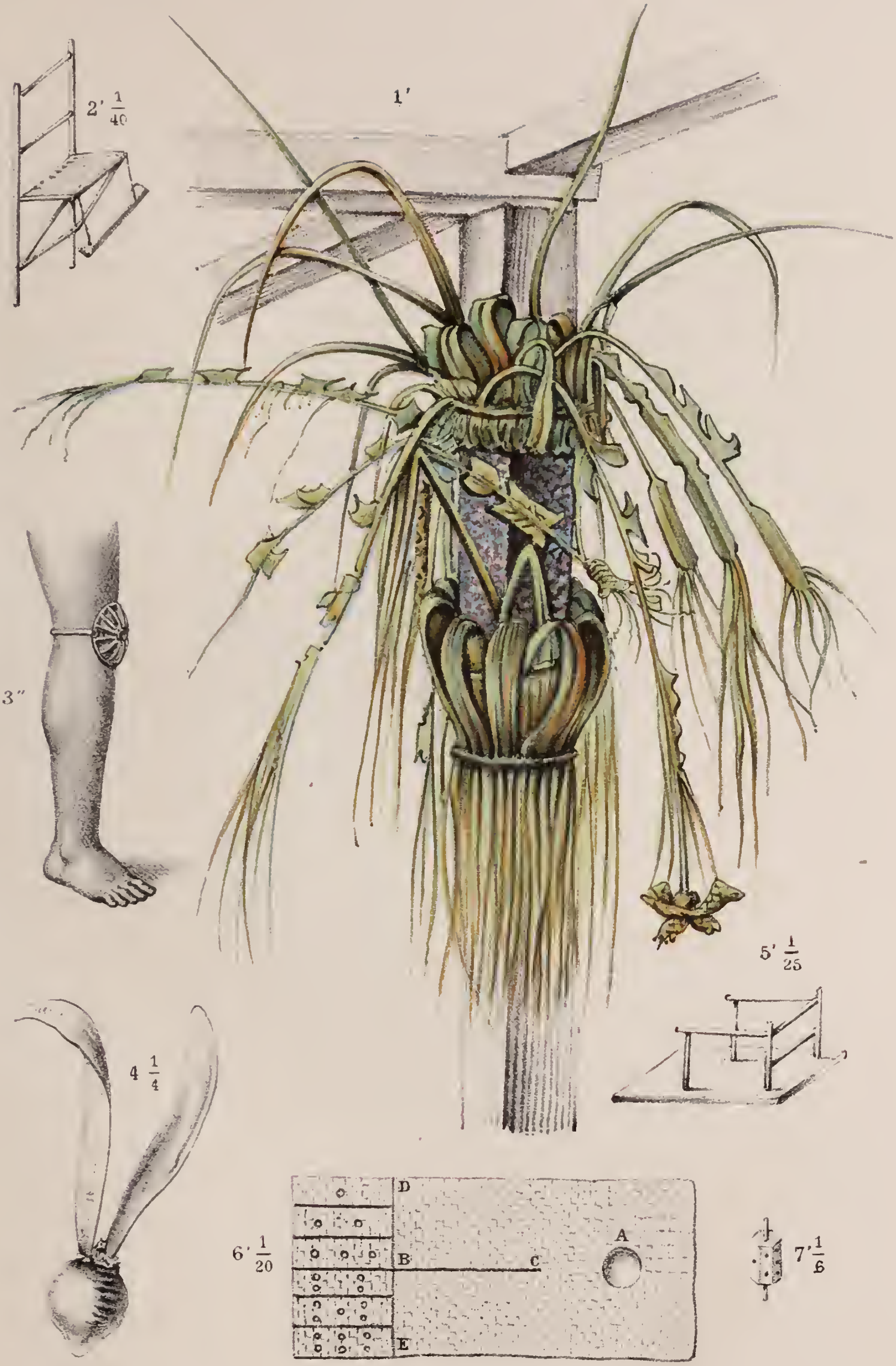
1'
2' 1/40
3''
4 1/4
5' 1/25
6' 1/20
D
A
B
C
E
7' 1/6

1
2
3
4
5
6
7
8
9

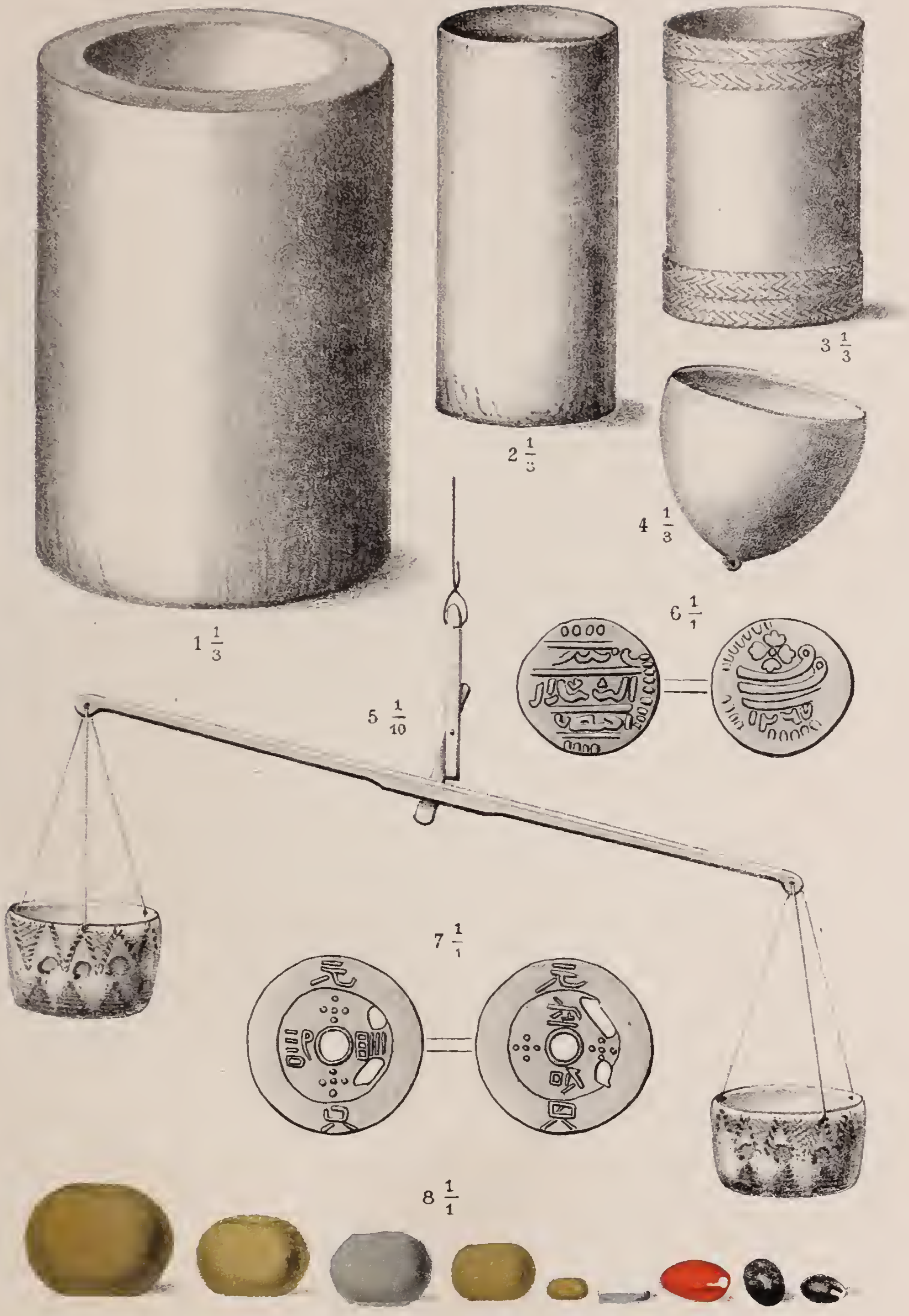
1 1/3
2 1/3
3 1/3
4 1/3
5 1/10
6 1/1
7 1/1
8 1/1

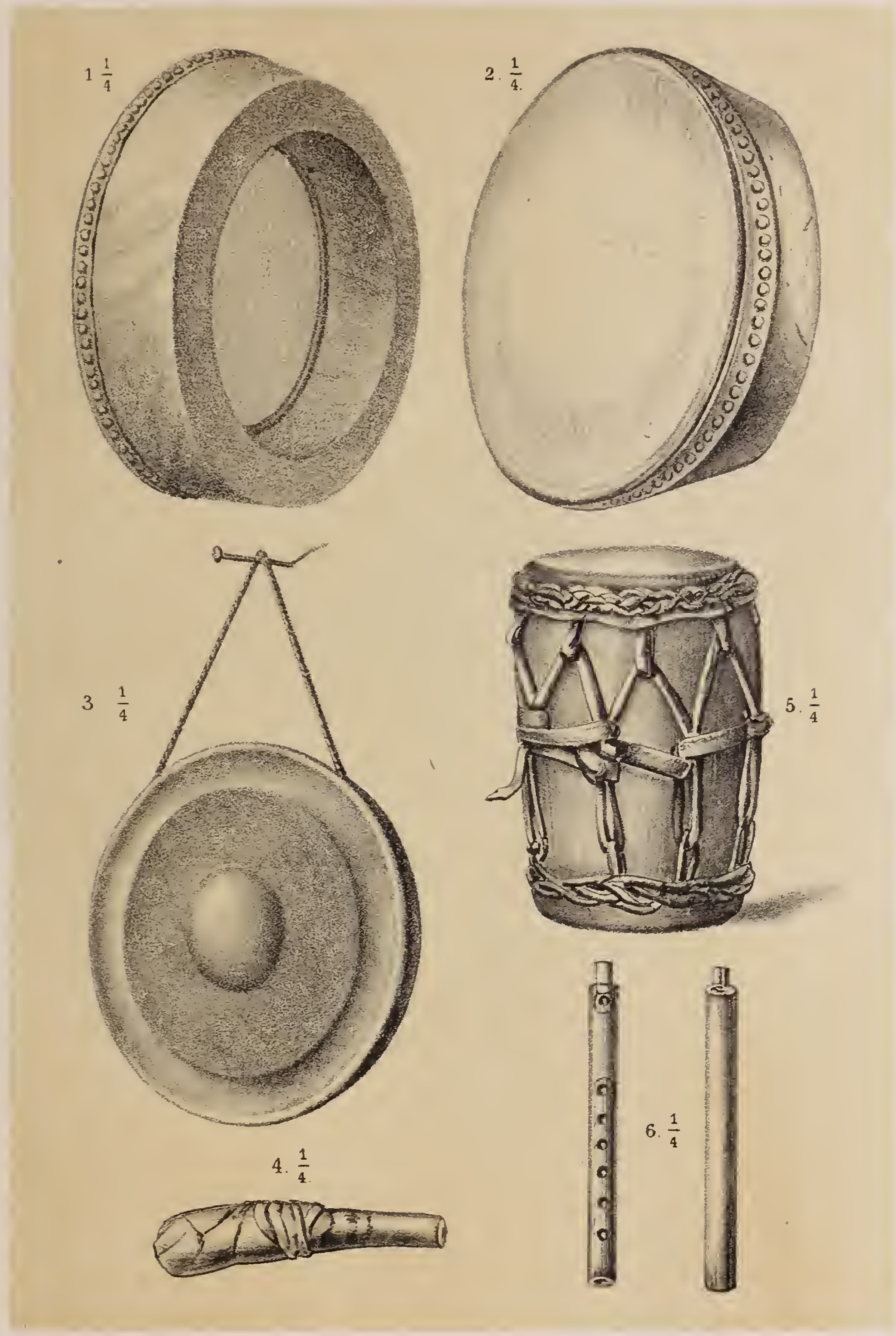
1 $\frac{1}{4}$
2. $\frac{1}{4}$.
3 $\frac{1}{4}$
5. $\frac{1}{4}$
4. $\frac{1}{4}$.
6. $\frac{1}{4}$

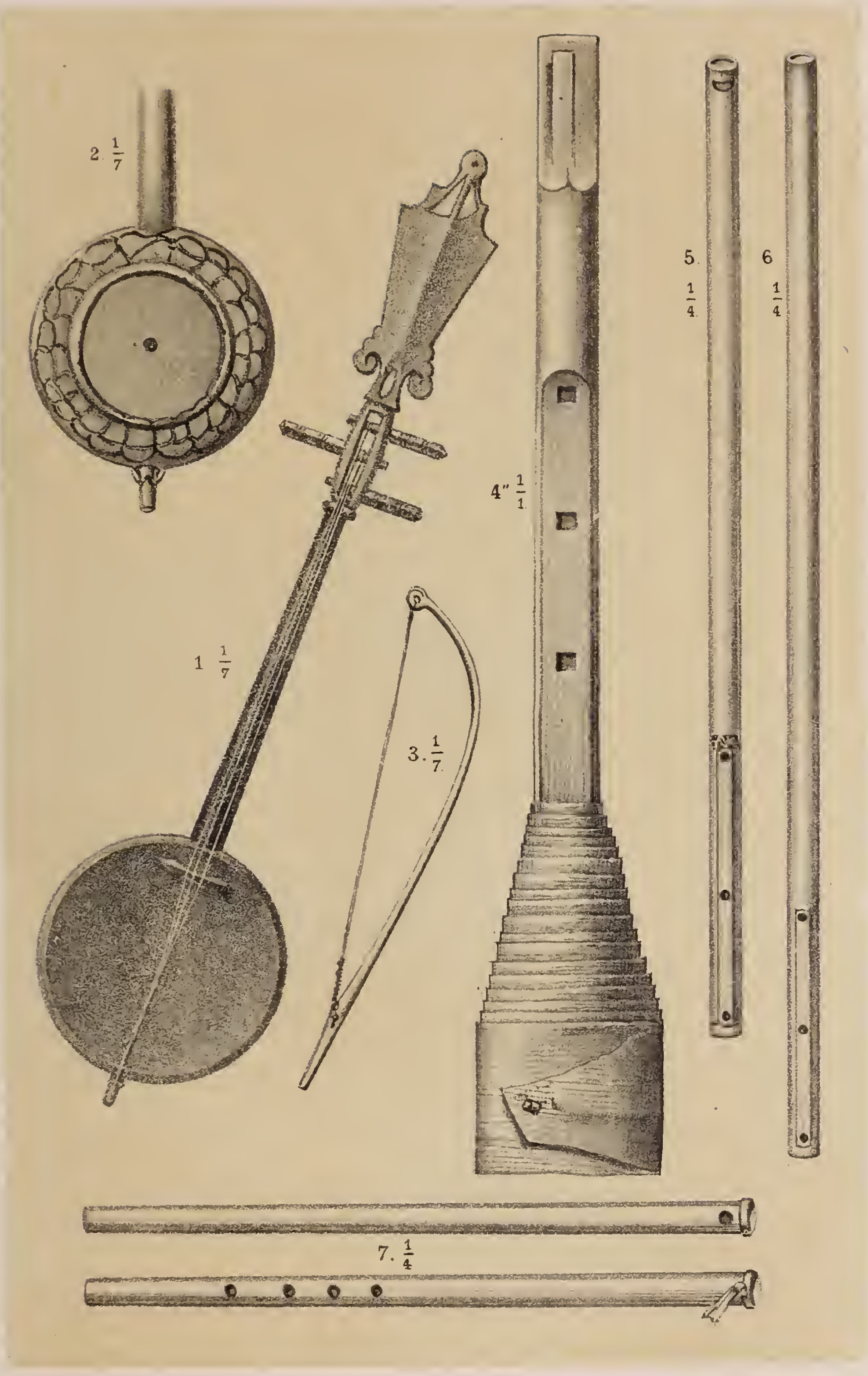
2. 1/7
1 1/7
3. 1/7
4" 1/1
5. 1/4
6 1/4
7. 1/4

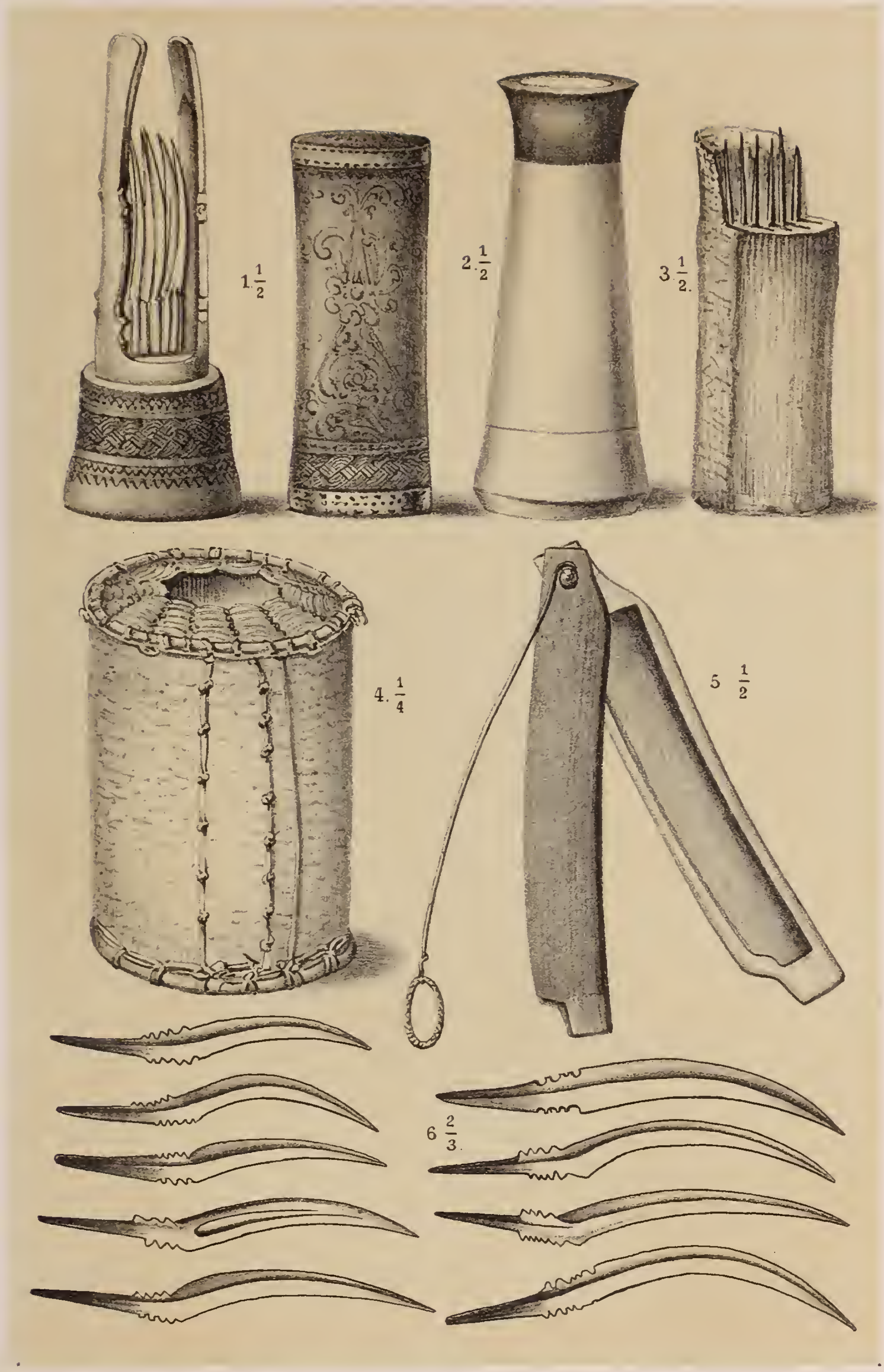
1. 1/2
2. 1/2
3. 1/2.
4. 1/4
5 1/2
6 2/3.

1. $\frac{1}{125}$

2. $\frac{1}{35}$

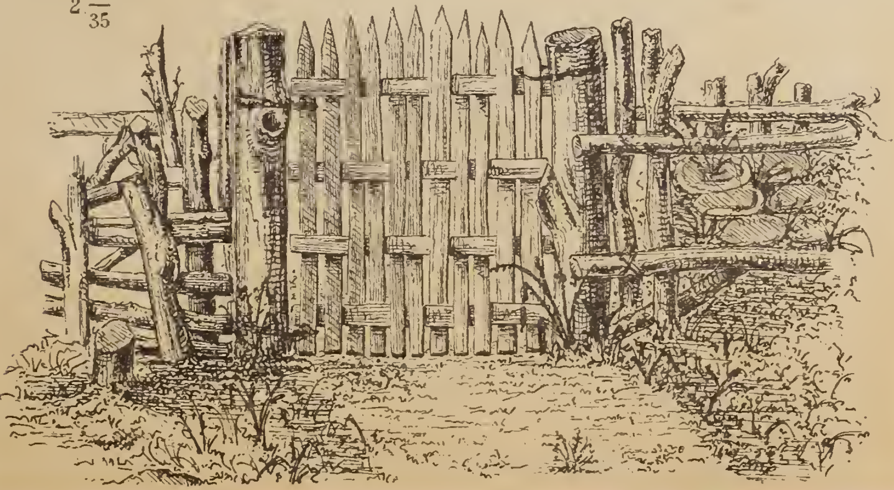

Joh. F Snelleman del

1* 1/50
2′ 1/50

1* $\frac{1}{50}$

2. $\frac{1}{50}$

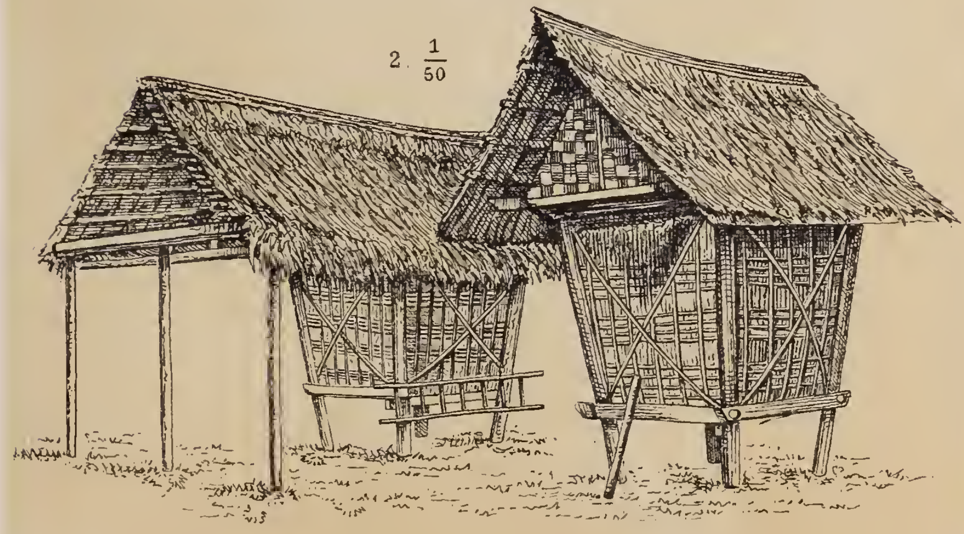

2. [illegible]

1

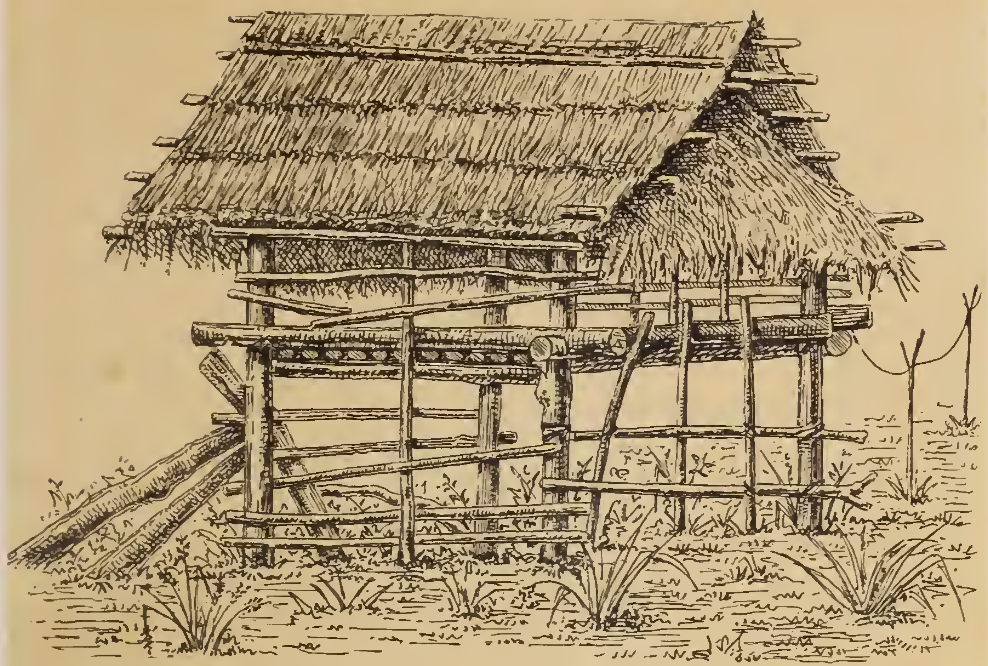

2

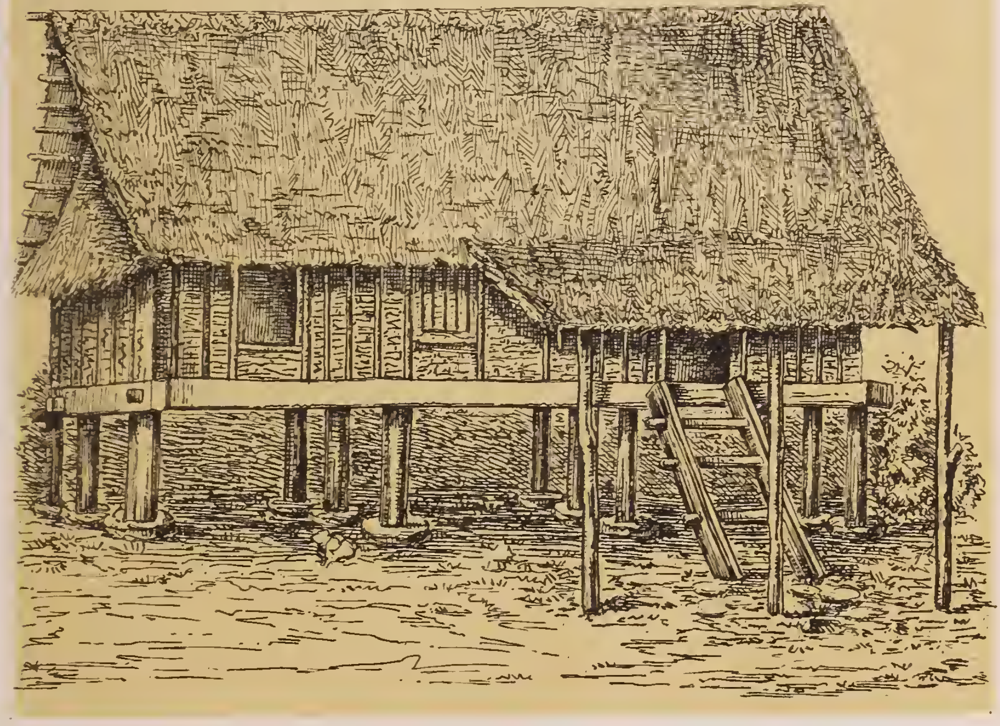

Joh F. Snelleman del

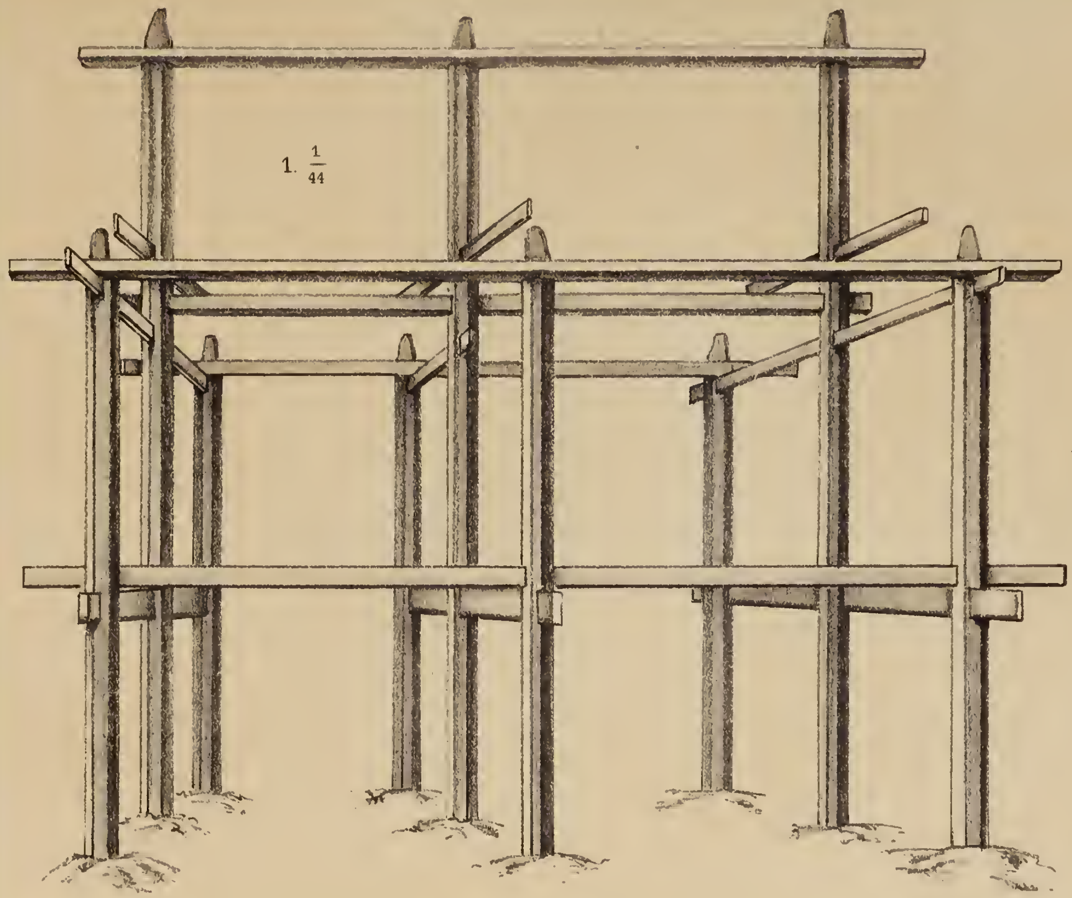

1. $\frac{1}{44}$

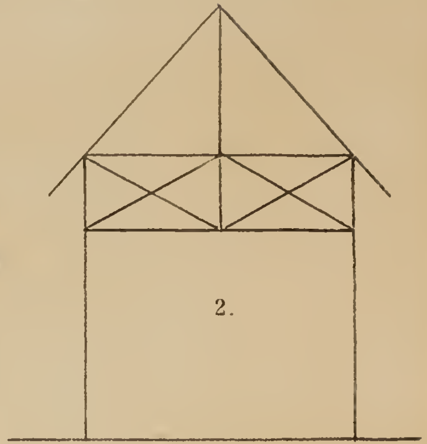

2.

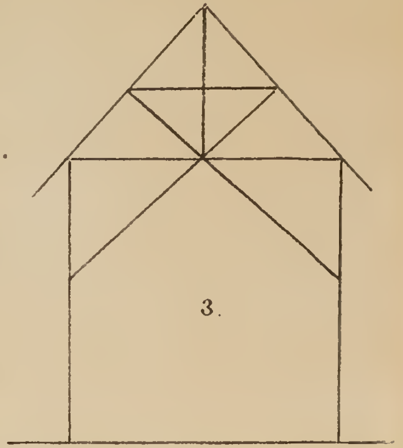

3.

Joh. F Snelleman del.

2· $\frac{1}{100}$

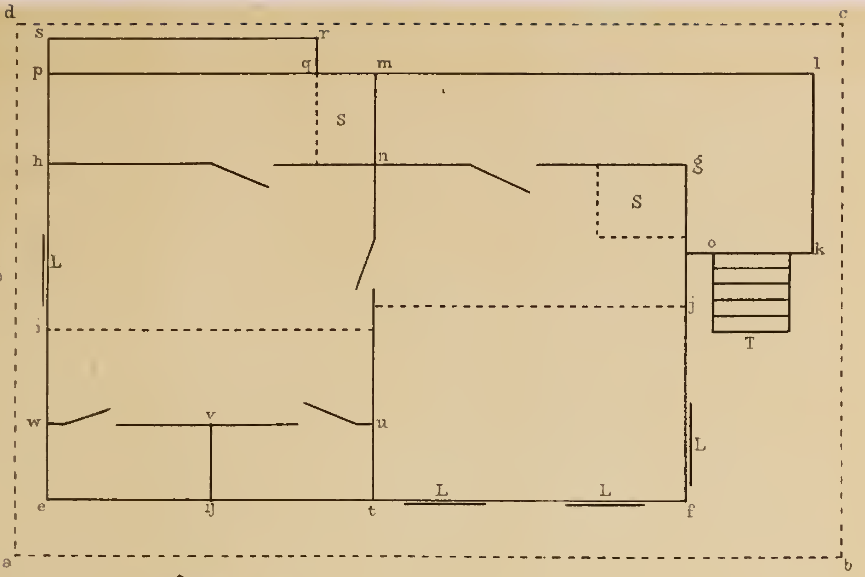

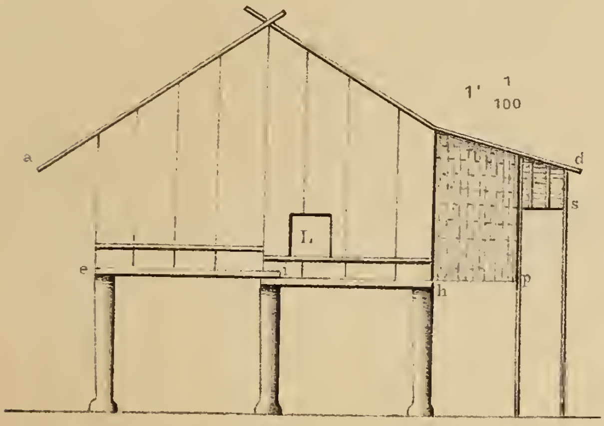

3· $\frac{1}{100}$

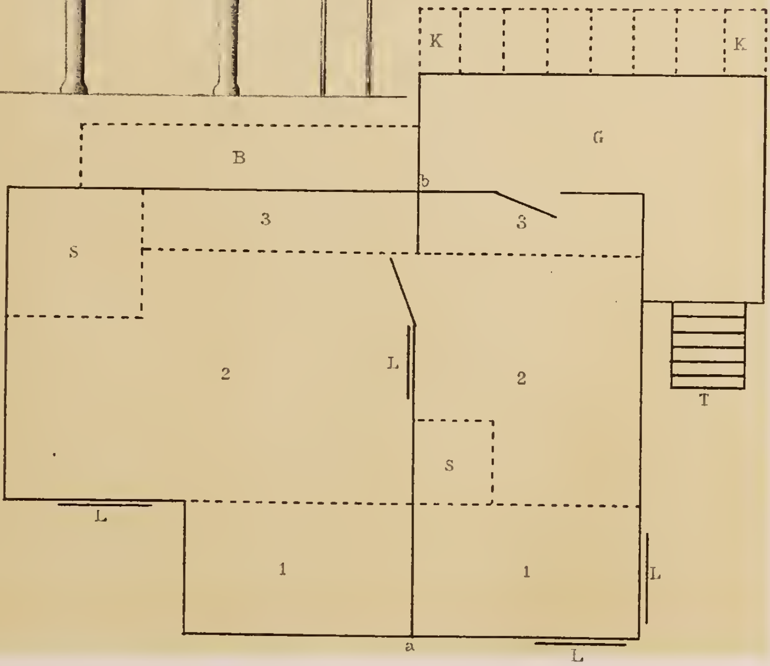

A. L. van Hasselt del.

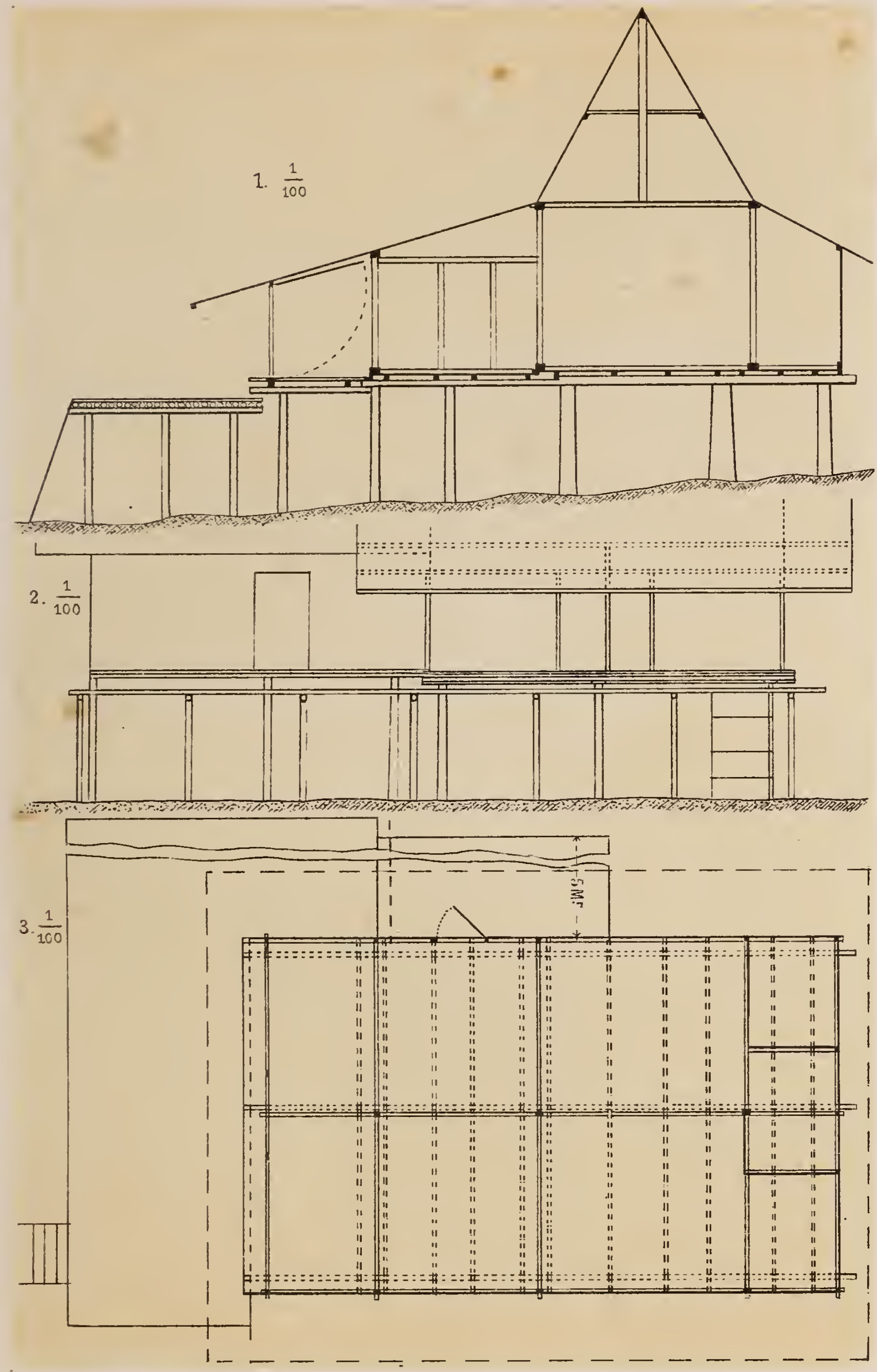

D D Veth del.

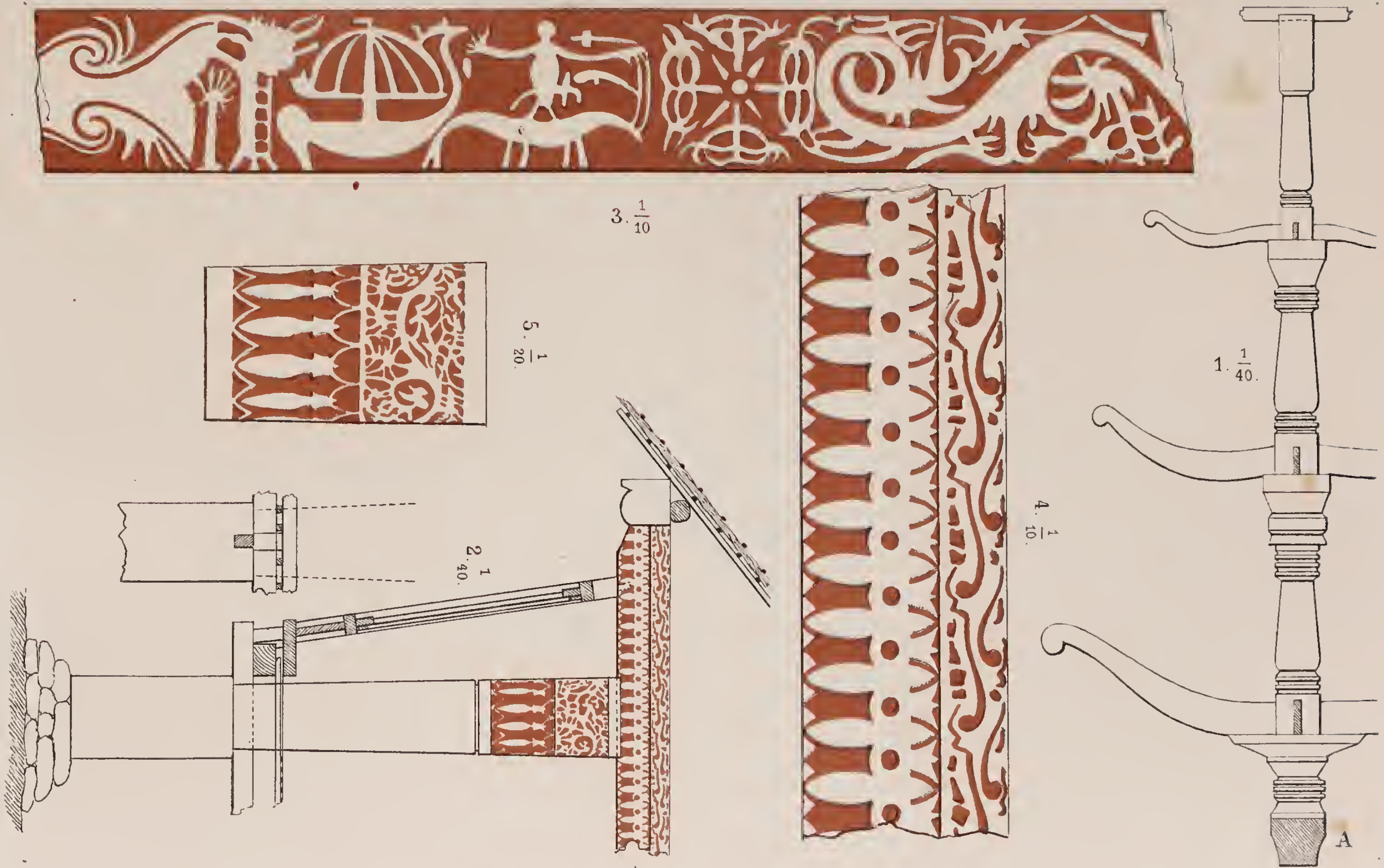

D D Veth del

1* 1/8

2′ 1/20

3* 1/8

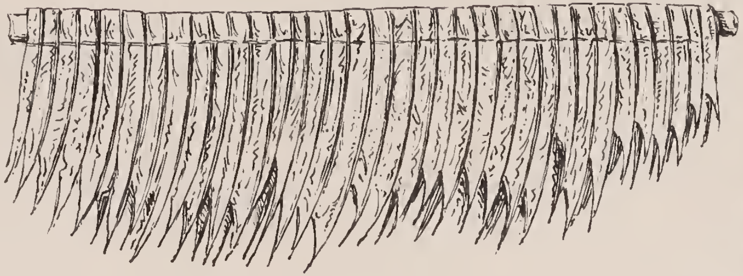

4* 1/8

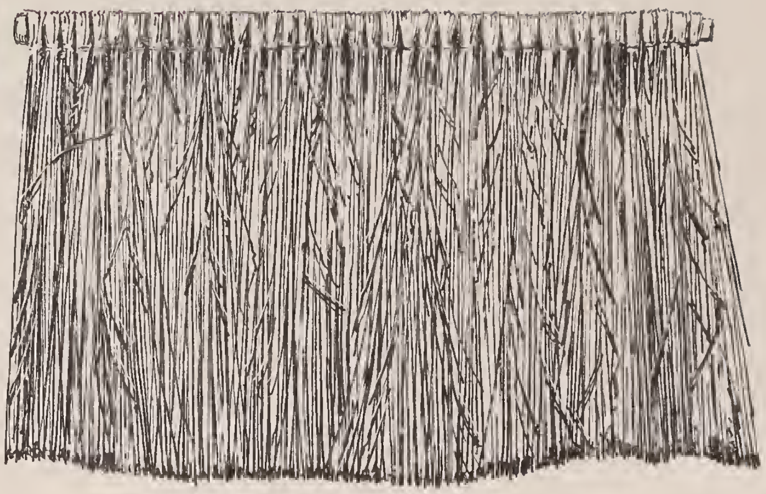

1* $\frac{1}{8}$

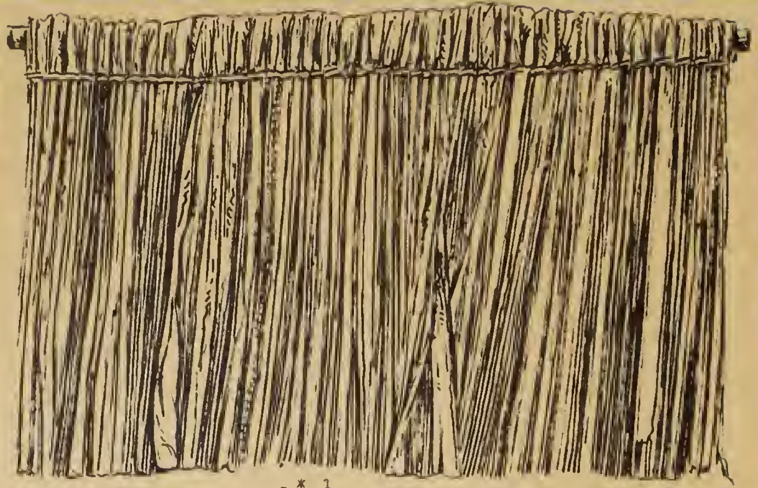

2* $\frac{1}{8}$

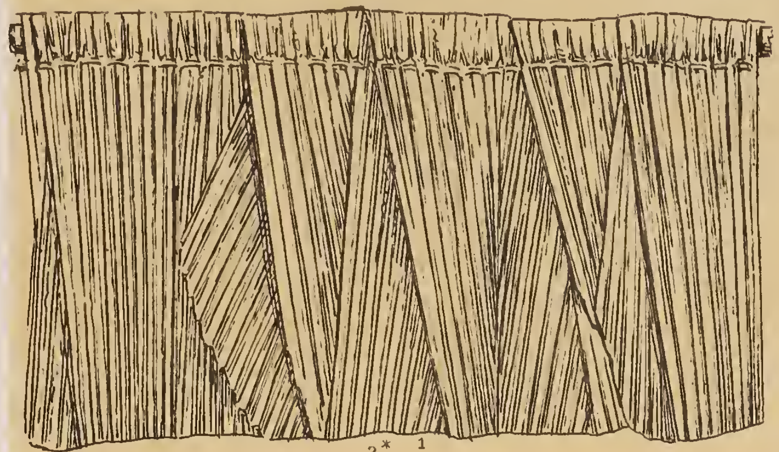

3* $\frac{1}{8}$

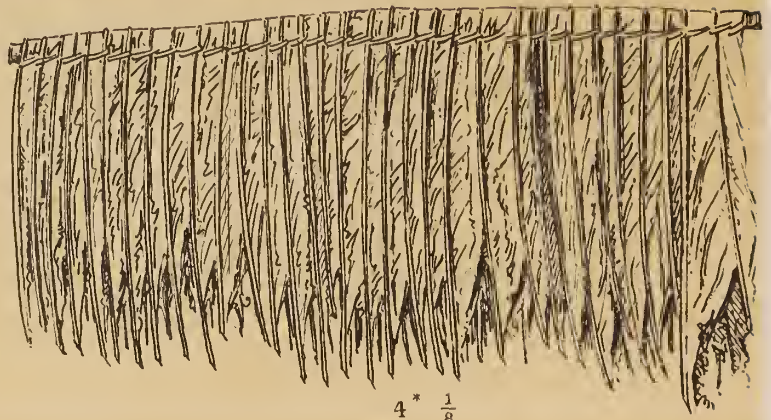

4* $\frac{1}{8}$

$\frac{2}{7}$

Joh F Snelleman del

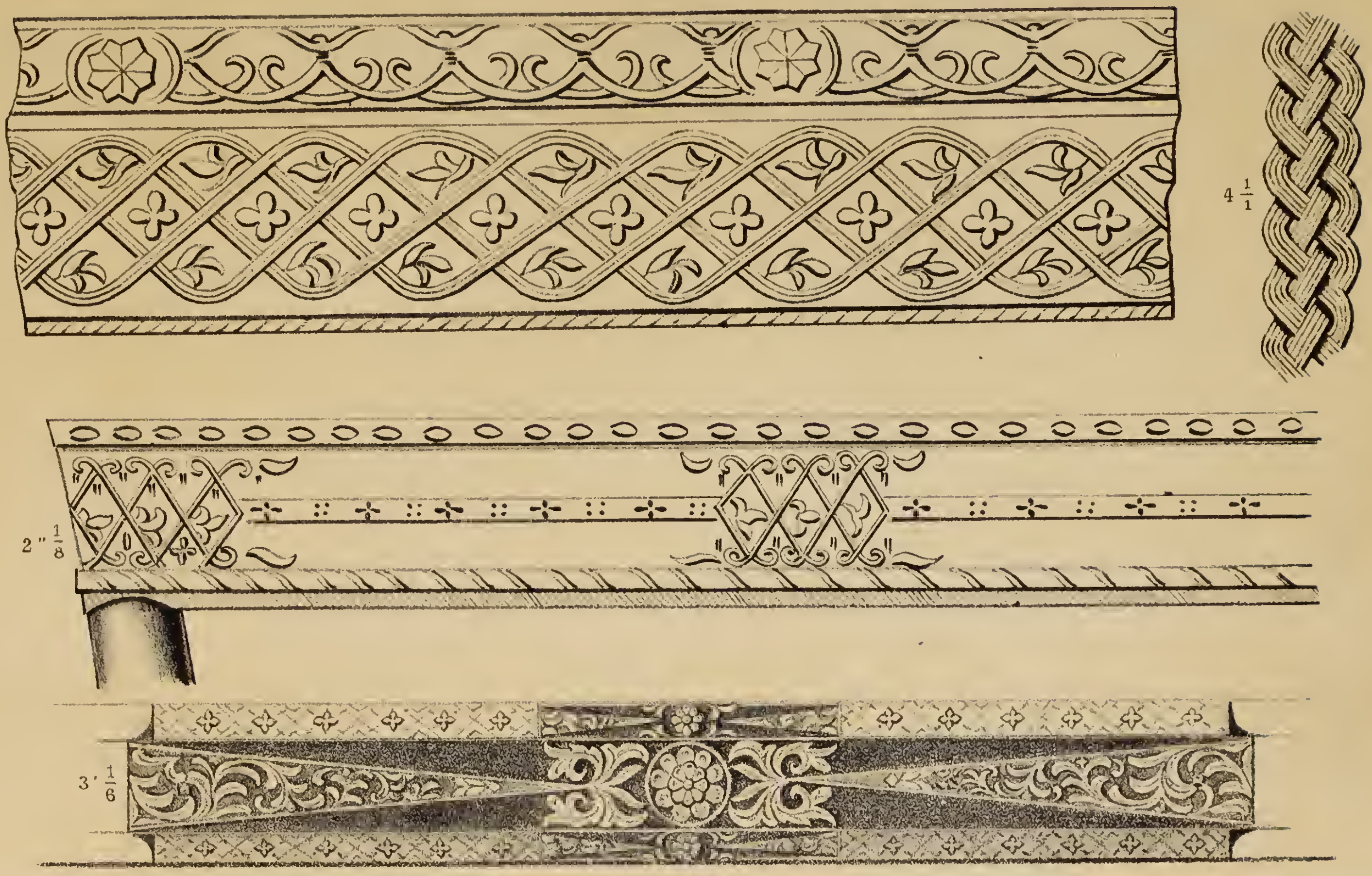

1" $\frac{1}{6}$

2" $\frac{1}{8}$

3' $\frac{1}{6}$

4 $\frac{1}{1}$

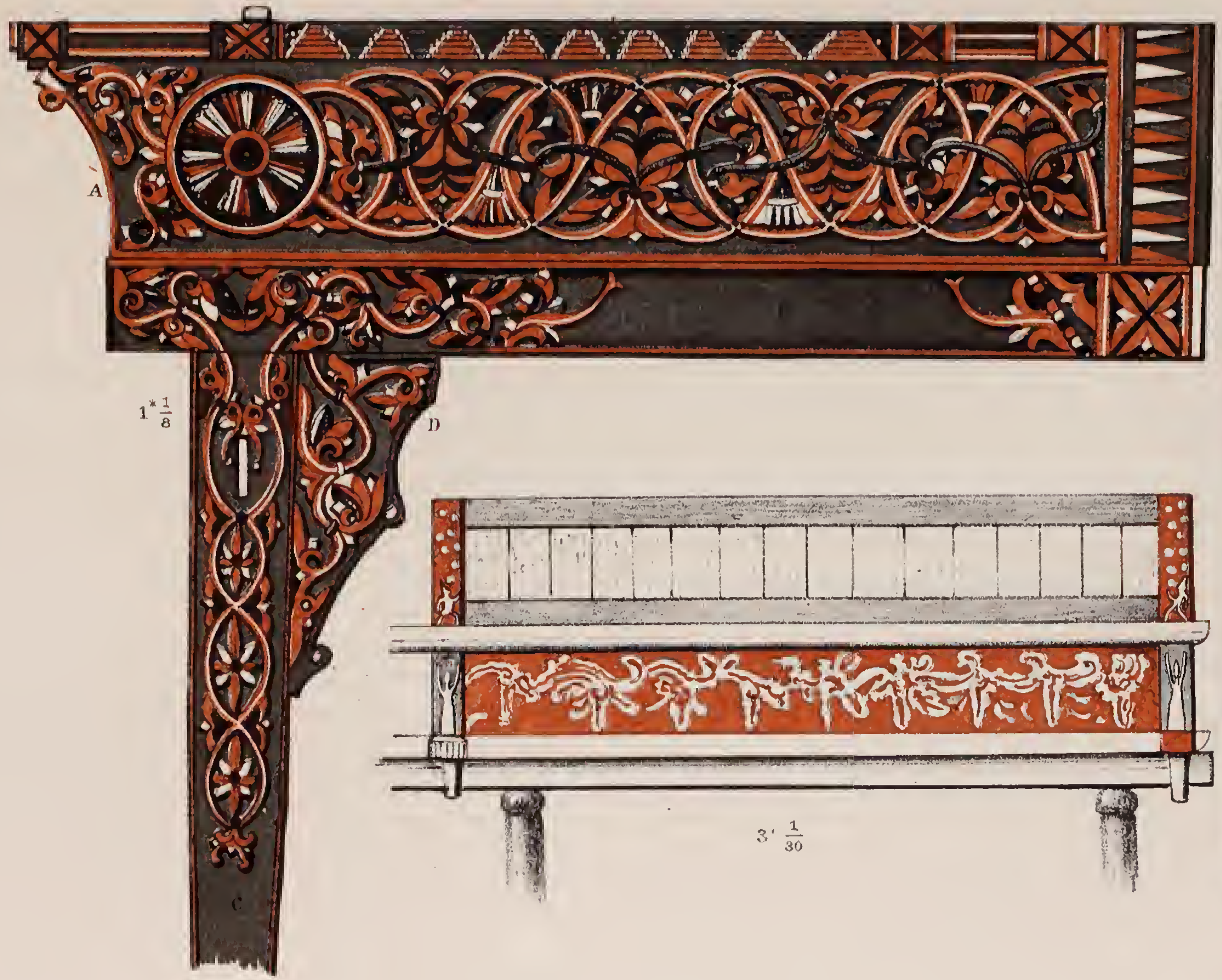

1* $\frac{1}{8}$

3' $\frac{1}{30}$

2' $\frac{1}{8}$

1/8.

Joh. F. Snelleman del.

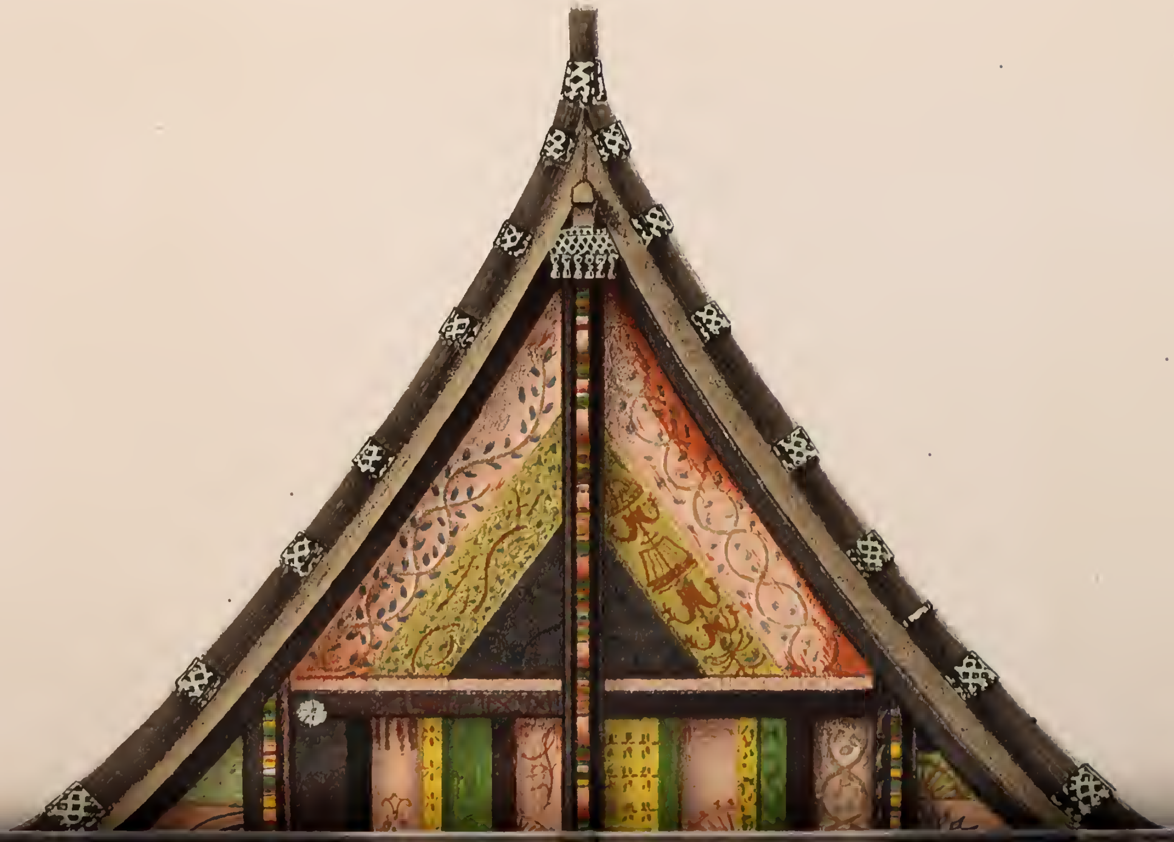

$\frac{1}{25}$

Joh. F Snelleman del

D. D. Veth phot.

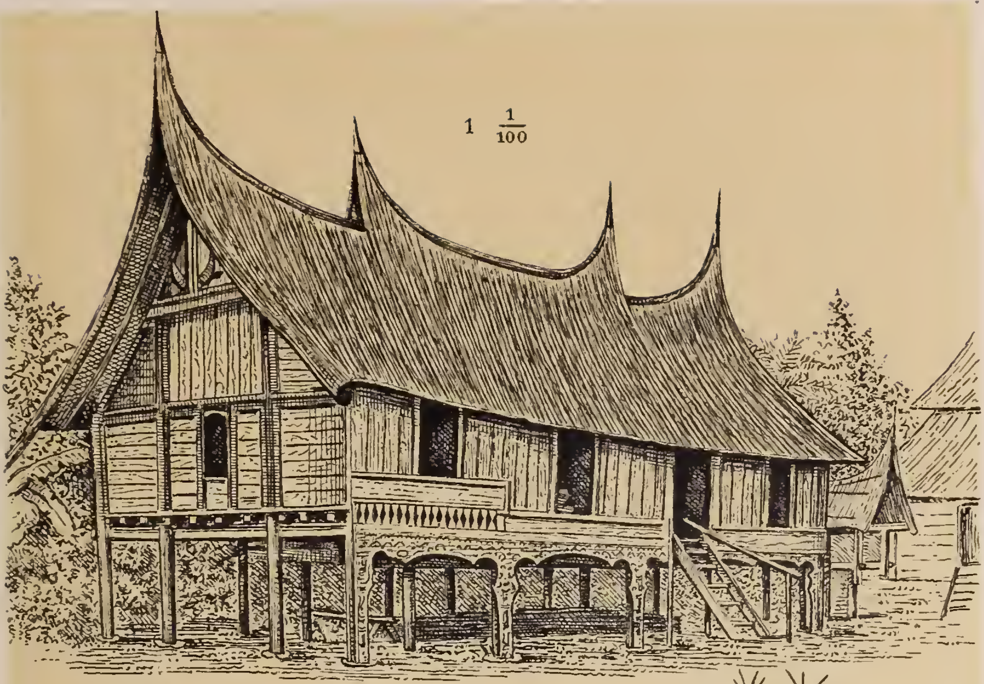

1 D. D. Veth phot. 2 J. Schouw Santvoort del.

1. $\frac{1}{70}$.

2. $\frac{1}{25}$.

1 D. D. Veth phot. 2 A.L. van Hasselt del.

A.L. van Hasselt del

A. L. van Hasselt del.

D.D. Veth phot.

1''

2' $\frac{1}{20}$

3' $\frac{1}{25}$

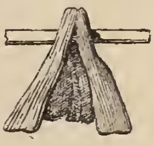

4' $\frac{1}{24}$

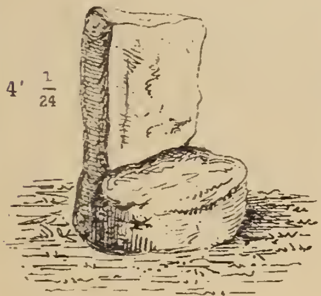

5' $\frac{1}{20}$

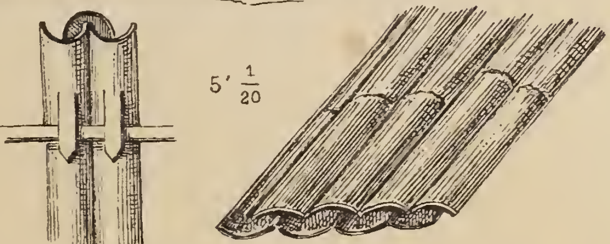

6'

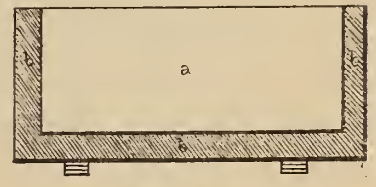

7' $\frac{1}{50}$

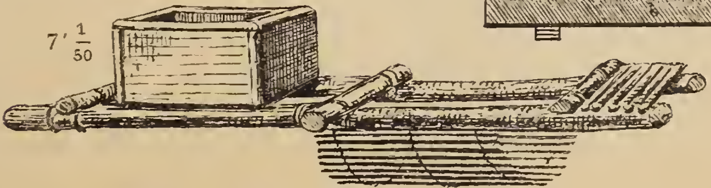

A.L. van Hasselt del.

A. L. van Hasselt del.

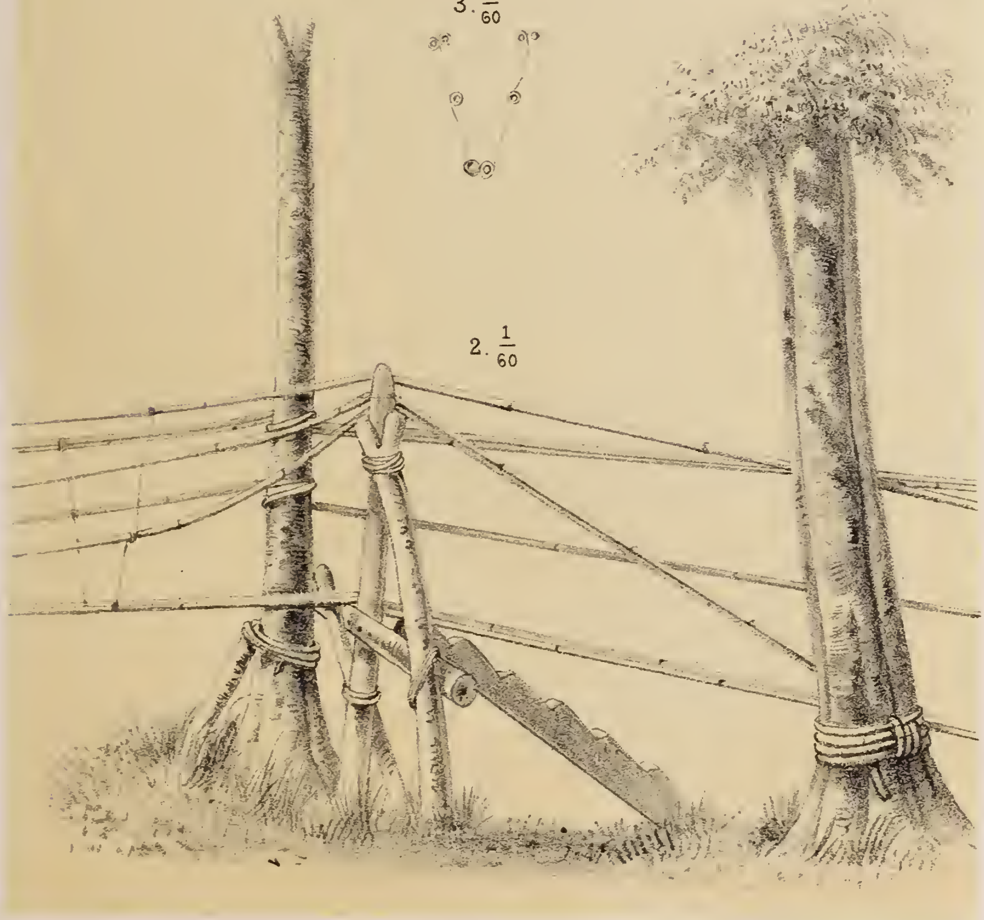

1 D. D. Veth phot. 2 Joh. F. Snelleman del.

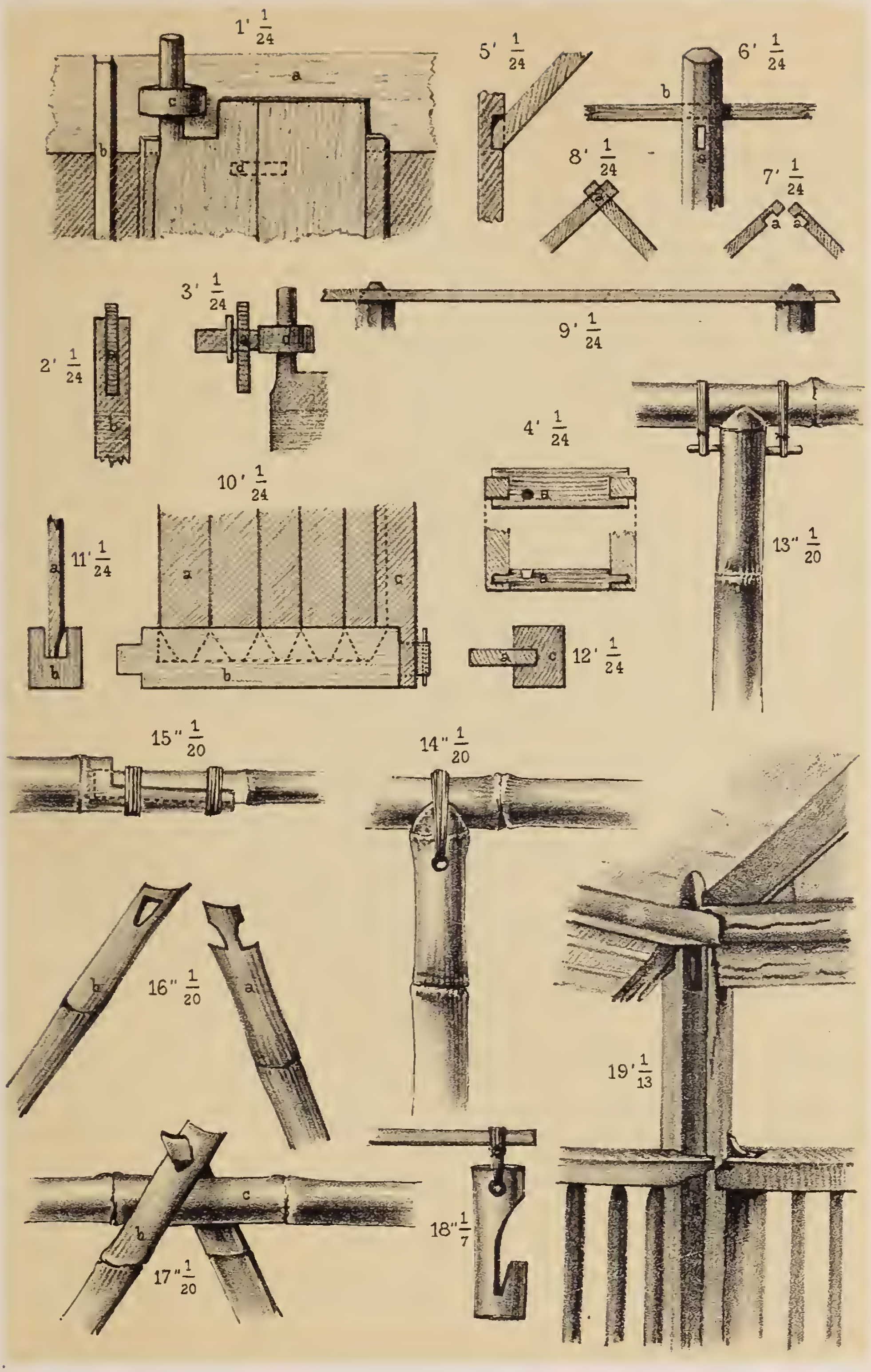
1' 1/24
a
b
c
d
5' 1/24
6' 1/24
b
a
8' 1/24
a
7' 1/24
a a
3' 1/24
d
9' 1/24
2' 1/24
a
b
4' 1/24
a
a
10' 1/24
11' 1/24
a
b
a
c
b
13" 1/20
a
c
12' 1/24
15" 1/20
14" 1/20
16" 1/20
b
a
19' 1/13
c
b
17" 1/20
18" 1/7

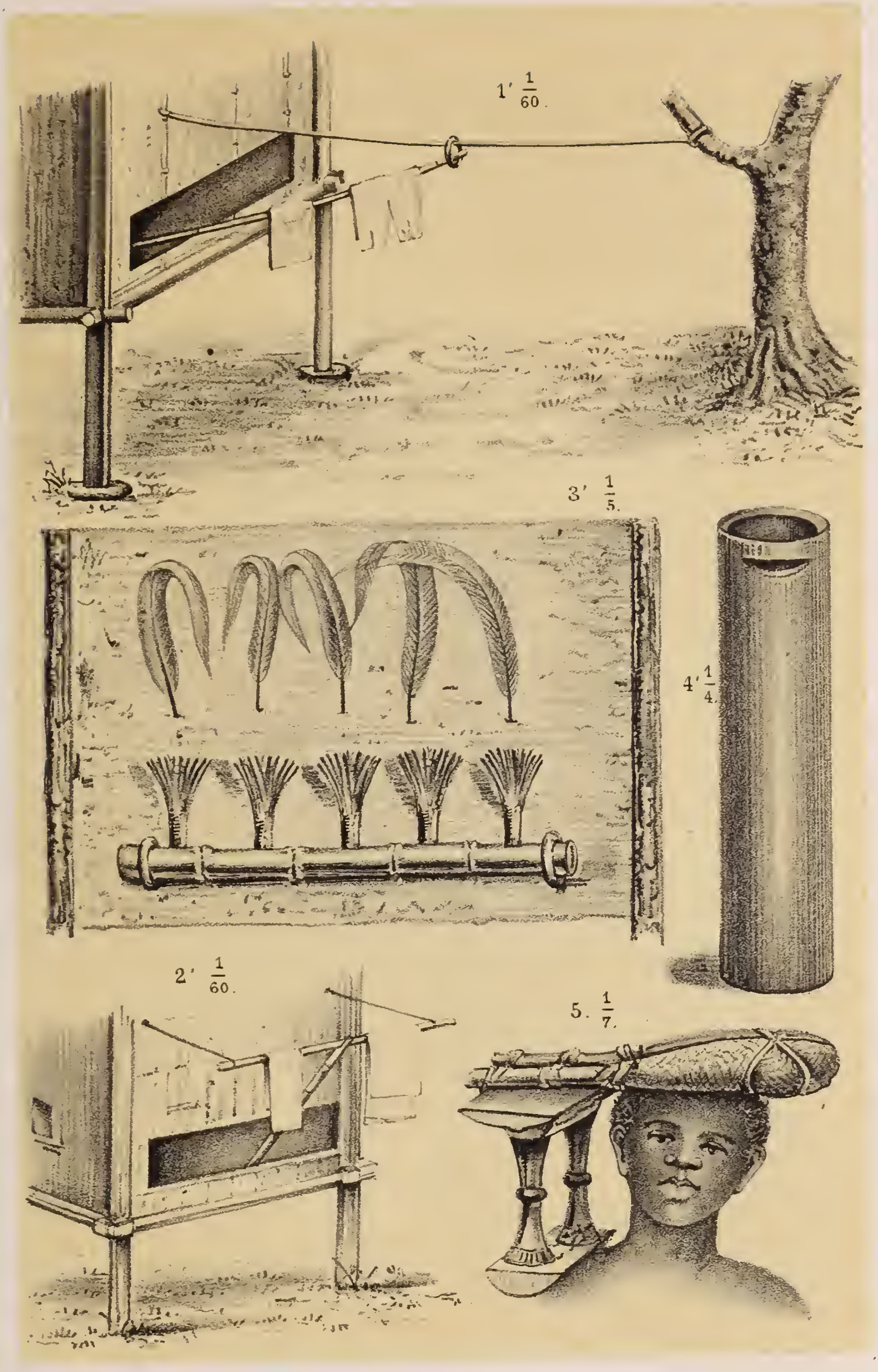
1′ 1/60.
3′ 1/5.
4′ 1/4.
2′ 1/60.
5. 1/7.

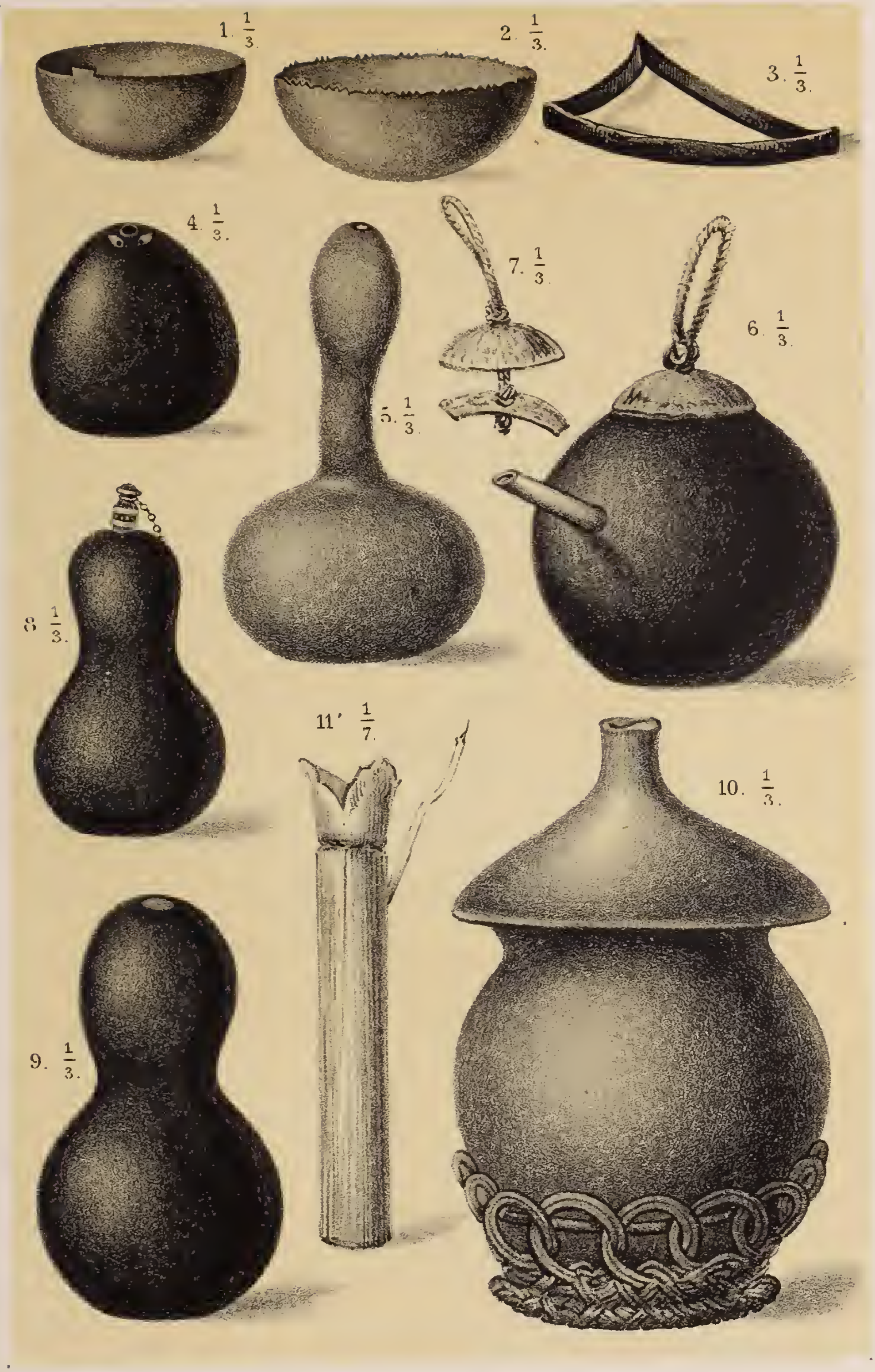
1. 1/3.
2. 1/3.
3. 1/3.
4. 1/3.
5. 1/3.
7. 1/3.
6. 1/3.
8 1/3.
11' 1/7.
10. 1/3.
9. 1/3.

1' 1/4
8' 1/10
3 1/7
2 1/3.
4 1/5
5' 1/5
6" 1/20
7" 1/20

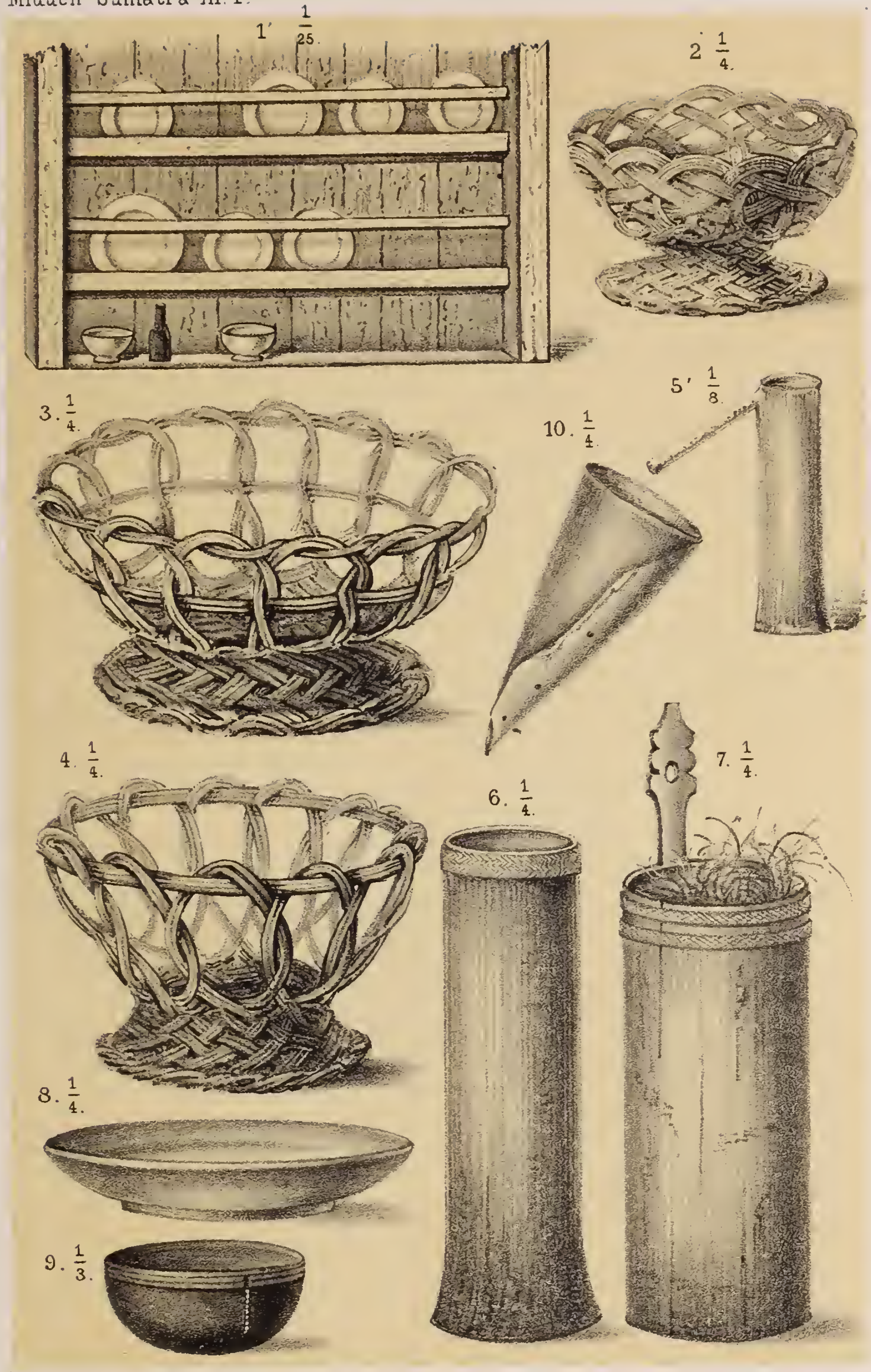
1. 1/25.
2. 1/4.
3. 1/4.
5. 1/8.
10. 1/4.
4. 1/4.
7. 1/4.
6. 1/4.
8. 1/4.
9. 1/3.

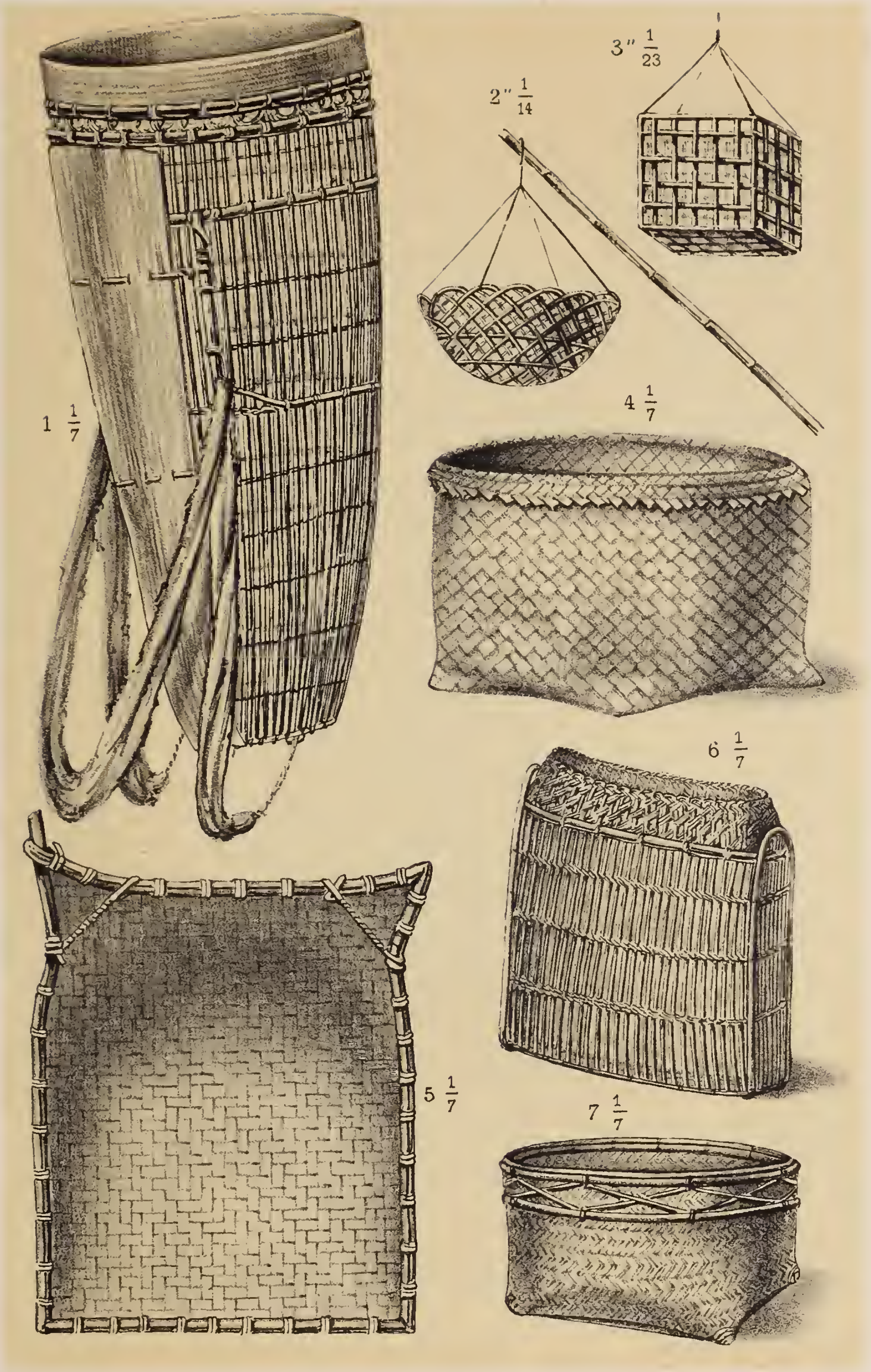
1 1/7
2" 1/14
3" 1/23
4 1/7
5 1/7
6 1/7
7 1/7

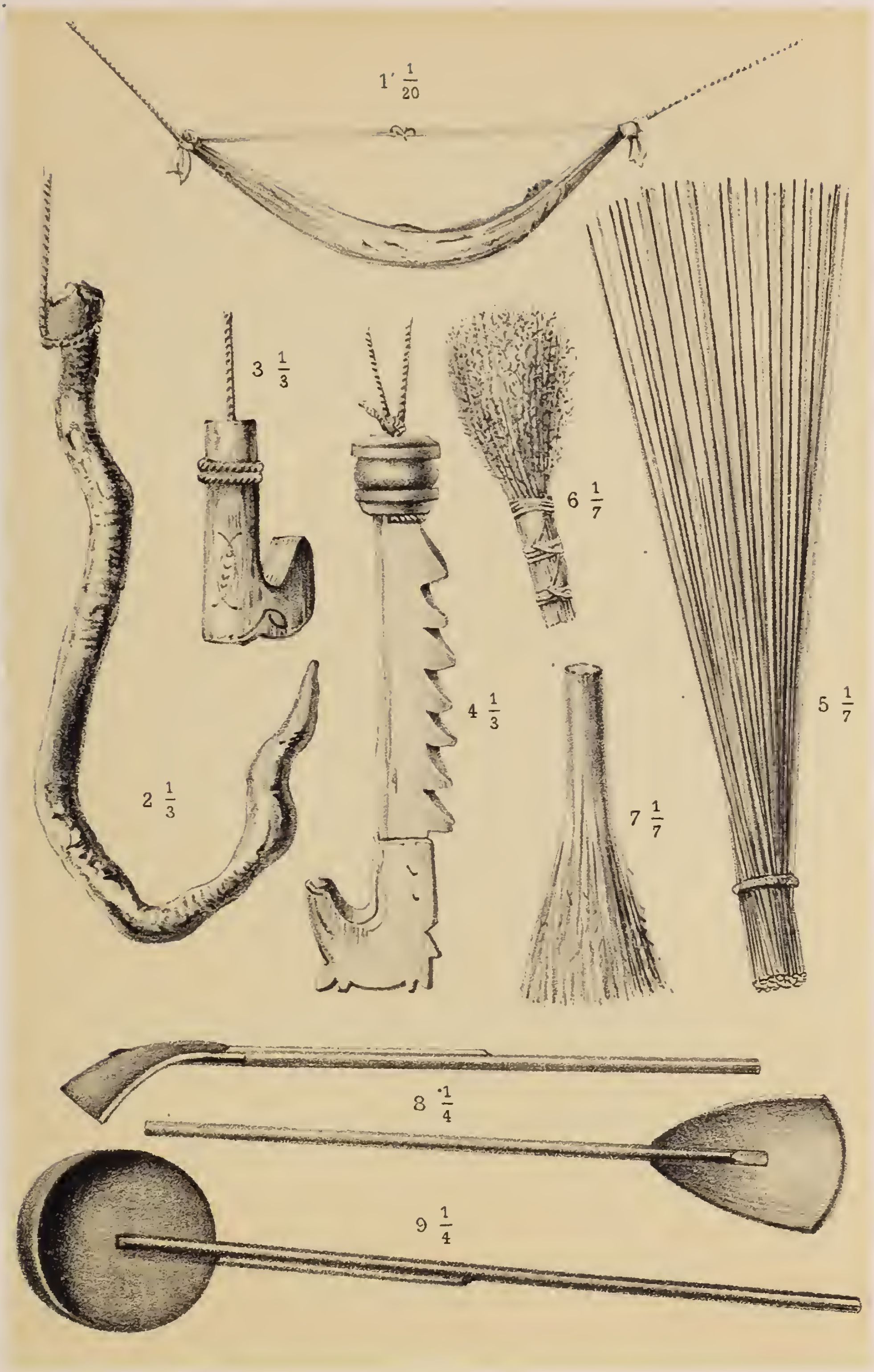
1' 1/20
3 1/3
6 1/7
4 1/3
5 1/7
2 1/3
7 1/7
8 1/4
9 1/4

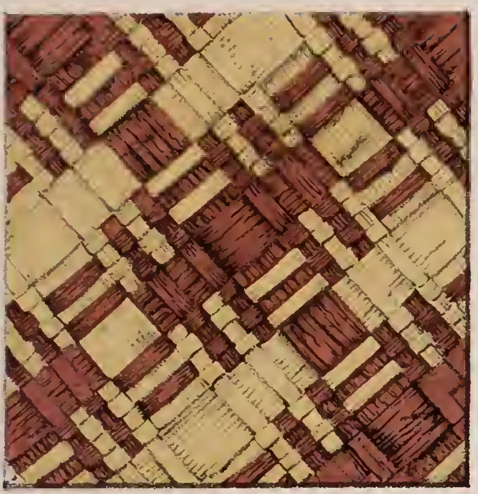

1. $\frac{1}{1}$

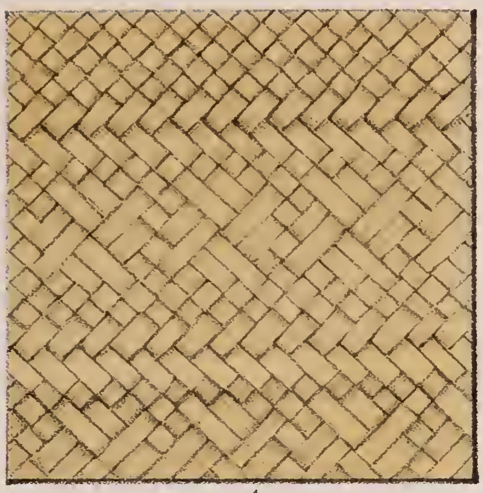

2. $\frac{1}{1}$

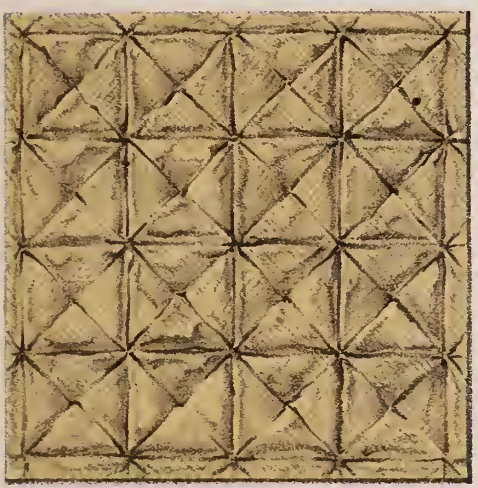

3. $\frac{1}{1}$

4. $\frac{1}{1}$

5. $\frac{1}{1}$

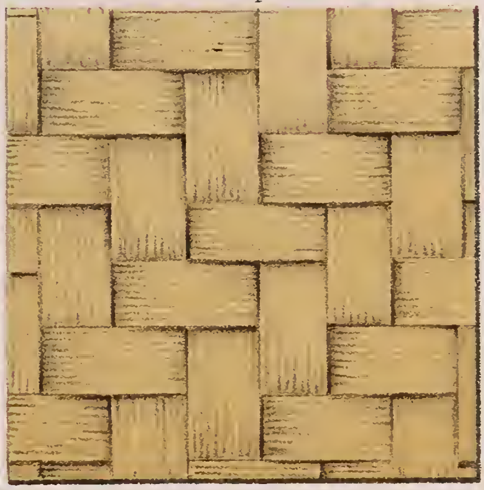

6" $\frac{1}{9}$

1. $\frac{1}{1}$.

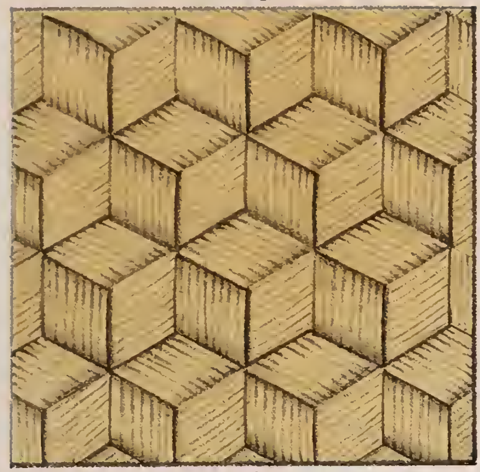

2. $\frac{1}{1}$.

3. $\frac{1}{1}$.

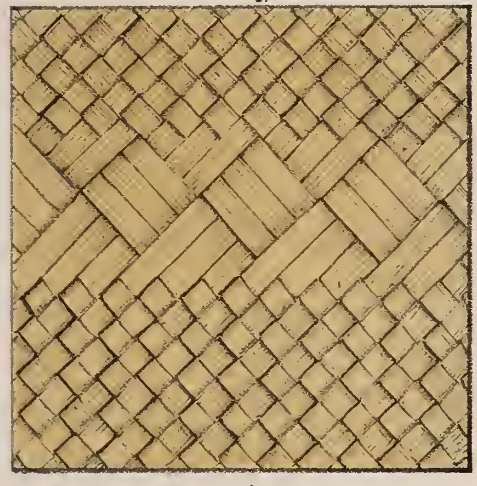

4. $\frac{1}{1}$

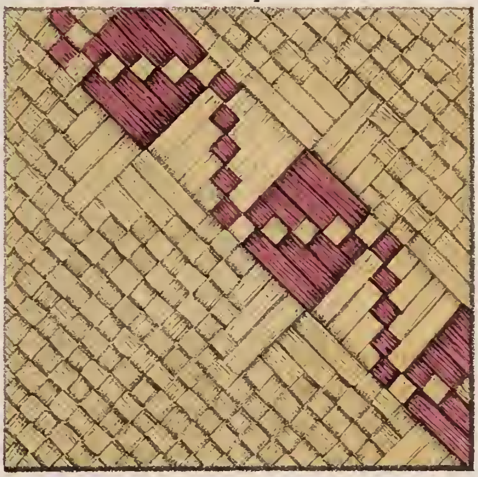

5. $\frac{1}{1}$.

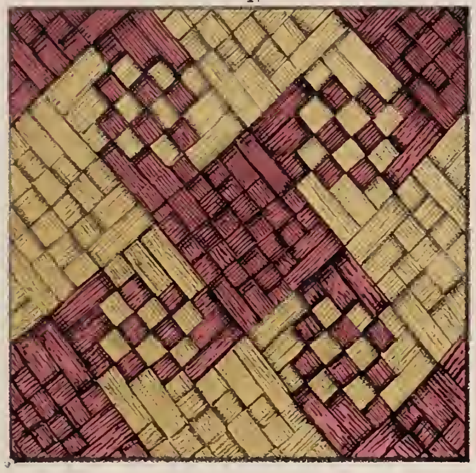

6. $\frac{1}{1}$.

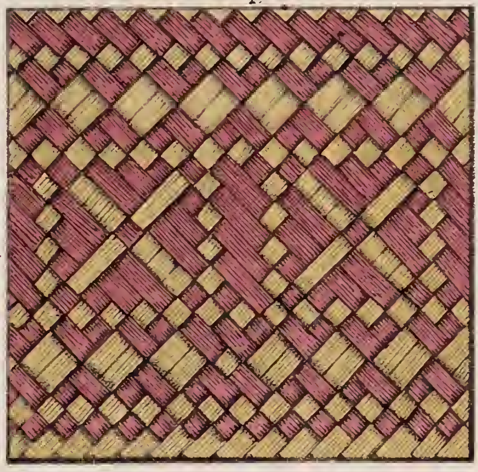

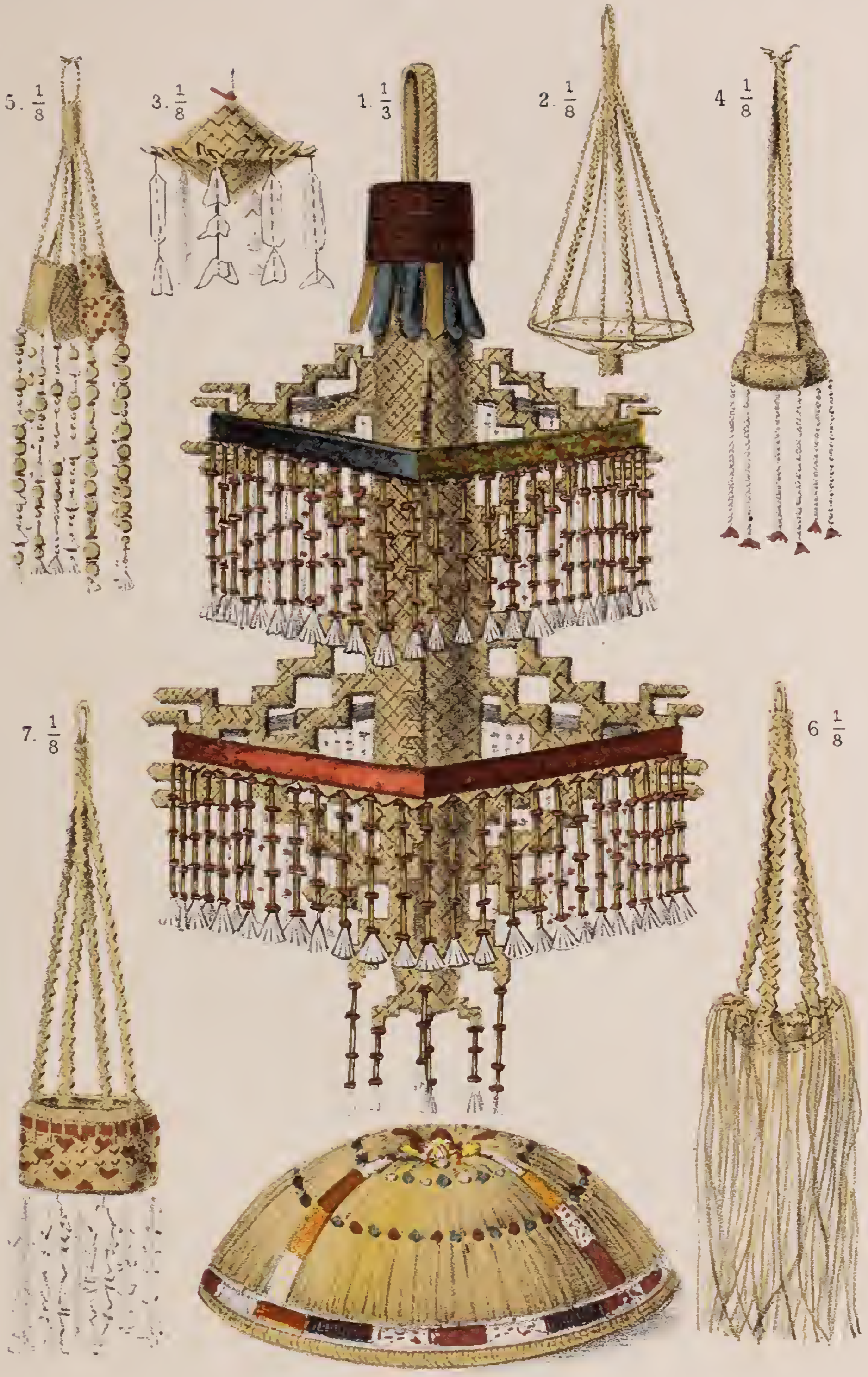
5. 1/8
3. 1/8
1. 1/3
2. 1/8
4 1/8
7. 1/8
6 1/8
8 1/7

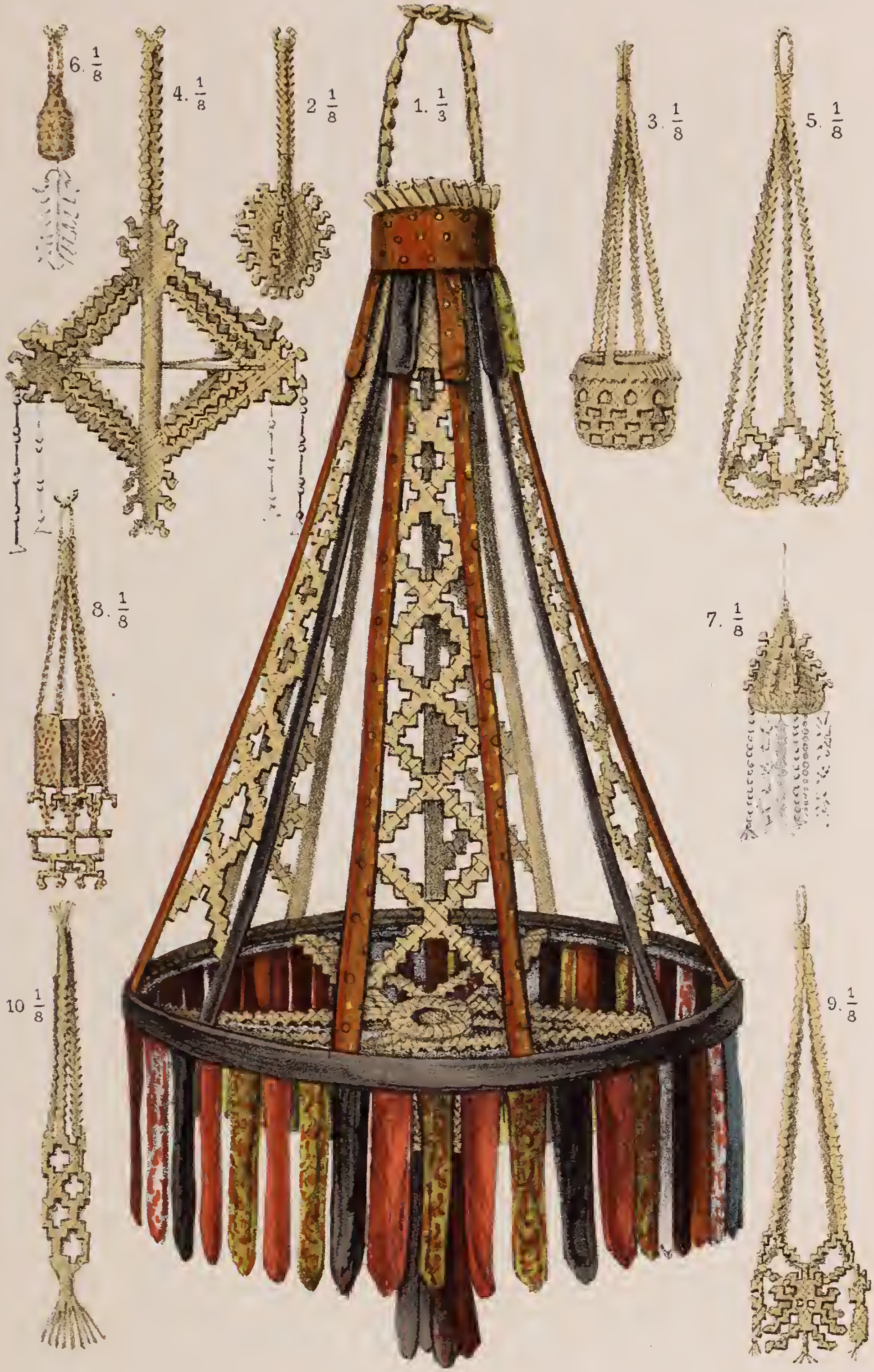
6. 1/8
4. 1/8
2 1/8
1. 1/3
3. 1/8
5. 1/8
8. 1/8
7. 1/8
10 1/8
9. 1/8

5. 1/3
10. 1/5
6. 1/2
4. 1/2
1. 1/8
7. 1/2
2. 1/8
3. 1/8
8. 1/3
9. 1/3

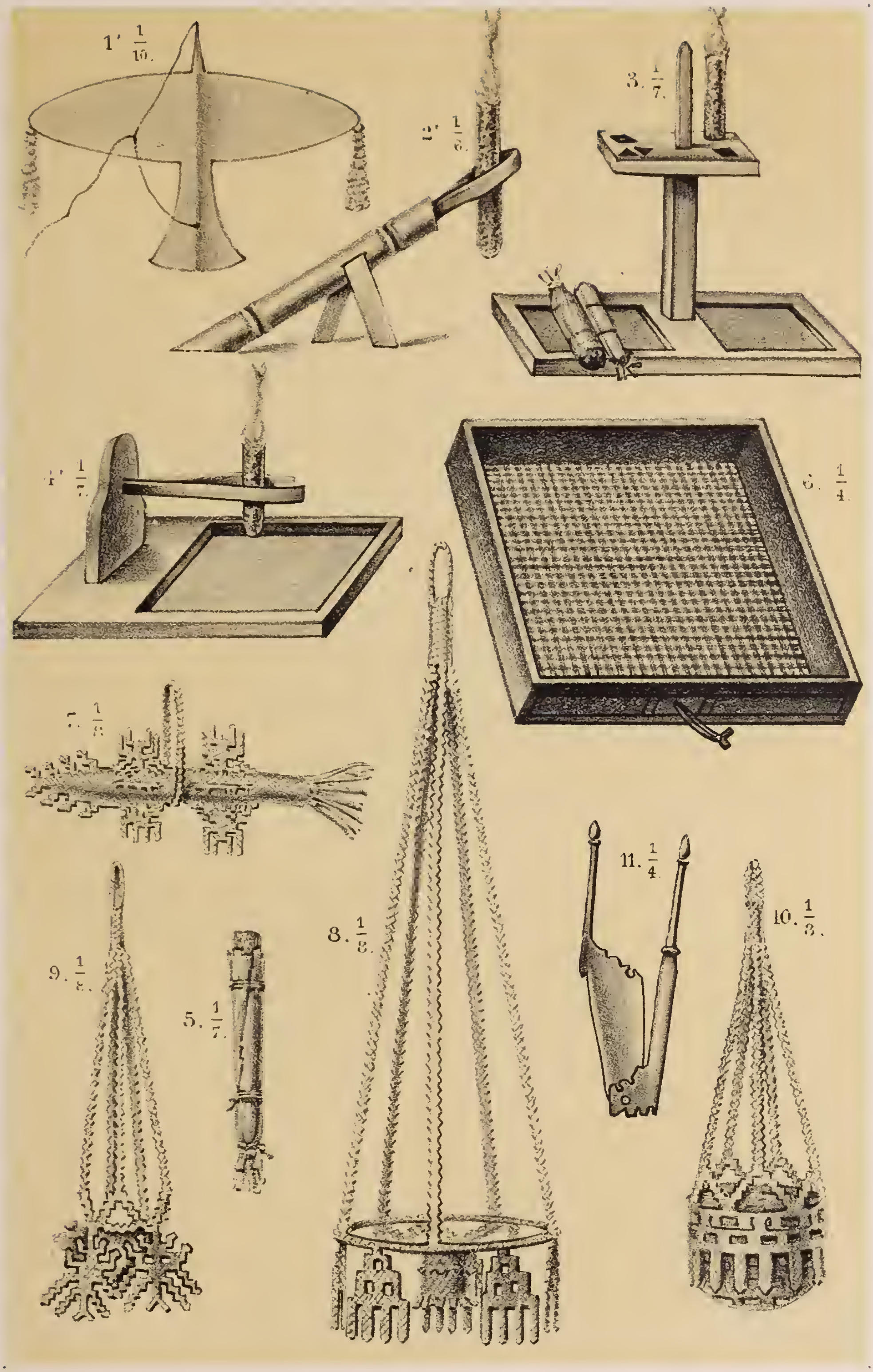
1' 1/10.
3. 1/7.
6. 1/4.
11. 1/4.
10. 1/3.
8. 1/8.
9. 1/8.
5. 1/7.

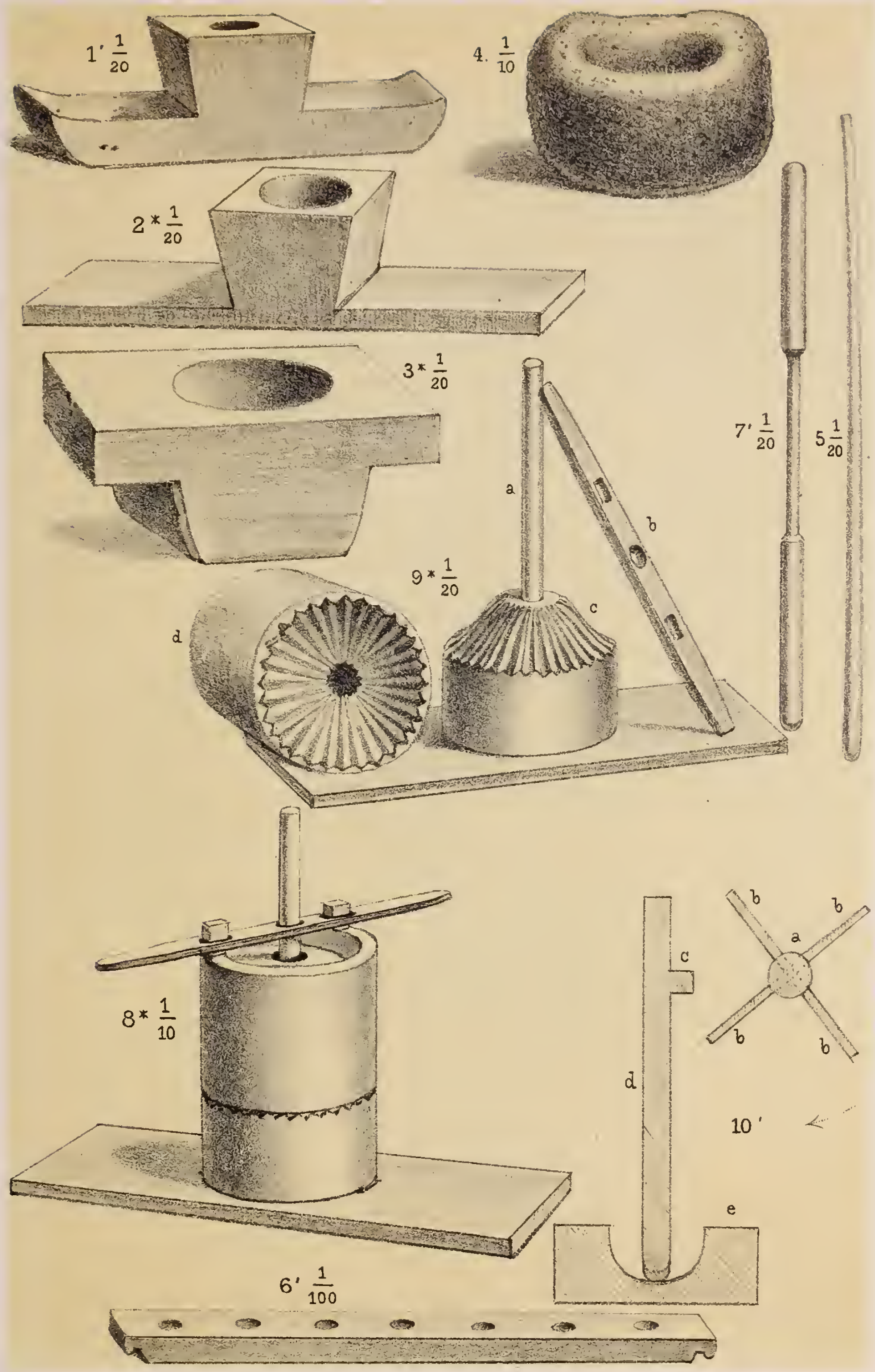
1' 1/20
4. 1/10
2* 1/20
3* 1/20
7' 1/20
5 1/20
a
b
9* 1/20
c
d
8* 1/10
b
b
a
b
b
c
d
10'
e
6' 1/100

1. 1/4
2. 1/3
3. 1/2
4. 1/2
5. 1/2
6. 1/2
7. 1/1
8. 1/4
9. 1/2
10. 1/3
11. 1/3
12. 1/3
13. 1/3
14. 1/5
15. 1/5
16. 1/4
17. 1/4
18. 1/4
19. 1/4
20. 1/4

A L van Hasselt del.

2′ 1/1
3″ 1/1
1′ 1/1

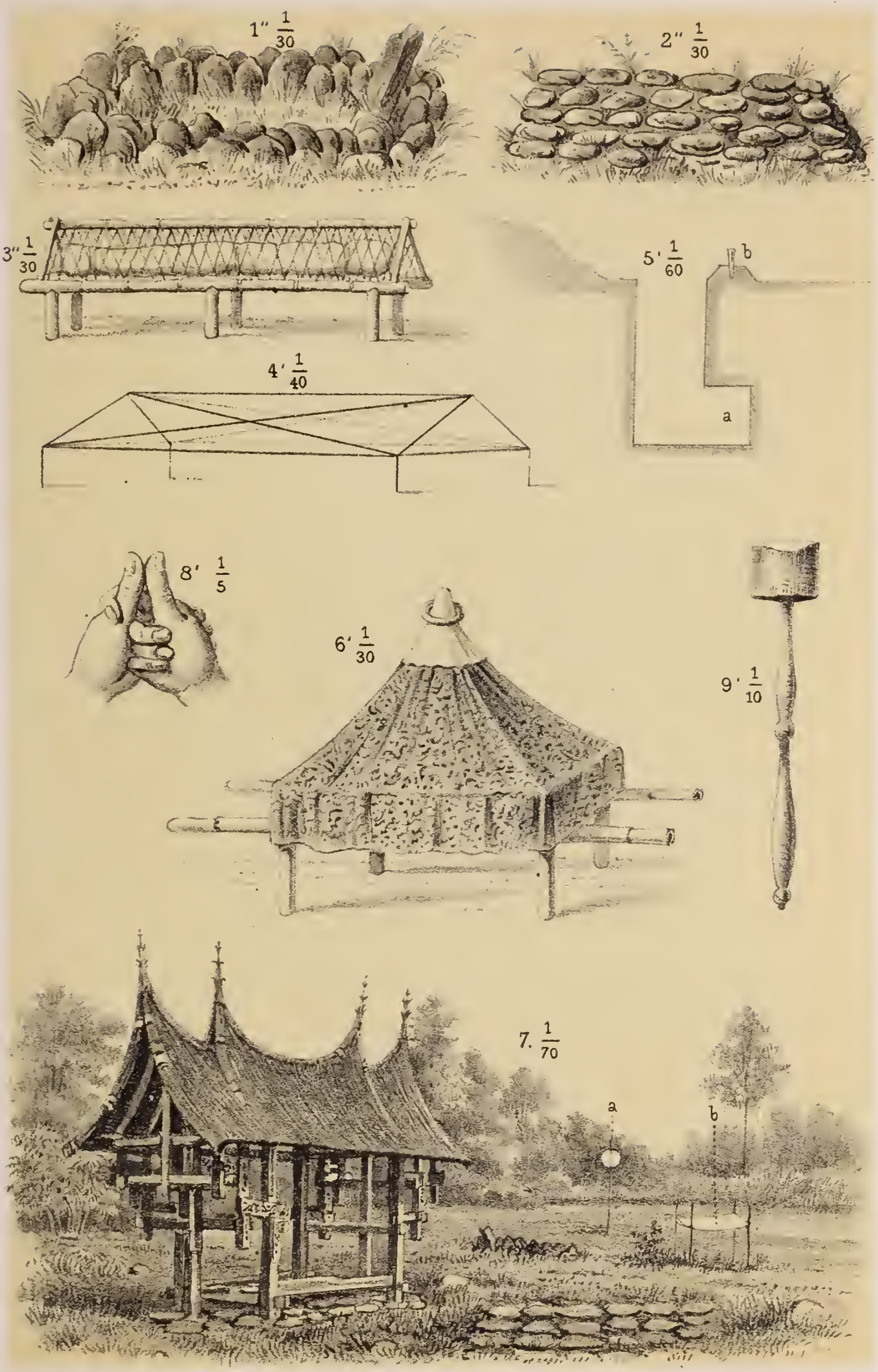

Fig. 7 D.D. Veth phot.

A. L. van Hasselt del

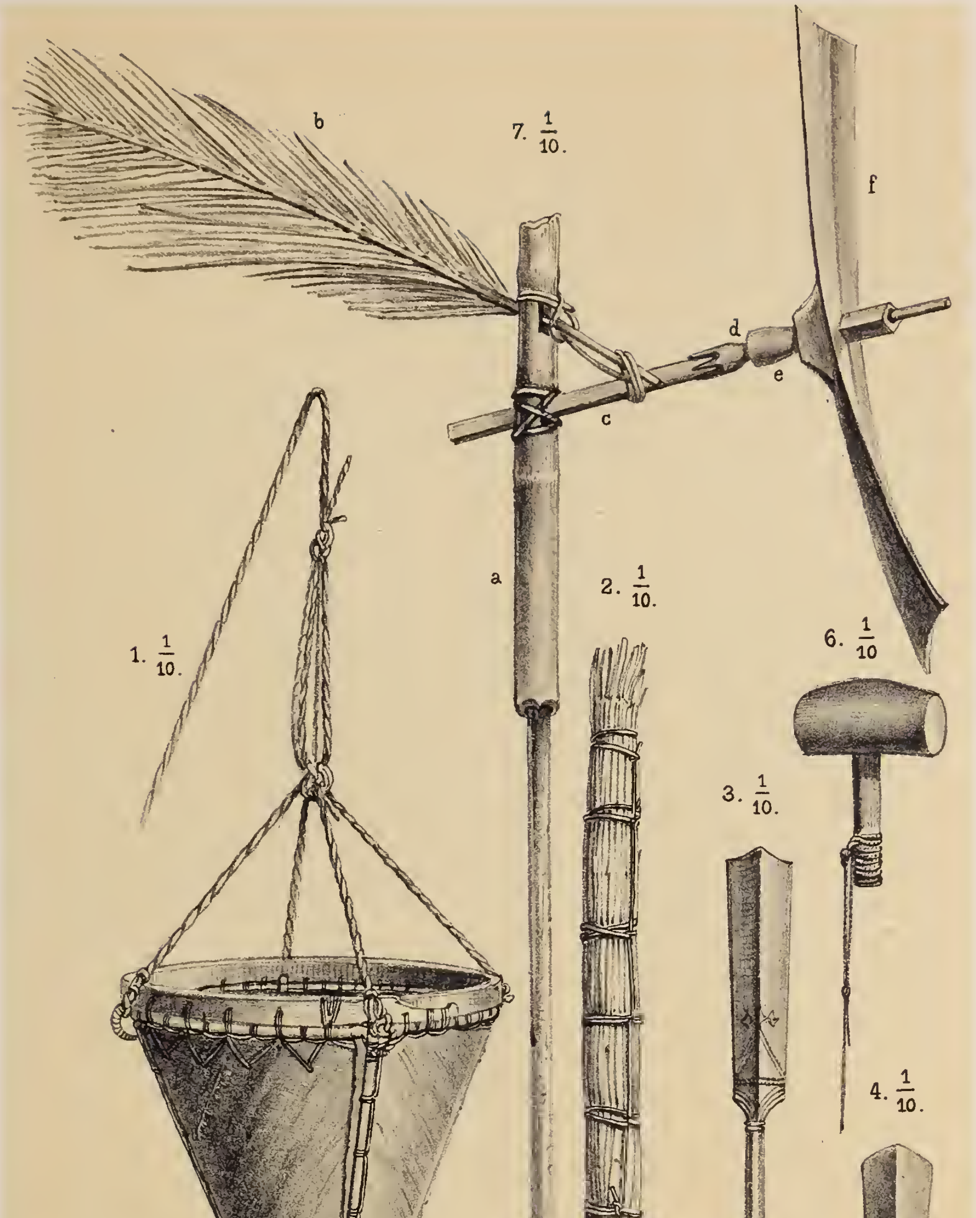
b
7. 1/10.
f
d
e
c
a
2. 1/10.
1. 1/10.
6. 1/10
3. 1/10.
4. 1/10.
5. 1/10.
a
b
c

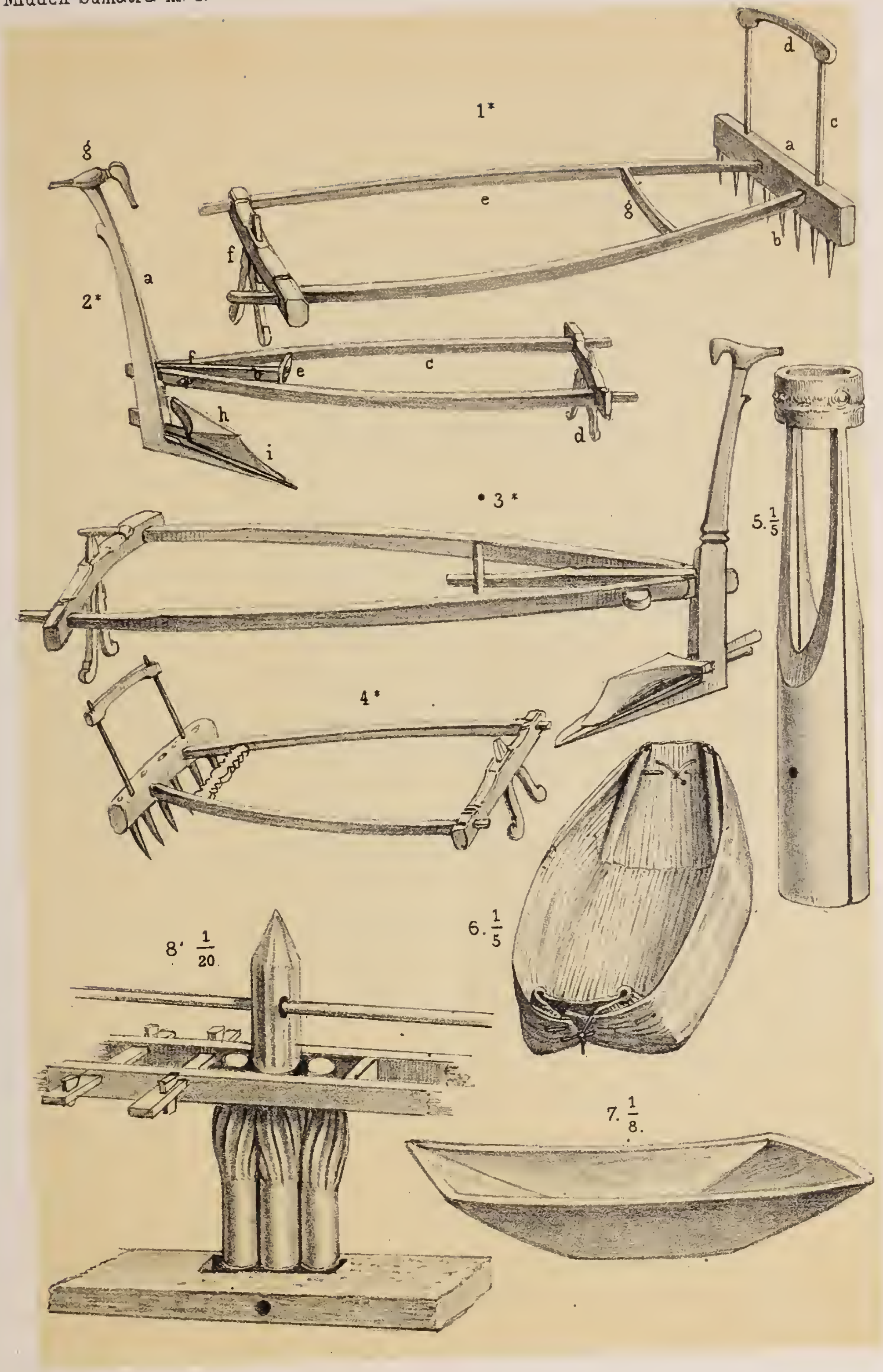
1*
a
b
c
d
e
f
g
2*
a
c
d
e
f
g
h
i
3*
4*
5. 1/5
6. 1/5
7. 1/8.
8' 1/20.

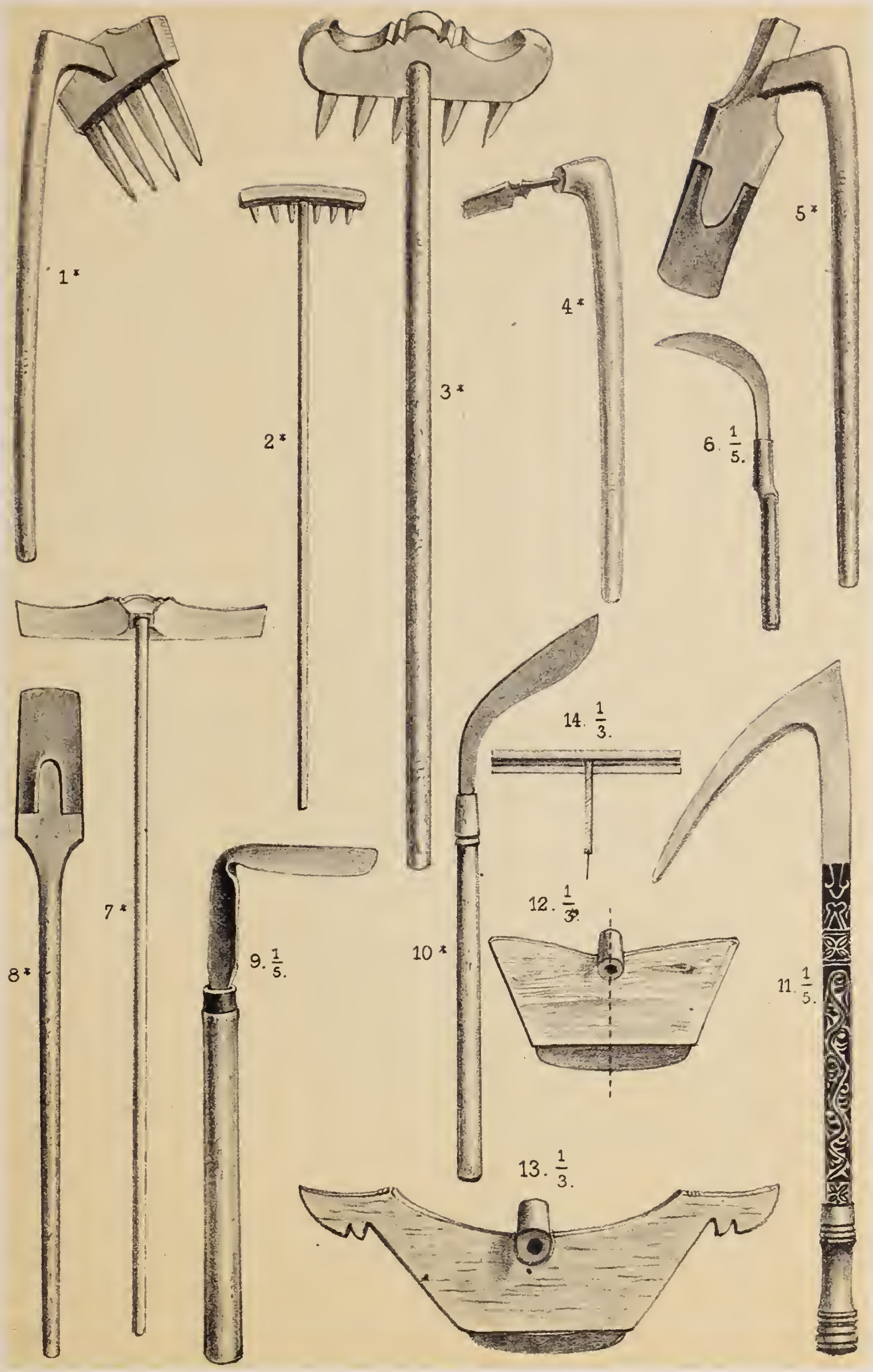
1*
2*
3*
4*
5*
6. 1/5.
7*
8*
9. 1/5.
10*
11. 1/5.
12. 1/3.
13. 1/3.
14. 1/3.

1* $\frac{1}{22}$

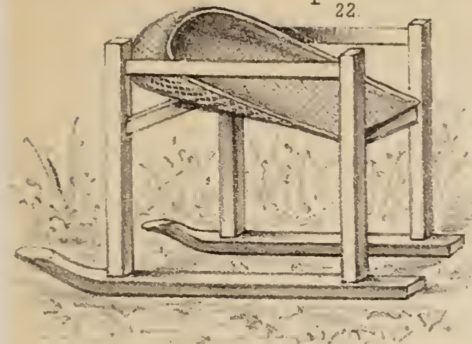

2. $\frac{1}{10}$

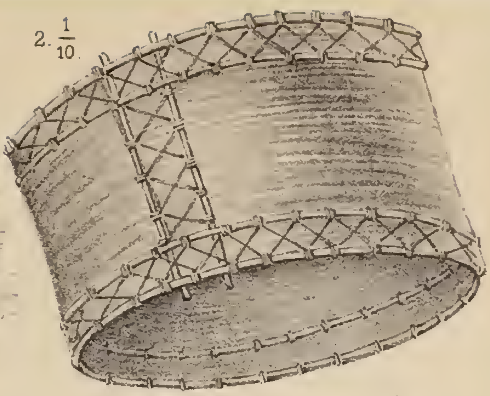

3' $\frac{1}{17}$

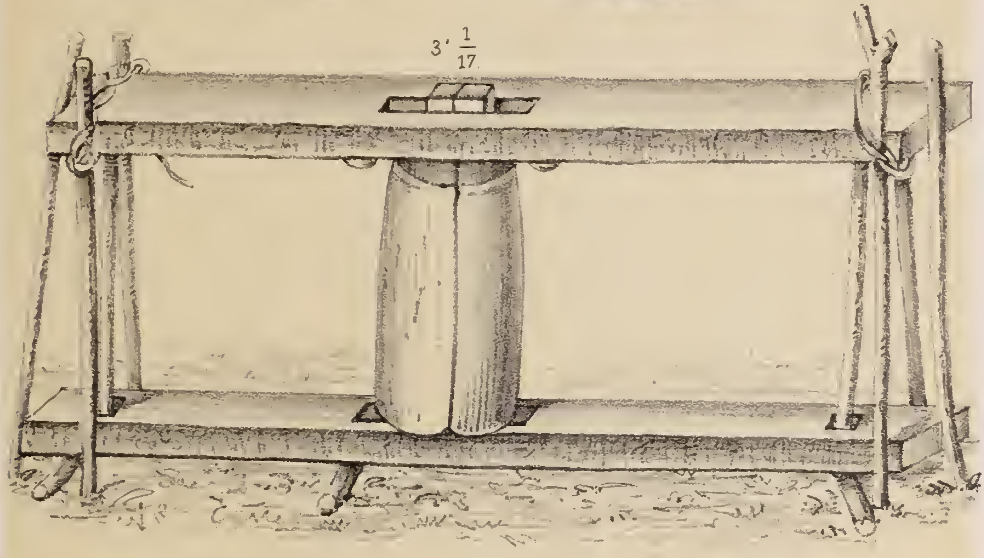

4* $\frac{1}{19}$

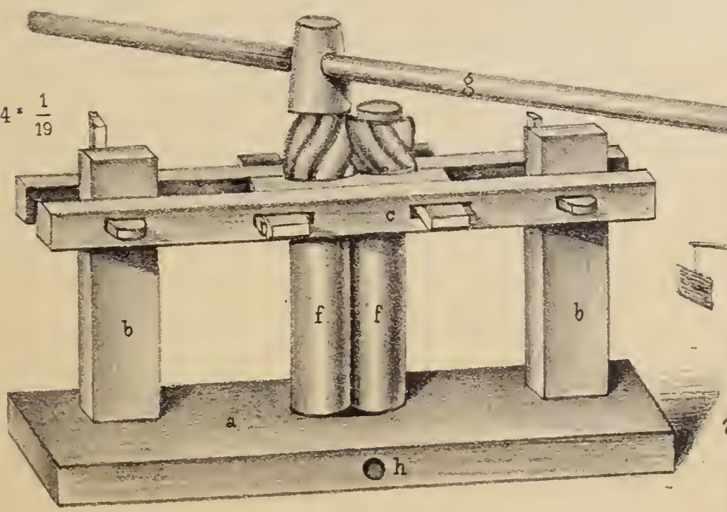

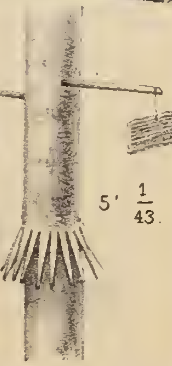

5' $\frac{1}{43}$

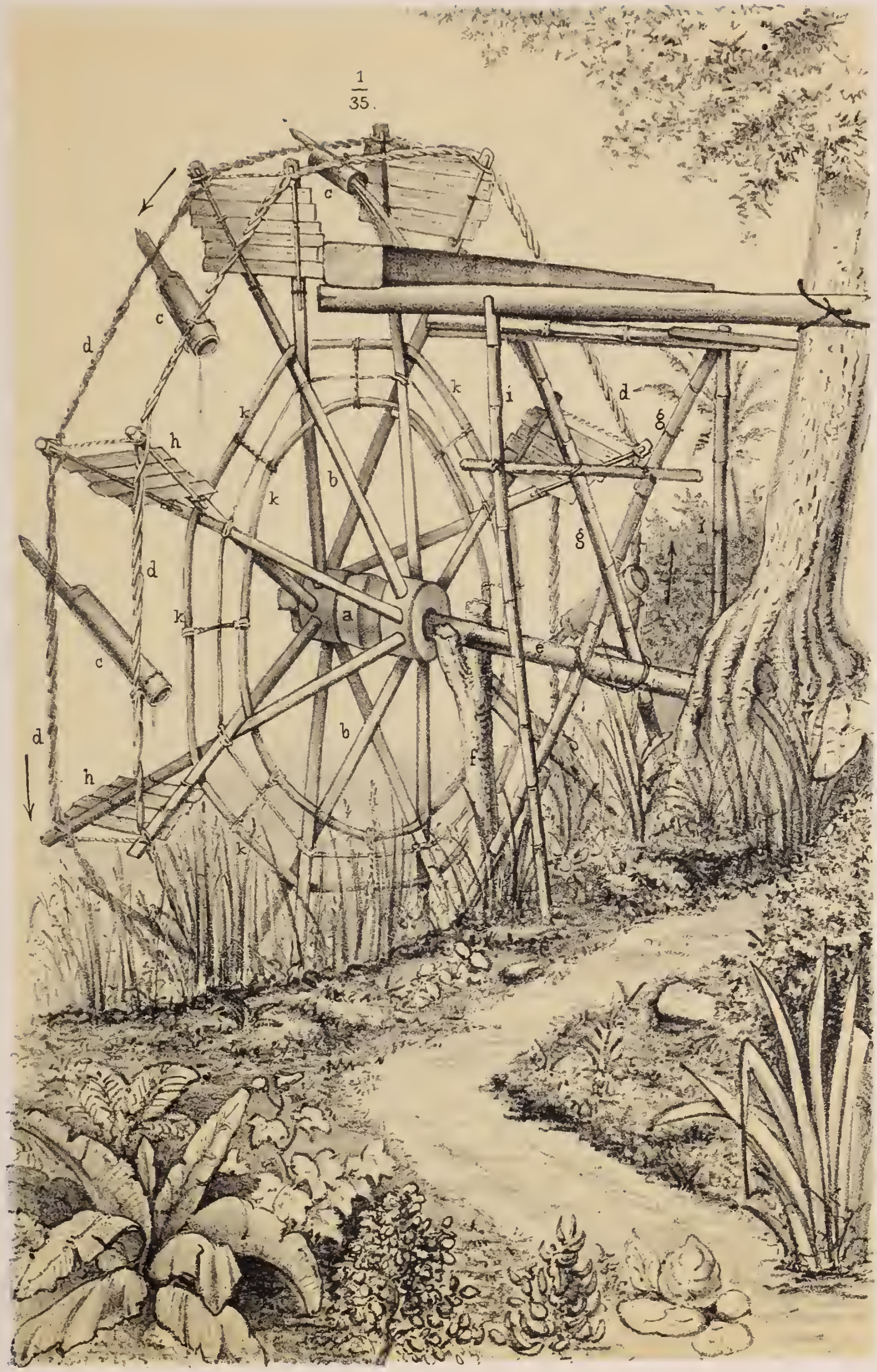

A.L. van Hasselt del.

3' 1/10
1' 1/4
2'' 1/8

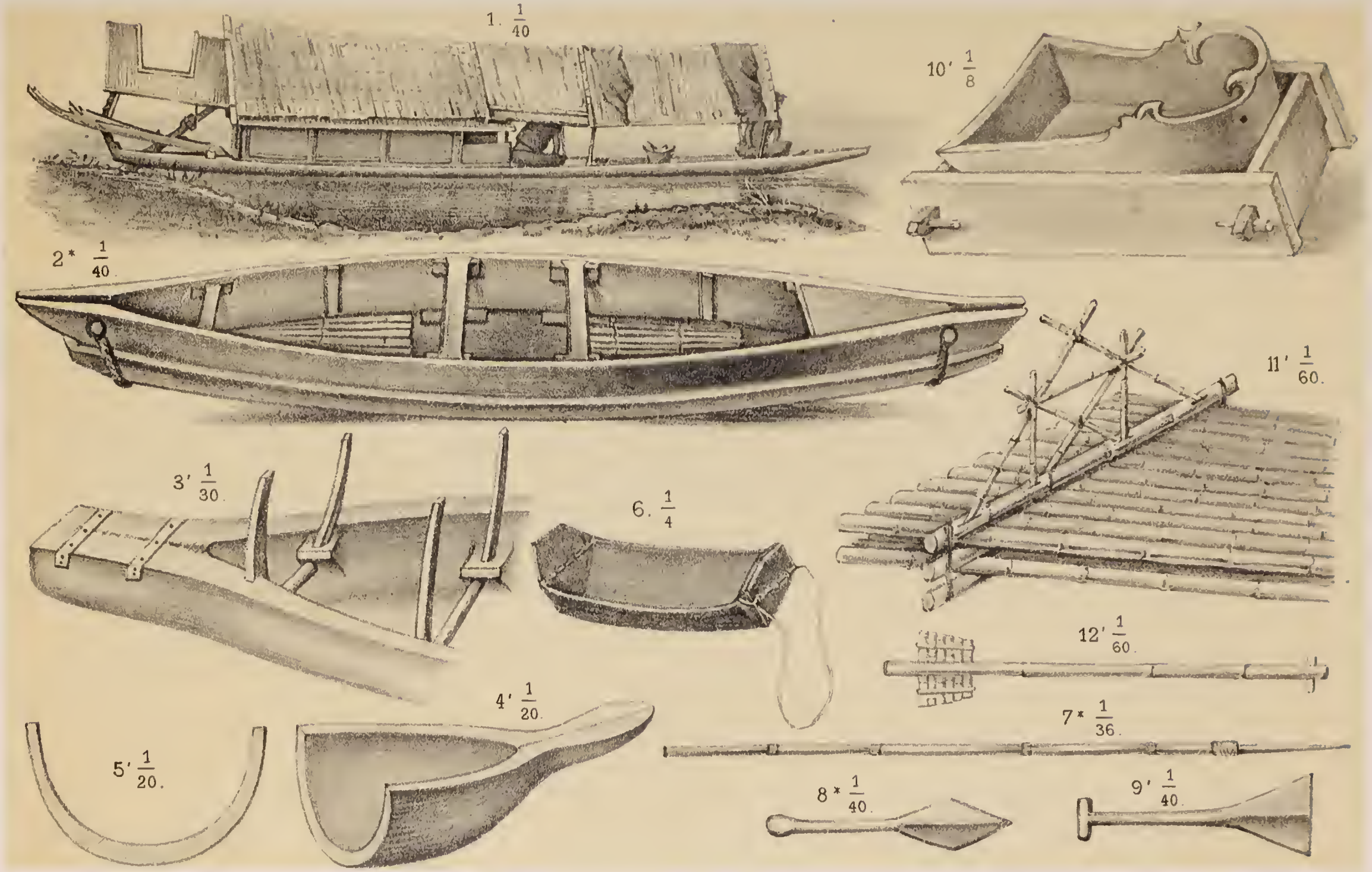

Fig 1 D.D. Veth phot

Fig. 11 D. D. Veth phot

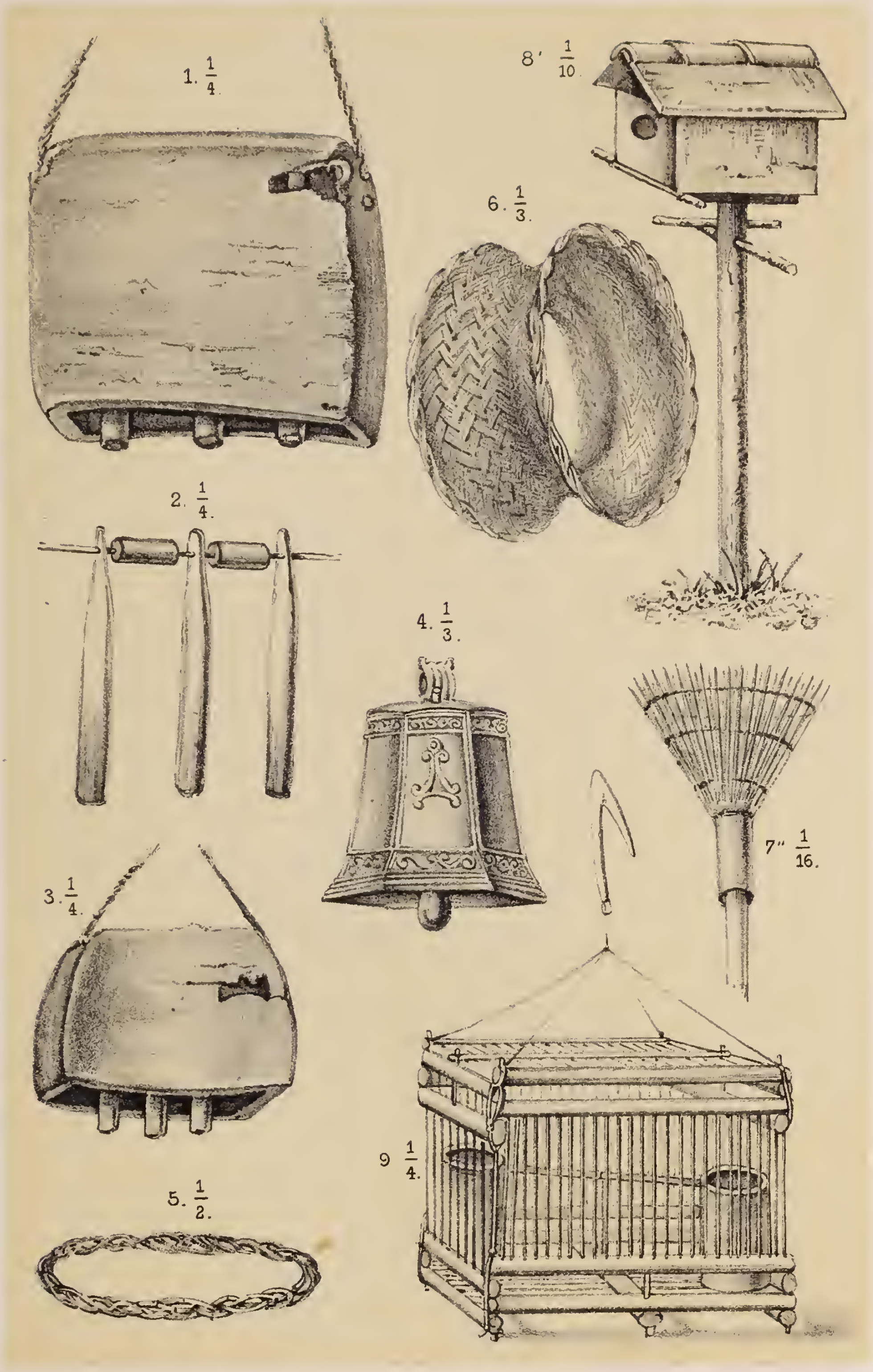
1. 1/4.
8′ 1/10.
6. 1/3.
2. 1/4.
4. 1/3.
3. 1/4.
7″ 1/16.
9 1/4.
5. 1/2.

1. 1/5.

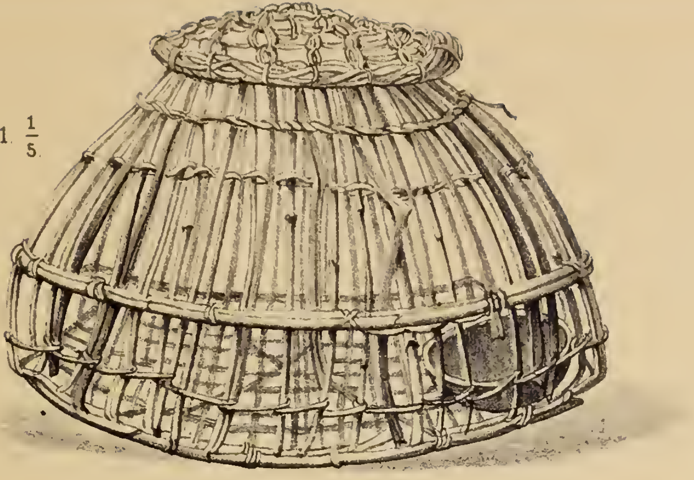

2" 1/15.

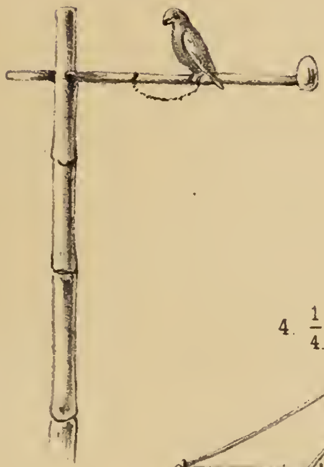

3" 1/8.

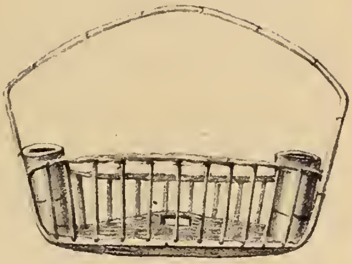

4. 1/4.

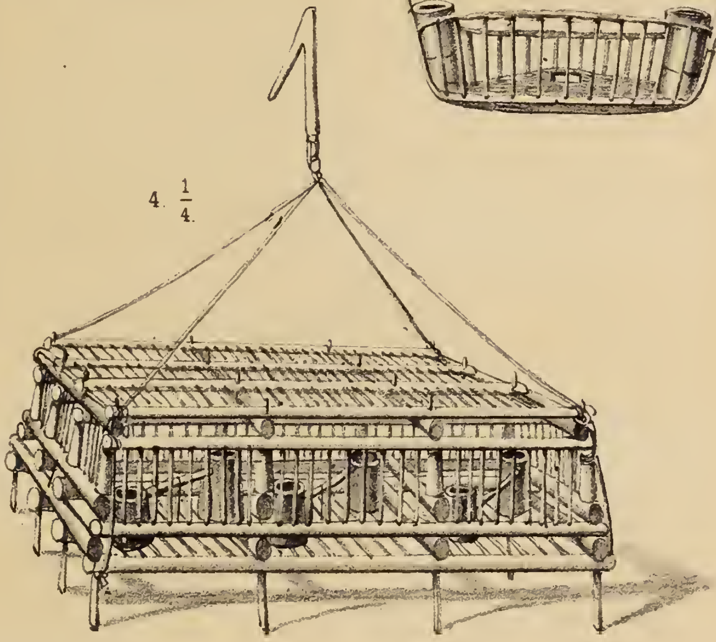

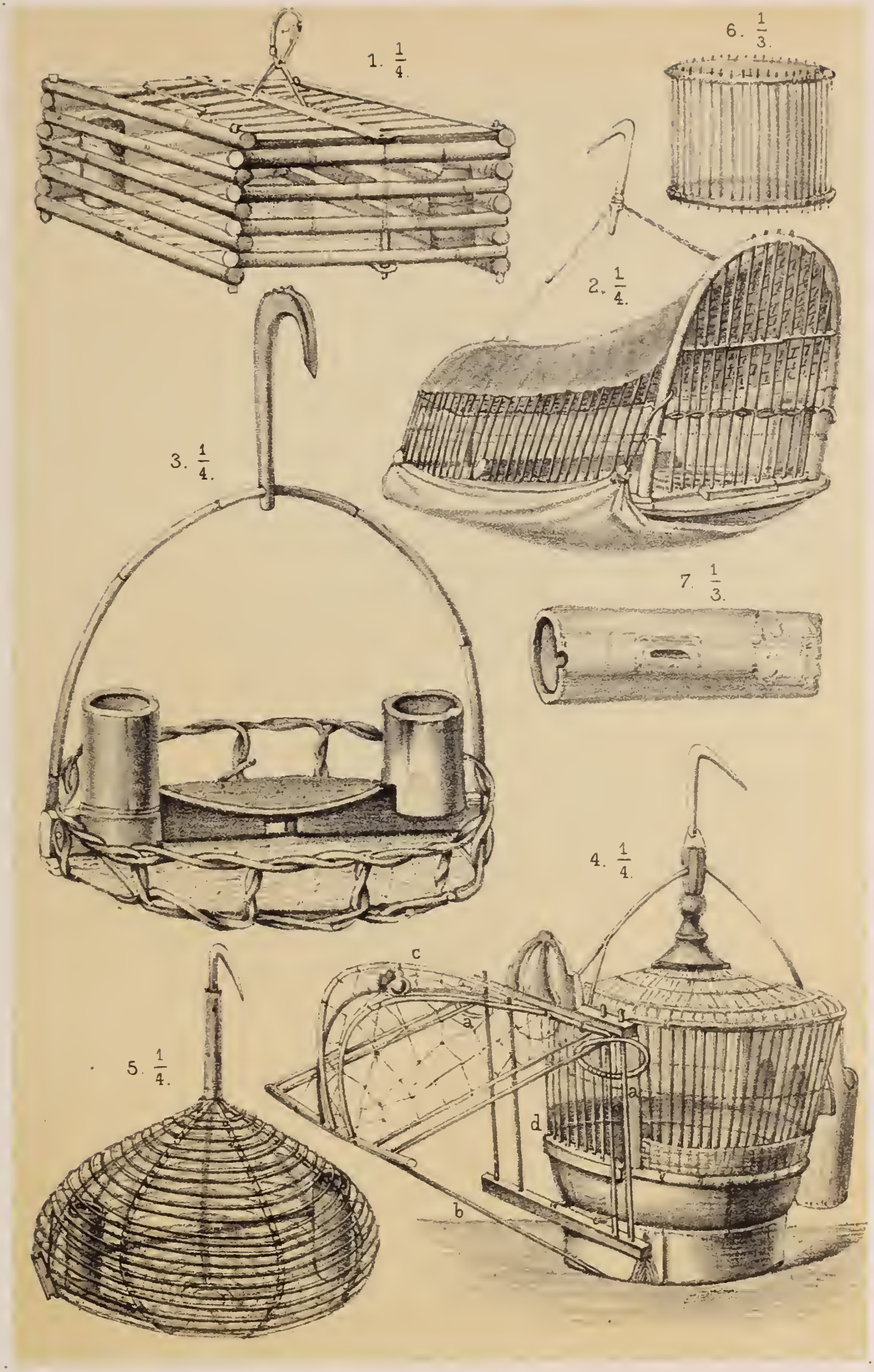
1. 1/4.
6. 1/3.
2. 1/4.
3. 1/4.
7. 1/3.
4. 1/4.
c
a
a
d
b
5. 1/4.

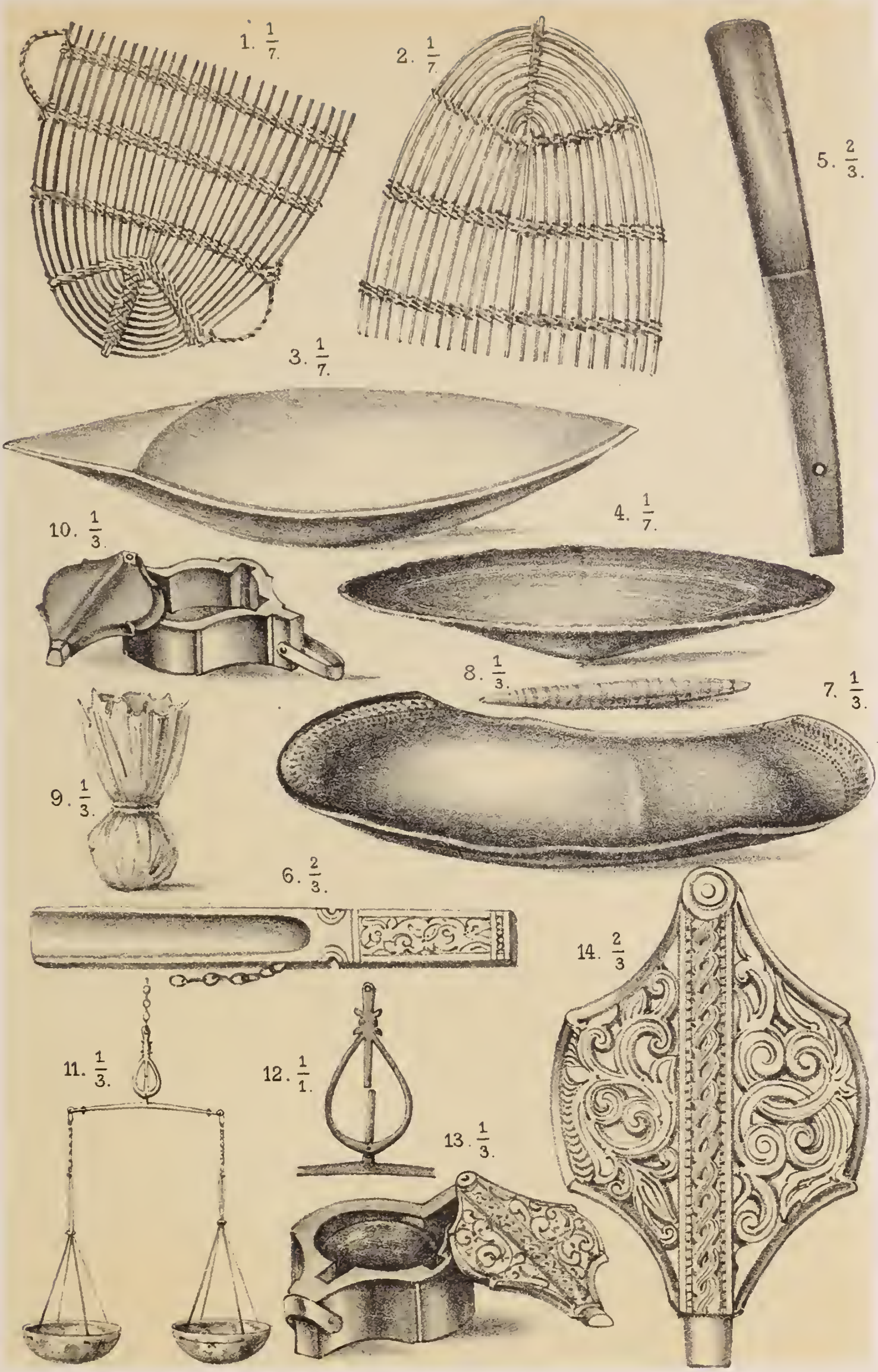
1. 1/7.
2. 1/7.
5. 2/3.
3. 1/7.
10. 1/3.
4. 1/7.
8. 1/3.
7. 1/3.
9. 1/3.
6. 2/3.
14. 2/3
11. 1/3.
12. 1/1.
13. 1/3.

1. 1/3.
2. 1/3.
3. 1/2.
4. 1/5.
5. 1/5.
6. 1/5.
7'
8'
9' 1/7.
10' 1/12.

1. 1/5.
2. 1/5.
3. 1/5.
4. 1/5.
5. 1/5.
6. 1/5.
7. 1/5.
8. 1/5.
9. 1/5.
10. 1/5.
11. 1/5.
12. 1/5.
13. 1/5.
14. 1/5.
15. 1/5.
16. 1/5.

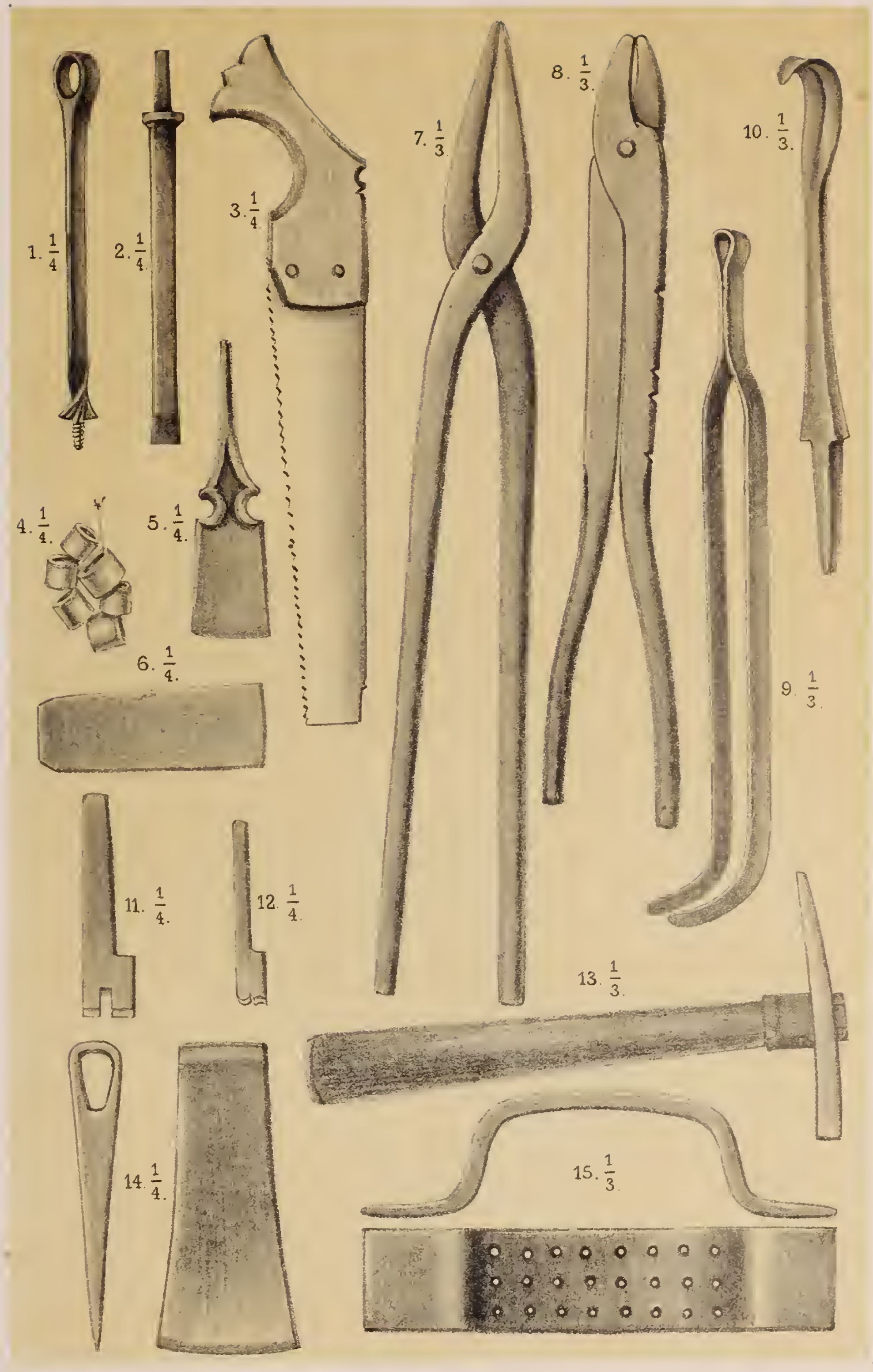
1. 1/4
2. 1/4.
3. 1/4
4. 1/4.
5. 1/4.
6. 1/4.
7. 1/3.
8. 1/3.
9. 1/3.
10. 1/3.
11. 1/4.
12. 1/4.
13. 1/3.
14. 1/4.
15. 1/3.

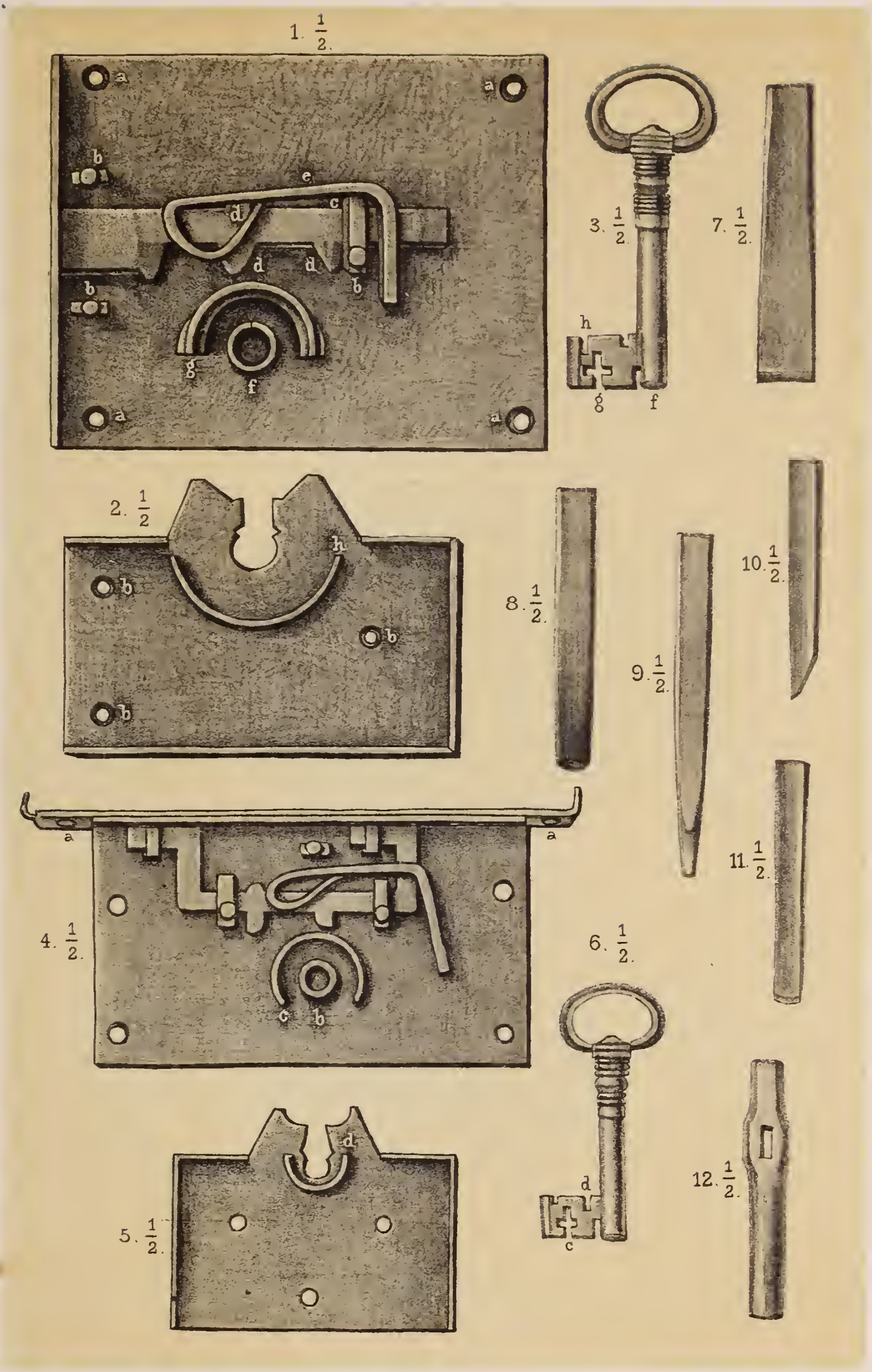
1. 1/2.
2. 1/2.
3. 1/2.
4. 1/2.
5. 1/2.
6. 1/2.
7. 1/2.
8. 1/2.
9. 1/2.
10. 1/2.
11. 1/2.
12. 1/2.

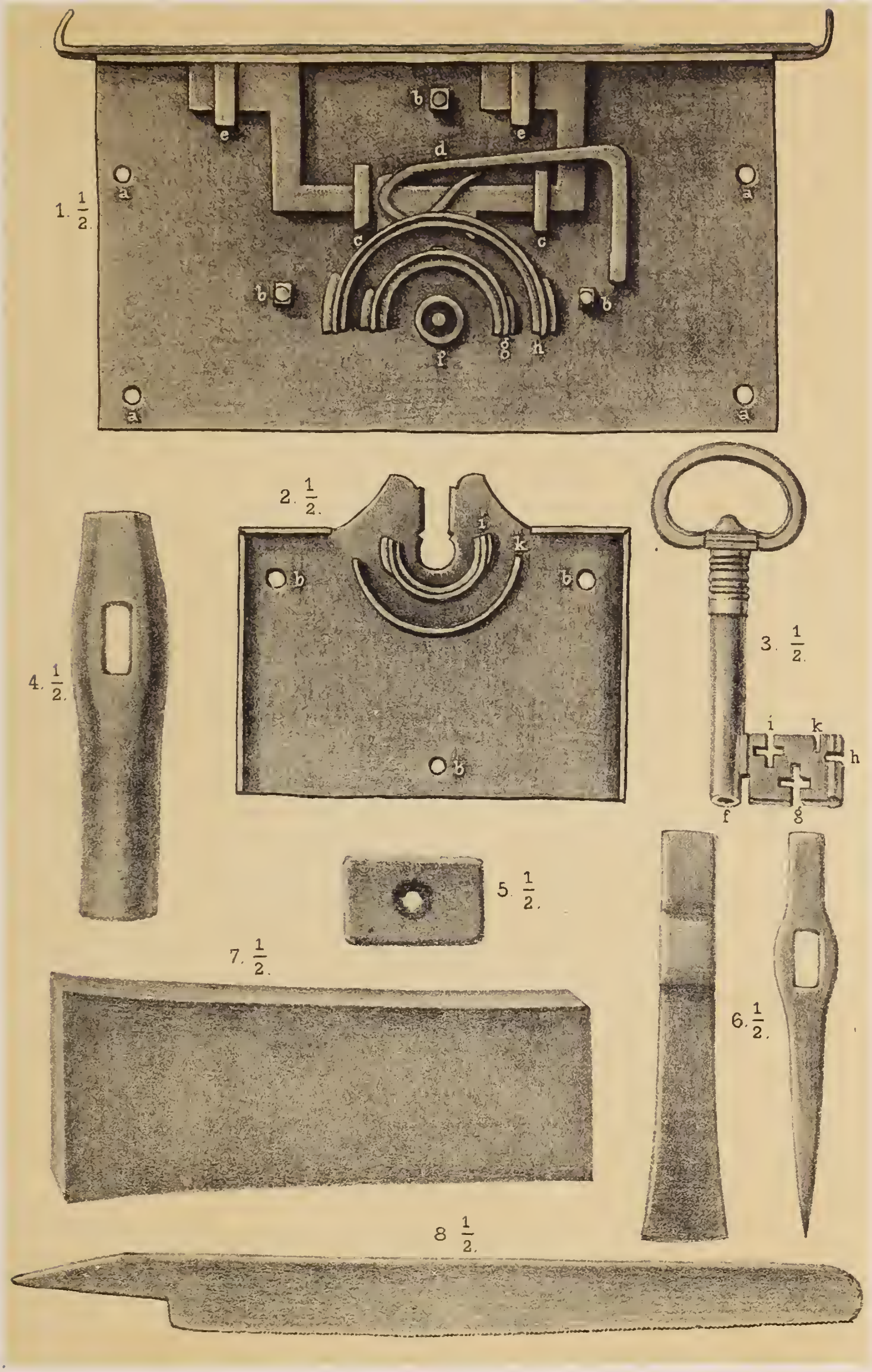
1. 1/2.
a
a
a
a
b
b
b
c
c
d
e
e
f
g
h
2. 1/2.
i
k
b
b
b
3. 1/2.
i
k
h
f
g
4. 1/2.
5. 1/2.
6. 1/2.
7. 1/2.
8 1/2.

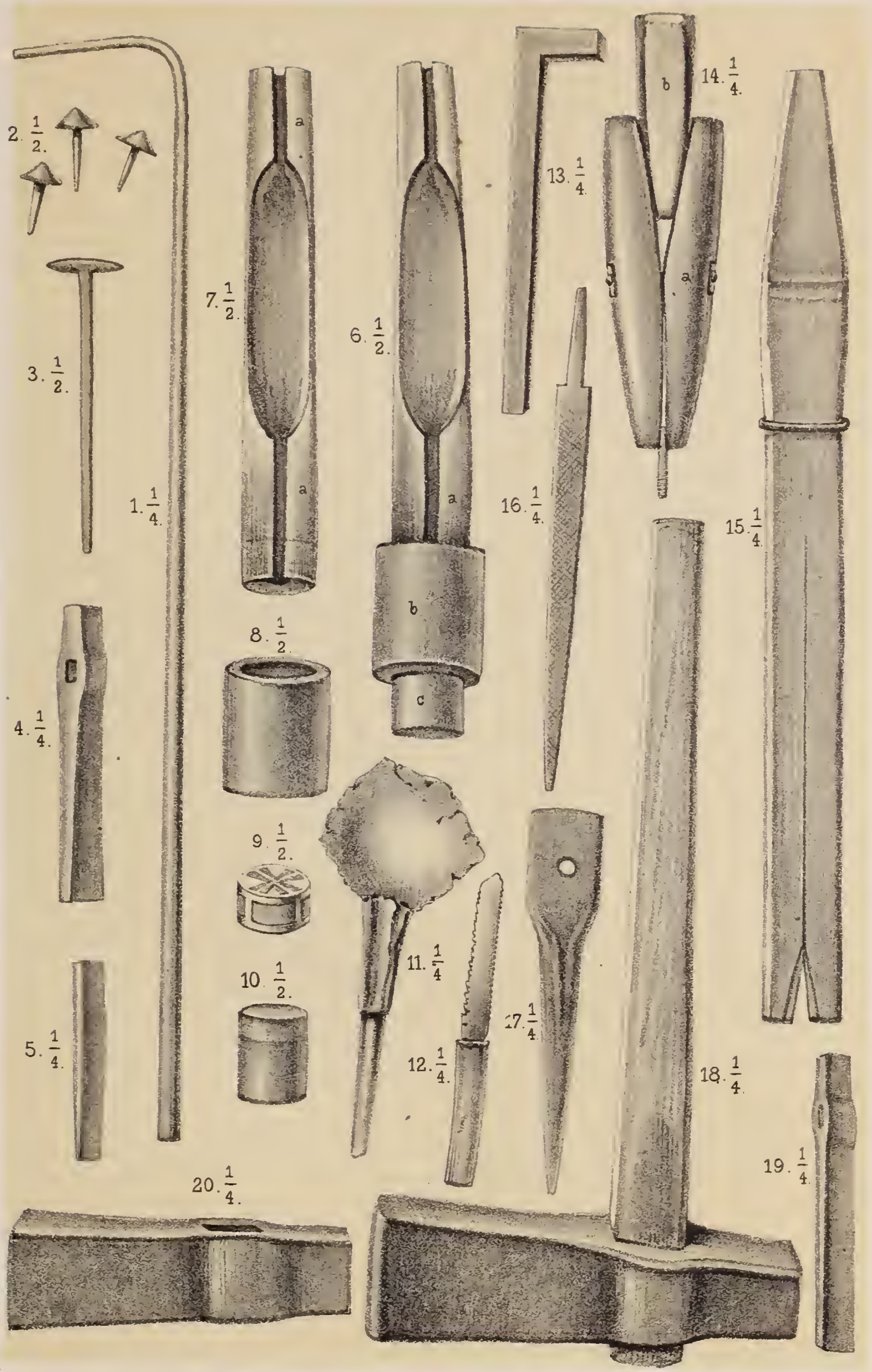

1. 1/4.
2. 1/2.
3. 1/2.
4. 1/4.
5. 1/4.
6. 1/2.
7. 1/2.
8. 1/2.
9. 1/2.
10. 1/2.
11. 1/4
12. 1/4.
13. 1/4.
14. 1/4.
15. 1/4.
16. 1/4.
17. 1/4.
18. 1/4.
19. 1/4.
20. 1/4.
a
b
c

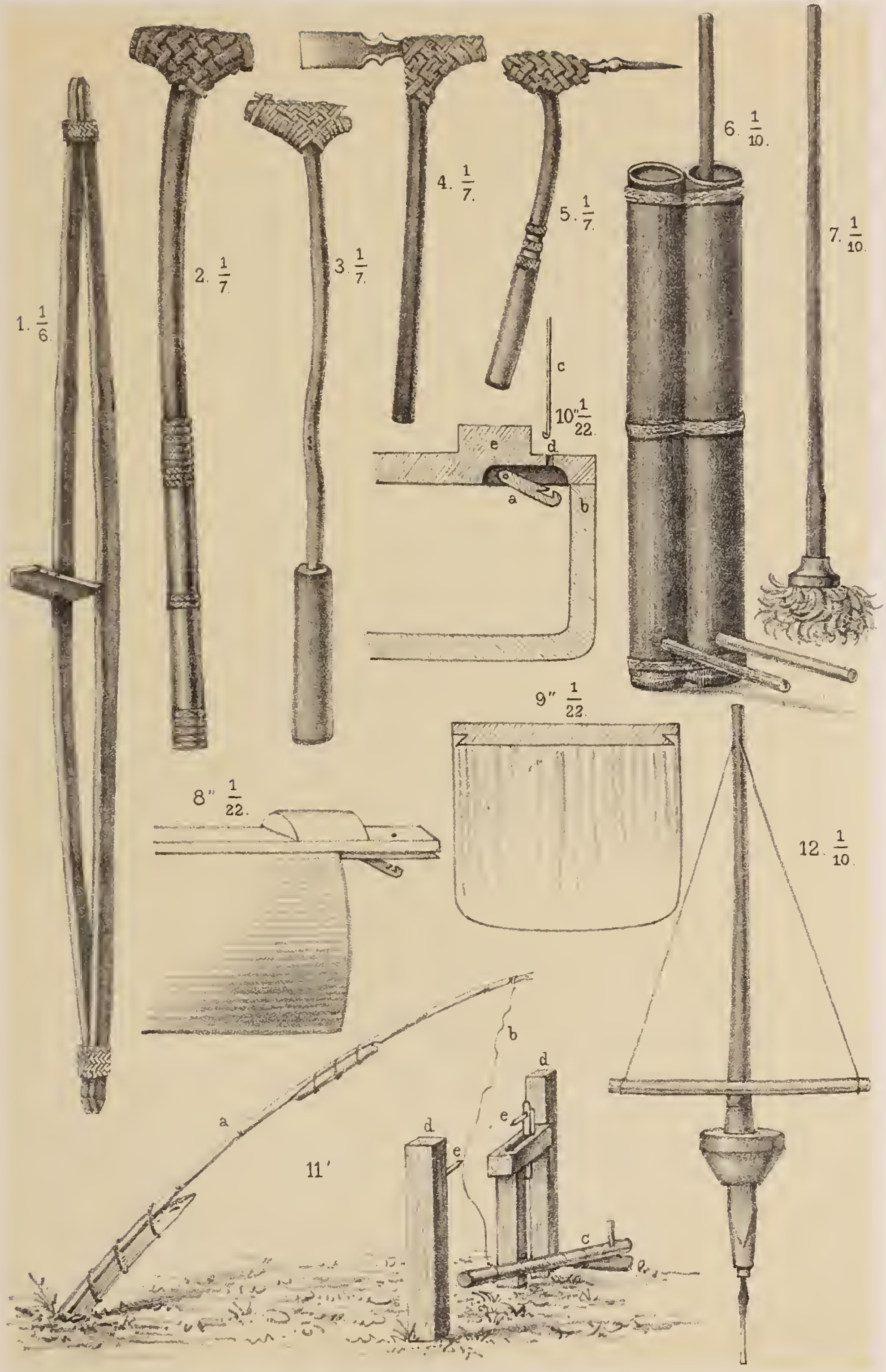
1. 1/6.
2. 1/7.
3. 1/7.
4. 1/7.
5. 1/7.
6. 1/10.
7. 1/10.
c
10″ 1/22.
e
d
a
b
9″ 1/22.
8″ 1/22.
12. 1/10.
b
d
a
e
d
e
11′
c

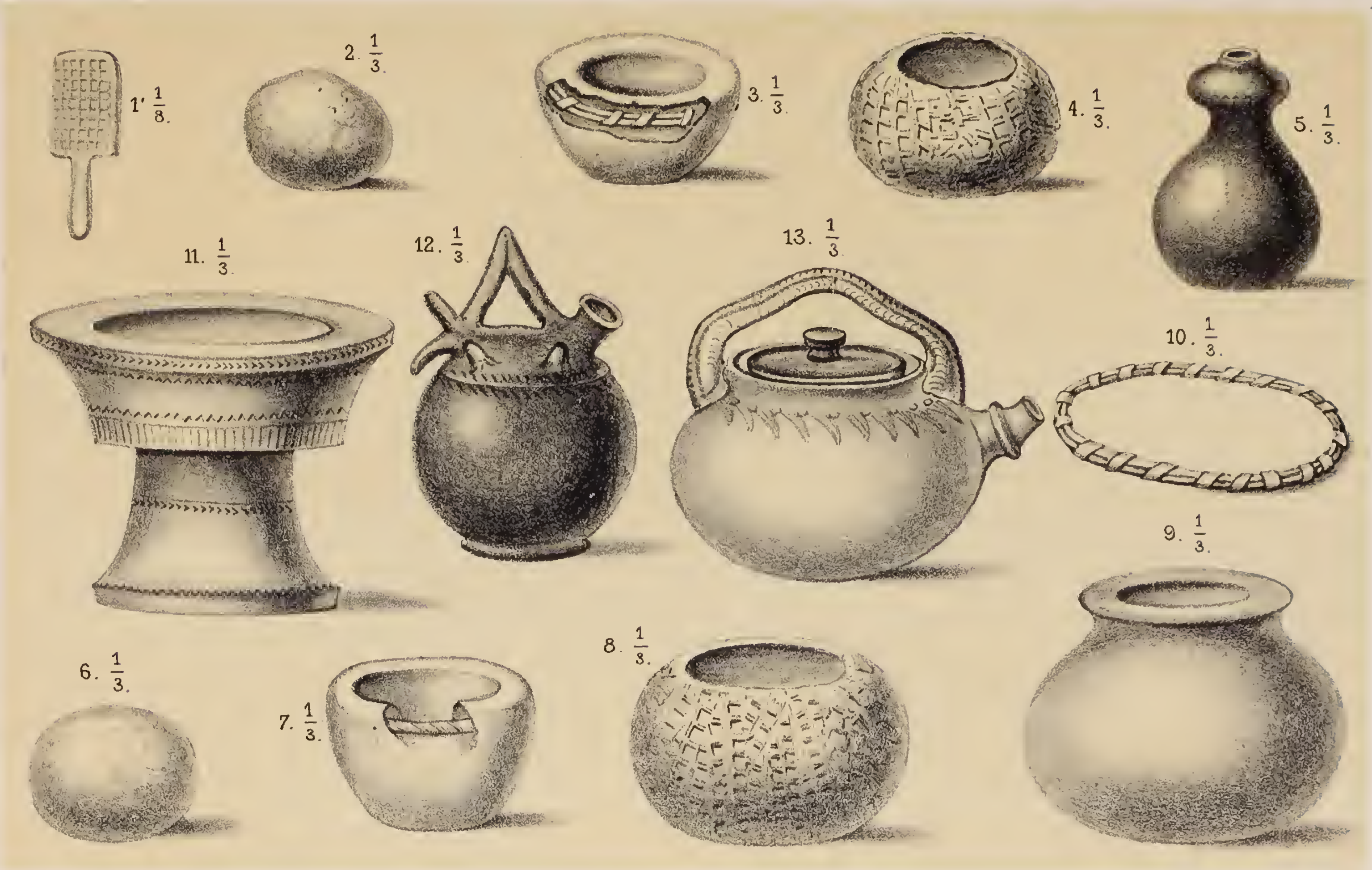
1' 1/8.
2. 1/3.
3. 1/3.
4. 1/3.
5. 1/3.
11. 1/3.
12. 1/3.
13. 1/3.
10. 1/3.
9. 1/3.
6. 1/3.
7. 1/3.
8. 1/3.

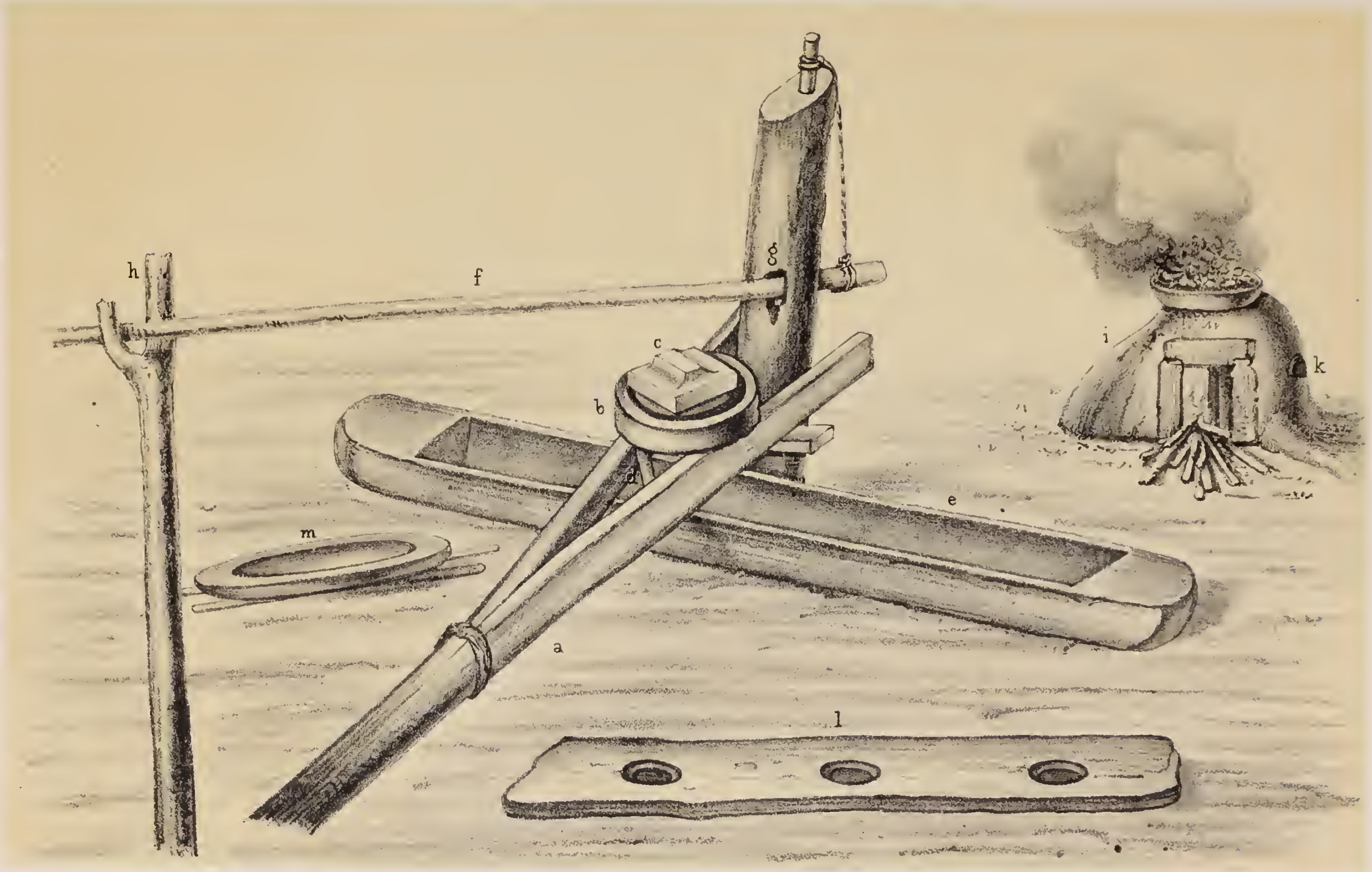

A.L. van Hasselt del.

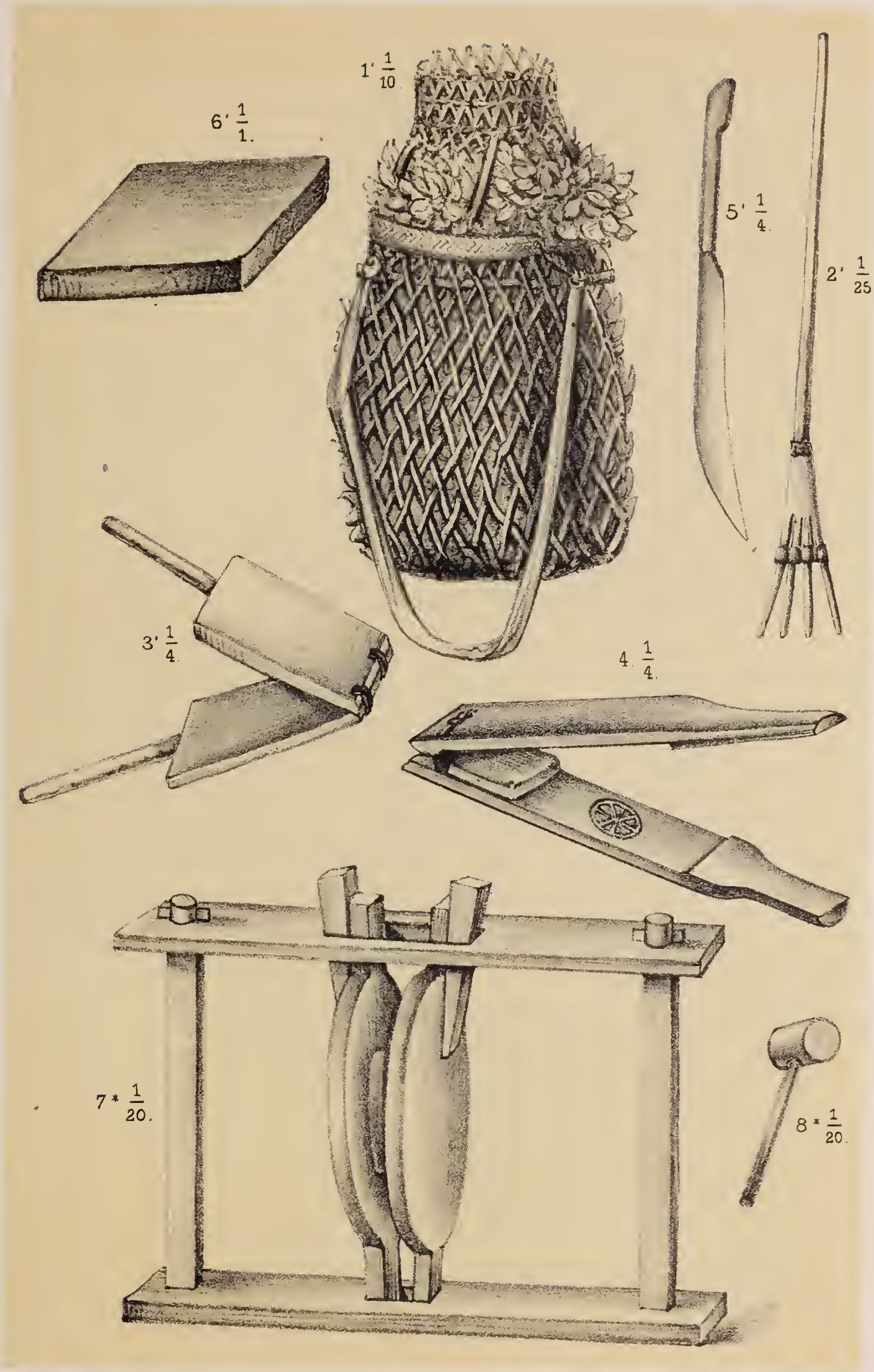
1' 1/10.
6' 1/1.
5' 1/4.
2' 1/25.
3' 1/4.
4. 1/4.
7* 1/20.
8* 1/20.

4 1/1
3 1/1
1 1/1
9 1/2
7 1/7
6 1/3
5 1/3
8 1/3
2 1/1

1. $\frac{1}{10}$.

2. $\frac{1}{2}$.

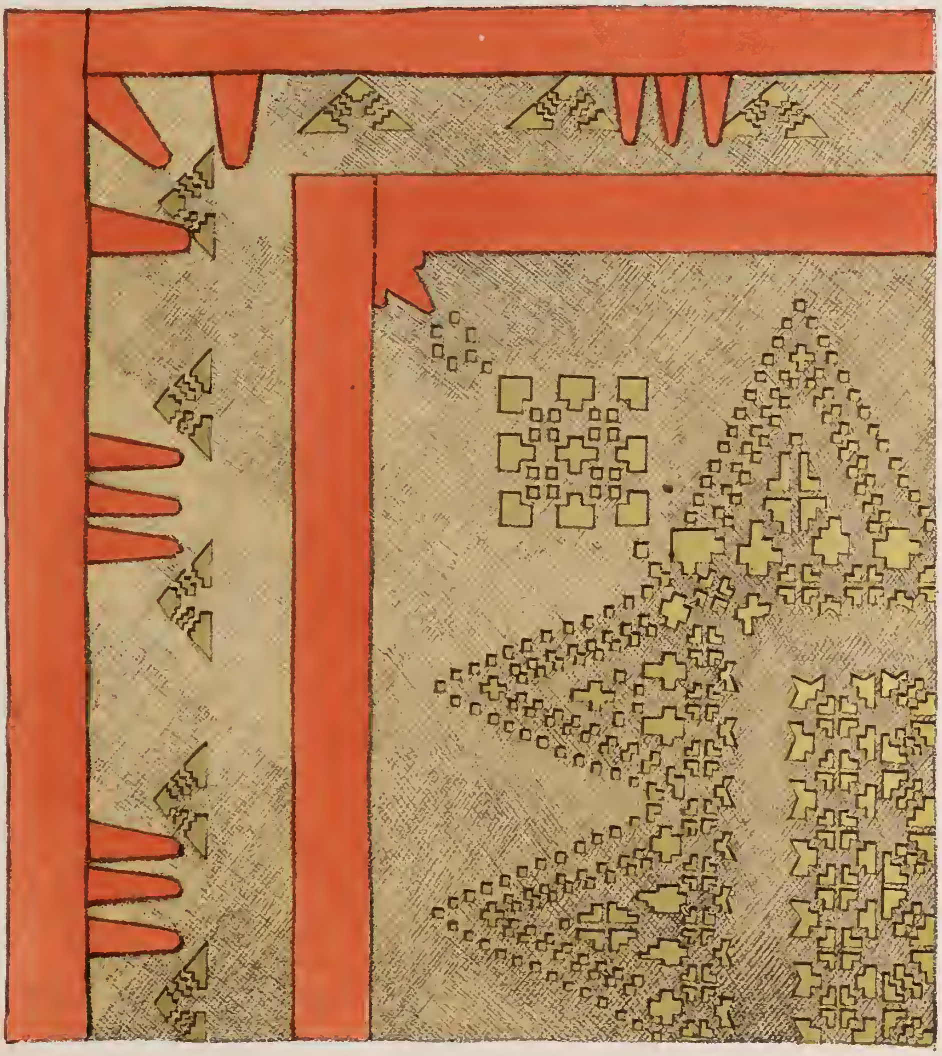

1. $\frac{1}{2}$.

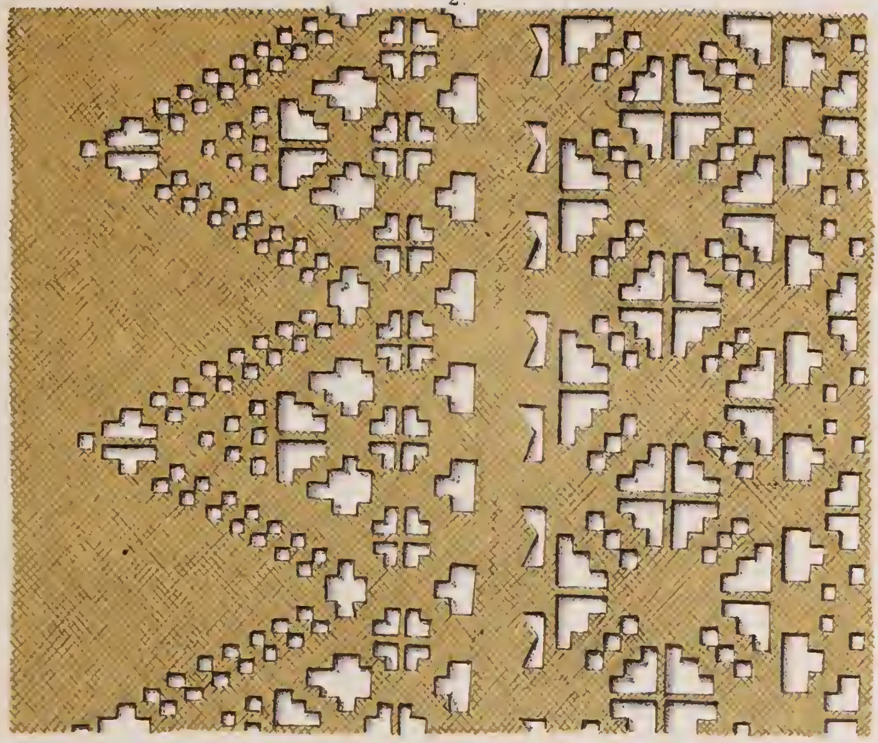

2. $\frac{1}{2}$.

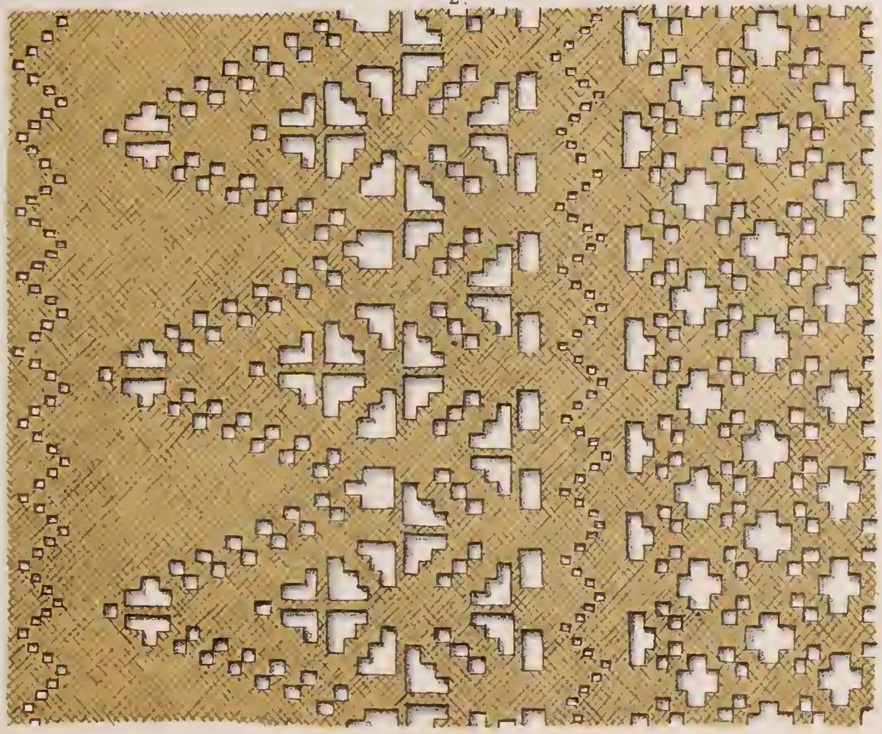

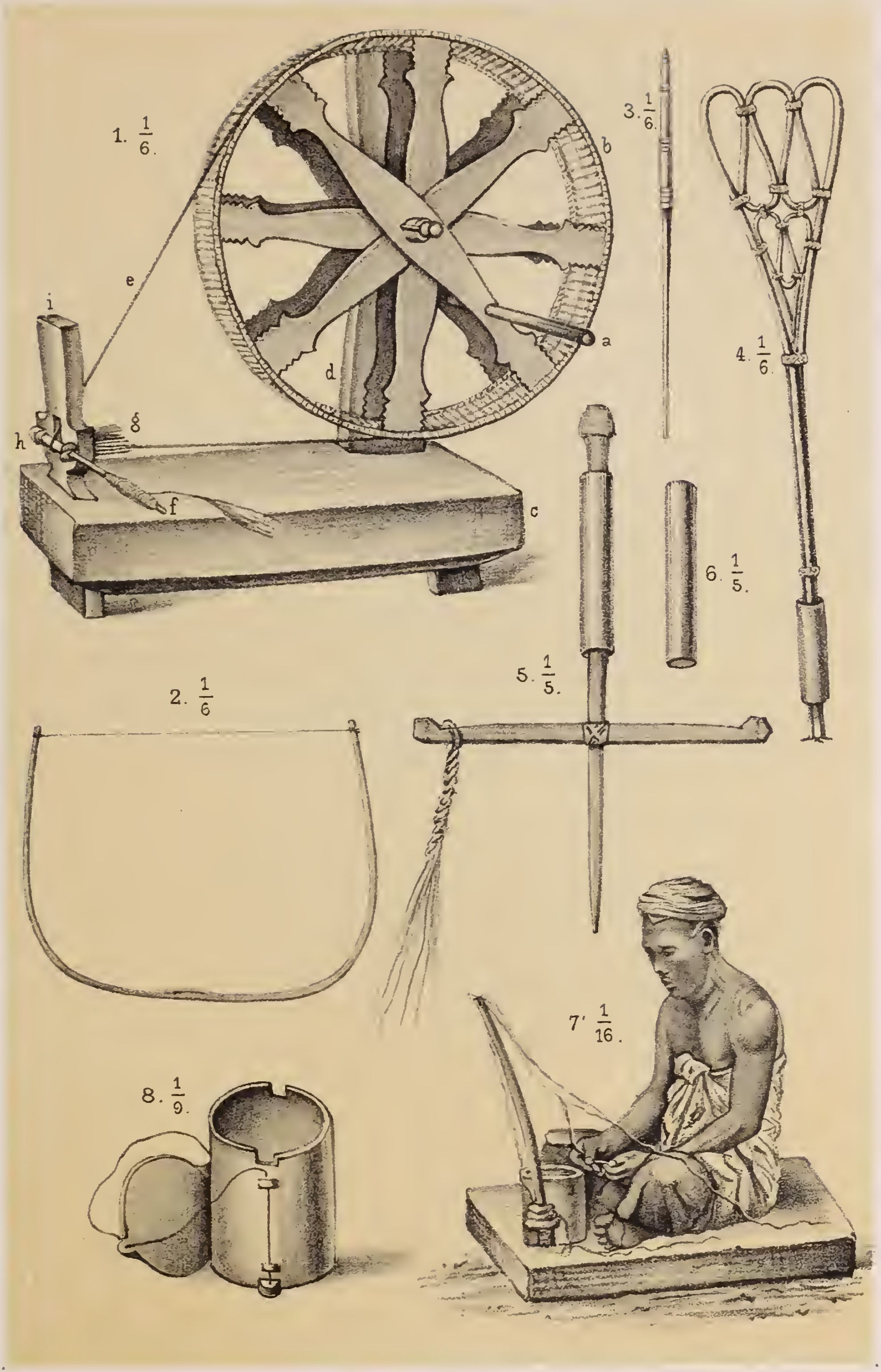
1. 1/6.
a
b
c
d
e
f
g
h
i
2. 1/6
3. 1/6.
4. 1/6.
5. 1/5.
6. 1/5.
7' 1/16.
8. 1/9.

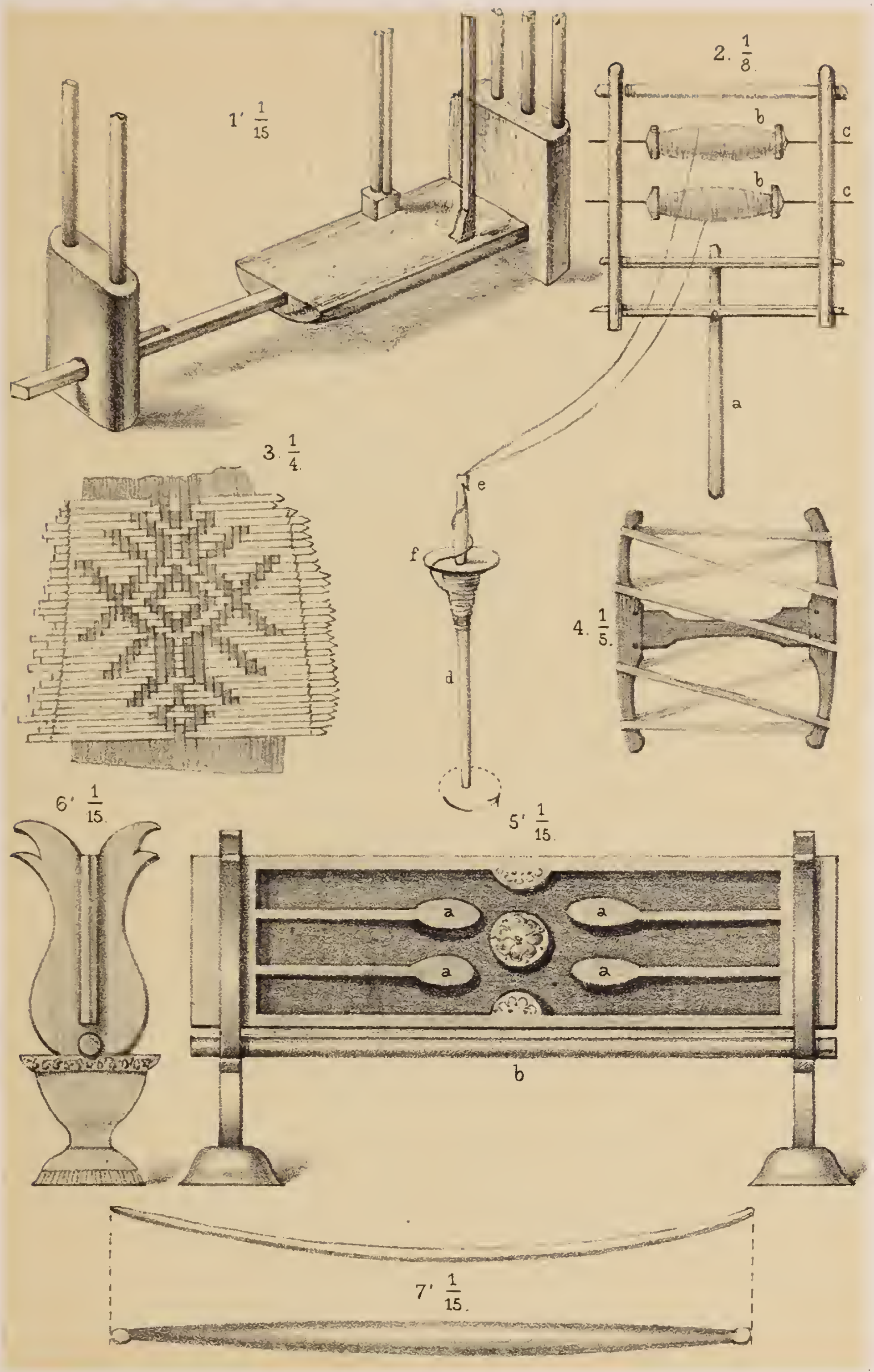
1' 1/15
2. 1/8
a
b
b
c
c
3. 1/4
e
f
d
4. 1/5
5' 1/15
a
a
a
a
b
6' 1/15
7' 1/15

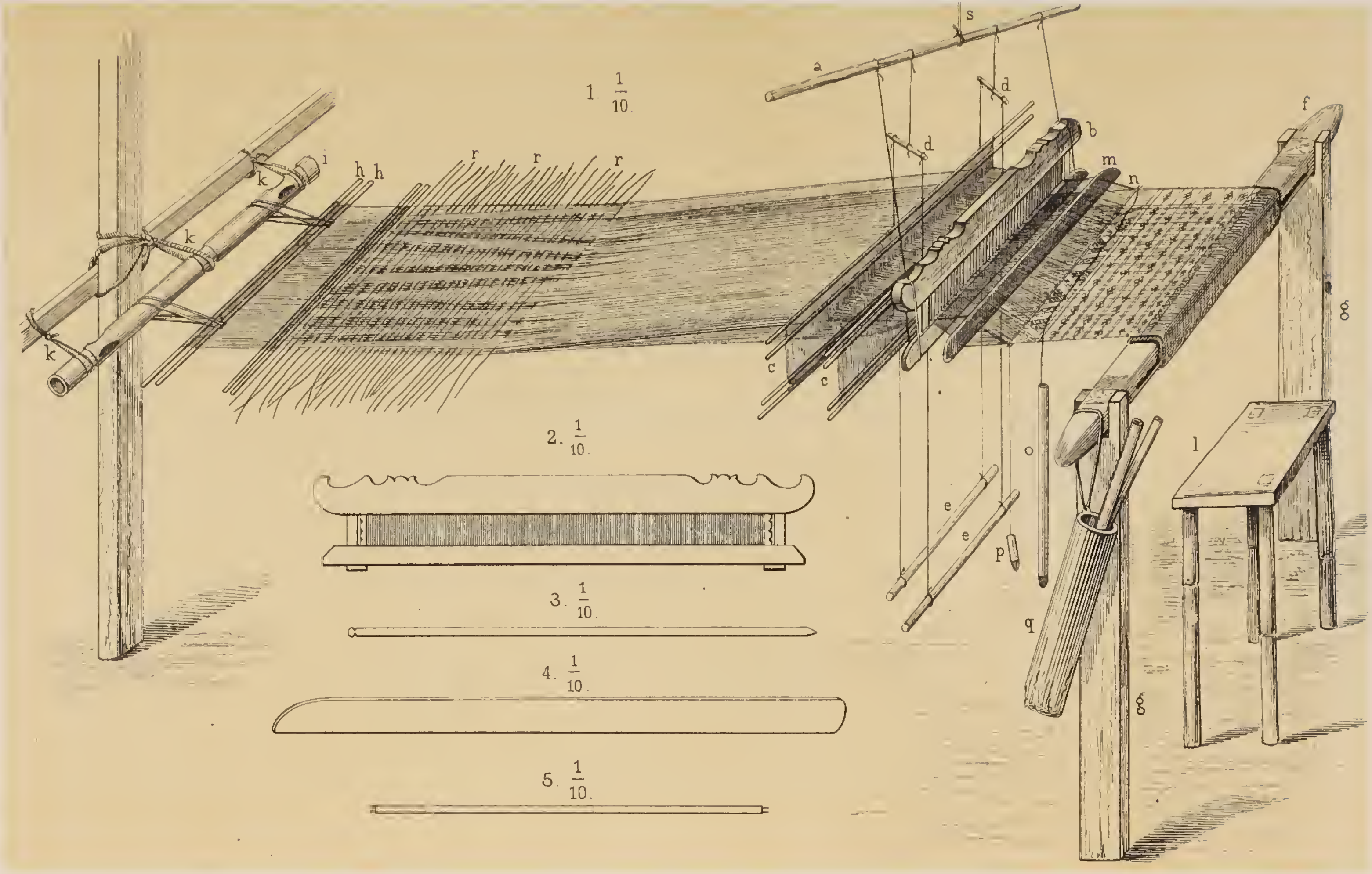
1. 1/10.
2. 1/10.
3. 1/10.
4. 1/10.
5. 1/10.
a
b
c
c
d
d
e
e
f
g
g
h h
i
k
k
k
l
m
n
o
p
q
r r r
s

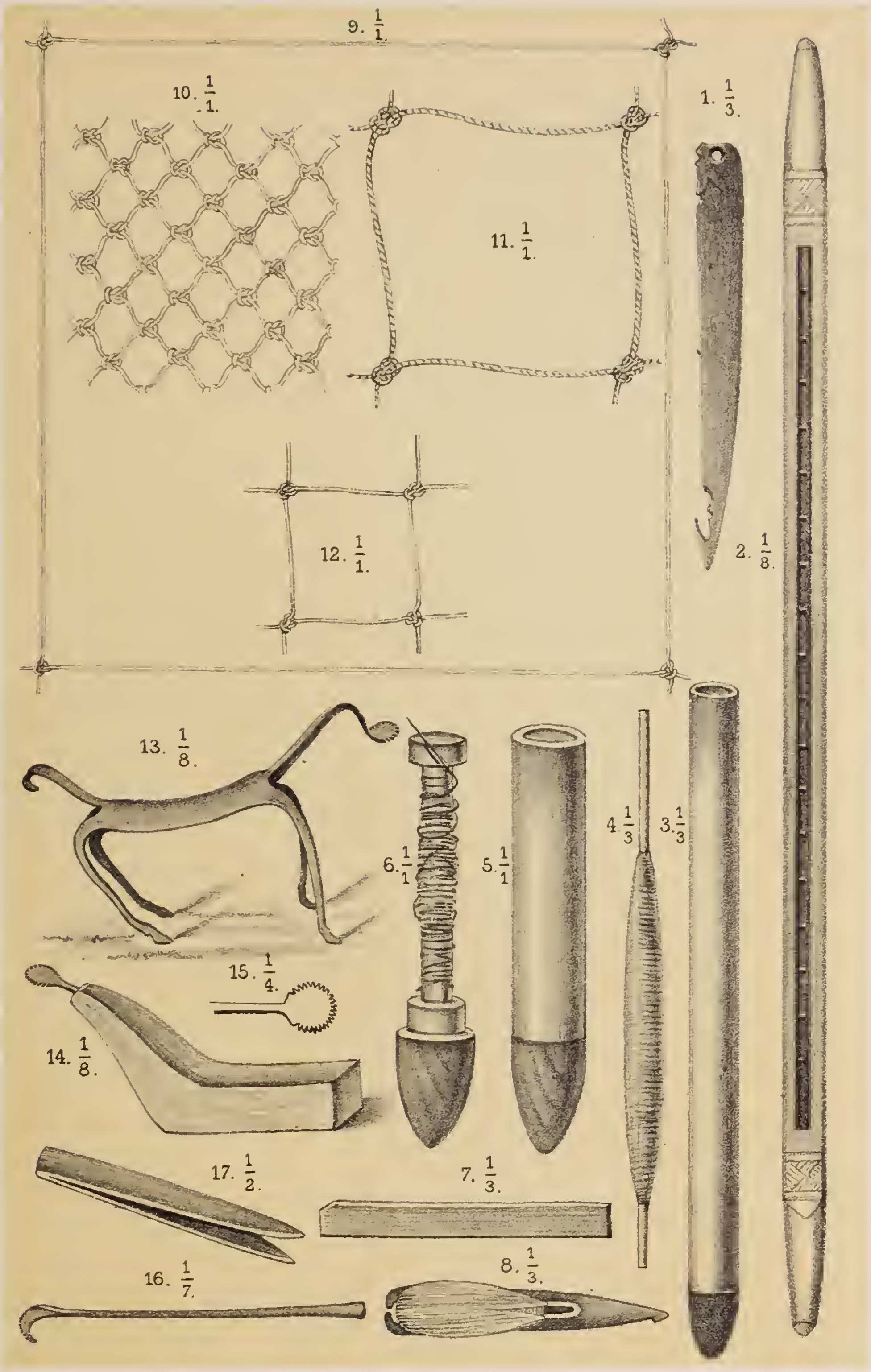
9. 1/1.
10. 1/1.
11. 1/1.
12. 1/1.
1. 1/3.
2. 1/8.
13. 1/8.
6. 1/1
5. 1/1
4. 1/3
3. 1/3
15. 1/4.
14. 1/8.
17. 1/2.
7. 1/3.
16. 1/7.
8. 1/3.

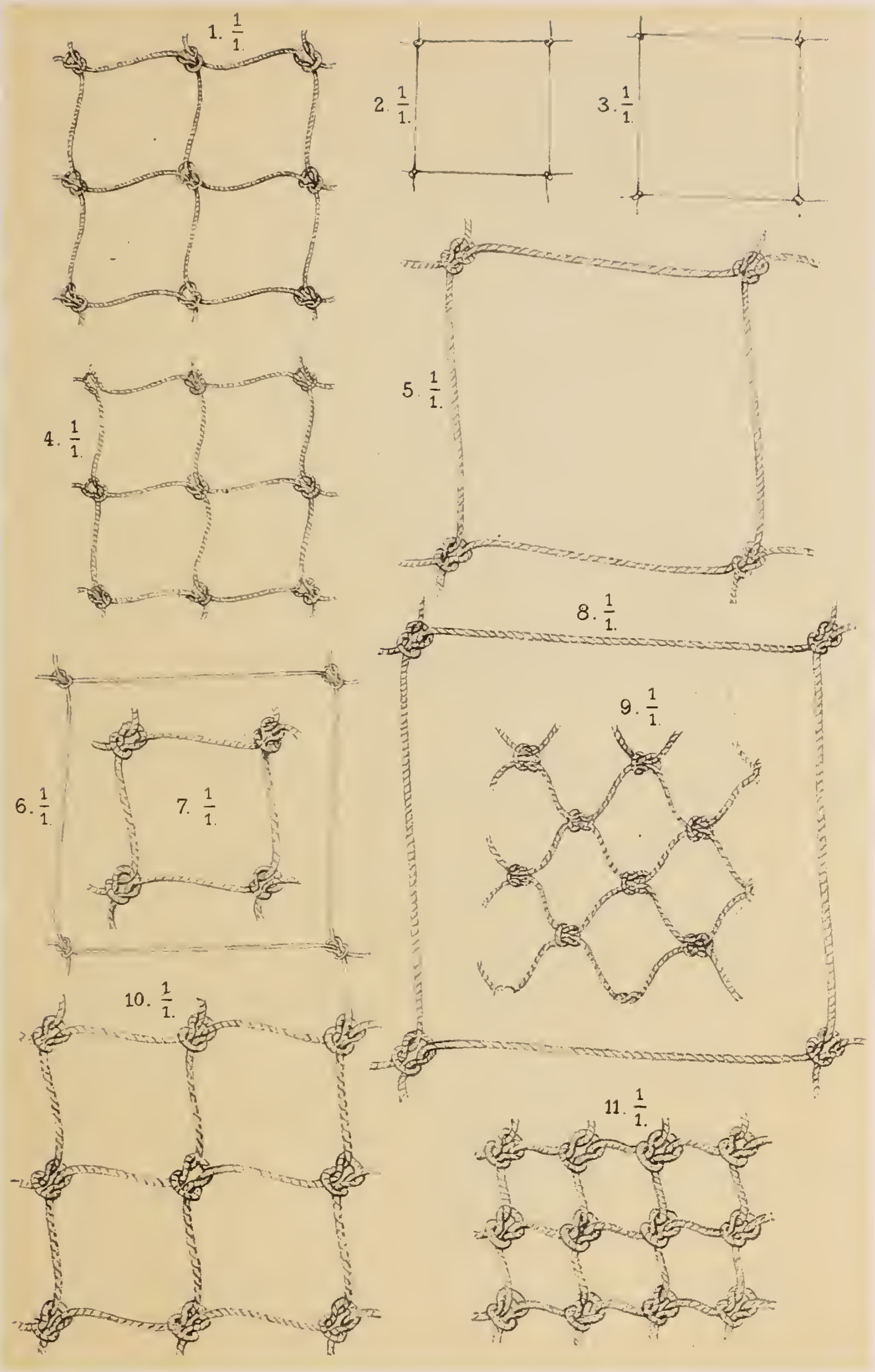
1. 1/1.
2. 1/1.
3. 1/1.
4. 1/1.
5. 1/1.
6. 1/1.
7. 1/1.
8. 1/1.
9. 1/1.
10. 1/1.
11. 1/1.

2. $\frac{1}{1}$.

1. $\frac{1}{3}$.

6. $\frac{1}{4}$.

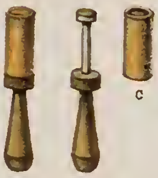

3. $\frac{2}{3}$.

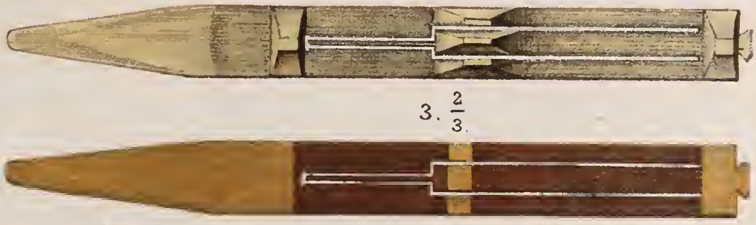

5. $\frac{4}{1}$.

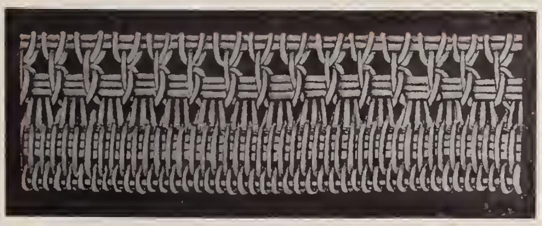

4. $\frac{1}{8}$.

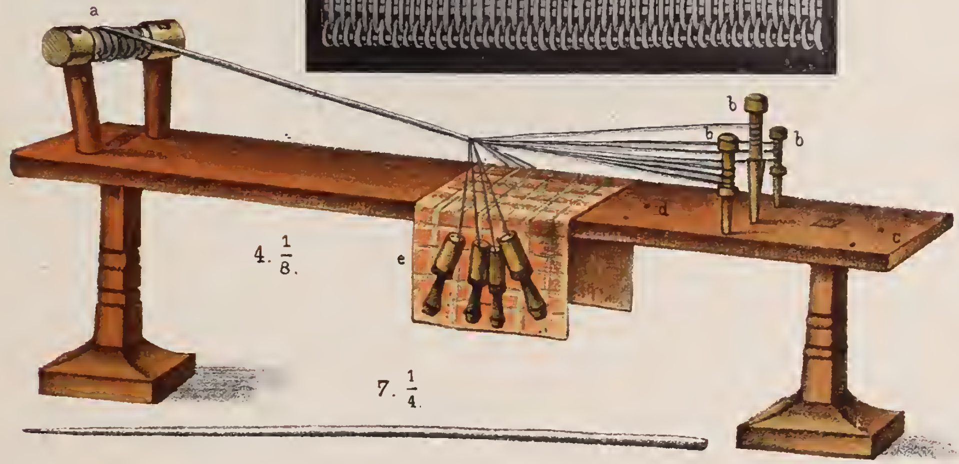

7. $\frac{1}{4}$.

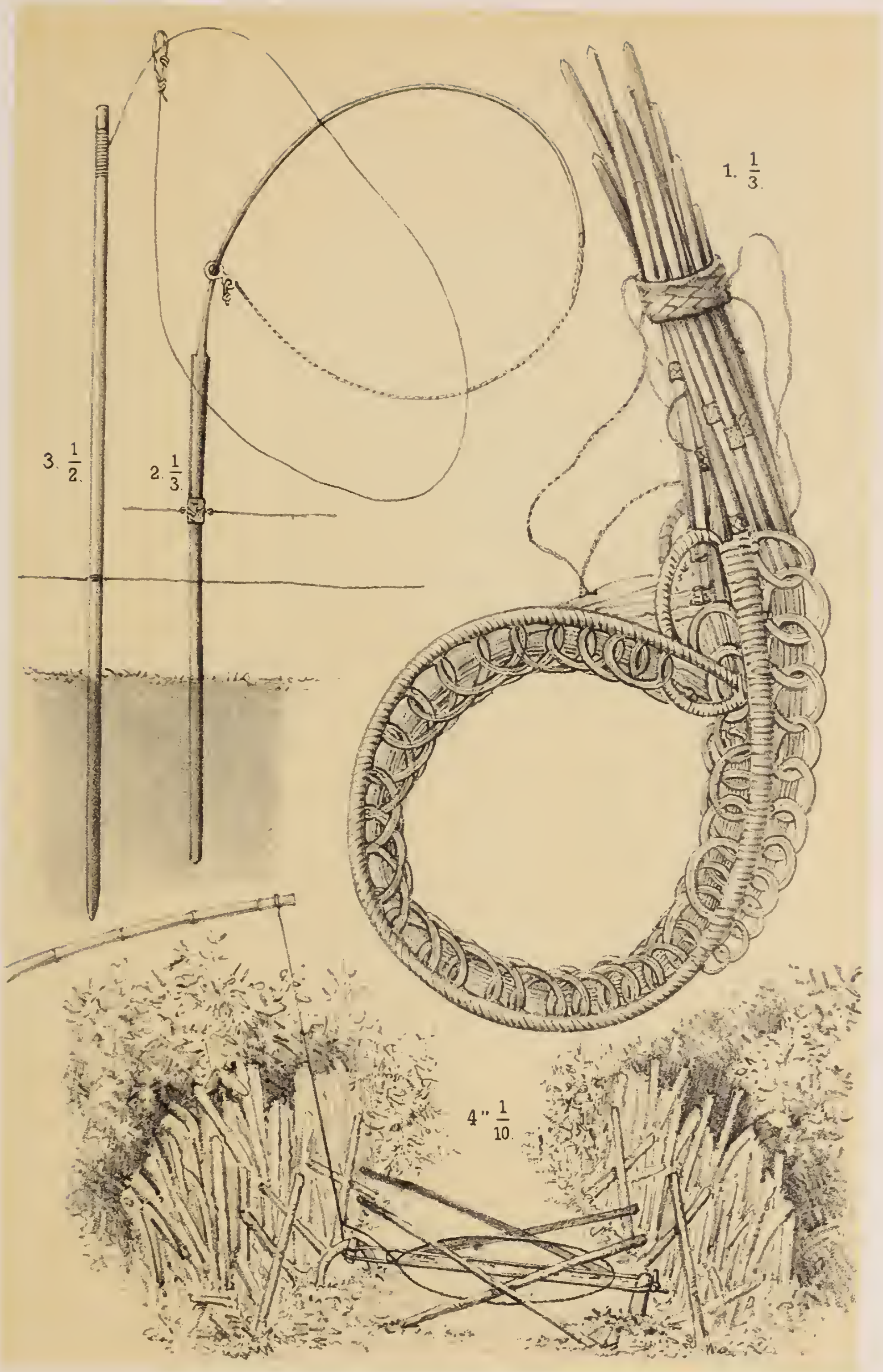
1. 1/3.
3. 1/2.
2. 1/3.
4" 1/10.

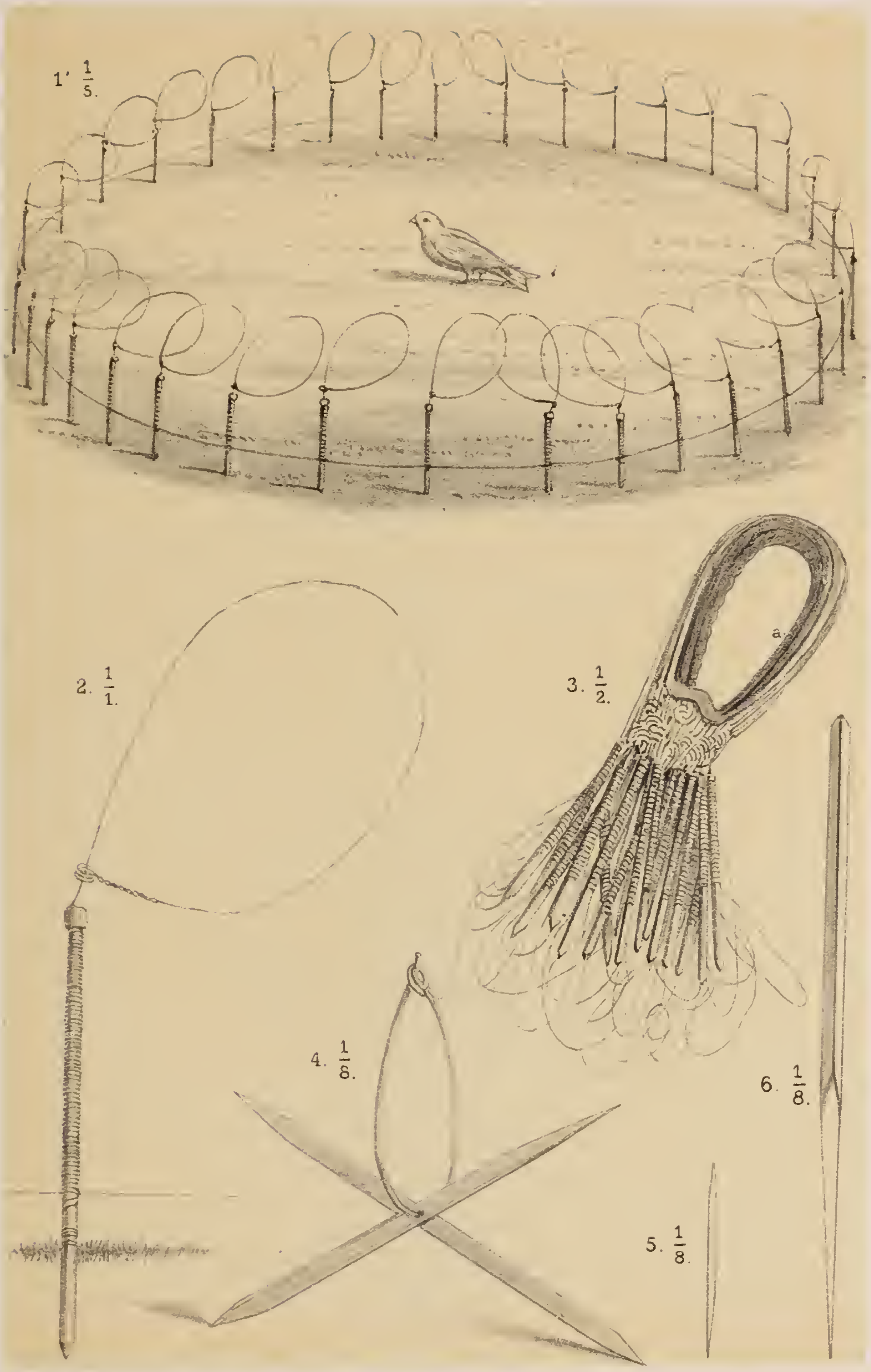
1' 1/5.
2. 1/1.
3. 1/2.
a
4. 1/8.
5. 1/8.
6. 1/8.

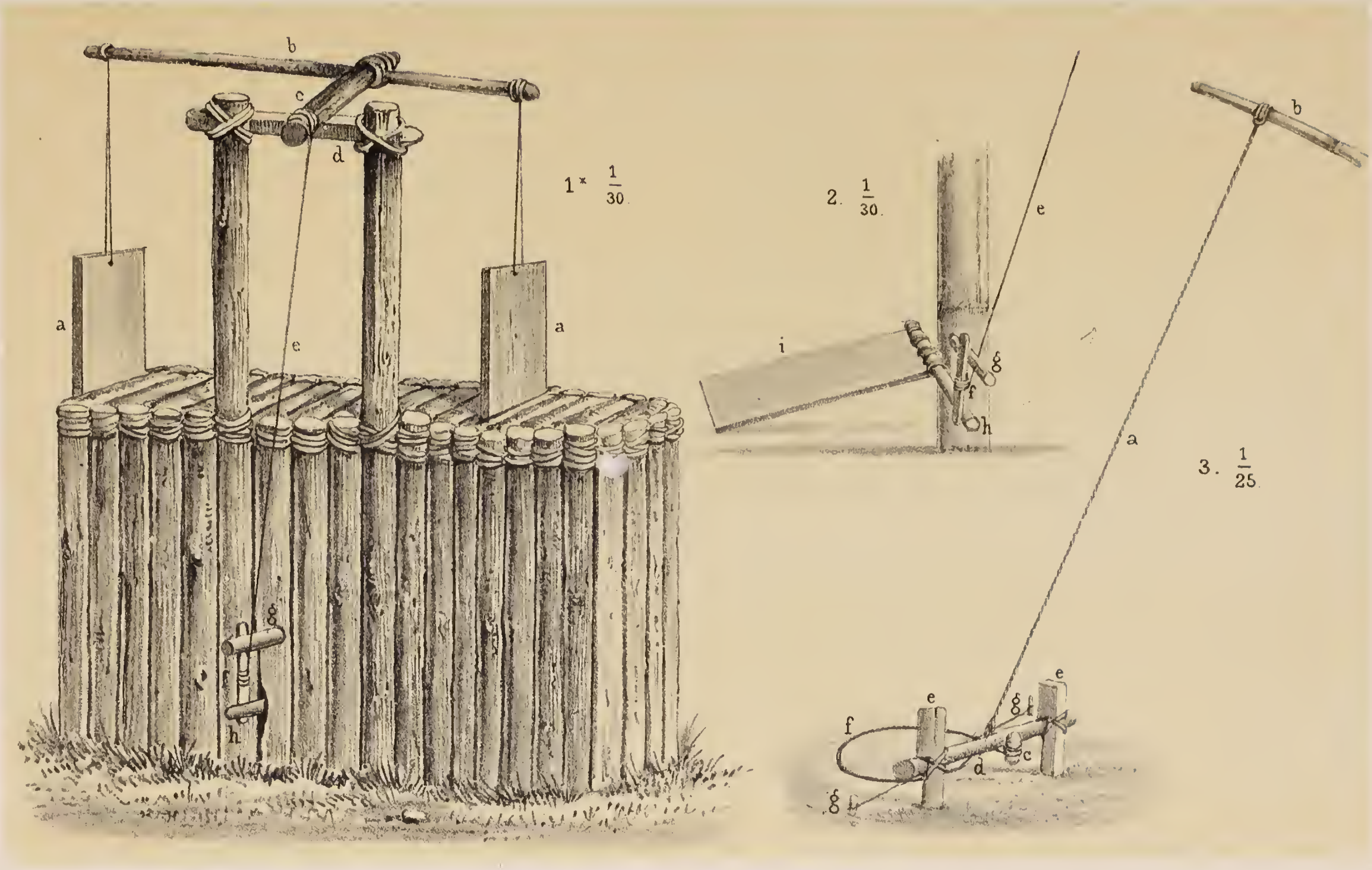
1* 1/30
2. 1/30
3. 1/25
a
b
c
d
e
f
g
h
i

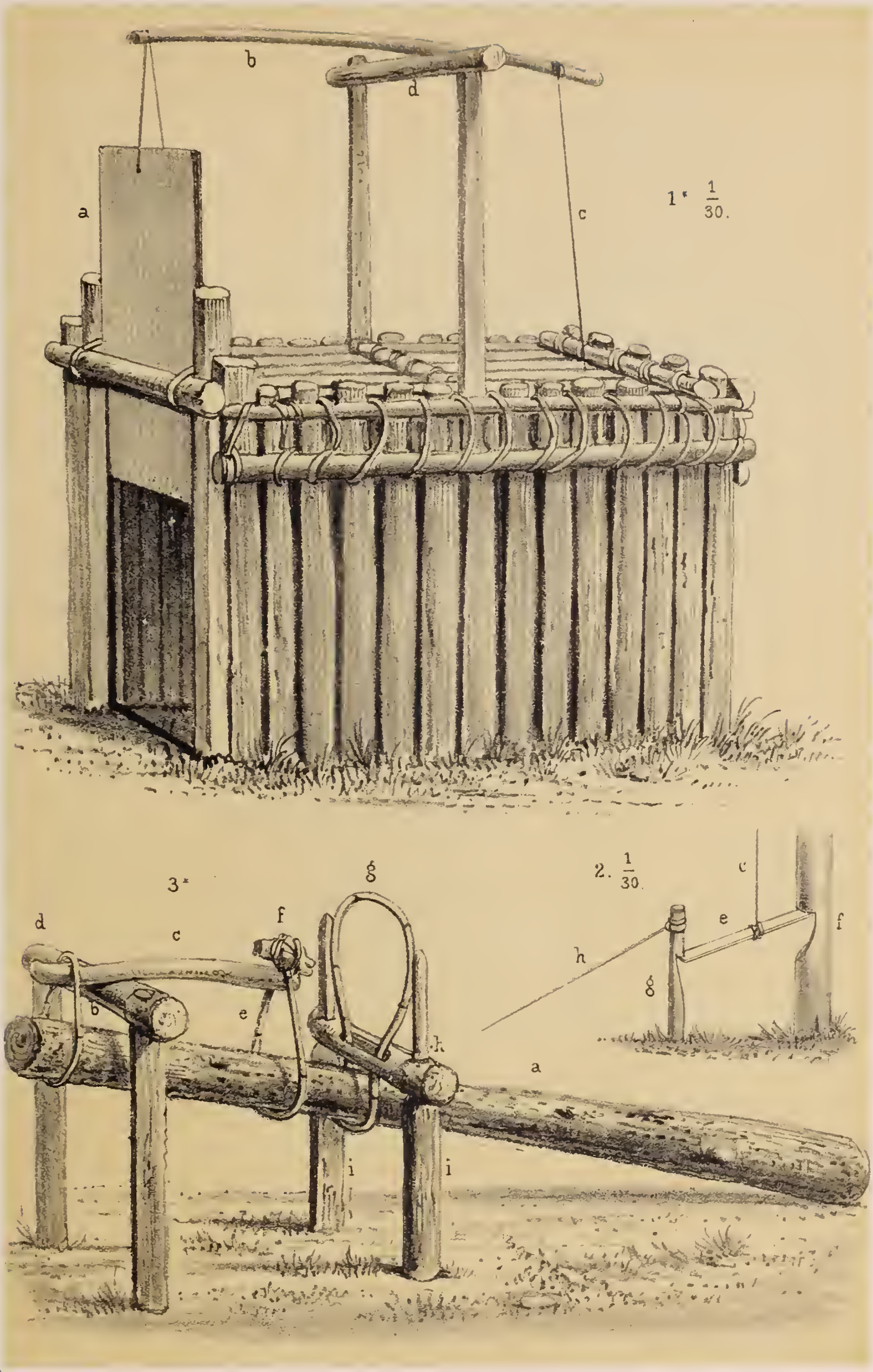
b
d
a
c
1* 1/30.
3*
g
d
c
f
b
e
h
a
i
i
2. 1/30.
c
e
f
h
g

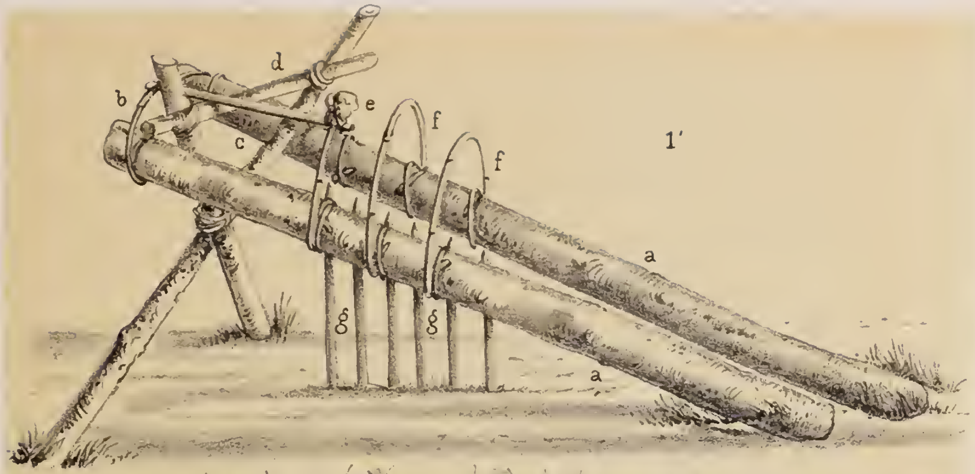
1′
a
a
b
c
d
e
f
f
g
g

2″
a
c
d
e
f
g

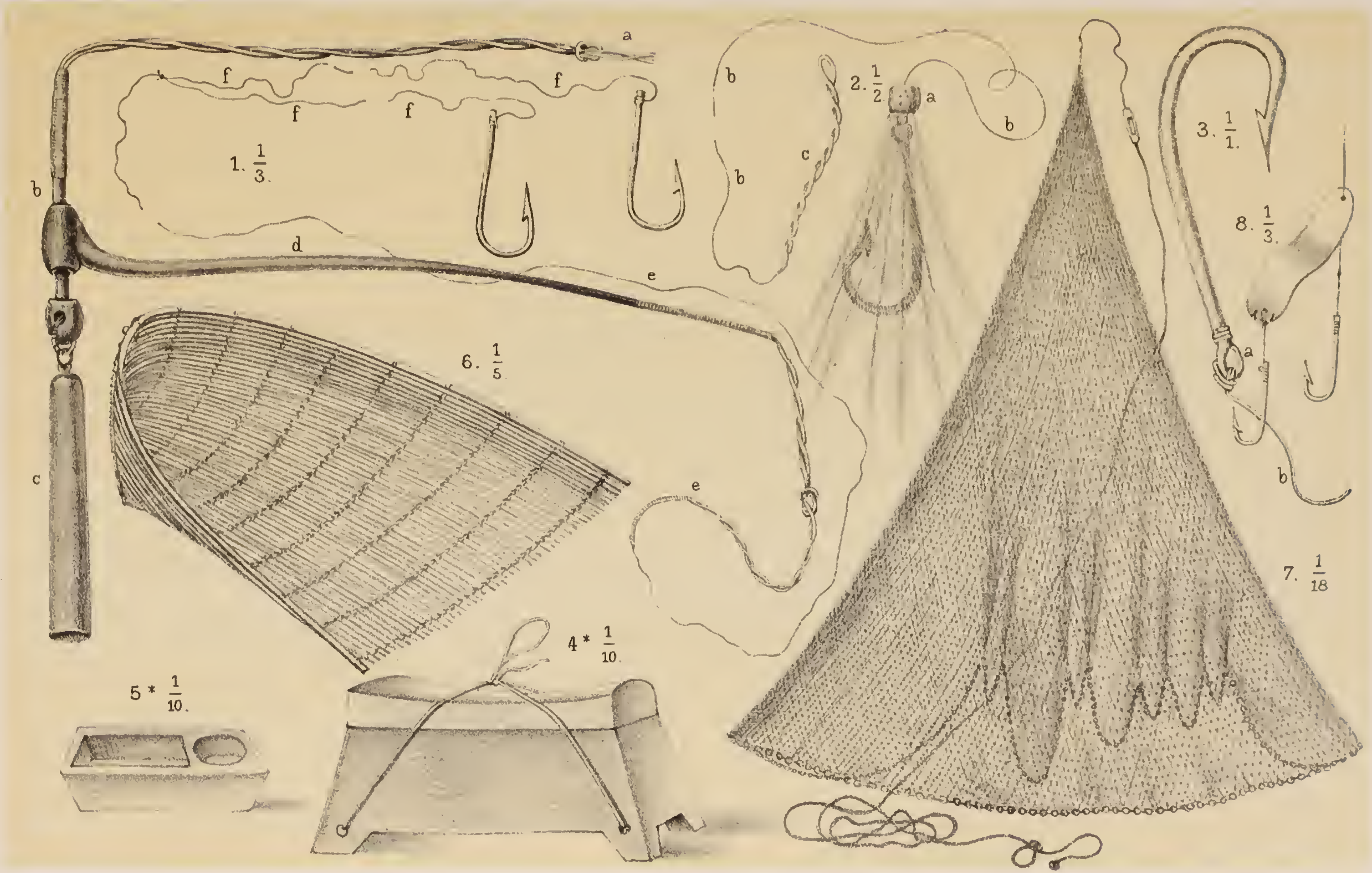
1. 1/3.
a
b
c
d
e
f
2. 1/2.
3. 1/1.
4* 1/10.
5* 1/10.
6. 1/5.
7. 1/18
8. 1/3.

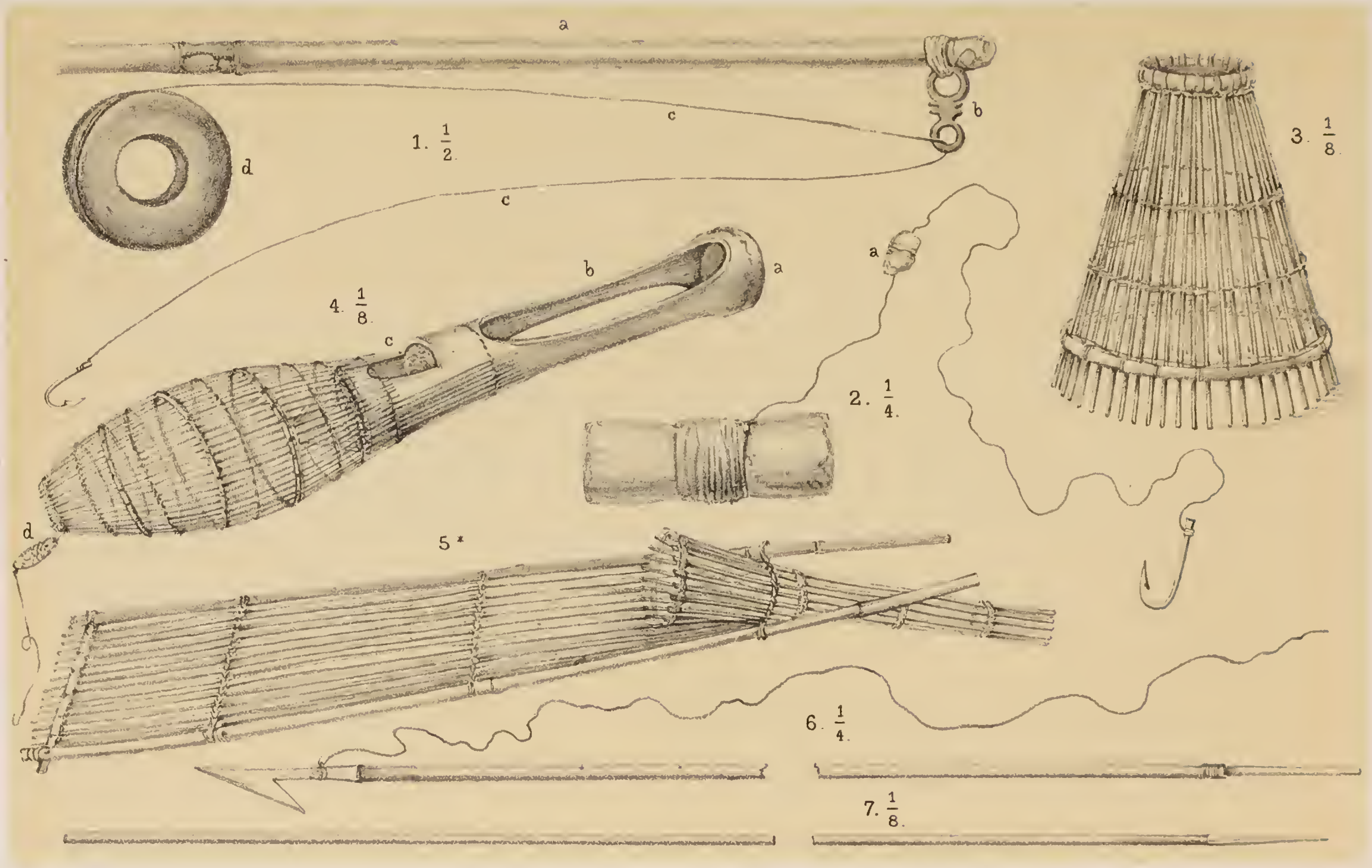
a
b
c
c
d
1. 1/2.
3. 1/8.
a
b
a
c
4. 1/8.
2. 1/4.
d
5*
6. 1/4.
7. 1/8.

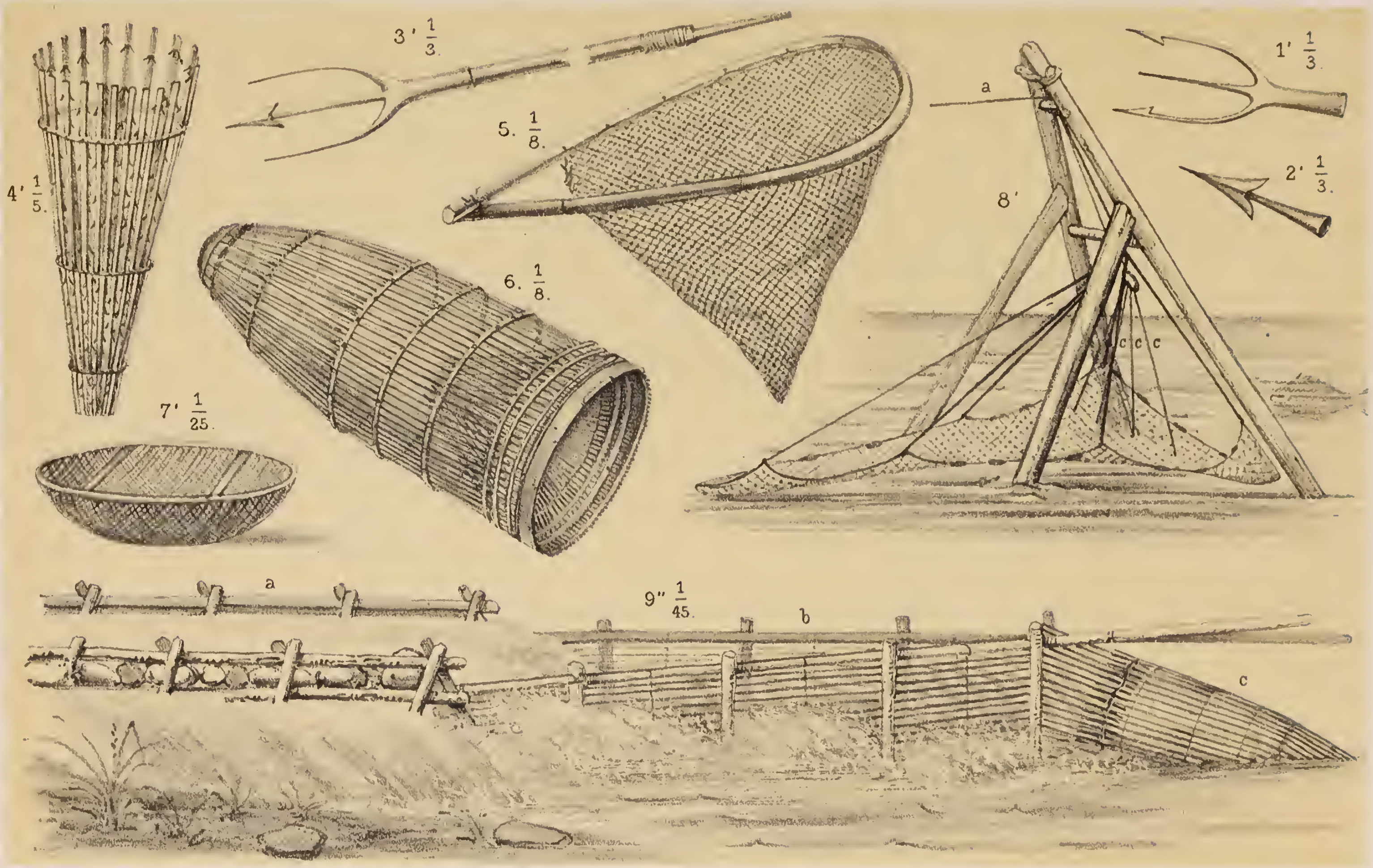

3' 1/3.
1' 1/3.
a
5. 1/8.
2' 1/3.
4' 1/5.
8'
6. 1/8.
c c c
7' 1/25.
a
9" 1/45.
b
c

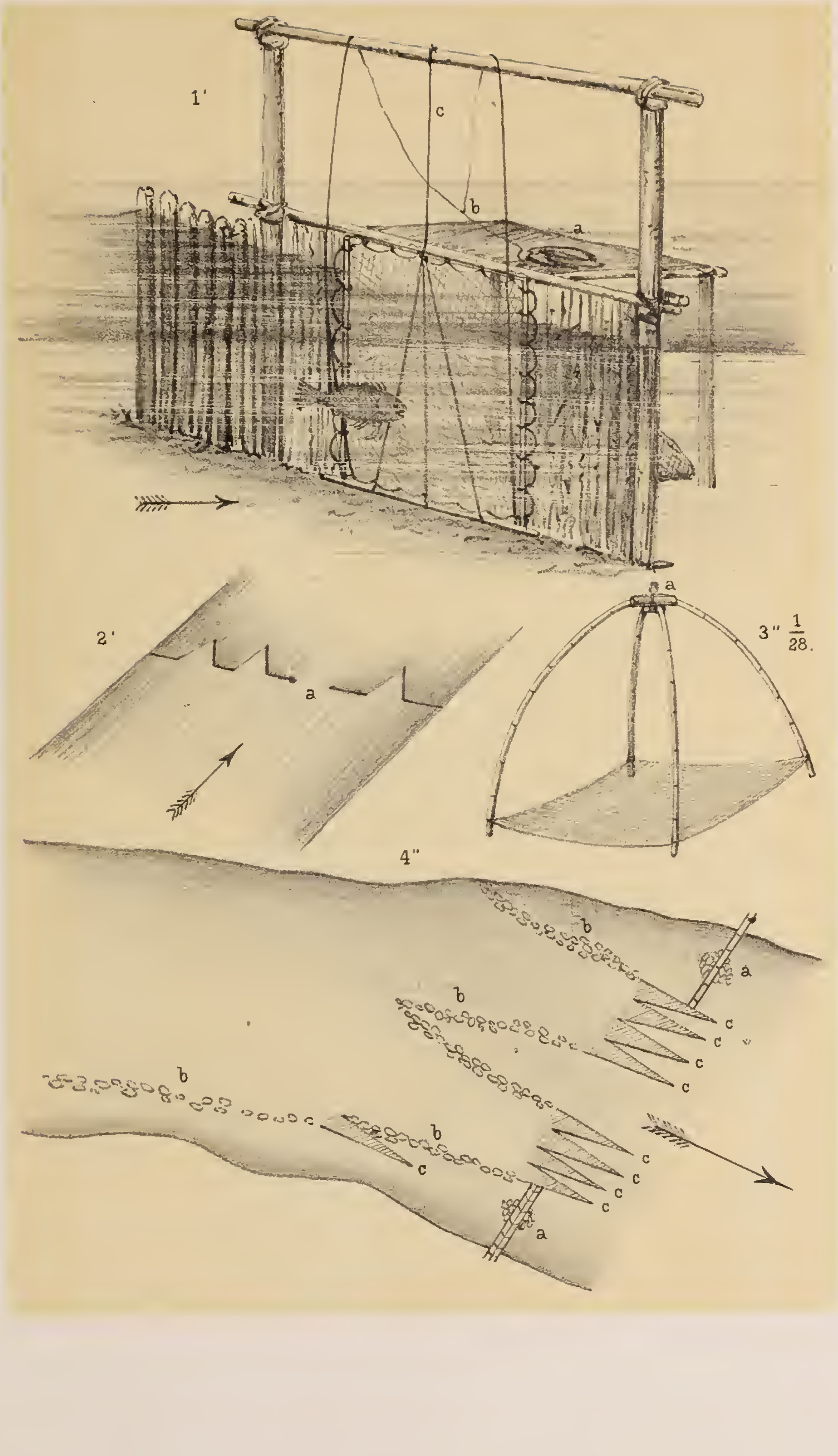
1'
c
b
a
2'
a
3" 1/28.
a
4"
b
a
b
c
c
c
c
b
b
c
c
c
c
a

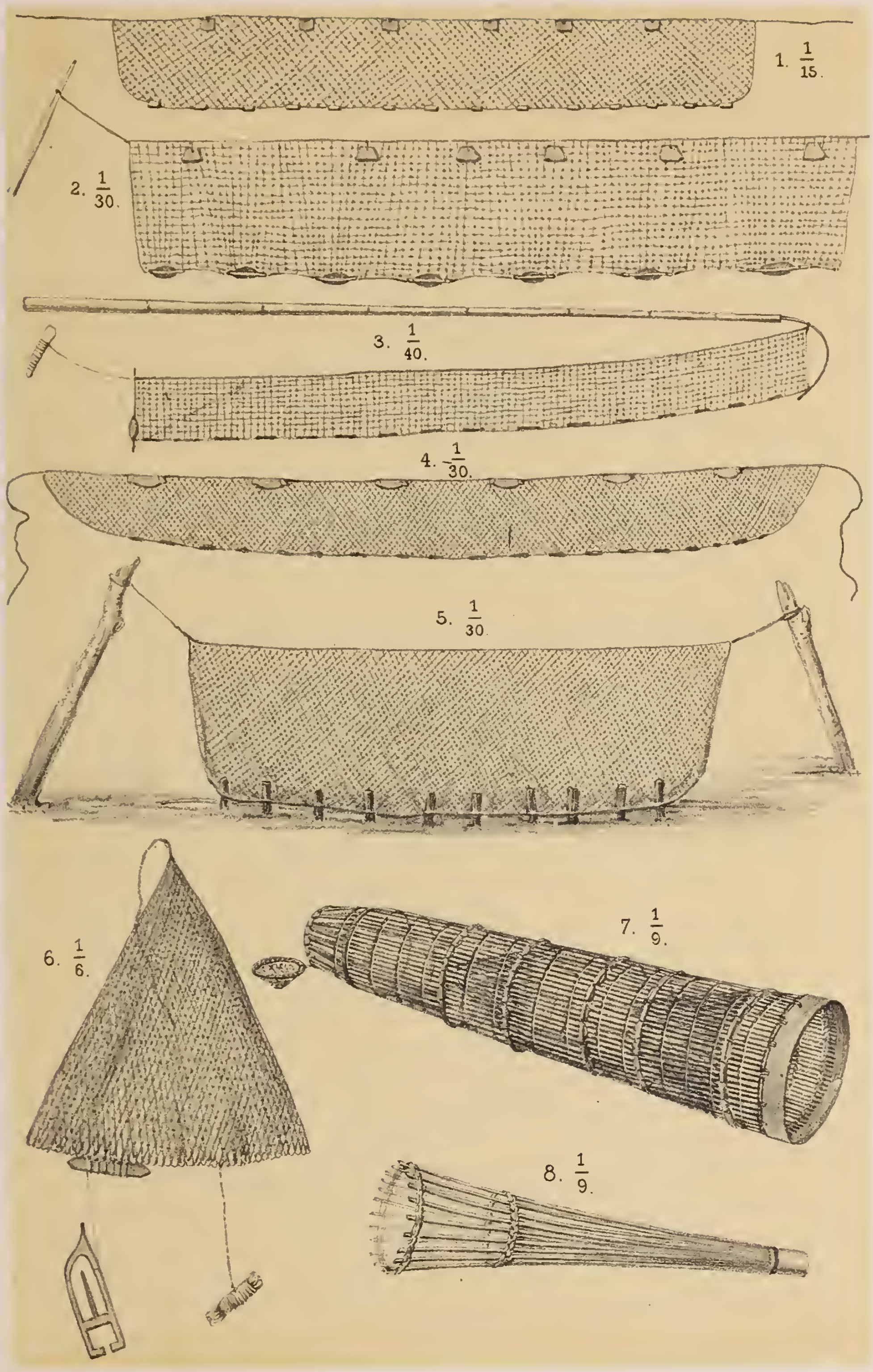
1. 1/15.
2. 1/30.
3. 1/40.
4. 1/30.
5. 1/30.
6. 1/6.
7. 1/9.
8. 1/9.